

САЙФ РАҲИМЗОДИ АФАРДӢ

Ч А Ш М И С А Ҳ А Р

**Душанбе
«Адиб»
2014**

ББК 84 Тоҷик 7-4

С– 35

Мураттиб *Сорои Мурид*
Мухаррир *Амирхон Аҳмадхон*

С–35 Сайф Раҳимзоди Афрдӣ. Чашми саҳар (*қисса ва ҳикоя*). – Душанбе, «Адиб», 2014, 192 саҳ.

«Чашми саҳар»-и Сайф Раҳимзоди Афрдӣ қиссаҳои «Абармарди шарқӣ», «Ҳиёл», қиссаи нотамоми «Аз саргузаштҳои Ҳидоят»-ро дар бар гирифтааст. Нигоштаҳои ин адиби хушсаликаву нозукҳаёл бо тасвирҳои ҷолиб ва назокати зебои суҳандиққати хонандаро ба худ кашида, беихтиёр ҳамрозу ғамшарики қаҳрамононаш мегардонад.

ISBN 978-99947-2-356-0

© Нашриёти «Адиб», 2014

ПЕШГУФТОР

Ҳаждаҳ сол гузашт аз он рӯзе, ки орзуи пешкаши хонандагони арҷманд намудани навиштаи адиби нотакрор Сайф Раҳимзоди Афардӣ «Абармарди шарқӣ»- ро доштам. Аввал «Дурӯғи сафед», баъд «Таронаи хоки париён», «Падрудӯ пайғом» ва баъди онҳо оғоз шуданд дар асл падрудӯ пайғомҳо. Ва, инак, «Абармард...» баъди ҳаждаҳ соли рӯи коғаз овардан ба дасти ҳаводорони калом бадеъ хоҳад расид. Ин асар аз зиндагии одию маъмулии як инсони олӣ ва баркамол ҳикоят мекунад.

Ин мард, ки аз заминӯ зиндагию воқеият худро кандааст, на зан дораду на фарзанд ва на решау хешу табор: ӯ дар сағирахона тарбият ёфта, як навъи дигари супермен – абармарди шарқӣ мебошад, ки аз воқеият болотар рафтаву осоише ёфта. Худро инсони олӣ мепиндорад ва ба андешаи ӯ ҳамаи касоне, ки пайванду қароре бо ҷомеа ва зиндагии ҷомеа доранд, зандору аёлманд ҳастанд, ба хизбе мансубанду аз рӯи қавонини мазҳаби хосси ҳудашон амал мекунанд, инсонҳои маъмулианду аз ғайи дунёи ӯ бебаҳра. Дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ ӯ ба ҳеҷ қадоме аз гурӯҳҳо шомил намешавад, ҳар ду ҷонибро дар дил танбеҳ медиҳад. Ҷанг ҷун шиддат меёбаду воқеаҳо ҳам тезтунд мегарданд, ӯ батадриҷ ба гирдобҳои ҳаводис қашида мешавад ва бо марг рӯ ба рӯ меояд. Ба бадхонааш ҳатто як сухани дурушт намегӯяд. Бо амри тасодуф (нафаре аз силоҳдорон, ки ба адабиёту ҳунар маҳбубият дорад, дар хонаи ин мард китобҳои зиёдро дида меандешад, ки ӯ шоир аст ва адибро набояд паронд) аз ҷанголи марг мераҳад. Ёро намебаронад.

Ба хона бармегардад: хонаашро гирифтаанд. Ё акнун бе он кунҷе мемонад, ки хона ном дорад. Қашонаи раҳми модар вайрону валангор гардида. Ҷанг рӯз овора мегардад ба умед, ки бо амри тасодуф тираш бирасад ва бимирад, Вале марг бо хости қасе амал намекунад. Танҳоию беқасӣ ва зиёдатӣ будани худ ва маънӣ надоштани зиндагии хешро

эхсос карда, ба хулосае меояд, ки тарки ин манзилу макон бинмояд. Роҳи рафтан надорад, ҳама роҳхоро силоҳдорон тахти назорат гирифтаанд! Вале ӯ бояд аз ин банд раҳо ёбад. Бояд биравад! Ин ҷо мурдану дар кӯча бӯ гирифта намехоҳад. Омодагӣ мегирад ва худро ба дарё меандозад, то ки аз ин шаҳри дар инҳисор афтода берун биравад. Ва дар куҳистон аз об берун меояд ё мекашандаш ба берун!

Аз воқеаҳо мегурезаду меравад ба он деҳае, ки замоне як дӯсташ, режиссёри кадом як филм, ўро бо худ бурда буд. Меравад, то ки панаҳ бибарад аз шарру шӯри зиндагӣ. Ўро дар он деҳа мешиносанд. Дар манзили зане кӯдакдор пинҳон мешавад. Мебинем, ки бемор аст ва он зани кӯдакдор ўро парасторӣ мекунад.

Ҳамаи мардони деҳа мемиранд. Охири мардро ҳамсараш аз саҳро пуштора карда, ба манзили иқоматшон меорад, то ки бигӯронандаш. Мардинае нест, ки ҷаноза биҳонад. Кӯдакero меҳоханд хатна кунанд. Аввал Вён Шарангро хатна кардан меҳоханд, вале ҷӣ суд аз хатна кардани ӯ: на намоз меҳонаду на сураero аз ёд медонад.

Он кӯдакро хатна мекунад ва ӯ, бо ҷисме хунолуд, пеш медарояд ва намози ҷаноза мегузорад. Занон ба дунболаш.

Воқеаҳо ончунон сурат мегиранд, ки ӯ ногузир дар рӯзгордории он зани кӯдакдор шарик мегардад ва батрич ба зиндагии одии як хонаводаи куҳистонӣ ворид мешавад. Оҳиста- оҳиста, аз нав, ба ҳаёт бармегардад. Акнун мисли дигар мардҳо маҷбур аст, ки боми меҷакидaro гил бимолад, осиеб биравад (аввал осиебро дуруст кардану баъд орд кашидан лозим аст), хулоса, аз пайи зиндагӣ бишавад.

Ишқу муҳаббат дар қалбаш шуъла мезананд, бо он зан издивоҷ мекунад ва кӯдакони ўро фарзанди худ меҳонад. Ў, одаме, ки ҳеҷ тўю маъракарро қабул надошт, акнун маҷбур аст ин ҳама расму русумро бипазирад, ҳатто ба тўй ҳам биравад (албатта, бо талқину ташвиқи ҳамсараш).

Меравад ва дар он тўй бо шоире (шояд шоир ҳам набуд, авбоше буд) ҷанҷол мекунад, он мард зани ўро

дашном медиҳад Ва нафаре, ки моҳе пештар соати ба қатлгоҳ бурданааш лаб намекушод, барои ҳифзи номуси хонаводаи худ, кӯдакони худ ва, махсусан, ишқи худ қиём мекунад. Акнун, ки ӯ зан дорад, фарзанд дорад, имон ва мазҳаби худрову дудмони худро дорад, ба хотири онҳо бармехезад ва меҷангад. Пештар, ки на зодгоҳ дошту на шаҳр, на хешу пайванд ва на рустову зироат, метавонист тоқат кунад ва дар мақоме бошад, ки ҷангидан ӯ касеро ҷонибдорӣ намудан, ӯ бигӯем, фаъол будан барояш бе-маънӣ буд. Нафаре, ки худро аз ҳама масоили зиндагӣ дар канор мегирифт, ӯ ба онҳо эътиборе ҳам намедоду гӯиё дар зоти супермен буд, дар ниҳояти қор, ба як одами басо одӣ, яъне, бандае аз миллионҳо бандагони Худо табдил меёбад ва тобеи қонунҳои нонавиштаи зиндагӣ мегардад.

Ҳамчунин, дар ин китоб таърихе аз зиндагиномаи Ҳидоят ва нақше аз рӯзгори Хиёл, ки хеле содаву одианд, пешкаши шумо, хонандагони муҳтарам, хоҳад гардид. Ин ҳама нигоштаҳоро, ки барг ба барг ва сатр ба сатр гирд овардаем, имрӯз барои баррасӣ ва хулосабарорӣ ба шумо, хонандагони гиромӣ, вогузор менамоям. Пирӯз бошед!

*Сорои Мурид,
рӯзноманигор*

АБАРМАРДИ ШАРҚӢ

Қисса

Дунё чаппа шуд.

Дар ин кишвар одами хушбахт намонд.

Танҳо ба як инсоне, ки ҳамеша бо ҳоли сӯфиҳои қуруни мутавассит, бекасу безану бечиз, сагиравор мезисту мардум оҳашро мекашиданд, имрӯз дар пиндори дӯстони афсӯсхор хушбахтӣ ба дил омад. Ба ӯ ҳасад мебурданд, ба танҳоияш ва бефарзандиаш таҳсин мефиристоданд.

Ӯ буд, ки эҷод мекард.

Дигарон барои нойи бачаҳошон кор мекарданд.

Ҳич гуна мазҳабро ба ӯ наомӯхта буданд.

Як одами бемазҳаб буд. Мазҳаб надошт, вале имон дошт. Утоқаш буд: бетартибу норӯфтаву ношуста. Махсусан, газхона ҳоли ғарибе дошт, яъне, аз тозагиву назофати сӯфиёна дар манзили ӯ нишоне набуд.

Зиндагияш як хомӯшиву сукути дуру дарозеро мемонд. Ҳама корро карда буд, то ки одамон фаромӯшаш созанд. Безабон, безътино, беиттилоъ, беҳабар, як ҳайкале аз устухону гӯшт.

Албатта, ӯ сӯфӣ набуд, шайх набуд, як одами бадбахте буд, ки дар ин дунё хич зиндагонӣ надошт, дар манзили чорум хонааш буд, балки гӯраш буд. Ва чун мурдаи гӯристон танҳо мезист, ҷое намерафт, касеро ба гӯраш роҳ набуд.

Қахваро бод кард.

Пеши миз истода буд, ки шакардонро бигирад; рӯи миз мӯрчаҳо раҳ бурда буданд. Дар дилаш гузашт, ки мӯрчаҳо ба шакар раҳ бурдаанд. Баробари ин фикр ба ин ҷо, ки дастаи қошуқе берун шуда буд, нигоҳ кард: яқин, мӯрчаҳо ҳастанд.

Шакардон сафед буд ва мисли гучулаи тифл дастча дошт. Сарпӯшаи шакардонро бардошт ва шигифтӣ дошт; рӯйи шакар аз мӯрча сип- сиёҳ буд.

Ногаҳон як дона гӯгирд зад ва дар шакардон андохту

сарпӯшашро баста дид. Бори дувум гӯгирд зад ва дар шакардон андохт. Чун сарпӯшашро боло кард, дид, ки ободии донаҳои гӯгирд мурда аст.

Ва мӯрчаҳо ҳанӯз зинда, зиндаи зинда.

Оташи газро барафрӯхт баланд ва қанддони сафеди чиниро рӯи он ниҳод ва ба ҷонкании мӯрчагон диққат кард. Гармои чаҳаннам шакардони лабрез аз мӯрчагонро саропо печонид. Шакардони сафед тафсид ва шакар доғ шуд. Хеле ҳам ба ҷонкании мӯрчагон диққат кард. Мӯрчагон ҳама сӯхта- сӯхта мурданд. Ногаҳон моеи ғализ давродаври шакардон доғ шуд. Шакар зуб мешуд ва бар мӯрчаҳои мурда мебаромад. Оташро кушт. «Ба танаш мечаспад,» - гуфт ва як пиёла об дар он рехт. Бӯғу фашфаши об боло хест. Чӯбчаҳои нимсӯзи гӯгирд ва мӯрчагони сӯхта боло заданд. Бо латта шакардони тафсонро рӯи миз гузошту болояшро пӯшонд. Имрӯз об набуд, ки ба ташнов бирезандаш. Ҳамин тавр рӯи миз монд.

Дар рӯи миз мӯрчагони дер расида ширинии гумшударо мечустанд. Вён Шаранг донаи гӯгирдро оташ гиронд ва оташро як- як ба мӯрчаҳои шитобзадарафтор дошт. Чинч зада мемураданд. Рӯи сафеди миз акнун чанд доғи зард бо нуқтаҳои сиёҳи мурдаи мӯрчагон пайдо кард.

Ҳафтае шуд, ки об нест. Вён Шаранг ҳич нафаҳмид, ки чаро ба мӯрчагон ин марги пурдаҳшатро раво дид. Дар дилаш мотами абадӣ нишаста буд, вазъе тира ва марговар. Оҳи вазнине аз дил баровард ва ба сӯи курсӣ рафт. Курсӣ лаки тозае дошт. Нишасту сарашро бо ду даст гирифт. Нотавон шуд, ноумед, бечора. Ва бераҳм...

Ногаҳон як чароғи мисин хост. Аз ин ба баъд орзуҳои гирди ҳамин чароғи мисин бо патефони фулузии никелӣ мегардид; ба ҳама мегуфт:

- Дӯст дорам як чароғи мисин дошта бошам, меҳоям рӯи мизак як чароғи мисин барафрӯзам.

Беҳи сангҳои буни як оғил буттаи зиркро дид. Баргҳои зард буданд ва дар буни сангҳои дурушти тира зардӣ мефишонданд, меваҳои кабуд буданд ва ғуҷумҳо дар нӯги наваҳои нозуки сабзгун мерахшиданд. Аҷаб ҳолате ба ӯ

эҷод шуда буд; лаби пойинашро пеш овард, шикамаки сабзи лаби пойини ба лаби боло сахт часпид, мусовӣ бо ин амал чашмонаш то ниҳояти сафедиҳош аз хона берун дамиданд, садое аз ҳалқумаш берун част. Тасаввурашро надошт, ки донаҳои марҷони зирк дурахшиши кабуд бидиҳанд; чанде зирк канд, парвонае танҳо аз пушти буттаҳо парпар заду бархост ва дар лахзае, ки ӯ ангушти хорҳалидаашро ба даҳон мебурд, аз дидаҳо рафт. Зирк пурхор буд. Пушти буттаҳои зирк фазои дудии куҳ нафас мезад. Куҳ барф дошт.

Нигоҳашро қатъ кард: роҳи дарозе дар пеш дошт. Ба ҳаётае, ки давродавраш таворайи симтуринаи баланд кашида буданд, даромад ва беҳуда беҳ- беҳи он аз сангҳову хорҳо убур кард. Роҳе пайдо нагашташ ва дигарбора назди дариҷайи танг омад. Арақ оварда буд ва кулоҳи пашмини лабадори сиёҳашро аз сар баргирифт, ҷойи помонӣ кофт, ки аз дариҷайи танги ҳаётаи бунбаста берун ояд.

Аз бузраҳа гузашт. Болотарин кулбаи ин деҳқада дар сояи чормағзи бузурги баргзард, пойини пояш, омад. Хост аз санги баланди буни чормағз по ба боми гилинаш биниҳад, вале дудилагиву шак ба истиҳола водошташ, сари пош хушкак зад ва истод; наёфт, иҷоза бояд гирифт.

- Вён Шаранг мисле ки соли гузашта ин ҷо садо карда буд, фарёд кашид:

- Хонадо- о- ор!

Вале имсол ҳич кас посух нагуфт.

Саге дар паяш афтод. Саросема шуд, дарвозаро ҷусту наёфт. Мобайни иморату девори оғил роғе пайдояш шуд ба қадди одам, худро дар он зад ва қабл аз он ки сарошеб шавад, пеши пояшро нигоҳ кард мабодо исҳоли кӯдакон зери пояш биёяд. Вале ин ҷо роғи танг, ки кӯдакон дӯст доранд, он ҷо нишинанд, тоза буд. Аз пиндори нохуби худ изо кашид.

Роғи нишеб дар ҳаётаи танг тамом шуд, ӯро ба ҳавлии борику шеб, ки дар ҷарии тунде интиҳо меёфт, вуруд кард ва онро шинохт. Он сол, ки ин ҷо расида буданд, ба садойи Вён Шаранг духтараке аз долон фуруд омада буд ва бо лаҳне меҳмоннавозу латиф гуфта буд:

- Биёед, биёед!

Вён Шаранг гуфта буд:

- Салом, хоҳарак! Иҷоза медиҳед, ки хунаи навро аз хавлитон сурат бигирам?

- Майлаш. Биёед, биёед.

- Хунаатон иқа баланд аст?

- Ҳо, шабҳо абр рӯи бомамун меҳобад.

Оғилхошон низ сангӣ буд ва тактак миёни сангистон, беҳи сангистон бо дарҳойи во гӯё гунуда буданд. Чошт наздик буд, молҳо рафтанд, камару оғилҳо холӣ буданд.

- Тарма намеояд?

- Барфи гузашта тарма фуromaда буд, то чормағз умада истод. Пасон худ ба худ обу адо шуд.

Дар ин кошонаи тару урёни мисли гӯсолаи навзоди очамурдаи бӯр зангзада, беҳи саҳрае сабз ҳич кас набуд. Офтоби ғамзада хаставу афғор бар он кӯхи пушти кошона андӯх мерехт, таровати онро зада буд, кӯҳ ранг бохта буд, хокистариву берангу бечон талли азими мурдарегро мемонист. Осмон ранг зада буд ё офтоб.

Сангу обу бурс, сангу обу бурс; гурури одатӣ дубора гирифташ. Ў ҳар бор ҳамлаи яъсу навмедиро агар ба чонаш ҳис мекард, пешакӣ худро мебохт, хурду ночиз мегашт ва шикваю нолиш ба роҳ меандоخت. Як мардаки солманди бариш бечораи беирода шуд, мисли гӯсолаи навзоди очагумкардаи бур дар беҳи саҳрае зону зад. Аз пову пар монд.

Ў ҳич ёд надорад, ки боре ҳам бочуръатӣ карда бошад.

Занбӯри зардак асабӣ ба бари рӯяш ҳучум кард. Ў кӯз кард, сарашро дар гиребонаш фуру дод. Оринчашро аз сараш боло гирифту қач шуд ва пушти дасташро рӯи чакааш оварда, зери он панаҳ бурд ва беқарор даст афшонд. Аз зери банди даст қачу тарснок чашмонашро дунболаи манёврҳои занбӯр мегардониду мепойид. Аз қаъри хотираҳои дури бачагӣ ногаҳон калимае ҳалосиовар рӯ зад: талх, талх, талх! Яъне, гӯштам талх аст на ширин, арзиши газидан надорад ва бо ҳамин шуруъ шуд талхнигорӣ. Ҳама чиз талх аст, ҳама ҷо талх аст, зиндагӣ талх аст, ҷанг талх...

Занбӯр нафрат карду рафт, талхқомӣ монд. Ҳама чиз бад намуд. Ин хостатарин ҳаракати ӯ буд, дар ин ҳаракат

ҳамаи зиндагии гузаштаи ӯ тамаркуз миёфт. Маълум, ки ӯро дар кӯдакӣ мезаданд баҳудаву беҳуда, ҳине, ки меҳандид, ҳине, ки мегирист. Чун дар ҳоли хандидан ҳам сарашро дар паноҳи дастонаш мебурд ва ҳине, ки аз рӯйи тақозойи нақше дар он филм кулӯх ба сараш андохта буданд, ӯ айна ҳамин амалро такрор кард.

Ҳамеша нигаронии кутуки ногаҳониро мекашид.

Ҳолате хеле камназире ба худ мегирифт. Ҳама чизро коргардони навкор ба дӯши худ мегирифт, ки аз шиносони дураш буд. Хост дар филмаш истифода кунад. Вале ин ҳолатро бозофаридан хеле душвор буд. Кӯшишҳои коргардон самар наоварданд. Агарчи то анҷоми давраи навор бо он ҳолат чизе ба даст наомад, боз ҳам ин сафар бузургтарин воқеае дар зиндагии яқрангаш буд; одами танҳойи хилватгирӣ камрӯ ба ҷамоат кашида шуд. Забон баровард ва бо одамон дар гуфтугӯ шуд. Акнун аз одамон намерамид. Вале ин як муддате буд кӯтоҳ, хеле зуд дунё дигаргуна шуд: дар шаҳр ҷанг омад, ӯ чанд рӯзе дар хона нишаст. Гӯё ҳиҷ тағйире дар рӯзгори ӯ ба амал наомада буд; пештарҳо дарро қуфл мезад ва даруни хона ҳафтаҳо менишаст. Бо майли дили худ амал мекард. Ҳоло ӯ он озодии амалро аз даст дод. Ботинаш шӯрида ва озоишашро аз даст дода буд. Низ аз муҳит эҳсоси тарс дошт, вале аз зиндагӣ наҷмед набуд, акнун зиндагӣ бемаъниву тира ва пур аз таҳдиду ҳафш шуда буд. Чанд рӯз бо тарсаш набард кард: дид, ки зайиф асту мадоре надорад, ки бо тарсу ҳарос дар мубориза шавад. Барҳост, қуфли дарро кушод ва нигарон нишаст. Рӯзи дарозе ба поён расид, касе надаромад: гӯё ҳиҷ кас дар қасди ҷони ӯ набуд. Шаб фаро расид, яъне, дигарбора тира шуд, дарунаш дуд гирифт. Дарро ба диққат маҳкам кард ва ба бистар рафт.

Ҷанг овози худро дошт. Ва ин овоз ӯро дар бистар печонда буд. Ӯ кӯз ва кулук дар бистар уфтода меандешид, ки хеле нотавон ҳаст ва дар ин дунё танҳойи танҳост. Телефон надошт, ки бо касе ҳамгӯш шавад. Шабро беҳоб рӯз кард. Дамдамаи субҳ барҳест, газро даргиронд. Об низ буд. Ба ҷойники вазнини ҷиркин об рехт ва рӯйи газ ниҳод. Бо ҳирс

чой хӯрд, пас худро ба берун зад: тахи дилаш умед дошта, ки ногаҳон яке аз тирҳои дайду ба ӯ бирасад. Вале тирҳо низ ба ӯ коре надоштанд. Пас аз чошт ӯ зиндаву саломат ба дастаи дараш даст бурду онро боз кард. Хеле маъюс ва гирифта, бо рангу рӯйи кандагӣ нишаст. Ба мусаввараҳои нигоҳ кард: ба чуз инҳо дигар ҳич кас надошт. Сағира! На модар, на забон, на фарзанд. Аз ҳама бад- набурида; ногаҳон ӯро боздоранд, таҳқиқ кунанд, чи балоҳое ба сараш хоҳанд омад. Сараш ҳам шуд.

Худо ба ӯ акле додааст, ки барои ҳифзи чони худ аз ҳар тазод- ӯ ин чо тири дайдуро ҳам дар назар дошт- битавонад чорае бисозад. Он лаҳзаҳои нахуст, ки аз кунҷи тиреза ҷангро менигарист, ҳуҷуми сурхпӯшон ва гурехтани сафедсарон ва, баръакс, хеле бенарво буду аз тири дайду боке надошт, зеро дигар ин навъи зиндагонӣ дилгиру бемаъниву беҳуда шуда, вале пасон воқеияту эҳтимоли марг муаллақ буд: дар нигарониву интизории марги эҳтимоли дигар ваҳшат намекард (аслан он ваҳшате, ки нахуст ба яқин буду пас эҳтимоли шуд, дар оташи изтиробу ҳаяҷони мудаввом зудуда шуд, сӯхт, намонд, батадрич он як омили вақтгузарониwu дилмашгули гашт ва кам- кам ба мояи лаззат мубаддал гашт.

Лаззатҷӯӣ ҳатман сӯи комфорт мебарад, комфорт ба нишастан ва он ҳам нишаста бароҳате тавҳам аст. Ойинаро аз чои пешин барканд ва дар он чое зад, ки ҳамаи воқеаҳои борун- роҳ, майдон, хиёбонро барои ӯ бинамоёнад ва бароҳат нишаст дар курсии пасти мулоими қирмизӣ, мизи қаҳваро дар паҳлуи хеш гузошт, асбоби қаҳваро рӯи он чид ва чашм бар ойинаи рӯшани ҷаҳоргӯшаи барпахну мураббаъ дӯхт.

Сурат ё акси воқеаҳоро дар зовияи аҷибе медид, воқеаҳои берун акнун диданбоб ва ҳатто аҷибтар аз асли воқеа буданд.

Барои фарох намудани диди ойина ва гунҷоиши бештари соҳати воқеаҳои берун ӯ ойинаро дар шарнир часпонд ва дар молберти баланд гирифт ва пас бо сими дароз, ба нармиву роҳатӣ, ин сӯву он сӯ онро ҳаракат меод ва зовияшро дигар мекард.

Гоҳе дар ин ҳаракатҳо панорамаи акси худӣ ӯ рӯйи аксҳои ҷанги кӯча меомад: мошинҳо месӯхтанд, одамон месӯхтанд, ҷавонаке меуфтод, хонаводае, кӯрпа тори сар, мегурехтанд, бухчае дар тори сари занаке месӯхт (ҷарақаи минаи фосфорӣ ба ӯ расида буд) ва худ беҳабар аз оташе, ки бар сар бардошта буд, медавид; ва танҳо акси ӯ буд, ки устувору газанднопазир рӯйи шиша бозтобӣ шуда, сангин, беҳис, ба оромиши ваҳшиёнае, пушт ба аъмоқи ойина, ба ҷисмаш, ба ҷашмони ҳудаш, ки дар курсии роҳати жарфи пасти ҷармин фуру рафта нишаста буд, менигарист.

Ин бор парон- парон хеле шиддат дошт; ҷанги шадида дармегирифт (Ӯ ин ҷо қартаи Вагнер- «Фавти худоён»- ро дар патефон монд).

Гуруҳе ба ҳавлии иморат ворид шуданд ва бахшешон дар кунҷу бурҷҳои девор панаҳ бурданд.

Касе дар кунҷе, ки аз девори даромадгоҳ ва девори балкон ба вучуд омада буд, часпид, гӯё худро борику дароз сохт, ҷисми худро, то ҳададе метавонист, коҳонд ва гранатомётро ба қадди худ рост кард, ончунон ки сари граната зерӣ манаҳаш омад.

Вён Шаранг фикр кард, ки ҳич ҷангиданро намедонад.

Даст ба дурбин бурд ва сӯйи тиреза баргашт, ки биби-надаш. Чехрааш рӯйи воқеаҳое, ки дар ойина мунъақис мешуданд, омад. Дурбинро ба ҷашмаш бурд ва писараке-ро ба наздик дид; хеле содаву хом менамуд.

Дурбинро ба нармӣ пойин бурд. Зовияи дидаш дигар ғарибе шуд; об аз кедихои писарак ба рӯйи асфалт шорид ва ҳавзча шуд. Писарак аз тарс мезида буд.

Вён Шаранг дурбинро канор зад ва чехраи мутааҷҷиби худро, ки ханӯзам бар аксҳои рӯйи ойина мусаллат дошт, дардмандона дарҳам кашид.

Бархост ва пардаи ғафси тирезаро пойин кашид. Хонаи нимтор ҳоли ғарибе гирифт. Суроби ӯ рӯйи патефон ҳам хӯрд. Симфонияи «Фавти худоён» ҳама садоҳоро маҳв сохт ва хонаро пур кард.

Ногаҳ шунид, ки дарро мезананд. Башитоб рӯйи ойнаро парда кашид. Парда дурушту катонӣ буд. Ва бо нӯги по сӯйи дар ҳаракат кард.

Пеши дар истод ва ба пушти дар гӯш фаро дод. Он кас, ки пушти дар буд, бесабри мекард, дар долон роҳ мегашт: садои по пеши дари ҳамсоя рафт.

Садои дуртари дари ҳамсоя ба гӯшаш омад. Вён Шаранг баргашт ба зистхона, ба пеши тоқи оташдон, рафт. Гази пастакро гиронд. Чойчӯш болои оташ ниҳод.

Рафт пардаро аз болои ойина гирифт ба рӯи курсии нарми қирмизии чамъшаванда нишаст ва манзараҳои ҷанги берунро шуруъ кард ба тамошо. Дидан гирифт. То башитоб бархост, сӯи патифон кашида шуд. Қартае ёфт; «Гӯрғулӣ»- и Ҳикмат Ризо. Ниҳод. Садо баромад. Тавсифи ҷангҳои афсонавӣ.

Телефон занг зад. Вён Шаранг эътинояш накард. «Саг меҷакад, корвон ба роҳаш меравад,» – гуфт ба худ.

Пас лабханде зад. Телефон! Телефон исрор мекард...

«Ман мисли ойинаам; ҳама дунё, покиву нопокӣ, хушунату нармӣ, зебойиву зиштӣ дар ман мунъакис мешаванд, вале таъсире дар ман намегузоранд.

Акси оташи газро дар аъмоқи ойина ба нишон гирифт, рӯи воқеаҳои аъмоқи ойина (мошини бузурге омад, наистод: посбдорони чомапӯш сӯяш оташ кушоданд, шофир тир хӯрд, мошин ба чинор зад, истод. Шофири хунолудро, шояд мурда буд, чомадорон аз кабини пурхун(шишаҳояш хуни пароканда доштанд, ки бо оҳистагӣ, мисоли қиёми мум, дар рӯи шишаи пеши кабин мелағжид) берун оварда, ба ҷӯйбор партофтанд. Акси телефон сурх метобид; садояш исрор дошт.

Дастӣ Вён Шаранг ба рӯи ойина омад: гӯширо бардошт. Боз ҳам ӯ буд.

- Не, бубахшед, барои суҳбат омода нестам. Замони суҳбат нест...

- Як суҳбати озод мекунем.

- Аслан суҳбатро хуш надорам.

- Ба мардум ягон гап мегуфтед.

- Ба мардум ҳеҷ гап надорам. Дарвоқеъ, мардумро ба гапи ман чӣ кор аст?

Чанд рӯз дар тарсу ҳарос гузашт. Чизе тоза дар зинда-

гонияш нанмуд. Бовар кард, ки касе ба ӯ кор нахоҳад гирифт. Боз аз лона берун омад; харобу хаставу беҳол. Хост ба идора биравад, шояд кор имрӯз шуда бошад. Дар идора ду нафарро нишаста дид: яке дарбон, яке ҳам райис. Дигарон ҳанӯз аз хонахошон набаромада буданд. Аз соати даҳ то соати дувоздаҳуним дар пушти мизи худ нишаст, бемақсад, бекор ва пасон роҳи хонаашро пеш гирифт. Дар роҳ касеро аз шиносонаш надид. Дарахтон, хонаҳои дарбаста, кӯчаҳои холӣ ва мошинҳои берақами даршитоб, ки мили камонҳо аз тирезахоёшон намоишкорона ҳадаф мекофтанд. Шубҳа дар доманаш буд, тарс дигарбора дар қалбаш чо гирифт. Ангор касе дар паяш буд. Рӯ баргардонад ва дунболашро бибинад? Ҳирак надошт.

Дар зинаҳои хонааш пайи поро дид; пайи пойи бешумор. Ҳамчунон пойи бешумор. Ҳамчунин ғавго аз боло меомад. Дилаш таҳ хӯрд, ақибнишинӣ кард, тоб хӯрда буд ва пойин мегурехт. Овози шодиовари кӯдакони хандон аз ғалоғулаву ҳаяҷони боло чудо шуд. Ӯ бозистод. Гӯш ниҳод. Овози занеро низ шунид. Ҳич хавфе наметонад ин чо дар камини ӯ бошад. Баргашт, оҳиста боло рафт. Боз ҳам омодагии ҳар лаҳза гурехтанро дар ҷисми афсурдааш махфуз дошта буд. Ҳама дарҳо баста ва кӯр буданд. Вақте ба ошёнаи худ расид, чашмаш яла монд: дари хонааш шикаставу боз буд, кӯдакони бисёре, ношуставу кухнапӯш, дар долони хонаи ӯ якдигарро кӯфта- кӯфта ба бозӣ мекашиданд. Ин лаҳзае буд, ки дунё дар назараш бадтарин чое шуд ва хеле ҳам танг намуд. Ва ин чо буд, ки фаҳмид, хеле ба дерӣ фаҳмид: ҳама он шуҳрату комгорӣ, ки баъди тавлид дар ин асри пуршарру шӯр ва дунёи фонӣ насибаш гардид, камарзишу кӯтаҳ буда, ба охи сарду чашмони гӯсфанди пири гурезони гургдида баробар намешаванд. Дар остонаи хонааш бечораву ҳақир по мезад ва хувияти худро видоё мегуфт. Зане дар интиҳои долон падид омад ва ба ӯ чашм ниҳод. Пас садояш баланд шуд:

- А мардак! Биё, ки як кас омад.

Долон танг буд. Марде, чома бар тан, зухур кард. Зан чояшро ба мард вогузошт ва худ пушти ӯ қарор гирифт.

- Ҳа, мардака!- хитоб кард ӯ.

«Гӯё хонайи худаш аст ва ман раҳгумзада.» Бо он харфҳои шикаста, ки дар зехнаш рӯ мезаданд, бо он мард дар гуфтугӯ шуд. Қабл аз он ки садояшро баланд кунад, «Яроқ дорад, чун хеле ғаюру берӯ гуфта буд: «Ҳа, мардака!»- фикр кард ӯ.

- Ин хонайи ман аст. Хонайи худи ман аст. Чӣ мекунед дар хонаи ман? Ман як одами детдомӣ ҳастам, ҳич кас надорам. Ман рассом ҳастам, маро ҳама ҷо мешиносанд. Ин хона... Ман... Чор сол пеш ба ман доданд...

Давид сӯйи хона, ки ҳуччатҳои хонаашро нишон диҳад. Вале дар хона марде ҳузурбро бо силоҳ дид; якбора асабӣ шуд. Асбонияташ дарунӣ буд, дар зоҳир андаке ҳам бо он хароси пешина изофа нашуд. Танҳо дастонаш ҳоло бештар меларзиданд. Марди силоҳдор ҳарфе назад. Хеле шавкат дошт. Ӯ бошитоб даст ба ғалладони мизи таҳрир бурд. Аз он ҷо тақдирномаву аксҳои кор, акси худро дар рӯзномаҳо берун кашида, пеши он мард бурд.

Мард ба он ҳама аксу рӯзнома нимнигоҳе накарда забон ба гуфтор кушод:

- Ба мо гуфтанд, ки дар ин хона ҳич кас нест!

- Чӣ хел нест!? Пас ман киям?!

- Аз ҳамсояхотон пурсидам. Онҳо гуфтанд, ки хона холист.

- Як соат пеш аз хона рафтам, кор рафтам, омадам! Чиба қулфа шикастед!? Ман ин ҷо пул надорам, аз кучо қулф меҳарам!?

- Мо ҳам зӯрмон омадааст. Ин кӯдакҳора дар кучо монем?- гуфт мард ва бачаҳои бисёреро, ки дар миёни пардахову мусаввараҳои ӯ меғӯтиданд, нишон дод.

Занак дубора дар таомхона газро мешуст. Ҳо, хонаро шуста буданд, бачаҳо ҳам як галла суратхоро тақуру мекарданд.

Ӯ давид, то ки мусаввараҳои қаламиро аз дастшон бигирад. «Мурдан будаст, он қадар гап не, ман гапамро меғӯям.»

- Ман бача надорам, бимирам, оча надорам, бимирам!- гуфту саросема сурату мусаввараҳо ва қартаҳои патефонро аз дасти кӯдакҳо рабуд. Рӯйи ҷевони кӯҳна гузоштшон.

Гайрат намекард, ки онҳоро биронад; метарсид. Аввал фикр кард, ки метарсад, яъне, тарс аст, ки намегузорадаш онҳоро чиддитар ҳай кунад. Вале дертар, он вақт ки сархам, рӯ - рӯйи пайи танк, дар асфалти норӯфта чид- чид по мемонд, ҳис кард, ки дилаш ба кӯдакон месӯзад.

Ин эҳсос дарди ўро нанишонд, боз ҳам сархам дар кӯчаҳо қадам зад. Миёнаш ба сӯзиш омад. Як ҷо шунид:

- Э, аму риша проверка кун?

Сӯяшон нигоҳ накард, вале истод, мунтазир шуд. Ҳарифе пеш омад автомат зери каш, паспорт пурсид ба русӣ. Ў паспорт надошт, шаҳодатномаи корашро нишон дод:

- Марҳамат.

- Журналистӣ?

- Не.

Ҳарифак ба шаҳодатнома нигоҳ кард. Дигараш омад, ки сумкаашро бибинад. Ў бе ҳич хафагӣ сумкаашро яла кард. Мисли мум буд, ҳис надошт. Пурсид:

- Боз чӣ кунам?

Ҳарифак гуфт:

- Гапш нест, бгзар!

Ситеза мекард. Ҳо, ҳариф ситеза мекунад. Дар мезакаш хаф дидааст. Ҷои рафтан надошт. Ҳар ҷо, ки пояш мебурдаш, мерафт: беҳадаф, беният, беҳавсала. Сархам мерафт. Гарданааш кӯтоҳ буд: гӯё сар аз миёни шонаҳош рӯйида буд, аз алам гӯшайи даҳонаш каме тоб бардошта буд. Ў, ки ҳамеша аз муҳит тарс дошт, акнун бепарво ва риндона по мепартофт, гӯё андаке пастӣ карда бошад. Вале дар мағзаш ҷи талотуме буд: аввал исён мекард, ки ҷаро таваллуд шудааст? Бадеҳист, ки баъди ин гуна суоли исёнгарона ба осмон дар ёди одам хеле табиӣ андешайи марг мепечад. Қабл аз пешина фикраш рӯшан ва равон буд. Меандешид, гӯё менигошт, ба худ ҳарф мезад, андаке пурҳарфӣ мекард.

«Ман фикр мекунам, ки марг низ мисли таваллуд як кори маҳрамона аст. Ҳине ки одам мемирад ва ба ҳангоми ҳок кардани ҷасад ҳич одами бегона бояд набошад. Ман анбӯҳи одамонро, ба ҳок супурдани як инсонро чун шодичашмиҳо, дилмашғулиҳое беш намешуморам.» Ва аз ин хирадмандии худ хеле мутаассиф шуд, чун дар поёни

ин фикр сахнаи бахоксупории тани худро мучассам дид. Аз худ бадаш омад, ки аҳамияти бисёре ба ин мавзӯ меदिҳад.

Шом фаро расида буд ва ӯ дар торикии нарму камранг мерафт. Аз ҳудаш пурсид:

- Куҷо биравам?

Боз ҳам андӯху шармсори фаро гирифташ: шарм мекард, ки хонаву дараширо аз ӯ гирифтаанд, шарм мекард, ки дар кӯча мондааст, гурусна мебошад ва ҷое надорад, ки биравад. Ба худ иқро кард: шахсияташ поймол шудааст, як саги бесоҳиб, сӯзанхӯрдаи ранҷур асту шармзода. Хориаш омад, ки ятим аст.

Чандрӯза буд, модараш сари фарзанд рафт. Падар пеш аз таваллуди ӯ аз дори дунё рафта буд. Модар чӣ касест?- эҳсос намекард, падар кист?- намешинохт: худ фарзанде ба дунё наоварда буд. Ба ақл шояд дармеёфт, вале дилаш гунг буд. Бале, ҳич падар нашуда буд. Ҳич хешованде надошт. Дар ятимхона бино шуда, пову забон баровард. Ба русӣ ҳарф мезад. Забонаш забони ятимхона буд. Одобаш, фикраш, хиёлаш- ҳама аз ятимхона буданд. Чихилу нуҳ сол умр кард, то соҳиби хона шуд. Севу ним сол зиндагӣ кард дар он, насибаш накард. Дубора бечову по шуд.

Нахустин чизе аз он овони дур дар ёдаш зинда гашт, борон буд. Ҳич аламе аз он рӯзҳо надошт, намедид, гӯё розӣ буд. Зиндагониеро, ба ҷуз ҳамоне ки худ дошт, намедид, тасаввурашро ҳам намекард. Ду чиз пайваста ӯро дунболагирӣ менамуд ва аз он ду чиз эҳсос мекард, ки ятимхона, яъне, чӣ? Аввал он ки забон намедонист, дувум, хатна нашуда буд.

Боре ҳам хост забони румиро фаро бигирад; дунё дигаргуна шуда буд, вале хушашро натавониста буд, сари ҷо бигзорад. Чанд калима ёд гирифту бас. Дигар ба натиҷае нарасид: дармонд. Коҳили ин ҷо низ шармандайи хеш гардондаш.

Сарашро боло кард, пули бузургро дид, ки рӯйи рӯдхонаи Душанбе уфтода, ҳар ду қисмати онро пайванд карда

буд. Пулро шинохт. Пойҳойи худро таҳсин кард, ки кори маъкул мекунам, боақланд. Хобгоҳи пешинааш дар он сӯйи пули бузург буд. «Дар ин се сол маро фаромӯш накардаанд, ки шабро ин ҷо рӯз кунам,- гуфт ба худ.

Он ҷо дарҳо баста буданд ва дар тирезаҳои во изорчаҳои хурду бузурги занонаву мардонаи ҳарранга овозон. Ва ӯ гираву хандаи кӯдакону ғавғойи аврати-наҳойи деҳистонро шунид. Дилаш фишурда буд: фаҳмид, ки хобгоҳашро низ ғасб кардаанд.

Ӯ дар умраш нағирита буд. Ин ҷо, рӯйи ҳараки ободе, он ҷое, ки ба фикри ӯ тирнорасу беҳавф буд, нишаст ва ба чанд тирезаи рӯшану иморати бузург зери чашм нигоҳе андохт. Нисфи мардум аз шаҳр рафта буданд. Онҳое, ки монда буданд, ҷароғҳои ҳамеша шабҳо мемиранд. Дили ӯ ваҳм бардошта буд. Боз аз ҳудаш ғап карда, ки тарсу камрӯ аст. Не, не! Ин тавр нест: ҳаргиз ӯ тарсу набуда. Чӣ гуна тарсу ҳаст, ки ҳич аз мурдан наметарсад. Ҳозир аст дар ин лаҳза бимирад. Ва боз ин ҷо аз гиребони худ гирифт. «Ин мурдан, ки ту меҳохӣ, аз ҷасурӣ нест. Аз очизият аст. Пешини зиндагӣ дасткӯтаҳӣ аст. Зиндагӣ он гуна гаронат омада, ки марг ягона ҷораи раҳидан аз ин душвориҳост.»

Боз сарҳам шуд. Пас ӯ кист? Чӣ шахсиятест?

Як ҳолати баде ёраш шуд. Шаб фаро расида буд. Торикии камранги шаб андак- андак сиёҳи мегирифт. Ва ӯ дар ин сиёҳи батадриҷ гум мешуд. Ногаҳон шуруъ кард ба ҳарф задан. Овозаш пасти паст буд: ӯ ҳамеша ҳамин гуна ғап мезад. Вале шунида мешуд: «Ҳолате ки дорам, аз беҳтарин ҳолатҳои ман аст. Меҳоҳам бештар дар ин ҳолат бимонам. Ин ҳолат ҳич аз ман наравад. Бештар дар ин ҳолат будану аз ин ҳолат басамар истифода кардан маро аз ин тангиҳо бурун хоҳад бурд. Хо, ҳатмӣ аз ин рангҳо берун кашида мешавам. Умед ҳаст, умед намурдааст, зинда аст. Ва набояд ҳам бимирад. Зиндагии дигаре тоза шуруъ шудааст. Корҳое гардон шудаанд. Ман низ коре хоҳам дошт. Зиндагию нав шуруъ кардам, қатъаш ҷаро кунам? Дигараш мекунам, дигаргунаш мекунам, Шаб кор мекунам, рӯз кор мекунам, ҳатмӣ комёб мешавам. Ин зиндагӣ насиби ману ман вориҳо хоҳад гашт.

Аз баҳри ҳама чизҳои хурду резайи зиндагӣ мегузарам. Хона даркор нест. Ҳамон газ ба ман чӣ даркор? Дар ин зиндагӣ, ба ҷуз чанд коре, дигар ҳич арзише наметонад ҷо дошта бошад. Аз баҳри ҳама чизҳо дар ин зиндагӣ бигзарам, то чизи бузурге дошта бошам.

Танҳойии ман беҳтар аз хешовандгаройӣ аст. Хуб аст, ки зану бача надорам. Азоби бачадорхоро- ку мебинам. Не, хуб шуд, ки танҳоям. Бо бачаҳо кучо мерафтам? Ҳоло меҳезаму меравам ба хонаии дӯстам. Як ҷойи хоб баройи як шаб пайдо мешавад. Мекобам. Ва фардо меравам ба сӯйи кӯлҳо. Ба диёри обҳо меравам. Дилам меҳаҳад ба диёри обҳо биравам. Хуб шуд, ки хонаии маро ғасб карданд. Агар он ҷо мемурам, Имрӯз ҳама дар пайи зиндагии худанд. Кӣ дарак меёбад, ки ман мурдаам? То чанд моҳ он ҷо мемонам, вайрон мешавам, мепӯсам, бӯ мегирам ва маро чун мурдоре ба хандак меафкананд. Не, не, хафа нестам, ки хонаамро гирифтанд. Хуб шуд, хуб шуд. Меравам ба диёри обҳо. Он ҷо хуб аст. Ман агар дар кӯх мурдам, ҷисмам намеистад: ҳавояш сард аст ва ҷондорҳои заминро осмон аз ман нафрат намеkunанд, гӯштамро меҳӯранд. Мисли мурдагонии қадим аз гӯшту пӯст оӣ мешавам ва устухонҳоямро сангҳо мемаканд. Ва агар дар канори обҳо бимирам ва дар обҳо... Марге аҷаб... Он ҷо моҳӣ надорад, ки бихӯрадам. Сард аст ва солҳои дароз рӯ ба осмон хоҳам буд. Беҳтарин либосамро дар бар хоҳам кард, сепояю лавҳи наққоширо низ бо худ хоҳам гирифт. Оё либосам аз танам намеравад? Ҳеҷ намехоҳам бараҳна бошам. Шояд акси абрҳо ва кӯҳҳо болоямро бипӯшонанд.

Меравам, меравам! Зодбуме надорам, агар ҷое ҳам зода шудаам, ба ҳич кас ҳам нагуфта, дилам он ҷоро хуш карда. Ба он кӯҳҳо ва он деҳи дури баланд муҳаббат кардам. Зодгоҳам набуд. Хокгоҳам хоҳад шуд.

Биравам! Биравам!»

Пургӯйӣҳое таассуфангез, ки як навъ эътироз ба дунё буданд, ҳастааш карданд. Гӯё пеши мардуме дар майдон қарор зада буд. Ё видоъ буд. Ё хоб буд, бедор шуд. Нороҳат аз ҷояш хест. Дар асари ин ҳаяҷони воғир табъи нохуше дошт. Малолии имрӯза ҳам ба ёдаш омад ва як

ҳолати бачагонаи ранчиш аз ҳамаву ҳар чиз дар зами-
раш ангехт. Вазъи чандон хубе барои рафтан ба хонаи
дӯст надошт, вале майли ҷойи обод ба сӯи хонаи як
ошно мекашидаш.

ӯ ба роҳ уфтод, ба роҳи хонаи дӯст.

Баъди тардиди зиёд дарро ба рӯяш кушоданд. ӯ даро-
мад. Дӯсташ аз дидани ӯ ваҳшатзада шуд. ӯ бекайду бе-
бок буд; гуфт:

- Хонама ғасб карданд...

- Аз дунболат касе набуд?- пурсид асабиву бегона
дӯсташ.

Ҳо, ҳама ҳамшаҳриҳояш аз якдигар дурӣ мечустанд.
Дар назарашон алоқаву муҳаббат ба ҳамдеҳагон як навъ
иттиҳоди заҷрдиханда метофт; гӯё ҳатмӣ дар паяшон
шуда буданд. Ҳарос доштанд.

Бён Шаранг посух дод:

- Не.

Дӯсташ гуфт:

- Бидаро, Худо бигират, касофат!

Дӯсташ як бист сол аз ӯ камтар умр дошт ва чунин дуру-
штию хушунати гӯё шӯҳиомези дӯстонаро дар ҳаққи ӯ раво
медид. Дигарон бо ӯ бо қадршиносиву эҳтироми шоиства
муомила доштанд. Аҷиб, шунидани ҳамин саҳтсуханиву
тахқир, ки тарсагро дар худ мебарварид ва аз одамон
ҳамеша нигарониашро дошт, таворуфу нозукандеширо аз ӯ
дур карда буд. Ва бе он ки ранчиданагро зоҳир наояд, бо
тамойилу як навъ фурутанӣ беш миннатдорӣ, бо эҳсоси
вазъи аҳмақонаи худ кафшхоягро аз по кашид.

Норозӣ шуд аз ҳуду аз зиндагӣ.

Андӯху ҳастагӣ дубора фаро гирифташ. Бале, хеле аз
ҳуду аз зиндагӣ норозӣ шуд. Пеши худ шуруъ кард ба
гуфтан: «Дар як майдон чамъ шуданду риданду гуфтанд:
«Инкилоб кардем. Бар падарат лаънат, зиндагӣ! Ва ин чӣ
дунёе!? Нафрат! Нафрат ба ту, ки натонистӣ аз хориву
зиллат амонат бидиҳӣ! Турфа давлате! Қудрате надорад,
ки ба бузургонаш нон бидиҳад, ҷо бидиҳад. Ҳо, ман ва
ҳамчу ман инсонҳо каманд, вале ба кӣ даркорем? Кори мо
ба кӣ даркор аст? Чӣ хубе. Бимири, ки имзоҳои понздаҳ-

шонздаҳ шахси воломақоми расмӣ зери таъзияномаи қолабие, ки кадом рӯзноманигори хоболуди аз ту беҳабар бо сухани об шустайи беранг навиштасту онро дар телевизион як диктор бо ғами дурӯғӣ, овози дурӯғӣ бихонад. Чи ҷанозаҳойи хубе! Дар зиндагӣ як кас қадди сағ намедонадат, вале тобутатро ҳай бо кашмакаш мебаранд ва чи шитобҳойе. Гуёе андаке ором бираванд, фариштаҳойи пушти сарашон дастайи тобутро аз онҳо ғасб мекунанд ва ё мурда дигарбора зинда мешавад.

Не, ман ин шодиро ба шумо намедихам. Дурӯғгӯйҳо, дурӯғ... Зиндагии мо саропо дурӯғ аст, дурӯғ!»

- Эй, касофат, мемонӣ, ки бихобем!

Ў шармид.

- Мебахшӣ, мебахшӣ. Фаромӯш кардам, фаромӯш кардам...

Ин шаб бо гуфторҳойи парешони кушанда ва хиёлбофиву руъё кӯр шуд. Субҳ надамида аз бистар хесту хеле дар торикӣ нишаст ва бори дигар рӯйи зиндагонии худ тааммул кард. Торикӣ охиста- охиста камранг мешуд. Фохта шурӯъ кард ба хондан. Қумрӣ қумқуме зад. Дилаш, нигарони дамидани хуршед, ҳаваси рӯшанӣ кард. Ў чироғро даргиронд. Чироғи зард фурузон шуд. Чироғи зардро пеши чашмонаш гузошт: ба чашмаш форид...

Рӯз, ки шурӯъ гашт, дар Чорбед расид ва дар мошини раҳ нишаст. Албатта, бо ҳазор таваллову зорӣ.

Ва...

Рӯзи хуше ҳам фаро мерасид; сафед, гарм ва меҳрангез. Ба дунё бо чашми кӯдаки бадарёрафта, ки бо кадом тасодуфе аз марғ наҷот ёфтааст, нигоҳ мекард ва намедонист аз кӣ миннатдор бошад, ба кӣ ташаккур кунад?

Соат дувоздаҳ буд, на, танҳо як дақиқа аз дувоздаҳ гузашта буд. Роҳеро, ки ба ағбаи баланди пешорӯ мебурд, умедворона нигоҳ кард. Хушвақтӣ даст дода будаш. Дигар комилан ба пешомади худ парво надошт...

... Ва, инак, дар беҳи сангҳойи як оғил нишаста буд ва буттайи зиркро медуи занбӯри гизаларо аз худ меронд. Баргҳойи буттайи зирк зардӣ доштанд. Меваҳояш кабуд

буданд ва ғучум- ғучум дар нӯги навдаҳои борик медурахшиданд. Хайрон буд, тасаввурашро намекард, ки донаҳои марҷони зирк дурахшиши кабуд бидиҳанд. Як донаи кабуди зиркро канд. Ба нармийи ангушташ, дар беҳи нохунаш, хор халид. «Уф!»- гуфт. Ангушти хорзадари ба лабаш бурд, пок кард ва пеши чашмаш овард. Як зарраи сурх чу нӯги сӯзан маълум мешуд. Сӯзиши нарме дошт. Хич гапе нест, мегузарад. Пушти буттаҳои зирк фазои дудии куҳ нафас мезад. Аз кучоӣ, аз як ҷои дур баоси барра меомад, куҳ барф дошт.

Зовияи чашмашро намедонист чанд аст, вале гоҳе бо дурбинҳои фарохно, ки бо худ оварда буд, фарохондашро киёс мекард. Гоҳе, бе он ки мардумакҳои чашм баргардониди шаванд, ӯ ба гунаи хеле норӯшан дар он гӯшайи нигоҳ, ки маъмулан дудолуданду аз ҳадафи чашм хеле барканор, ягон ошноеро ё ҳодисаеро мебинад ва дуруст аз ҳастагӣ огоҳ мешавад. Дар ҳошияи норӯшани нигоҳаш суроби дудии фочиа падида гашт. Баргашт ва ҳодисаро дид. Зане бар пушти ҳамидаи хеш мурдаи чандрӯзайи шӯяшро меовард. Мурда гарон буд. Роҳ кӯтал буду сангварайи репӯш ва ӯ дар пойин буд ва боло меомад. Он зан шӯяшро дар тике ҳокистарии гардгирифта кафан карда буд ва ба гаронии як чигинаи пурбор боло меҳазид. Ҳарду сари кафан, ки қабзабандӣ буданду аз беҳ ғунчавор печида ва дар интиҳо шугуфида, гоҳе аз пушти девораҳои афсурдаву гоҳе аз беҳи нигасҳои хонаҳои ин кӯчайи шаб метобиданд. Бомӣ хонаҳо пушти ҳам ғам бардошта буд ва гилашон ҳокистар менамуд. Овозе аз тирезаҳои ҳолӣ бо гаронии ғубори ангишт боло шуд:

- Кӯдаконро аз бомҳо бигиред!

- Дуҳтаронро аз хона бизанед!

Ҷазо ларзид. Ҳаво лапиш кард. Замин такон хӯрд. Ҳамҳамаву паропар шуд. Муҳит мисли ҳоби бад тираву ғамнок гашт. Қабл аз он ки худро ба сӯе зад, фикр накард: «Чаро?» Вале чизе мисли тарс, тарси руъёӣ, ба ғурехтан водораш намуд. ӯ дар кӯчаҳои танги бекас ғиякунон меғурехт. Ҳини давидан андӯҳаш меғизуд, варам мекард ва монеаи давиданаш меғашт, нафастангу дилсӯхта медавиду

алам мекард. «Агар бимирам, ҳич кас ёдам намекунад.» Ин фикр сахт ба зеҳнаш часпида буд ва ранҷаш медоду меозурдаш. Пуки шароб, ки дар сумкайи сардаш гирифта буд, аз шиша паридаву шароб ба дасту пояш мерехт. Чизе сафедпорайи нон, ки дар болояш хӯрдание дошт, сафедранг (салат буд ё он оши сафеди масеҳӣ, ки рӯзи чанозайи модари Жора хӯрда буданд), пешопеш парвоз мекард. Ва ин хӯриши сафеди мотамӣ дар муҳити тира он қадар ғамангез буд, ки ҳасрати чандсолаи бекасиаш ногаҳон бо талотуму фарёд аз аъмоқи вучодаш боло омад ва гулӯяш гирифта шуд ва ҳич натавонист, то бигӯяд: «Ҳар шом, вақти намоз, маро ёд кунед!»

То ба гарданайи деҳкадаи сангин расид; дигар аз по зада буд. Он ҷо овозе зайиф ба гӯшаш расид. Истод ва гӯш фаро дод. Сӯйи овозро ёфт ва нигоҳ кард. Пиразанеро дид.

Пиразан така ба девори ғамбори руъёву андӯхҳо ва устурахойи шӯразадаи бесутун ба дарозии умри худ овоз мекашиду мегуфт:

- Акнун мардуме намонда, ки мурдaro аз сахро биёранд! Коҳин мурда буд, пайғомбар мурда буд. Шоир мурда, навқару гадо, зӯру нотавон, девонаву хушёр ҳама мурданд...

Пиразан бо чашмони баста овоз мекашид. Гӯё хоб буд, як ҷисми мӯмӣ буд аз асрҳои дур, то дар беҳи ин девори кӯхнаи сангин мардумони ин зодбумро бинолад. Овозаш хеле борик буд, бориктар аз чинҳои рӯи пурожанги маҳтобияш. Пинакӣ мезад ё ғанаб карда буд

Овозаш аз аъмоқи руъёҳои қадимӣ мерӯйид. Хобаш хеле ғарибона буд.

Вён Шаранг хушқак зада буд; наметавонист гоме азим ба он дунё бимонад. Аҷиб, ба ин дунёи устурайӣ, ки бо ҷи сеҳре пешорӯяш таҷассум ёфта буд, нигоҳаш ва зеҳнаш ворид мегашт. Хушаш бачо буд, вале бовар намекард, ки ақл набохтааст. Дикқат мекард, ки чизе ғайритабиӣ бибинад. Фикрашро ву неруи равон ва руҳашро дар ин порайи деҳ, ки мисли нимойи наққошӣ фароҳии як дурбини дараҷайи панҷоҳро дошт, мутамарказ намуд: ҳама ростӣ буданд, бе-

шарху тавзеҳ онҳоро бояд пазируфт. Пиразан ҳамин як пиразан аст, беш аз пиразан нест; на рамз асту на кадом чизе дигари зеҳни деҳкада. Ҳамон аст, ки ду сол қабл давру барашро наварда буд. Ин ки ҳама ҳодисаву диданҳо афсонаву руёӣ менамуданд, аз беҳобӣ асту ҳаяҷони шадид, ки бар асари дидани мурдаи пушти зан барангехта шуда буд. Чандин эҳсос ба ҳам омехтанд. Ин ҳисомезиҳо ба сӯе кашидандаш, ки аз фаҳми ӯ берун буд. Дар сиёҳии камранги рӯшанӣ ва рӯзи беофтоб бо сояҳои гарони сурмайӣ, ки ангезаи ҳусни намиранда аст, чизе медурахшад ва овозе рӯшан мешавад. Бале, ёфт! Чашме рӯшан шуд ва овозе дурахшид, мисли нахи намноки анкабут дар гурубҳои олукаи боронӣ. Мисли насим шояд калом печиш гирифт. Вазиши насими суханҳои пиразан бо ройиҳаҳои андӯх ва гарди сурмаи деворҳои афсурдаи сангин дар дуди талхи дудкаши баланди гилин омехта, фазои хобгунаи ин деҳкадаи ғариби беодамро офарид.

«То оне, ки даҳанат пури хок нашуда, марҳумро аз парда хабар мекунам,»- гуфт ба худ. Ва пасон, вақте чанд муддат гузашту ӯ андак ба вазъи кунунии худ хӯ гирифт ва ҳислатҳои ҳайдавиш дар кӯчаҳои ин деҳи бекас ялагардӣ мекард, ногаҳон ин нидои зайифонаи худро шунид ва хеле шарм кард. Ҳамин замон, ки ҳаваси доштани чунин зане ғофил гирифташ ва пасонтар ишқи сагира ба он зане, ки мурдаи шӯяшро ба пушт гирифта будо дар кӯтал меомад, дуртар аз воқеият ва мармуз буд, дар андешаҳои тӯлонияш ягон- ягон асар мекард. Ва ҳич кӯшиш накард, ки фикри ӯро дар дил бимирунад. Баъд ҳулоса кард, ки тамоми умр ҳамин гуна шарикӣ ҳаёт мечӯст.

Ва ниҳоят ба пушти бом расид, ки риштаи нозуки фарёд дар даҳани ниничаи ғахворагӣ интиҳо меёфт.

Ва он кӯдаки зардмӯи жемперарғувонӣ дар беҳи ғахвораи худ, дар лаби бом, менишаст ва гиряи хастаҳолона мекард. Охири гиряш буд: аз ҳайбати марди ношинос тарсид ва зунук гирифт.

Ва хуб шуд; кӯдак худаш гиряро бас кард, вагарна ӯ ин чо ҳам қарор намекард ва намедонист, то кучоҳо мегурехт. Ӯ ҳич бор кӯдакero рӯи даст нагирифтаву меҳру-

бонӣ ҳам накарда буду ором ҳам. Аслан намедонист, ки бо кӯдак чӣ гуна бояд ҳарф зад?

Кӯдак тарсомез чашмашро аз марди ношинос гурезонду бо имдод ба пойин нигарист.

Гаҳвора дар пушти бом буд ва боме, ки кӯдаку гаҳвора дошт, аз бомҳои ҳамсоягон буд ва кӯдак он чизеро, ки ўро ба гирия водошта буд, дар пойин, дар миёни бомҳои ҳамсоягон, мечӯст.

Вён Шаранг низ ба пойин нигоҳ кард.

Нимойи умумии деҳкадаро, ки гӯё аз нигоҳи духтарак ба чашми ӯ интиқол шуда буд, дид: пешнимойи ин манзара сутуну сарсутунҳои айвони масҷиди кухна бо рада-рада чӯбҳои пӯсидаву дудхӯрдаи он ва сари жӯлидаи тифлаки зардмӯйи жемперарғувонӣ буданд.

Тифлак, аз ҳузури марди ношинос беқарору музтариб, панҷачаашро бар дастаи гаҳвора ниҳода, сари по меистод.

Дурнимо ба кулбаи қадимии эшони ҷандапӯш ва мактаби ӯ часпида буд; ба кулба ва суроби пиразан, ки боло-ро менигарист. Пиразан майли хестан дошт.

Сағира ўро ба мушоҳида гирифта буд: чашмонаш қадам ба қадам ўро, ки нахуст аз дидораш ва гуфтораш саҳт хаяҷонзада шуда буд, таъқиб мекарданд. Ў меканд, ки чӣ гуна пиразан зери айвони аспхона, дар ҳоле ки чашм аз сақфи хона бармедораду ба самти ростии айвон бозмегардад ва дар зинаҳои сангин боло меравад. Ногаҳон ин пиразан дар сояи айвони болохона нопадид шуд.

Нигоҳи сағираи дурбини дар зери айвоне, ки пиразан нопадид шуда буд, истод ва аз боло, аз ҳолати амудӣ, тадриҷан ба ҳолати мойил гузашт, лаби айвону девор ва нигаси сангини пойиниро ва дарахти камнавдаи тути беҳи пойдевори сангинро ба тасвир гирифт: чизе сафед, мушобеҳи парандаи сукуткарда, дар он ҷо метапид.

Вакте бошитоб пойин омад, хурӯсакеро дид нимбисмил, ки ҷон меканад. Сағира ҳам шуд ва хурӯсро бардошт. Сари хурӯс ва болҳояш овезон шуданд, тоҷаш меларзид.

Сағира, хурӯси сафед дар бағал, аз сояи нигаси хароб

зухур карду бошитоб дар зинаҳо, ки пиразан нав тайшон карда буд, худро боло зад ва рафт ба гӯшаи болои айвон ва аз кунчи чапи айвон берун шуд.

Сағира ба дунболи пиразан қариби кулбайи баландаки ӯ расид. Панҷ кӯдак, писаракон, дар лабгӯшаи боми хонаи муқобил сина зада ва кинатузона нуқтаеро мепесонданд. Сағира нотавон шуд. Надонист, ки аз ин баъд чӣ кунад? Бечуръатона по мезад. Ногаҳон аз паси сутуни долон бачае олусчашм баромад. Дар дасташ санг дошт: сари сағираро чен гирифта буд.

Сағира музтарибона хурӯси ниммурдaro бар чӯби айвон монду боэҳтиёт тоб хӯрд, то ки аз ин ҷойи пурҳарос дур шавад. Вазъ мағшуш буд. Ҳама ҷо хавфи нухуфта дошт.

Мисле ки хоб медид. Ё дар ин воқеаҳое, ки дар пеши чашмаш рух медоданд, иштирок дошт. Ин ҳама барoи ӯ буданд, ӯ дар маркази ҳамаи ин воқеаҳои хавфомези гунгона қарор дошт ва мефаҳмид, ки бояд ҳудахро раҳо кунад, вале наметавонист. Ё ба ҳудах иҳтиёр надошт. Дар миёни ду тарс тахтабанд шуда буд. Вазъи ваҳшатбори худро мушоҳида мекард. Бачаи олусчашм пеш омада хурӯсро гирифт ва ба сӯи дари танги пастаки пиразан бурд. Нигоҳи тарсдори сағира дар рӯи девори кӯри долон мегашт.

Дар боз шуду пиразан дар торикии камранги кулбааш сафедӣ кард. Бачаи олусчашм хурӯси мурдaro бо душмани ошқор ба сӯи ӯ дароз кард. Пиразан хурӯсро аз дасти бачаи олусчашм гирифт ба ғарбашт ва дар торикии кулба ғарқ шуд.

Пиразан ларзида- ларзида ба назди девор омада, хурӯси мурдaro дар лона, ки дар мағзи девори ғафси кулбайи ӯ, дар пахлуи дар, кофта шудааст ва дари чӯбин дорад, андохт. Садои кунди афтодани лошайи бечони хурӯс аз дари танг берун омад.

Пиразан, баъди он ки хурӯси мурдaro дар лона партофт, баргашту дар беҳи сутун нишаст ва гӯё ҳиҷ таваққуф накарда бошад, ривояташро идома дод:

- Моро кофир гуфтанд. Мурдаҳомонро дар қабристон роҳ надоданд. Мурдаҳомонро дар решаи дарахтон, дар

девори кулбаҳомон гӯр кардем. Пас ба сари гӯрҳойи
кухнаву манзили абади бобову бибиҳомон омаданд.
Мурдахошонро аз гӯр берун кашиданд ва бурда дар
чарҳо рехтанд. Ҷар аз устухон сафед шуд.

Сагира дигар шунидани ҳарфи пиразанро таҳаммул
накарду аз долон пойин рафт.

Бачаи олусчашм аз дунболаш бо овози паст хонд:

Урус, урус, урус,
Дар кунут папрус!

Бачаҳои пушти бом байти ўро қапиданд ва низ бо
овози паст хонданд:

Урус, урус, урус,
Дар кунут папрус!

Дар ҳоле ки кӯдакон дар рӯйи бомҳои дур ҷанҷол до-
штанд, сагира аз самти рости деҳқада зухур кард ва дар
беҳи чормағзи бузург андаке истод. Пас ба ҳараки
гӯшайи хилвате, ки танҳову холиву беодам дар он ҷо
монда буд, рафта нишаст ва хушнуд шуд: саранҷом барои
нишаст ҷое ёфтӯ миёнаш роҳат кард. Кафшҳояшро кашид
ва поҳойи ҳастаашро бар онҳо ниҳод.

Деҳқада дар пойини пояш буд. Нигоҳ карда дид. Гурба
аз айвон мегузашт. Пиразан аз кулбайи хеш берун омад
ва рафт болову нопадид шуд.

Ду кӯдак аз он сӯйи ҳаёта падид омаданд ва бо кӯдако-
ни дигаре, ки дар лабгӯшайи бом нишаста, ба тирезайи во
нигоҳ мекарданд, пайвастанд.

Ду кӯдак рӯ ба офтоб давиданду аз боми пойин ба
лабгӯшайи боми баланд ҷаҳиданд. Ҷизеро диданд. Но-
гаҳонӣ ба ақиб бозгаштанд ва тозиданд. Яке аз он ду пи-
сарак- Ҷими дар боми дур падид омад ва дар гӯшайи бом
бозистод Дар он сӯйи бом нимаи болои дарвоза бо бо-
маке пасти танг ва паҳнои бомҳои дигар, дудкашҳои
баланди хокистарранги боронхӯрда нигоҳи сагираро фа-
ро мегиранд. Зан бо мурдаи шӯяш дар ин нимарӯз ба
дарвоза наздик шуд ва мушт ба пушти сагира зада, ба
ҳавлӣ вурудаш кард. Рӯшанӣ каму коҳида шуд: дар ин
ҳавлӣ танг офтоб намерасид.

Сагира зовияи нигоҳашро дигар кард; ба ҳавлӣ наздик

мешуд. Бачагон дар рӯи ҳавлӣ ва духтаракон дар погаҳи дар истоданд.

Дар аз дарун баста шуд.

Он ҷо ки зан мурдаи шӯяшро рӯи хона рост карда буд, дарро аз дарун мебаст. Кӯдаки зардмӯи жемперар-гувонӣ дар пешгоҳи оташдони аловдор нишаста ва нигарон ба чапу ба рост нигоҳҳои парешон мекард.

Деҳкада ҳаяҷон дошт. Ҳавош абролуд шуд, ба он вазъи деҳкада хеле муносиб омад. Сағираи ҳаяҷонзада дар нуктаи болои деҳа, сар- сари яке аз шахҳои овезони кӯҳӣ бар фарози деҳкада расид. Рағу паяш бар асари баландӣ суфт шуда буд ва дилаш башиддат мезад. Ҳаво сард буд ва шамоли сахте мевазид. Сағира аз ин ғӯшаи шамоли сари чар бим кард.

Ҷойи хубе буд барои паридан.

Аз чап, аз масҷиди кӯҳна то хонаи Азизмоҳ, нигоҳ кард. Нимойи, умуман, деҳкадаро, бомҳои деҳкадаро, дуруст, бомҳои деҳкадаро медид; бар пушти бомҳои гилпӯш рӯшании нарми пойизӣ бароҳат густурда шуд.

То дил кард, ки дигар дер шуда буд. Ҳанифа аз хона баромада берун, ба рӯи ҳавлиш. Ва дар рӯшании рӯз, рост, сари духтаракашро ҷӯид. Дар умри сараш ин гуна лаҳзаҳои маҳрамонаи зиндагиро надида буд. Модаре бо либоси фарсуда дар ҳавлии кӯҳна, беҳабар аз дунё, шабушк мечӯяд дар сари духтараш...

Дилаш гум зад. «Ана ҳамин аст кӯдакӣ, модардорӣ,»- талқин менамуд ба худ ва оби чашмашро пок мекард, Шояд аз сардии ҳаво оби дидааш мерехт.

«Агар чунин асаре биофаринам. Агар чунин коре ме-доштам. Дер шуд, дер шуд!»

Эҳсосоти шуда буд, ҳаяҷонаш гул мекард. Дар ин лаҳза аз ёдаш рафта буд, ки чаро сари ин саҳраи овеза омада-аст? Беихтиёр даст ба сумкааш бурд ва бо дастони ларзон фотоаппаратро ҷуст. Ба худ мегуфт: «Телеобъективро бигир!»

То овард, то ёфт, то кадом ишколе дигар баҳона шуд, ки корро накунад, дубора яъс гирифташ; дилаш монд.

Ҳаво хунук буду меларзид, дастонаш гап намегирифтанд. Ҳанифа ўро аз сари куҳ дид. Фаҳмид, ки акси ўро мегиранд. Сари духтарро раҳо кард ва худро зад ба таги дарвоза. Духтарак монду ҳайронӣ ва сари ҷӯлидааш. «Нашуд, ошно! Тундтар бояд ҷунбид. На ин корат шуд, на он корат...»

Сипас, пушти бомҳоро зилл мезад: шояд рӯйдоде бибинанд, то аз худхӯриву андешаҳои яъсовар андаке руҳашро бад- он фаро бибарад. Пишаке песа аз боми Азизмо ба боми Тош гузашт. Нишаст, рӯ ба боғ гирифт, нигарист, пасон панчаашро лесид. Ду духтараки хеле кучулу дар боми оғил чанг ба рӯю мӯйи якдигар заданд ва чириғ кашиданд. Парандае, шояд сор бошад, ў парандагонро намешинохт, тарсида, аз сари симҷӯби Ҳалима парид ва ба ҳаво рафт.

Ҳаво акнун камабр аст. Абри тунук офтобро меполонд. Рӯйи бомҳойи гилин рӯшании нарми пойизӣ бароҳат густурда мешуд.

- Ҳаво хуб шуд, ҳама берун рехтанд,- гуфт сағира ва аз сари чар пас гашт.

Аз дами дари кулбайи кӯхнаи Абдуқодир гузашт.

Айвонаш як сутун дошт. Соя дар даҳанаш уфтода буд. Се кӯдак дар се гӯшайи ҳавлӣ истода буданд ва ҷидол мекарданд. Духтараки ба синни шарм расида аз беҳи девор, аз пуштайи шиферҳои сари танур, калла мекашид ва худро нишон намедод; аз дами нигоҳ мегурехт.

Сағира, гӯё ҳаргиз ўро надида бошад, чашмашро аз духтари шармгин баргирифт; худро ба шикваҳои одатии беғамаш машғул дошт.

Ҳаво соф нест, хуршед мисли рӯзҳои пеш наметобад. Бомҳо, мисле ки дар он тобистон буд, сафеди ба дил занандайи беруҳ нестанд.

Дарвозайи маълими Амин боз аст. Аз мӯрии баландаш дуд мебарояд.

«Меравам ба хонаат,

Зулфини дарвозаро мезанам...»

Зани маълим хеле саросема аз дари танги бари девор берун шуд. Бо тағорайи ҳолӣ ба кучое рафт. Ўро нашинохт. Дарвоза во монд.

Гове пешонасияҳ ба дунболи ӯ аз дарвоза берун шитобид, кӯдаке диловар ба сиёсат рафт, сари гов ҳамла кард, дубора бозгардондаш ба огил.

Сағира пештар омад. Занаке аз тиреза даруни кулбаро нигоҳ мекард. Кӯдакони рӯйи ҳавлӣ ва духтаракони пеши дарвоза чашм ба дар дӯхта буданд. Тифлаке модина ба домони модараш часпида буду ғарибона ба ӯ менигарист, кӯдаке болойи синҷ бо рӯйи обнадида сӯйи дарвоза тоб хӯрд ва чашмаш дар рӯйи сағира дармонд. Зеҳнаш ҳама чизро нақш мекард.

– Ҳа, ҳамон аст. Хонайи маълим аст. Мебинӣ, девори тирезаноки хона аз ҷониби чапи дарвоза аст. Тиреза шаш чашмак дорад. Дар чашмаки чапи пойинӣ, дар ҷойи шиша, маълим селофан кашида буд. Бале, ҳамон аст.

Шишаҳои тиреза ношуста, пайи гилолуди борон бар онҳо нишаста, хушкида, нақш баста...

Барқ нест. Аз дирӯз барқ нест. Шаб низ барқ набуд. Барқ набуд. Барқ нашуда буд. Дина котиб дар боғ дарахт бурида буд. Дарахт рӯйи симҳойи барқ уфтод ва симҳо канда шуданд.

Он хона торик буд. Аз дирӯз барқ нест. Офтоб ҳаргиз даруни он хона натобидааст. Сард асту намнок. Ӯ ҳис мекунад, ки чунин аст: пояш ба сӯзиш омад. Пояш намак дораду ба сардиву намӣ ҳассос аст. Вале фарши хона сангӣ набуд, заминӣ буд; хок дошт, коҳгилаш хушкид ва хок шуда ба ранги сафедхок.

Даруни хона торик буд; Оташ дар доданд. Каме рӯшан шуд. Нону чормағзу кишмиши сиёҳ низ хӯрд.

Пасон зане сар зад ба хонайи сиёҳ ва пурсид:

- Бачаро ҳолӣ мебинед ё вақте ки хобондамаш?

Усто гуфт:

- Ҳозир мебинам.

Кӯдакро бараҳна карданд. Модараш ўро ба дасти бибӣ дод.

Бибӣш ўро ба бистар бурд.

Кӯдакро рӯи бистар ки хобонданд, тарс хӯрд.

Усто ва бибӣ ба рӯяш ҳам шуданд.

Аз чуки кӯдак об чакид.

Усто ба бибӣ гуфт:

- Доредаш, ки бимезад!

Бибӣ аз модари кӯдак пурсид:

- Дошта будиш?

Модар гуфт:

- Не

Усто ба бибӣ гуфт:

- Мезак дорад.

Модари кӯдак пинчаки коргариҳои хокиранги хоколу-дашро, ки хини андоваи девори сангини оғил дар тан дошт, накашида, кӯдакро бурд пешгоҳи печка, ки намад ба рӯяш нарасида буд ва бозистод. Бибиш ҳам омад. Аз дасташ гирифтӯ водошташ, ки бимезад.

- Бипарон, бачам, ҳамин ҷо бипарон!

Кӯдак дар рӯйи фарш мезид. Хоки пешгоҳи печ мезакро чабид.

Рӯйи кӯрпачаи тар лифофа кашиданд. Усто ба бибӣ гуфт:

- Намешавад, барқ нест! Ин ҷо торик аст. Чашмам намебинад...

Медиданд, ки ҳавсалайи усто сар меравад. Роҳи дигаре ҷуз зориву тавалло наёфтанд.

Биби кӯдак гуфт:

- Момаи Ҷавҳар, дар пешонит садқа, як фикр кунӣ, мешавад.

- Чашмам намегузарад, садқат.

- Офтобро аз тиреза бозтоб мекунам, хона рӯшан мешавад.

- Метарсам, ки...

- Беғам бош, кампир, хубу гандааш ба гардани ман.

Гулбибӣ ҳанӯз то сияҳмастӣ нарасида буд. Ба боми бо-лои дарвоза баромад. Рӯшноӣ офтобро бо ойинаи до-капеч аз тиреза ба даруни хона, мобайни намад, партоб кард. Бистари кӯдак рӯшан шуд.

Кӯдакро тай- тай по- по оварданд пеши бистар. Ҳанӯз нахобонда, усто аз бибӣ пурсид:

- Кампир, қиблаи хонаат кадом сӯй аст?

Бибӣ хар ду дасташро, чуноне ки барои салом дароз меунанд, баробар ба сӯи он кунҷ, ки муқобили ҷойи нишастӣ усто буд, дароз карда гуфт:

- Ана, ҳамин сӯй.

Сари бистарро гардонданд сӯи қибла. Кӯдакро хобониданд. Дуойи кӯтоҳе хонданду омин карданд.

Нонеро, ки модару духтар, пушти дар, сари қоройӣ будани он бигӯ- мағӯ карда буданд, дар пеши чашмаш гузоштанду бибӣ дар болои сари кӯдак нишаст ва рӯи ӯро дар паноҳи худ гирифт. Кампираке зонувони бараҳнаӣ кӯдакро ниғаҳ медошт.

Сӯхтаи пахта доғи лола ворӣ дар косаи базеби чинӣ сияҳӣ мезад.

Кӯдак дар рӯи бистар нигарон буд, дилакаш дар остони ҳодисае метавид. Аз нигоҳи кӯдаки сесолӣ хоб ин воқеа чӣ ҳаҷме дошта бошад? Рӯи пиразанон чӣ? Ӯ ҳамаи инро чӣ гуна мебинанд? Ин нони маҳтобии гирдаву гулдадаву гирдак пеши рӯи кӯдакро гирифтааст. Чаро? Чаро нон? Дар мо нон буд?

Сағираро ҷазабайи ин фазои нимторики роздор, ки пиразанон ғарқ дар он буданд, саҳт ба худ мекашид.

Усто устураву най ва гӯгирдро дар пеши зонувӣ росташ ниҳод, чашми сағираро барқи тунду кушандаи теғ бурид.

Абр рӯи сина омад. Рӯшанӣ коҳид ва дар пӯсти кӯдак нишаст. Пиразанони бузург дар торикӣ ғӯтиданд, танҳо дасту зонувону рӯяшон аз торикӣ берун монд. Барқи теғи устура заиф шуд.

Пӯсти кӯдаки таракро торикӣ нахӯрд, чучулаш дар комаш нарафт; дармонд.

Усто ба чуки кӯдак даст бурд, пӯсташро бо хеле душворӣ пойин кард. Сари чук мисли бачаи замбурӯғ намуд: сафеду офтобнадида аз пӯсти танг бадар омад ва шукуфид, дамид. Пиразан бо докаӣ сафеди оҳарӣ шабнами сари чучулро чид ва пок намуд. Пӯстро дубора ба сари чучул кашид. Ба нӯғаш донаи гӯгирдҷӯб андохт ва мисли пилтаи тоқӣ молидаш. Пас найро ҷағонд, пӯсти чуқро бо гӯгирдҷӯби дарунаш дар чоки ҷағида сар дод. Чоки най ба ҳам омад ва пӯстро газид.

Пиразан теғро бардошт, «бисмиллоҳ» гуфт ва бо адойи духтарона ҳам хӯрду бо тундии барқ нӯги пилтагуни чуки кӯдакро теғ зад; бурид.

Сӯхтаи пахтаро дар ҷойи бурида ниҳоду истод. Кӯдак, ки то ин дам ором буд, гиря сар дод. Дард аз сӯзише сабук беш набуд.

Бурида мисли кирмакчایی чангак дар таги косайи чинӣ монд.

Баъд коса пур шуд.

Андаке баъд коса кӯр шуд.

Ба ойина нигоҳ кард, дилаш рам хӯрд; чашмонаш ранги ангури хоми гунчишкнӯлзадари доштанд: сиёҳи холиву дарида. Балки ба кӯрӣ ангури сиёҳи нӯлзадари мемони-станд: пур аз қаҳр ва даҳонаш пур аз хашму дашном буданд.

Пиразан, ки ҳамвора дар муноҷот аст, дар ниёиши кӣ бошад?

- Аз он суҳанон дилам ҳарос мекунад.

- Мо ҳам аз нақлҳояш мӯ ба танамон рост мешавад.

- Он пиразан кист?

- Як одами қадим ва бекасу кӯ аст. Дар ҳамин кулба манзил гирифта.

- Чаро?

- Як дам аз дарди имрӯз суҳан мегӯяд, даме аз дарди қадим. Аз дунёбино то ба ҳозир ҳарчи бар сари одами омадааст, ӯ мегирядаш. Худо дар дилаш андохта. Маъмури дарди таърих асту суройишгари дарди инсон.

Гуфтам, ки ҳар одам ба ин дунё бо паёме меояд ва бо падруд аз он меравад.

Надониста меояд, надониста меравад.

Бо чашмони баста меояд ва бо чашмони боз меравад.

Ӯ бедин аст. Андешаҳои ӯ аз мазҳабҳои дунё ҳангоми ҷанги дохилӣ ва ҳини ҷукбури зардуштӣ буда наметавонанд. Ин ҷо дар ҷомеа бегона мемонад, зардуштӣ ҳам намешавад, монавӣ низ нахоҳад шуд. Одамон аз пайи ӯ нахоҳанд рафт. Кушта хоҳанд шуд.

- Боз чанг, боз хун, боз куштор! Не, на ин асту на он. Мазхаби исавӣ бигирад? Масеҳӣ шавад? Чӣ гуна? Ягон дин надошт, дар миёни се- чаҳор мазҳаб дармонда шудааст. Сахт чонаш дар танааш буд, ин корро накард.

- Акнун, ки ишқи ин зан задасташ, меҳодад муслим бошад, Меҳодад пеши ин пиразан худро биандозад, то ӯ хатнааш кунад. Вале Худо ӯро нигоҳ дорад, тезӣ мекард.

Пас чӣ роҳе ёфтаанд? Вақте ӯ хост хатнашуда бошад.

- Он пиразани асотириро ба ин далел оварданд. Ин корро фақат пиразан бикунад, ки умри ин дунёро дорад, чунун дорад, беҳиёл аст. Он қадар пир аст, ки мардинаро ҳис намекунад. Агар бигӯемаш, ин корро кунад, ҳич айбе надорад. Бар мо кардани ин кор нобахшиданиву гуноҳ аст.

Бар сари пиразани одӣ равон карданд. Ӯ ҳарфҳояш бар лаб ворид шуд...

Не, аз ҳич кас ёд накард. Ҳич кас ба ёдаш назад. Ин кӯшиш ҳама беҳуда аст, наметонад ба фаҳми зиндагӣ бирасад. Чаро ӯ бояд бимирад?

Дар ин дунё ҳадафе дошт. Хурду реза, орзуҳо, ҳавасҳо биёср зодаву мурда буданд, вале муҳимтар чӣ буд?

Кораш? Нигоридан?! Нақш кардан?! Нигаристани зиндагӣ?! Охири охирон, ҳама аз нигоҳи ўст. Саранҷоми дунёи худро нақш бандондааст. Ва он дунё, он ҳисҳо, рангҳо дар синаи ўянд, бо ўянд. Не, дар он хонаи танг сурате аз ин чизҳост, ки ў бо худ дорад. Аз ин рўст, ки ў аз он корҳо, асарҳо, тақдири онҳо ҳич андеша намекунад, дилаш намесўзад. Пас чӣ буд он зиндагӣ, ки ў дошт!? Ба хоҳири чӣ буд? Оё ў дунёро меҳост? Ин зиндагиро дўст медошт? Меҳост тамоку даргиронад, фурсат надошт. Аз пурсидан нанг кард. Шояд пеш аз куштан сигарет бидиҳандам.

Наход ки дар ин ковишҳои моҳияти зистани хеш ба чое нарасад? Андешааш сахт ангошта шуда буд, гарчи дигар мағзааш тавони идомаи кашмакаши зеҳнро надошт; андеша ҳанўз пўё буд. Ҳампурсӣ дошт бо хиради худ.

Ҳадаф чӣ буд?

БТР истод. Ёро бо дашном пойин, ба сари як майдони пахноваре, бурданд. Дар назараш кухнаву норӯфтаву бетартиби дарида намуд. Фикр кард: ин чӣ пиндоресту чаро ин гуна ҳисро дар ӯ барангехт? Оре, ин майдон пахтазори ноҷидайи помолшуда буд.

Дилаш ба ҳоли ҳудаш месӯхт.

Ачиб, ҳама корҳои нокардааш, ҳар он чи дар дилаш ҳаст ва ният дошт, ки рӯи парда биёрадшон, пеши назараш хувайдо гардиданд. Ғамгин шуда буд. Ва бо ин бепарвойиву безътиборӣ ба он асарҳои мавҷудайи бевазӣ – кӣ медонад, сӯхта хоҳанд шуд! - ин қадар ғаму андӯх ба он чизе ки аз дил бурун наёмада аст!

Барои ӯ ба таҳти зиндагӣ расидан душвор буд, зеро ҳич гуна дониши муназзами фалсафӣ надошт ё хирадмандии ҳеле содаӣ деҳқониро низ фаро нагирифта буд. Ба ҷуз чанд соли омӯзишгоҳ ҷое дигар таҳсил набардошта буд.

Ёро бо дашном пойин андохтанд, садои фишанги камонҳоро шунид, дилаш, пойини дилаш, ҷое дар зери нофаш ногаҳон хунук хӯрд. Банди дилаш аз хунукӣ меларзид, манаҳаш низ раъша пайдо кард. Меҳост бо дастонаш шонаҳояшро оғӯш бигирад ё бишинад ва зонувонашро дар синааш бифишорад. Ва дар худ гармиро ҳабс кунад; намонад, ки аз баданаш биравад.

Аз бозувонаш гирифта буданд; бурдандаш даҳ қадам болотар ва росташ монданд. Ва ӯ бечора шуд, ки ба дузаху биҳишт бовар надорад. Ногаҳон он донистаҳои пароканда дар сараш ғавр карданд.

Ҳама динҳое, ки шунда буду хонда буд, барои ӯ муҳим намуданд. Кадомаш барои ӯст? Ба табиати ӯ, дунёи ӯ кадомаш созгор аст!? Кадомаш ёро дар оғӯш мегирад? Кадомаш аз худ дур медорад? Дар ин чанд сония, охир, наметавонист, худро тағйир бидиҳад. Ёе, ки ҳаст бо ҳама айбҳояш. Кадоме аз он миёни ин кашмакаш ногаҳон дарёфт, ки ҳадафи олии ӯ дар зиндагии ӯ ҳуди ӯ будааст.

«Ҳич кас маро мисли ҳуди ман дӯст надошт. Бехтарин дӯстам ҳуди ман будам, бадтарин дӯст ҳам худам будаам. Ман ин зиндагиро ба хоҳири шахси худ дӯст доштаам. Оё

агар таносух бошад ва ман як давре ба дунё боз биёям, хотирайи ин зиндагиву зиндагониамро дошта бошам ё не? Агар хотирайи ин зиндагӣ дар ман боқӣ намонад, бозгашт баройи ман чӣ маънӣ дорад? Ман нахоҳам буд, агар ин ҳама чоро, ки дунёи нотамоми ман, дунёи холии дурушту норасидаи душвори ман аст, дар он бозгашт бо худ наёрам ва аслан надошта бошам. Пас оне, ки бармегардад, ман нестам! Дигарест. Ва он дигар зиндагии маро нахоҳад дошт.

Инҳо, ки ба синایی ман камон кашидаанд, чӣ гуна бифаҳманд, ки як дунёи беинтиҳоро мекушанд, як оламеро, ки мислу монандаш дар ин гетии рӯшан нест, ба адам мебаранд. Зиндагии маро ҳич кас надида, он чи ман доништаам, ҳич кас надониста ва чи гуна ки мебинам, ҳич кас нашнада. Ва ман ин зиндагиамро ба ҳич гуна зиндагӣ иваз нахоҳам кард. Ва ин зиндагӣ ба ягонагиву якбориву нодириву бознагардандагӣаш бузургу ҷовидону дӯстдоштанист. Баъди сонияе ё сонияҳо ман наместонам, зиндагии ман саранҷом мешавад. Вале ин чанд сонияи кӯтоҳ ҷовидонагии зиндагонии оламо дорад.

Чаро ман онҳоро душман наместонам, маргашонро намехоҳам? Чаро ойинаро ба нӯги камон намедорам, ки аз худ қаҳрамон созам?! Ҳич дар фикрам набуд, ки орому осуда дар рӯ ба рӯи марг нигарон мемонам.

Фикр мекунам; ин лаҳза аст, ки чунин фикр ба сарам зад. Пайгамбарону пешвоён дар чунин вазъе зода мешаванд.

Ман дар ин се рӯз ранҷу азоби ҳама пайгамбарони таърихро кашидам. Азоби Будоро, ранҷи Исоро, танҳойии Зардуштро, заҳматҳои Муҳаммадро...

Бо кадоме аз онҳоям? Ба дунболи кадом пешвоёе меравам? Кӣ маро мегӯронад? Ба кадом ойине тадфинам мекунанд? Кӣ бар мазори ман меояд? Кӣ дар ҷанозаам мегирад?

Оё мешиносам? Агар ҳасадамо пайдо карданд, кӣ ба бозшинохти ман хоҳад омад? Кӣ суроғам хоҳад кард? Кӣ хоҳад пурсид: Шахсе буд, кучо шуд?

Ин зиндагӣ ниғаҳбонӣ ва ғамхорӣ мехоҳад. Таассубу ҷоҳилият душмани зиндагӣ аст.»

Ӯ ба ҷеҳраи ҳич кадоме аз кушандагони худ намени-

гарист. Шаб шуда буд ё фаро мерасид? Танҳо пойини зонувонашонро медид, ки дар мӯзаҳои даридаву гилолуд фурӯ рафта буданд. Пас ба пойҳои худ нигоҳ кард. Кафшҳои арзонаш навтар буданд. Шояд аз пояш баъд накашанд, фикр кунанд, ки кафши мурдaro пӯшидан марг меорад ва дилашон дур равад. Ў кафшашро бо ёрии панҷаҳои по кашид ва пеш андохт...

«Аҳмакҳо,- фикр кард ӯ.- Напаронданд. Чонам халос мешуд...»

Курсиро чамъ мекард. Пахну ҳамвор шуд, мисли тахта. «Мешавад,- гуфт ба худ ва онро ба шикамаш баст. Шабу дарёву мавҷу тахта. «Роҳи халосӣ ҳамин аст,- фикр мекард. Ҳама роҳҳои дигар баста буданд. Сари ҳар роҳ гурӯҳе буд. Гарданаҳоро гирифтаанд. Ба боло раҳ надошт, зеро дида буду санҷида. Онҳое, ки болои шаҳр ва баҳши он баландиро зери даст доштанд, ҳич раҳме ба ӯ нахоҳанд кард. Ҳатман мекушандаш. Бо хориву зориҳо, ранҷу зиллатҳо. Аз инсонӣ чизе дар ӯ боқӣ намегузоранд, пас меафгананд, ки бо чонканиҳои чаҳаннамӣ, сагвор, бимирад. Ва низ ӯ дар он чоҳо зиндагӣ наметавонад бикунад. Хӯйи созгор надорад. Ва неруву ҳавсалае, ки ҳамеша дар баробари онҳо ба силоҳи худӣ онҳо муқовимату зӯрӣ кунад, он чо ҳамиро зиндагӣ меноманд. Ў борҳо он чо буд ва дидаву санҷидааст.

Ба пойин меравад. Ў ҳис мекард, ки нафасашро шӯри дубораи зиндагӣ ба хеш фаро меҳонад: инро нарасандид. Он шаҳомате, ки қасди мурдан ва пазириши бетааммули марг дар нафси ӯ офарида буд, коҳиш меёфт. Ва ӯ бо ҳар абзор, ки он замон зерӣ дасташ буд, ин шӯрро сарқӯб менамуд.

Ва ин роҳро фикр кардан низ барои ӯ як навъ озуру хори нафси зиндагӣ буд. Яъне, бебокона таваккул кардан ва ба канори рӯд омадану худро ба дарё андохтан. Ё мераҳам, ё мемонам!

Бад нест, ки чароғҳои шаҳр намесӯзанд. Шаб хуб торикӣ дошт, тирҳои оташгун рӯйи шаҳр хатҳои рӯшан мекашиданд. «Мисли думи ситора ё уфтодани ситора,- гуфт, ба дил гуфт, вале замоне ки медиду аз дил ин қиёсо мекард,

дар ёдаш аловбозиҳои кӯдаконаи шаб зинда гардиданд. «Ин бештар монанд аст,»- гуфту курсиро чамъ кард. Селофанро паҳн кушода, ба зери курсии тахтагин густурд. Дарзҳои онро бо нӯги утуи доғ часпондаву баста буд: он ҳаргиз раҳна нахоҳад кард. Аз дилаш гузашт: «Агар тираш нарасад.» Пас бо ресмони маснӯй саҳт печонидаш. Сари ресмонро як гиреҳи кӯр андохт.

Нахуст ҳар ду пояшро дар ҳалқаҳои пойини курсӣ гузаронд, пас курсиро бардошт ва рӯи шикамаш ниҳод. Хеле хуб буд; аз рӯи зонувон то манаҳаш мерасид. Дагонашро дар ҳалқаҳои фароҳи ресмон кард ва ҳалқаҳоро то шона бурд. Курсиву бори курсӣ ба танаш часпиданд. Аз ёбиши некаш болид. Хуб фикр карду он ду банди дарозро, ки ба қадри ангушташ хурд буданд ва идомаи ҳалқаҳо буданд ва аз пушташ дар ду бари пояш кашол буданд, баргирифт ва даври камараш бипечиду сари ресмонҳоро дар рӯи курсӣ ба ростии шикамаш баста, саҳт гиреҳ кард.

Хеле ҳаяҷон дошт, метапид. То чон ҳаст, изтироб аз тани одамӣ намеравад. Боэҳтиёт сангҳои киронаи дарёро палмосида, чанд санге пойин фурумад. Пояш ба дарё расид. Шаб оби дарё сард буд. Гуфт:

- Кафшамро кашадам, хуб кардам ё нохуб? Пойлуч бештар ба ҳасади мурдаҳои болои оби дарё монанд мешавам.

Вақте фаро расида буд, ки ҳич гуна шакку шубҳа ўро дигар бознамедаш. Шубҳа дер расид. Чои андеша набуд. Ў худро ба ихтиёри дарё дод; хеле охиста, ки садое набарорад.

Дар торикӣ ҳич наменамуд, вале чун як лаккаи тира дар об, ки ба ҳар рӯ як тирагии тобанда дошт, маҳсус буд. Мавҷҳо тунд буданд; меҳестанд, мешиштанд, уштулум доштанд. Хуб рафт дигар дӯсти мову шумо, ба торикиву лаккаи тариву шиновар андар об. Ин ҷо мавҷеи сухану намоишу нигориш нест. Ҳамон торикиву дарёву марде танҳо андар об, ки рӯи курсӣ хоб рафта ва сар- сари мавҷ мерезад. Паноҳаш ба Худо! Парвардигор ноумедаш нагардонад!

Дамдамайи субҳ буд; аз садои тир дакка хӯрд. Овози тир гӯё гирди сараш мечархид. Пас дарк намуд, ки оташфишонӣ дар ду канораи дарёст. Рӯяшро амиқтар, дурусташ то гӯшҳо дар об ғӯта дод. Пахтаҳои гӯшаш тар шуданд ва гӯшаш ношунав гашт. Тарс дар дилаш кора карда буд; нафас тангаш кард. Як ними рӯяшро аз об боло намуд. Як чашму лабу гӯшаи даҳон ба ҳаво гирифт. Чашмаш бомдодро дид; боре таачҷубзадаву хайрон, вале хеле бедард, фоҷиаи субҳгоноро нигоҳ мекард. Дар киро-найи чапи соҳил деҳае месӯхт. Ва гурӯҳе мурдаҳоро дар об меафганданд.

Вақте чашми дигарашро низ кушод, дид, ки дарё пури мурда асту ӯ дар миёни мурдаҳои зиёд шино мекунад. Сараш дар чизе зад, пеши чашмонаш пойҳои мурдаеро дид. Хост ребтар шавад, кӯшише ҳам кард, вале дар паҳлуяш мурдаи духтаракеро дид. Ба рост нигоҳ кард: пирамарде рӯ ба осмон мерафт.

Пас пайҳас кард, ки дарё хеле гарон меравад ва сабукии пешинаро надорад; мавҷҳояш низ зери мурдаҳо монда ва гаронбор шуда. Мурдабор шуда.

Оташе баланд сӯи дарё медавид; мошине оташ гирифта буд. Омад, зад ба дарё. Бо шасту садо ва чарсу чурси зиёд ба қаъри дарё рафт.

Аз сатҳи об ки нигоҳ мекард, ҳама бечон, ғачеътару азимтару баландтар менамуд ва бештари сапедаи уфук ва суроби деҳаи оташгирифтаҳо аз нигоҳи ӯ паноҳ мекард.

Ӯ кайҳо аз қаламрави шахр бурун омада буд. Вале холо ҳам интиҳои сафари обияшро наметавонист аз пеш бибинад.

Рӯз буд, соат тақрибан даҳи пешин, ки рӯдхона ногаҳонӣ танг шуд ва онҳо дар тангное уфтоданд. Аҳли ғарқ рӯйи ҳам ғарам мешуданд, мисли селовард дар сангу буттаи соҳил дармемонданд, гоҳе мераҳиданд.

Вён Шаранг мурдае, надонист зан буд ё мард, дар пушт. Мурдаҳо зери каш, ду кас буданд, се кас буданд, надонист, дар тангно рафт. Ва ногаҳон табақе бузургу ғарону сангину гуруми ванҷӣ сахт болои сараш чаппагардон омад: ончунон ногаҳонӣ, ки натонист сарашро реб

кунад. Аз зарб чашмаш сияҳ зад. Андаке ҳам мадхуш буд. Дар оби сард аст, вагарна, беҳуш мегашт.

Аз ин тангно ба саломат, бе ҳич рӯйдоде, бо ҷамеи мурдагон, табақе бар сар, берун омад.

Баъди тангно дарё хеле осуда ва ором ҷараён меёфт. Як рӯди говпайкари фаҳул, пайкаре, ки ҳеҷ садое аз худ намебаровард. Як барзагове хаста, бо боре гарон бар пушт, явош- явон ба пеш ҳаракат мекард.

Аз ин буд, ки овози мардумонро шунид; зиёд набуданд. Як марди басин буд бо ду писару духтараш ва як марде дигар, шояд ҳаққу ҳамсоя ё хешу таборшон бошад.

- Падар, биё, мурдаҳоро бикашем! – гуфт яке

Падар буд, ки яке ба дурушті мегуфт:

- Мон, бача, ин кофирора мори дарё бихӯрад! Ҳо-о-о, ун табақи ванҷира бигир!

Вён Шаранг дар изтироб афтод. Ё акнун бо мурдаҳо хӯ гирифта буд, лек аз зиндаҳо метарсид. «Рӯяшонро дидан намехоҳам!»- мегуфт дар дил.

Акнун овозашонро мешунид ва табақи ванҷи ҳам дар сари ӯ буд.

«Кӣ мушобеҳи садои одамӣ дар телефон аст? Ва ҳар бор рӯи одамони даргурез, хоҳ дар аъмоқи оина, хоҳ дар аъмоқи воқеият, рӯшан мешавад ва дар оғозу анҷомаш занг дорад. Танҳо туйи хушбахт, ки бача надорӣ,»- мегуфт ба худ дар ин лаҳзаи мағшуш.

Дар кӯдакӣ мешунид: ҳине, ки мардони дурушти деҳа бо ҳам ҷанг мекарданд, ҳамеша кӯшиш бар он доштанд, ки ҳарифи худро хортару пасттар ва расвотар намоёнанд, бад-ин рӯ, зану духтари якдигарро дашном меоданд.

Ва ҷанги кӯдаконро ба ёд овард:

- Ҳе, очата!..

- Ман оча надорам. Очаи худата!

- Ҳе, хоҳарта!..

- Ман хоҳар надорам. Хоҳари худата!

Ё мешунид:

- Ҳе, очата!..

- Э паат, ӯ оча надорад, очаш мурдагӣ аст. Чӣ ҳақораташ мекуни? Уболира намедонӣ!

Ва муътакид шуд, ки ба хотири супермен шудан бояд ҳам аз дороиҳои инсонӣ кам кард.

Аз гӯшаи рост, ки боевикҳои собиқ бо раиси ҳукумати имрӯзаи район мастӣ доштанд, марди пастаку ҳамӯше, ки аввал дида нашуда буд, ўро нидо кард:

- Чӣ хелӣ, ошно?

- Мешавад, раҳмат.

- Мегирем,- гуфт ва қадаҳашро боло намуд.

- Мегирем!- низ нидо дардод Вён Шаранг.

Ҳар ду қадаҳхошонро ба нишони эҳтироми якдигар бардоштанд, нӯшиданд. Вён Шаранг боз гӯш ба гилаи рассом ниҳод.

Вале он мард дубора садояш мекард.

Вён Шаранг нигоҳаш кард.

- Нашинохтим,- гуфт он мард.

- Не,- посухаш гардонид Вён Шаранг.

- Кофарниҳон дар ёдат ҳаст? Шаб, бачаҳо паронданит буданд, намондамшон.

Лахчааш фалғарӣ буд. Аз фалғариёни муқими Варзоб буд.

Ногаҳ ҳама чиз ба ёди Вён Шаранг омад. Бе ваҳшату бе даҳшат он мардро нигоҳ кард, тарсу ҳарос аз ӯ рафта буд. Банохост маст шуд, гӯё маст шуд.

Ўро пеши худ хонд.

Сардастаи собиқ омад, пешаш нишаст. Нӯшиданд. Аввал ҳам, ки ӯ омада буд, Вён Шаранг бо ҳамсоягон ошнояш намуд ва пас нӯшбодӣ карданд. Сонӣ ҳам, бори дигар ҳам.

Акнун ба ҳамсояҳои дураш арз мекард, ки ин чавон-мард ўро, як шоирро, аз куштан раҳонид.

Ва менӯшид.

То он ки маст шуд.

Бемардинагӣ ба занон хувият бахшид.

Акнун дигар мардуме ёфт намешавад, ки мурдари биёранд. Коҳин мурда буд, пайғамбар мурда буд, шоир мурда, молик ва ёғӣ, навқару гадо, зӯру нотаваон, девонаву хушёр, ҳама мурда буданд. Бибӣ така бар девори

гамноки руъёҳову андӯҳҳо ва устураҳои шӯразадаи бесутун зада, ба дарозии умри худ овоз меандохт. Овоз ки мекашид, овозаш борик буд, мисли риштаи пахта ва аз заъф садо надошт. Пинак рафт, ғанаб кард. Як соат дар он ҳол монд. Хобаш хеле ғарибона буд. Дар хобаш тарсид, дакка хӯрд. Чашмонаш гушуда шуданд. Зане дар пушторайи хеш мурда мебаровард. Роҳ аз пойин ба боло буд: кӯтал, хок, рег, похса... Мард- шавҳараш дар шоле хокистариангу тира кафанпеч шуда, халтае дусара- харду сар ғунчавор (қабзайӣ) баста буд: кафани хокистарианги тира сияху вазнин. Роҳ танг ва сангвара. Кӯтал Аз лойи деворҳои ғамгин, лобалойи нигасҳо, пинҳону падида миёмад. «Хобе тира ва ғамнок,»- фикр кард пиразан. Ва дид: бомҳои хонаҳои паёпаӣ пойин ғам бардошта буданд, гилашон хокистарӣ метофт.

Паропар шуд, овозе аз тирагиҳои ҳол ба ғубори ангишт омад:

- Баҷаҳоро бераҳа барен!
- Духтаронро хона бизанен!

Овози модар:

- Метонӣ бихезӣ, баҷам?
- Меҳезам.
- Дар хоки пот ҷонум, як илоҷ кун, ки мурдаи падар бечаноза намонад.

Писарак аз бистар бо ёрии модар бархост. Бо кумаки ӯ то ташнов рафт.

Аз пушти пардаи ташнов садойи хафаву гирифтаи модар омад:

- Ку, биё, бином, баҷам.
- Ина.
- Қариб саҳат шудаст- е. Тоза кунем, покат кунем, ки банамоз шавад. Оби сардаш бирезам, баҷам?

Садойи резиши об аз сатил ба тағора ба ғӯш омад ва уф задани писарак боло шуд.

- Як дамак тоқат кун, баҷам, як дамак.

Писарак лаб ба таги дандон гирифта ва хомӯш буд. Дардро мардонавор таҳаммул мекард.

Модар писарашро дар либоси тозаву озода, бо токии нави бахмалии сияҳ берун овард. Аз дасташ гирифта буд модар, ба сӯи дар мебурдаш ва мегуфт:

- Поҳота дур мон, ки тазйиқ накуниш.

Ва писарак ҳам акнун мекард пойҳояшро дур аз ҳам, кушод қадам мемонд.

Ҳар ду дар сахни ҳавлӣ шуданд. Пас, пеши мурдаи кафанпеч, ки дар тобут меҳобид, омаданд. Зан дуртар, дар рӯи санг, нишаст. Писарак андаке таҳаммул кард, симойи муносиб гирифт, вазъи муносиб чустучӯ намуд. Саранҷом ором гирифт ва хеле ногаҳонӣ шурӯъ намуд ба гузаронидани ҷанозайи падараш:

Аллоҳу акбар!

Аллоҳу акбар!

Аллоҳу акбар!

Дастонаш пушти гӯшаш қарор доштанд. Чашмонашро пойин андохта, ба тақлиди калонсолҳо сар пеш афганда буд. Намози ҷаноза хатм шуд. Занон даст ба рӯи кашиданд ва аз ҷо бархоста омаданду тобутро бардошта, ба роҳи ғӯристон рафтанд.

Писарак ҳанӯз ҳам рост истода буд. Ба роҳи рафтаи падар нигоҳ мекард, симояш ғамбор буд ва аз чашмонаш ашк мешорид...

Дар автобус бо шоири кали таги «шаст», ки хеле маст буд, бигӯ- магӯшон шуд.

Шоири пир ўро зану хоҳар гуфта дашном кард.

Ва гӯё бори нахуст, шояд ҳам ҳамин гуна буд, чунин ҳақоратро мешунид. Аламаш кард, аз худ рафт. Шояд ҳам аввалҳо чунин ҳақоратро шунида бошад, вале таъсираш накарда буд?!

Бархост! Ва даст ёзонд, то аз гиребони шоири кали таги «шаст! бигирад!

Дигарон меҳостанд раҳояшон кунанд. Садои хониши Одинаи Ҳошим ва Давлатманд, ки чигасҳо зери бағалаш нишаста буд ва суруде печидафарёд мекашид, ба ҷанги онҳо печид.

Ҳар ду- Вён Шаранг ва шоири кали пир миёни нишаст-

гоҳҳои баланди автобуси куҳнаву шалақи «Интурист»
сӯйи ҳамдигар ҳамла карданд.

Вён Шаранг даҳонашро калон кушуд ва бори нахуст
баланд фарёд зад: аз забонаш дашном танин андохт:

- Ҳе, о-о-оч-а- та...

Оре, бори нахуст дашном дод!

Автобус медавид.

Вён Шаранг гарму самимӣ чанг мекард. Одамвор даш-
ном медод.

Дашном медод ва шодмонӣ мекард. Одам шуда буд!

Одам шуда буд. Як одами хокӣ, миранда, дашномгар,
на фаришта, на паранда, на абармард, на қаҳрамон. Як
одам буд кунун ӯ.

Як одам буд; мисли ҳама одамон, ки дар дохили авто-
бус буданд. Хонаву дар дошт, зану фарзанд дошт ва но-
муси онҳо номуси ӯ буд.

Ва автобус дар шаб медавид.

Ва ӯ акнун як одаме шуда буд хокӣ...

Соли 1995

ХИЁЛ

Қисса

СУРОЙИШ

Хостам гуле биншоном дар замини шеъре, ки аз деҳа
хоҳам гуфт.

Шеъри деҳа мегӯям!

Шеъри деҳа мегӯям!

Хостам гуле биншоном дар замини шеър.

Гул пажмариду мурд.

Булбуле садо задам. Омад. Аз дуриҳо омад.

Дар доруҳои сапеду бунафши рӯи хирманҳо

Афтиду нӯлаш дар чоши селитра рафт, дармонд.

Об шуд ва об шуду парҳош рехт.

Не, не, тифл намегӯям, кӯдак намегӯям! Зинҳор!

«Тифлакони шод» намегӯяму нахоҳам гуфт. Метарсам.

Метарсам аз он чӣ, ки хоҳад шуд.

Хостам шеъре бигӯям, шеъри деҳа бигӯям, лабонам
мурданд.

Забонам мурд, лабонам мурданд. Забонам оҳан шуд.

Ва хиёлҳои дарозриши сияҳсалла гирд омаданд ба
ҷанозайи лабҳоям. Ва зогнӯли забонам (дар намаксанги
тақдир) бо таассуф даҳма меканад.

Афсӯс!

Нахуст дарвозаи во.

Ҳарду парраи дарвоза чу болҳои калхоти бемор ши-
каста ва ҳам, мушобеҳи устухони болҳои паррехтаи па-
рандаи бемори қадимӣ.

Дарвозаи қадимии кухнаи рангбохтаи сафед аз
офтоби тамуз чу мурғи бузурги очиз аз парвоз ҷӯчаеро,
ки дишаб мурда буд, аз оғӯши худ раҳо мекунад.

Се килову сад грамм.

Гӯшту устухону пӯст.

Месупоранд ба хок.

Се килову сад грамм кӯдак.
 Кӯдаки ёздаҳмоҳа.
 Ва боз ними моҳи дигар.
 Тифлаки бесол.
 Кӯдаки бебол.
 Дар интиҳойи кӯдакони беҳи деворҳо,
 Ки ранчи зистанро бар шонаҳои устухони хеш
 бардоштаанд.
 Даҳанвоҷа мекунанд.
 Ва бо дашном нони хушкида мехоянд.
 Тифлакони пири бари дарвоза
 Ва пирамардеро механданд.
 Он марди тирарӯзро, ки чашмони обрави камнураш
 оламро
 дар ғам тар мебинанд.
 Ва ин пири бемаргро нафрин дорад.
 Дарвоза вост.
 Дарвозайи пири хушкида
 Аз лобалойи устухонҳояш, аз парраҳои устухони
 болҳояш
 Офтоб мерезад
 Бар сари кӯдакони даргурез аз хуршед, ки
 Дар синаи замин нишастаанду бо дандонҳои ноно-
 лудашон дашном мехоянд.
 Дарвозайи бози даҳанво
 Бо синаҳои шикаставу устухонӣ шамоли маргро аз
 хона меронад.

Хостам гуле биншонам дар замини шеър, ки аз деҳа
 хоҳам гуфт.
 Шеъри деҳа меғӯям.
 Шеъри деҳа меғӯям.
 Хостам гуле биншонам дар замини ин шеър.
 Гул пажмариду мурд.
 Булбулуро садо задам. Омад.
 Аз дурӯҳо омад.
 Аз доруҳои сафеду бунафши рӯи хирманҳо,
 Афтиду нӯлаш дар чоши селитра омад.

Об шуд ва об шуд, парҳош рехт.
Не, не, тифл намеғӯям!
Кӯдак намеғӯям!
Зинҳор!

«Тифлакони шод» намеғӯям,
нахоҳам гуфт. Метарсам.
Метарсам аз он чизе ки хоҳад шуд.
Хостам шеъре бигӯям, шеъри деҳа бигӯям,
Лабонам мурданд. Забонам оҳан шуд.
Ва хиёлоҳои дарозриши сияҳсалла гирд омаданд ба
чанозайи лабҳоям.
Ва зогнӯи забонам (дар намаксанги тақдир) бо та-
ассуф даҳма меканад.
Афсӯс!

Хуб, бибинем, чӣ мешавад?
Ва дар тааҷҷуб мемонам, ки чанор аз кучо сабзид, чаро
андешаҳои ман дар шоҳаҳои он мепечанд? Ин чанори бу-
зург ба мисли дастаи дар пиллазада аст, ки дар пойи ни-
гоҳам қарор гирифтааст. Ин чанори бузурги деҳа аст, ки
мемирад. Анدهаҳои ман дар шоҳаҳои он пилла метананд.

Хатти ҷӯякҳо дар ин замин ҷониби офтоб мебарояд.
Ҳар кадоме аз ин мардум офтобро дар сари ҷӯяки худ ме-
дид ва буттаҳои ба ҳам печидаро аз ҳам дур карда, ба
суйи он мешитобиданд. Барои онҳо пахта кам ва марра
чун нишемангоҳи пахта дур буд. Абрҳо ҳар рӯз дар болои
сари инҳо ҷамъ меомаданд. Инак, абре тумшуқи тараширо
ба нӯги теппаи баланд монд. Аз таги абрӯвони овезон ба
пушти хамидаи пахтачинон теғ мекашид. Ғуломи Ситора,
ки хараширо гум карда буд, ғур- ғур дошт. Ў кор гум кар-
дааст. Аз ҳамон рӯз боз алафро бар дӯш бардошта, хона
меравад. Сафияро моҳаш наздик, коғазӣ духтур оварда-
аст, имрӯз бори охири пахта мечинад, танҳо намебароя-
яд. Минбаъд ҳар рӯз 30 кило кам– Ниёзи Сафар боз гап
мешунавад Бозори табелҷӣ қалами беҳи гӯшаширо афтон-
да буд ва ду соат боз ду каси дигарро аз пахтачинӣ мо-

нонда, секаса, дар миёни ҷӯякҳо чорпо мегаштанд: охир, то баркашидани пахтаи мардум ним соат мондааст, бо чӣ менависад?

Даруни ин 49 сари хурду калон, лучу пӯшида, мӯйдор ва кал, ки миёни паллаҳо гоҳ нопадиду гоҳ пайдо мешаванд, ҳазор фикру ҳазору як ташвиш аст. Миёни ин ҳама ташвишҳои дунё боз ташвиши дигаре пайдо шуд. Ду нафар, бархилофи ойини мардумӣ, ин бегоҳ, пеш аз ғуруби офтоб, мехостанд лаҳзае танҳо бошанд. Номҳои ғалатие, акси фарёдҳо, нидоҳои шодиомези мардуми пахтачин рӯи заминро мегиранд. Чӣ қадар номҳову лақабҳои аҷоибу ғароиб бисёранд. Бар сари ҳар кадоме ҳавуч- ҳавуч лақабу номҳои хандаовар мерезанд. Вале имрӯз Нуралӣ лаб ба табассум намекушод. На овози Бозор хурсандаш мекард, на анҷоми кор. Ҳатто ҷониби офтоб нимнигоҳе накард. Пештар аз шаб дили ӯ тип- торик шуд: на офтобро медид ва на акси бозингари онро дар рӯи одамон. Гоҳе ки ба офтоб нигарист, доғеро дид ва ба таги дилаш хурсандӣ дамид: Офтоб ҳам доғ дорад!

Ман дар болои тележка мерафтам, ҳамаро медидам, қариб ҳамаро. Ёро ҳам медидам, ки безобитаву парешон буд ва ҳар замон номаълум ба сӯе чашм медавонд. Вале он чиро ки диданӣ буд, намедид. Ман ҳам дар баландӣ будам, метавонистам бинамаш. Бисёр мехостам ба кадом тараф нигоҳ кардани ёро фаҳмонам, ки бинад, вале худро доштам. Бадӣ хуб нест. Гап кайҳо ба даҳани мардум афтада буд. Аз сахар мардум баробари масъалаҳои рӯзгору зиндагии худ гапи онҳоро низ ба миёни суҳбати ду- секаса мепартофтанд

Мардуми деҳаи Аспирингон ба мурдаҳо бештар эҳтиром доранд ё ҳамин ҳақиқати Хиёл аст ё баръакси ин дар ҳар ду сурат фикри Хиёл ҳамин асту дигар намешавад. Махсусан, баъде ки сағонаи кухнаро дучор омаданду устухони бисёри одамӣ андаруни он диданд, ӯ ба ин фикр маҳкамтар часпид ва эътимод ҳосил кард, ки ҳеҷ ҳодисае мардуми деҳаи Аспирингонро дар ҳайрат намемонад: онҳо гап меёбанд, паст намеоянд. Ҳаргиз!

ҒУРУБИ ОҒТОБ

Онҳо ду кас буданд. Яке дароз буду дигаре кӯтоҳтар. Онҳо дар хок андар буданд, қабурғаҳояшон аз хок метобид. Дар сағонаи калони гачловида ўро ҳаяҷоне фаро гирифт. Ин тарс набуд, шодӣ ҳам! Ин ларзиш дар фазои сағона аз омезиши ҳавои имрӯз бо ҳавои ҳазорон сол бо мурдаи ҳамроҳи мурдаҳои дигар хобида ба вучуд омада буд. Аз ҳавое, ки бо мурдаҳо ҳазор сол дар маҳбас буд. Ў бори аввал ҳис кард, ки замин пир аст. Одамони ў ҳам. Ў бори аввал мафҳуми инсоният, таъриху умри ояндаро сарфаҳм рафт. Дар ин сағонаи қадимаи хиштин рӯй ба рӯй ду скелети паҳлуи ҳам хобида.

«Барои чӣ онҳо ҳамроҳ гӯронида шудаанд? Точиканд ё аҷнабӣ инҳо, то омадани арабҳо дафн шудаанд, ғайримусулмонанд? Чаро охир онҳо якҷоянд, зану шавҳаранд? Ҳа. Пас баробар мурдаанд. Магар ин тасодуф нест? Шояд. Ё ҳамон ривояте, ки мард пештар мурад, занро бо ў, агар зан мурад, мардро бо ў зинда мегӯронданд, ҳақиқат аст. Ҳақиқат ҳам бошад- чӣ?! Агар яке аз онҳо зинда мебуд, ягон нишонае аз талвосаи ҷонкании ў мемонд. Ҳеч гоҳ ў ин тавр дар паҳлуи ҳамроҳаш батартиб дароз намекашид. Фақат мурдаҳоро паҳлуи ҳам, ин тавр дароз гузошта меҳобонанд. Пас ҳардуро мурда ин ҷо гузоштаанд. Ҳа. Ба ҳақиқат наздик аст. Не, худӣ ҳақиқати ҳол ҳамин аст. Чаро онҳо якҷоянд? Наход баробар мурда бошанд? Бо кадом сабаб? Аз чӣ мурда бошанд? Чаро занро якҷоя бо мард гӯронидаанд? Чӣ рамз бошад ин? Шояд ду дилдода бошанд, ки мақтул гаштаанд. Ҳаргиз! Агар ҳамчунин мешуд, онҳоро бад- ин обрӯ дар сағонаи хиштину гачин дафн намекарданд. Инҳо зану шавҳаранд, ки ба ҳам бас меҳрубон будаанд ва дар рӯзгори хуррамашон ба ҳодисае дучор шудаанд.

Мағзе аз ин андешаҳо мечӯшид. Ҳаминро ҳал кардан даркор. То ҳол онҳо ин гуна ҳодисаро нашунида буданд. Акнун ба чашми худ диданд. Ҳамин даври зиндагии сокинони ин заминеро, ки дар болаяш истодаанд, аниқ кардан даркор. Баъдан осон, 1200 сол ҳеч гуна тағйироте нест.

Марду зан натанҳо дар қабр, балки дар зиндагӣ низ паҳлуи ҳам намеистанд. 1200 соли таърихи занашӯӣ маълум. Амри падар вочиб! Ҳар касеро хоҳад, духтарашро ба ҳамон медахад. 1200 сол, ҳамин 1200 сол. 1200...

Не, шояд Хиёл бисёр тарафҳои рӯзгори гузаштаро надонад.

То ки умри ин дахмаро аниқ кунанд, Абдуллозодаву Хиёл чи қадар китобҳои таърихиеро, ки дар дасти зиёӣни деҳа буд, гирд оварданду варақ заданд. Ҳеҷ гуна далеле наёфтанд, ки иддаои ҳардуи онҳоро пеши мардум эътимоднок гардонад, тақвият бидиҳад. «Ин гузаштаҳои мардуми мост, пештар ана ҳамин тавр зану мардро ғурашон як буд, - мегуфтанд онҳо. - Ин ойини гузаштагони мост.» Касе, албатта, ба онҳо эътироз намекард, вале онҳо хуб медонистанд, ки мардуми зоҳиран хомӯшу ботавозӯ дар назди дахма истода, рост будани фикри Абдуллозодаро намеҳоянд. Фақат ҷавонон- шоғирдони Абдуллозода бисёр меҳостанд асли воқеа ҳамон тавре бошад, ки ӯ меӯяд. Хиёл ҳам чунин фикр дошт ва ҳайрон буд, ки одамон ин лаҳза, шояд барои онҳо бори нахуст бошад, нотақрорро бо хунсардӣ, хомӯшу хунук мегузаронанд. Охир ин лаҳзаҳо пайванди вақт, асрҳо, солҳои гуногуни таърихи инсониянд. Пеши назари онҳо гузаштаи дуру номаълуми сеҳрангези бо рӯзгори онҳо пайванд чилвагар аст. Онҳо бо навбат ба ин сағонаи куҳан даромаданд, вориди асрҳои дур шуданд, лаҳзае аз ҳавои гузаштаи мағорбаста нафас гирифтанд. Хостанд нотақрорию бузургии ин лаҳзаҳоро идрок кунанд.

Чӣ шуд, ки ин гап баромад? Кӣ гуфт? Хиёл ҳеҷ ба хотир оварда наметавонист. Дарси таърих буд. Занг заданд. Муаллим ҳанӯз дарс мегуфт. Дертар аз синф баромаданд. Гапи нав акнун даҳони онҳоро во мекард, ки муаллими таърих ба наздашон омада, «Шунидед, қабре ёфтаанд, дарунаш ду одам хоб будааст. Рафтем,»- гуфт. Ҳама китобҳоро гирифтанду аз мактаб баромаданд: ҳам духтарону ҳам писарон. Дарси таълими меҳнат буд. Гурехтанд.

Аҷоиб! Сағонаи хиштини гунбадшакл андаруни замин ниҳон буд. Болаш ҳамвор, ду- се вачаб хок гунбади сағонаро мепӯшонд. Бели трактор ба сағона расида, онро

сахл шикофта буд. Чанд хишт ба дарун афтида, дар пеши пойи устухонҳои чангхӯрда болои ҳам, бетартиб меҳобиданд. Онҳо ду кас буданд. Дароз меҳобиданд, дасти рост тарафи офтобшин. Яке дароз буду дигаре сахл кӯтоҳ. Ба зиёрати ин дафинаи қадимию ношинос нисфи мардуми Аспирингон омада буданд. Пичир-пичир гап мезаданд, гӯё дар мурдаҳона нишаста бошанд.

- Хайр, дидед? Шуд! Равед! Ин ҷо тамошо карда бишинед, пахтаро кӣ мечинад?- мегуфт Шонабот.

Дафина дар назди шипанги ӯ ниҳон буд. Ӯ мегуфту медонист, ки мардум камтар аз як соат дар назди ин сағона намеистанд. Худаш ҳам чандон саросемагӣ зоҳир намекард, дарунтари одамон медаромад ва ба сағона наздиктар мешуд.

Хиёл аз раҳна гузашта, ба даруни сағона даромад, муаллими таърих Абдуллозода ҳам тоқат накард: чанд хишти дигарро аз раҳна гирифта, онро фарохтар кард ва пас ӯ ҳам ворида сағона гардид.

Косахонаи сар, қабурғаҳо ба замин саҳт часпида буданд. Хиёл бо ангуштонаш онҳоро аз замин меканд.

- Яке зану яке мард аст,- гуфт Абдуллозода.- Зану шавҳаранд ё не, инаш дар гумон.

Чанбари косаи скелете, ки кӯтоҳтар буд, нисбат ба дигараш хеле калон буд. Онҳо паҳлуи ҳам меҳобиданд. Яке кӯтоҳ буд, дигаре дарозтар, зану шавҳар буданд ё ду дилдодаи ноком- номаълум. Дониши муаллим барои аниқ гардонидани ин масъалаҳо нокифоя буд. Фақат ҳамин равшан буд, ки яке зан асту дигаре мард ва ҳар ду паҳлуи ҳам ҳобиданд. Қабрашон аз хишт аст, бо гач ловида, дарунаш- фарох.

Киянд инҳо? Чанд ҳазор сол умр доранд? Аҷдодони онҳоянд магар мардуме, ки болои дафина истодаанд?

Хостанд ба марказ ҳабар диҳанд, археологҳоро даъват кунанд. Шояд саҳифаи наве аз таърихи инсоният ба мардум боз гардад. Ба як қарор наомада буданд, ки чанд мардаки ҷаққон ба раҳнаи сағона чим заданд, ба рӯяш хок кашиданд ва гирди сағонаро хандақ кофтанд. Чанд рӯз пас дар гирди сағона тавора пайдо шуд. Қаровули шипанг- Қарача

ходайи дарозеро ба сари сағона хасту дар нӯги он чойники нӯлшикастайи бедастаеро андармон намуд. Поёнтари хода латтайи сапед низ баст. Ҳангоми аз назди он гузаштан одамон, хоҳ пиёда бошанд, хоҳ болои мошин, даст ба рӯй мекашанд. Сағона дар сари роҳи калон буд.

Ва Хиёро боз фикри роҳ ба сар омад. Ё дар ин роҳи хомӯш хеле рафтуо кард. Саҳар дар мошин, бегоҳӣ- савори тележка, вақти хондан, нисфирӯзиҳо, баъди дарс- пиёда. Гоҳ танҳо, гоҳ бо ҳамсинфонаш, гоҳе ҳарду танҳо- Хиёлу Сабо.

Дар миёни роҳ ҳайкале аз дур намоён мешавад. Вай дар болойи теппайи баланд. Аз ин ҳайкал чашм намеқананд. Ин ҳайкал Наим аст- саркори бебадали бригадае, ки падарону модарони онҳо азъои ваянд; ва солҳост, ки ана ҳамин тавр субҳидам, нисфи рӯз, вақти шом, се бор дар як рӯз, ё ба ҳайкал табдил меёбад Субҳидам мардум ин ҳайкалро аз дур дида, қадамхошонро метезонанд, нисфирӯзӣ лаҳзайи дамгирӣ кӯтоҳтар мешавад: дароз кашида, лаҳзае фароғат намуданро эб намебинанд, вақти шом аз замин дертар мебароянд. Одами бетоқатест, на худаш ором дорад, на мардумро осуда мегузорад. Ба замин кам ҳам мешавад, магар баҳорон, вақте ки раъд мегуррад, осмон сиёҳ мешавад ва ба замин жолаҳойи сафед мерезанд.

Хиёл ўро дар ин лаҳзаҳо дида буд. Ҳам кучо? Ба замин парў хобиданашро дид. Ин вақте рӯй дод, ки жола пайи ҳам чанд рӯз фақат пахтаҳойи замини ўро абгор кард. Жола баноҳост омад. Мардуми сафолатшикан гумон доштанд, ки жола тез мегузараду корро давом медиҳанд, аз замин набаромаданд Баъд жола сангҳо барин омад. Мардум дар таги шифти мурғхона панаҳ бурданд. Фақат Наим дар миёни замин монд. Ё гоҳ ба ин тарафу гоҳ ба он тараф медавид. Дастонашро паҳн карда медавид, гӯё бо ин ниҳолҳойи дубаргро аз сели жола мераҳонид. Жола тухм барин буд- сафеду саҳт. Баргҳо ғалбер мешуданд, меканданд, пора- пора шуда, миёни чўякҳо мерехтанд. Ниҳолҳо зери лаҳчаҳо гўр мешуданд. Ё дод мегуфт, медавид, пешпо хўрда меафтид. Назди ниҳолҳо зону мезад, бо кафаш рӯйи онҳоро мепўшонд, канда шудани барги дига-

реро дида, фаврӣ худро болои он мегирифт, ба умеде, ки яке аз ниҳолҳоро аз фалокат нигоҳ дорад. Жолаҳо ба сару рӯи ӯ мерехтанд. Дардро ҳис намекард, танҳо... Танҳо ғалоғулаву садойи ракиберо мешунид, гумон мекард, ки мошинҳои бисёре аз осмон ба сари пахтаҳои ӯ сангу шағал мерезанд. Аз ҳол рафт. Ё беҳуда будани ҳамаи ин даводавиро дар муқобили балои азим фаҳмид. Истод. Пичакашро аз тан кашид, ба болои наздиктарин ниҳолҳои наврасида партофт, худ низ парӯ афтид. Жолаҳои дар пеши рӯяш бозӣ кардаистодаро дошта мегирифт: хашмгинона зери дандон монду қарс- қарс хойид. Об карду фуру бурд.

Хиёл ҳамаи инро дида буд. Ҳама дида буданд: хурду калон, зану мард. Аз ин рӯ, ба дилсӯзии ӯ дар ҳаққи ҳар ниҳол, ҳар кӯрак ва ҳар пахтаи шукуфта шубҳа намекарданд.

«Кош, ба тамоми колхоз рехта бошад! Кош, нисфи пахтаи колхозро нобуд карда бошад! Ақаллан ду ва ё се бригадаро, фақат заминҳои ўро танҳо не. Ў аз танҳои метарсад. Фалокат биёяд, бар сари ҳама биёяд,»- фикр мекард Наим дар он лаҳзаҳо ва ҳам замину ҳам осмону ҳам пахтаву ҳам одамонро нафрин меҳонд. Вале касе онро намешунид, онҳо афту дарафти Наимро барои пахта мепиндоштанд. Хиёл ҳам чунин фикр дошт. Вале баъд Сабо низ майли саҳро карду дар роҳи дароз баъзе гапҳо гуфт, ки Хиёл дар тааҷҷуб монд. Аз он ки қариб чизеро намедонистааст.

- Сабо нияти саҳроравӣ дорад,- гуфт модараш охиста ба падари ӯ.

Наим, падари Сабо, аз ин азми духтараш ҳеҷ хурсанд нашуд. Баръакс, ҳайрон монд.

- Барои ӯ хонаи салқин беҳтар нест? Саҳро гулистон не, ки...

Инро агар Сабо нею каси дигар мегуфт, бовар намекард. Ў табиати падари Саборо қариб намедонистааст.

- Одамон гул чида намегарданд. Пахта хуни одамро хушк мекунад, ҳаво метафсонад, майна мечӯшад,- мегуфт ӯ ба модари Сабо.- Ту аз хона шиштанат ягон зарар дидӣ?

Аз рӯзе, ки ӯ ба хонаи Наим гузашт, саҳроро дигар дар хоб дид.

- Ҳеҷ гап надорад, равад, дугонаҳояш ҳастанд, баҳри дилаш кушода мешавад. Чӣ бадӣ дорад? Равад,— гуфт модар.

«Занака бубин! Гӯё духтараш дар пешаш бошад, нафасаш мегардад. Тавба!»- аз дил гузаронид Наим ва гуфт:

- Дугонаҳоша дар мактаб мебинад!

Ӯ аз хона бадар рафт.

Наим як гап дошт: Сабо бояд бихонад. Фикр мекард, ки духтараш ба саҳро барояд, дилаш аз хондан мемонад. Ин гап ҳамеша дар нӯги забонаш мегашт, ҳар касе ҷуръат пайдо карда, набудани Саборо миёни духтарон гӯяд, аз ӯ ҳамин гапро мешунид. Таъкид мекард, ки Сабо ҳатман меҳонад. «Ба ягон мактаби дуруст бояд дохил шавад,»- мегуфт ӯ. Вале Сабо ҷуръат кард, гапи падарашро гардонд; ба саҳро омад ва дар пеши падараш беовозу беҳаракат истод. Наим хашмгин гашт, вале дар пеши чашми мардум ӯро коҳиш накард. «Бале, омадӣ?»- гуфт ва табассум кард. Одамон хурсанд шуданд: «Натанҳо фарзандони моро ба саҳро мебарорад, духтари бемору рангкандаи худро ҳам овард,»- мегуфтанд онҳо.

Хиёл боз фаҳмида буд, ки Сабо дар хона хандаи падарашро кам дидааст. Модараш ҳам кам меҳандад, ҳамеша орому хомӯш аст. Ва кӯшиш мекунад, ки ҳама вақт ба ҳар амру фармони ӯ тайёр бошад. Наим дар назди духтараш ҳалим аст, вале намехандад. Боре ҳам духтарашро навозиш намекунад, намебӯсад, вале аз ӯ қаноатманд аст. Вақте ки қудак буд, лухтак бофт, модараш ба коре банд буд ва ӯ лӯхтаки нотамодро аз замин гирифта, риштаҳои зарду қабудро гирди гардани ӯ печонд ва ба Сабо дод. Сабо инро ба Хиёл намегӯяд. Медонад, ки мардон ин корро бояд накунанд, айб аст. Кӣ бовар мекунад? Як марди бовиқору салобатдор мешинаду ба духтараш лухтак мебофад. Ҳанӯз нон ҳам мепазад. Дасту остин бармезанаду рафидаву остинча мегирад. Модарашро имо мекунад, ӯ Саборо аз нонхона меғуселонад, ки рафта бозӣ кунад ё телевизорро тамошо кунад.

Сабо ҳоло падарашро фаҳмида наметавонад. Интизори чизе буд. Барои фаҳмидани ӯ ҳодисае бояд рӯй меод ва дар ин ҳодиса ӯ падарашро бояд медид, мешинохт, мефаҳмид. Баъд ҳисси дигари дар дил ниҳоне дошт, ки он каме ба бегонагӣ ва тарс омехта буд; Сабо мехост дар нисбати он бепарво бошад ва басо мешуд, ки баробари боло шудани он ҳис ӯ онро аз нав ба ҷои пешинааш, ба қаъри дил, фуру менишонд, вале аз худ ронда наметавонист. Сабаби онро намеёфт, гумон мекард, ки баъди шунидани ҳикояти арӯсии модараш пайдо шудааст.

Рӯзи нахустини арӯсӣ, вақте ки ҳарду танҳо менишастанд, пишаке сари дастархон омад. Ҳанӯз бо ҳам шаб нагузаронда буданд, ҳамгап набуданд ва Наим овози ӯро нашунида буд. Бе он ки сухане ба Наим гуяд, пишакро пишт гуфт. Наим ҳашмгин шуд, пишакро дошту ду даррон кард. Арӯс то чанд рӯз аз ҷой бархоста натавонист. Бемор буд.

Ҳисси номафҳуми Сабо аз ин ҳам набуд. Ким- чизи аз ин зиёдтаре ӯро аз падар дур медорад. Гоҳо мисли хоби даҳшатнок наздик мешавад ва тарси сирри он равшан нагашта, боз нест мешавад. Ҳисси аҷиб. Модараш рангкандаву бемор аст. Зиндагиаш ҳам ранге надорад. Ҳузновар аст. Як хел. Ҳар рӯз якранг! Кайҳо ба ин одат кардааст; хомӯшона ҷой мемонад, хомӯшона бо дастони камқуввати худ мӯза аз пой шавҳараш мекашад, хомӯшона ҷойгаҳ тахт мекунад, беовоз паҳлуи шавҳараш мебарояд. Гапашро танҳо ба Сабо мегуяд, дилашро ба Сабо мекушояд. Духтарашро дӯст медорад, барои ӯ Сабо зиёдтар аз ҳама аст- мисли дугонаи ҷонӣ. Розҳои ҳамдигарро медонанд. Ба ҷуз як розе...

Ҳиёл мепурсад, ки ин ҷӣ розест? Сабо механдаду намегуяд. Ҳиёл ҳам ӯро саҳт пурсуков намекунад. «Медонам, ягон кас боз мактуб навиштааст аз бачаҳои мехондагӣ,- фикр мекард дар он лаҳзаҳо Ҳиёл.- Дилаш тоқат намекунад: медонам, ӯро мебинӣ, ки пагоҳ аз соқи мӯза ё аз ҷоки гиребонаш, ширин- ширин карда, коғазӣ чоркаторо мебарораду «Ма, гир, хон! Бубин, одамон чӣҳо менависанд,- мегуяд ӯ.» Ҳиёл нахонда ҳам медонад. Медонад ҷӣ

навиштаанд. Қатъӣ бовар мекунад, ки ӯ ҳеч гуна, ҳеч ин гуна суҳанҳоро ба рӯйи коғаз навишта наметавонад, касе ҳам аз забони ӯ нахоҳад шунид. «Ишқ, дӯст медорам, даргирифтам, маро нагирӣ, мемурам!»- андомашро қачу килеб намуда, масҳара мекард ӯ номанавиштагони Саборо. Вале ин дафъа ҳеч номае ба Хиёл наовард. «Ягон гапи чиддитар будагист,»- фикр кард Хиёл.

Хаёл ба ҷогаҳ даромад, беҳад меҳост, ки лаҳзае ба олами хоб гузаштани худро дар хотир нигоҳ дорад. Чашмашро мепӯшид, симоҳо, манзараҳо дар пеши назараш ба ҳаракат меомаданд. «Хоб ҳам инчунин аст,- фикр мекард ӯ.- Фақат пеш аз хоб бо чашми пӯшида фикрҳо баён мешаванд ва ту мебинӣ, ки гӯё ба онҳо аз бистар назар меандозӣ. Вақте ки хоби худро андаруни фикрҳоят мебинӣ, миёни симоҳо, манзараҳо, воқеаҳо. Хоб шакли бадеӣ ва баландбардошташуда, шакли муболиғаноки дарки воқеият аст. Хоби ҳар шаб дида китоби нав, филми нав барин аст, ки ту қаҳрамони он ҳастӣ ё ягон иштирокчии муқаррарӣ. Ба ҳар ҳол дар давоми шаб ба ҳазор кас, ба ҳазор симо мубаддал мешавӣ, ҳазорон воқеа ба сарат меоянд. Азбаски ин ҳодисаи биологӣ ва руҳонӣ аст ва ба организми инсон низ таъсир мегузорад,- ба хотир меоварад ӯ дарсҳои анатомияро ва давом медод ӯ фикрашро,- масалан, рӯзона аз сағ ё ягон чизи дигар битарсам, ҳамту мегузарад, агар шаб дар хоб тарсида монам, сахар ба лабу даҳонам нигоҳ карда наметавонам. Ҷо ба ҷо табҳол медамад.»

Ин қиссаро ҳама медонанд, то оне ки мӯйи болойи лабаш сиёҳ шуд, аз ҳама одамҳое, ки тасодуфӣ ё бо қор, ё ҳамин тавр, аз рӯйи шиносӣ, ё таваҷҷӯҳ бо онҳо ҳамгап шудааст, як борӣ шундааст. Вале ҳеч кас намегӯяд, ки аз кучо шундаасту кӣ гуфтааст. Гӯё ҳама инро ба чашми худ дидаанд. Модараш низ, то ҳоло боре ҳам аз деҳа ба ҷое сафар накардаасту бибикалон ҳам. Ў, умуман, аз ҳавлӣ берунро наметавонад. Ҳар қадам даҳборӣ, беғоҳҳои зимистон, дар назди печкаи гарм бо кайфияти хоссе онро ҳикоят мекунад:

«Духтараке бо падару модари пираш рӯзгори хуше доштаанд. Духтар ба волидонаш эҳтироми хосса доштаасту аз онҳо сипосгузор будааст. Ба рӯяшон нигоҳ намекардааст, ки мабодо нигоҳаш саҳт нарасад. Суханашонро ба замин намегузоштааст. Онҳо низ ягона духтарашонро аз ҳар ҷониб азиз медонистаанд ва ҳама буду набудашонро баройи ӯ сарф мекардаанд.

Рӯзе мӯйсафед духтарашро бо худ ба шаҳр мебарад. Онҳо дар як кунҷаки автобуси дарозе менишинанд. Ҷавоне дуртар аз онҳо рост меистодааст. Духтараку писарак чашм ба чашм шудаанд ва дуру дароз ба ҳам нигоҳ кардаанд. Мӯйсафед, ки аз аввал дар курсии мулоим пинак рафта буд, чашм кушода, нигоҳҳои ба ҳам дӯхтایی онҳоро мебинад ва дар қаҳр мешавад, рӯймоли духтарро поён мекашад, ба рӯйи чашмаш мефарорад, ҷавонро коҳиш мекунад ва ўро дуртар аз нишастгоҳи духтараш тела медиҳад. Вале онҳо боз ба ҳам менигаранд. Мӯйсафедро кирдори духтараш меранҷонад. Ў худро миёни мусофирони автобус шармандаву шармсор мебинату даст ба дуо мебардорад, ки Худо чашмони духтарашро бигирад, чашмони сиёҳи духтараш сафед мешаванд. Духтарак дасташро ба ҷониби ҷавон дароз мекунад. Ҷавон дастони ўро мегирад. Мӯйсафед дубора даст ба осмон бардошта, чизе зерӣ лаб пичиррос мезанад. Дар пеши назари мардум дастони духтарак дар дасти ҷавон ба сумми ҳар табдил меёбанду оҳиста ба дасту рӯю баданаш пашми маҳини сафед меамад. Ва якбора мардум дод меғўянд. Шофирро огоҳ мекунанд ва ӯ мошинро ниғаҳ дошта, ҳарро дар даруни автобус мебинату бо қаҳру ғазаб соҳиби ҳарро мепурсад. Мӯйсафед аз ҷояш меҳезад. Шофир ҷанҷол мебардорад ва барои ҳарро ба автобус дароварданааш аз ӯ ҷарима ситондан мехоҳад. Мусофирони беҳабар аз асли воқеа низ барои беҳурматиаш дар ҳаққи одамони автобус ўро сарзаниш мекунанд. Фақат ҷавон ба ҳимояи мӯйсафед меҳезад ва ба шофир ҳақиқати ҳолро нақл карда меғўяд:

- Мӯйсафедро беҳуда ранҷа медоред! Ин ҳар не, духтари ӯст!

Чи шӯре ба по хест. Мусофирон валвала бардошта, ба

сари чавон чамъ шуданд. Ёро хомоҳом хӯрданӣ буданд, муштҳо баланд, ба тори автобус мерасиданд: «Беҳурматӣ макун аз худат бузургро! Садқайи номи чавонмард шавӣ, ту дайду! Як одами аз худ калонро масҳара мекунӣ, ӯ падарат мешавад, бадзот!»- нидо мекарданд мусофирон ва ёро ба берун кашиданд.

Шофир пурҳашм шуд. Ё одамҳоро боздошт ва гуфт, ки нияти имрӯз ба манзили муродашон расидан доранд ё не? Агар ба шаҳр рафтани бошанд, биёянд, харро аз автобус фуруранд. Онҳо харро аз думи гӯшу аз гарданааш бардошта, аз автобус ба замин тела медиханд. Мӯйсафед ҳам мефарояду саллаашро ба гардани ҳар андохта, аз канори автобус дур рафта роҳ пеш мегирад.»

Хиёл то хеле, то калон шуданааш, ба ин воқеа бовар мекард ва ба ҳар чизу каси дучор омадааш бодикқат менигарист: дар онҳо монандиеро ба он духтар меҷӯст. Акнун ки ӯ ба воя расидааст, на ба афсона бовар мекунад, на ба биби-калон ва на ба Худо, ҳатто шабҳо аз боғи Робинзон танҳо мегузарад. Вай ба ин ҳикояти хузнангез, барои чӣ бошад, бовар кардан намехоҳад. Вақте ки галла- галла харҳоро сохибонашон аз деҳа меронанд- акнун онҳо барояшон даркор нестанд, ба кор онҳоро мошин мебарад, аз кор мошин меорад, дар саҳро алаф нест, ба говҳо нон медиханд, ба парандаҳо гандум- ба назари Хиёл онҳо ҳамон духтараки ба нафрини падар гирифтورشуда барин менамоянд, ки аз хонаи падар ронда шудаанд. Инҳо андешаҳои даруни ӯянд. Албатта, ӯ вақти ин гуна андешарониҳо лаб фуру мебандад, ки мабодо ба нӯги забонаш набароянд. Акнун ӯ ҳам худро писари калон- одами маърака медонад, як- ду бор маззайи шаробро низ чашидааст ва ҳеҷ гоҳ бо ин фикрҳои тагикӯрпағӣ худро хандасори мардум кардани нест.

Гох- гоҳе ба Сабо баъзе фикрҳояшро мегуяд. Ё духтари ҳуб аст, сирру асрореро, ки ӯ медонад, дар ҳисоб намегунҷанд ва ё аз Хиёл онҳоро пинҳон намедорад. Масалан, сирру асрори пайдоишу таваллуди кӯдакони ханӯз дарси анатомияро нагузашта, бо ҳама тафсилоташ аз Сабо шунида буд, ки то ҳозир, баъди дарси анатомия ҳам, аксарияти ҳамсинфонаш аз ин савдоҳо беҳабаранд.

Ба Сабо бовар кардан мумкин. Ва ҳамин тавр рӯзе ба Сабо меғӯяд, ки хайрият, дар хонаи одамон ба ғайри кӯдакон хару сагу пишак ҳам ҳаст, набошад, одамизод кайҳо аз рӯи замин нест мешуд. Ў дар хайрату тааҷҷуб мемонад ва чашм аз даҳони Хиёл намебардорад: меҳоҳад тезтар ин ҳақиқати нав кашф гардидаро шунавад. Хиёл бо чиддияти том қиёфаи файласуфона ба рӯй кашида, ин ҳақиқати талхро баён намуд: «Қариб ҳамаи мушти ба сари мо равоншуда ба онҳо насиб мешавад. Бечора хар ҳайвонест шодӣ карда наметавонад: наменолад, вақте ки алаф медиҳандаш, наменолад, вақте ки мезанандаш.»

Сабо низ гӯё ба ин сухананони оқилонаи Хиёл розӣ мешавад. «Дар ҳақиқат,- фикр меронад ӯ,- кӯдакон табассуми ширине доранд, ки баробари сипари пулодин онҳоро аз хашми падар ё аз қаҳри модар ҳифз мекунад ва боз гирия дорад, ки аз химчаи якум чирросӣ мешаваду дили хашмгирифтаи падар таскин меёбад ва аз таъсири химчаи тар қаноатманд мешавад. Хар табассум намекунад, шафқат намепурсад ва низ намеғӯяд, ки «Дигар намекунам,»-пеши соҳибаш тавба карда наметавонад. Шояд ҳамин авф пурсидани ўст, ки вақти калтакро дидан сар ҳам мекунад.»

Хиёл андешаҳои Саборо медонад. Бори аввал нест, ки онҳо бо ҳам ҳамроҳ мешаванд. Роҳи мактаб чи қадар дароз аст! Гап тамом мешавад, онҳоро чанд бор такрор мекунанд, чанд бор ҷанг мекунанд, оштӣ мешаванд, баъд, банохост, пешонашон ба дарвозаи хонаи Сабоино мерасад. Ду қадам дуртар хонаи онҳост. Хиёл ин роҳро чандон нағз намебинад. Роҳе дигар ҳаст, ҳам кӯтаҳу ҳам серодам, саг надорад, бештар кӯшиш мекунад, ки бо ҳамин роҳ раванду бо ҳамин роҳ ба хона баргарданд. Вале Сабо якрав аст. Доим гапи худахро мегузаронад.

Дар поёнтари ин роҳ тути калон ҳаст, ки мазааш қанд барин. Хиёл бошад, на ба ин тут ва на ба он ҳавлие, ки тут дар он аст, нигоҳ карда наметавонад. Ў аз ин ҳавлӣ метарсад. Ҳавлӣ соҳиб надошт. Дошт, вале мурд. Соҳибаш як вақтҳо раис буд. «Ба ноҳуни фарзанд зор аз дунё рафт,-меғӯяд бибиқалонаш.- Се зан гирифт, фарзанддор нашуд.

Охиринаш ҷавонтар буд. Хешу таборонаш яке аз хешони дигари худро, ки Сарвиноз ном дошту хеле ҷавон буд, тайёр карданд, ки ӯ як худро санчида бинад, шояд баҳраш сабз шавад. Умри одамай умри чанор нест. Чанде нагузашту раис мурд.» Кӣ медонист, ки чанд соли дигар умр мебинад мӯйсафед? Занаш танҳо монд, мардум меғуфтандаш, ки ҳанӯз ҷавон аст, аз нав шавҳар кунад. Фарзанд меваи ширин, ҳар чи хел ки набошад, соҳиби дастгирӣ мешавад, вале Сарвиноз ҳеҷ розӣ нашуд. Ҳанӯз ҳам хотираи мӯйсафедашро пос медорад. Мӯйсафед коммунисти кухна буд, ҳар боре, ки бо Хиёл дучор меомад, ҳамин суолро медод: «Туро бисёр доно меғӯянд. Кани, бигӯ, минимум чисту максимум чист ва инро партияи болшевикон дар кадом съезд ғуфтаанд?» Хиёл, ки ин чизҳоро ҳанӯз намедонист, хомӯш мемонд. «Пас, мардум муҳобот мекардаанд, ту ҳеҷ балоя ҳам нахондай,»- меғуфт раис ва роҳашро давом медод.

Сарвиноз ҳоло дар хонаи додараш зиндагӣ дорад, фарзандони ӯро парасторӣ мекунад. Чӣ шавад, ки суол ба ту медиҳад, ки дармонӣ. Ӯ рози одамонро, рози ҳайвонотро медонад, ҳамаро медонад, вале хомӯш аст ва ҳамеша забони худро бастааст, рози мардум ба раҳгузарон ошкор намесозад, то мардуми роҳ аз асрори дигарон дур, фақат ба даруни худ назар андозанд.

Роҳ Хиёло хуб медонад. Охир ӯ дар ин роҳ хеле равуо кардаасту зиндагии ӯро хуб медонад. Медонад, ки падараш устои гулкор аст. Одамон ӯро ҳурмат мекунанд. Ҳамеша, бегоҳҳои ҷумъа, устохонаи ӯ аз ҳамсолону кадрдонҳояш пур аст. Ӯ сари чизе мегирад, метарошад ё мекобад, онҳо тарошаҳоро миёни устохона, дар манқале, ме-партоянд ва ба оташи кабудӣ он чашм медӯзанду дар бо-раи рафтагони дурафтада гап мезананд, ҷӯраҳоро, ки аллакай аз миёни онҳо рафтаанд, ёдоварӣ мекунанд. Баъд ба суҳбати онҳо офтобایی болои манқал низ ҳамроҳ мешавад. Мечӯшад. Ҳавр мебарорад. Ҳавр ба сақфи саройвор баланди устохона мерасад. Баъд чой менӯшанд. То дергоҳи шаб овозҳои пасту баланди онҳо ба ҳам омехта, то кати ҷӯбини чоркасайи таги чинор мерасад, ки он ҷо Хиёл пеш аз хоб китоб меҳонад. Баъд падараш вақти

рафтани чӯраҳо ё ягон дона чумчае, ё ягон гаҳворачае барои лухтаки кӯдакон, ё нугулкӯбаке ба ҳар кадомаш медиҳад. «Аз хонаи усто меравед, дастҳои бароед, айб,»- мегӯяд ӯ, вақте ки онҳо гирифтани чизеро раво намебинанд.

Падари ӯро Усмон мегӯянд. Пеши Хиёл гоҳо нимшӯхиву нимчиддӣ Усмонбангӣ низ ном мебарандаш: ӯ аз ҷанг бо халтаи маҳоркаву чубуқи чормағзӣ баргашта буд. Ҳарчанд ки пир асту баъзеҳо рӯйрост ӯро айб мекунанд, нияти партофтани тамокуро надорад. «Аз нос беҳтар аст,»- мегӯяд ӯ. Ришаш сафед аст, вале абрӯвонаш дароздарози сиёҳ. Кампирони ҳамсолаш мегӯянд, ки ӯ хушрӯйтарин мӯйсафеди деҳашон аст.

Ҳар гоҳ ки бегоҳонӣ беруни ҳавлӣ, ба пушти дарвоза, мебарояд, тешаи корхӯрдаву сафедгашта бо як низом болову пойин рафта медурахшад, дуди чубукаш ба ришу мӯйлаб ва гирди сараш мепечад. Кампирон, сатили пуроб тори сар, дар пеши ӯ менишастанд. Оне, ки мӯйсафедаш аз дунё гузашта буд, ё ки ҳоло дар ҳаёт асту болои бистари беморӣ вомонда, ӯро меду оҳ мекашид. Дуои бад мекунад пиракиашро, ки пирӣ ба гардан гирифта, мурда барин хоб аст ва бо ҳавас ба дасту тешаи падари ӯ нигариста, аз дил мегузаронад: «Кош, мӯйсафеди вай Усмон барин мешуд.» Падари ӯ бошад, аз миёни дандонҳои ба нӯги чубуқ андармонаш навъе карда гапи хуши забонашро тела дода мебардорад.

Мегӯяд:

- Ҳа, Солеҳамо! Бисёр нигоҳ кардӣ, мабодо кафлезат нашикаста бошад? Биёр.

Ё мегӯяд:

- Кампири Нигор, кадрдон хешам, якта мондӣ. Ислом рафт? Рафи китоб фармуда буд. Тайёр аст, як омада бинад.

Ё мегӯяд:

- Набера муборак шавад, Тозагул! Биё, акнун, духтари хола, гаҳворайи абарата нав мекунем. Ё ният дорӣ даҳ пуштатро дар ҳамон гаҳвора хобонӣ! Ёд дорӣ, ки писарат дар ҳамин гаҳвора калон шуда буд. Э-э-э, кампир, аҷаб басариштай!

Ё мегӯяд:

- Ҳа, Моҳватан! Дар остинат тухм дорӣ? Бинии мошинаат шикастааст? Пеши Ҷалил монтёр мебарӣ? Ё боз сими чароғотона буридаанд? Чӣ дур мегурезӣ? Мегирам!? Ё аз арвоҳи кампирам тарсидӣ, ки боз аз гиребонат мегирад мегӯяд: «Мӯйсафед дина чиба ба хонат рафт?».

Ва механдад.

Ва боз суханҳои гарму нарми бисёре дорад падари ӯ. То шом ба ҳама раҳгузарҳо мерасанд. Дилаш оби дарёчایی пушти ҳавлӣ барин, софу равшану пок аст, ҳамаро ташнагӣ мешиканад, хузнашонро барҳам мезанад, гарди афсурдагиро аз рӯяшон мебардорад, гоҳо хокистаролуд низ мешаванд, то шишаи дудгирифтаи чароғи дили мардуми кавокгирифтаро тозаву пок шӯяд.

Хиёл аз падари худ розист. Ҳама медонанд, ки ӯ падарашро беҳад дӯст медорад, ҳарчанд ки аз лақаби падарашро пеши ӯ гуфтани онҳо хашмгин намешавад. Ҷӯраҳояш инро мефаҳманд: мазмун, ӯ чубуккашиву зиндадилии падарашро аз насихатҳои муллоёнаи баъзе ҳамдеҳагони калонсолаш увло медонад. Ва боз сабаби дигаре низ ҳаст, ки боиси муқобилгузориҳои онҳову падараш мегардад. Падараш дар хона болоии кӯрпача шинад ҳам, рӯзона ҳатман дар болоии курсӣ мешинад ва пешаш миз мемонад, болои миз самовар мегузорад, - мизи вазнину курсии пӯстаки бузпӯшро ӯ аз ҷӯби чормағз сохтааст, - баъд, то шикастани тафси рӯз, он ҷо ҷой менӯшад. Ба мӯйсафедон ин маъқул нест. Ҷӯро дар ғайбаш ҳатто Усто Усмонбангии усталшин ҳам мегӯянд. Падараш ҳам аз ин гапҳо парвоя намекунад. Медонад. Фақат зонуи ҷӯбинашро мемоларо механдад. Баланду базавқ механдад. «Ин мардуми мо аҷаб мардуманд!» – мегӯяду халос.

Як рӯз, бегоҳӣ аз устохона овози падараш баланд шуд:

- Хиёл!

- Лаббай!

- Як давида биё!

Хиёл омаду ҳайрон монд. Падараш ба девори устохона, як вачаб боло аз фарш, теша мезад.

- Чанд товасанг оварда будам, канӣ, ҳамунҳо?

- Дар таги тут, назди дарвоза.

- Зӯрат мерасад ба гирифта оварданшона?

- Ҳа.

Хиёл дар ду- се раҳ товасангхоро овард.

- Як фикр ба сари сафедам заду намедонам, мебарояд ё не. Агар тавонам, ачаб корест.

«Ҳеч гап не. Мардум боз ягон номи нав ба номҳойи будагӣ кӯш мекунанду номатон дарозтар мешавад,» – аз дил мегузаронд Хиёл.

Усмон фикри Хиёло гӯё пай бурда бошад, ки гуфт:

- Мардум боз гап меёбанд, мо бошем, якбора аз чанд дард халос мешавем.

- Ота, ман чизе нафаҳмидам.

- Ту бояд нафаҳмӣ, чунки ҳоло ба сари мақсад наомадаем. Дина, вақте ки кино тамошо мекардӣ, дидӣ, ки одамон дар куҷо менишастанд? Ҳо, се нафари дар хона будагӣ?

- Ҳа- а- а.

- Ҳа-а. Ана ҳамон хел оташдон месозам, ки дудаш набарояд. Баъди сари ман бо чӯрахот дар назди он мешинӣ. Мана, чӯбҳо, асбобу ускунаҳоро месӯзиву маро ёд мекунӣ.

- Намесӯзам.

- Кӣ медонад?! Ту ҳам акахот барин, ба ғайри китоб дигар чиза писанд намекунӣ. Ҳушу ёдат дар шаҳр, хондану одами калон шудан. Намедонам, дар дили шумо кӣ ин қадар алови шаҳрравиву «одамшавӣ»- ро меандозад? Ман- ку, дар умрам ин хел орзу надоштам.

- Гуфтам- ку, намесӯзам. Ман ҳозир фикри ба шаҳр рафтан ҳам надорам.

- Ҳозир ки ман зиндаам, як бор напурсидӣ, ки падар чӣ ҳол дорӣ? Як бор надаромадӣ бубинӣ, ки падарат чӣ метарошад, чӣ месозад? Баъде ки рафтӣ, албатта, ту ҳам аз шаҳр зан мегириӣ, хонадору кӯдақдор мешавӣ, баъде ки дар хоки гӯри ман як вачаб сабза дамид, ту поята ба даргоҳи ин хона намонӣ. Ҳамаатон аз як зот – зоти Усмонбангӣ...

Усмон ҳис кард, ки аз ҳад гузаштааст: дар чашмони

писараш об давида буд. Ў тамоман дигар чиз гуфтан ме-
хост. Чаро ин гуна суханҳо аз даҳонаш баромаданд, ху-
даш беҳабар монд. Тавба. Ё пирӣ ана ҳамин бошад?

Хиёл ҳеҷ гумон надошт, ки рӯзе ана ҳамин тавр пада-
раш тағйири ҳол мекунад. Ғамгин мешавад. Ва ӯ худро
надомат мекард, ки вақтҳои охир бо ӯ кам ҳамгап шуда
буд. Падарашро малул, ранчидахотир гардондааст. Ва ӯ
худро ноҳинҷор ҳис мекард.

- Писарам, хафа нашав! Як гуфтем-да. Гох- гох дили
пирона меҳоҳад қимати худро пеши наздиконаш би-
санҷад, бубинад.

Хиёл аз вачоҳати падар пай бурд, ки ин гуфтугӯи
кӯтоҳи онҳо огози гапи калонест. Падараш ўро барои он
аз ҳозир тайёр мекунад. Ва аз гуфтугӯи дина дар пеши те-
левизор, вақти тамошои филм, воқеъшуда ким- чӣ хел
рамуз гирифтааст. Хиёл гуфтугӯи шабиноро ба хотир
овард.

- Ота, бубин, оташдон дар даруни хона бедуд месӯзад.
Нағз-а! Хона сафед, асаре аз дуд наменамояд. Шаҳр
бошад, ота?

- Намедонам, биё, кино тамошо кунем, баъд гап меза-
нем.

Баъди анҷоми филм майли суҳбат намонд, хоб
рафтанд. Ҷавоби падарашро акнун мешунид.

- Ана ҳамон гуна як чиз месозам! Оташдон мегӯем?
Тоқи алов мегӯем? Ё камин мегӯем, баъд маълум меша-
вад. Ҳозир пеши назарам танӯре, деворе барин менамояд.
Танӯри девориро дидаӣ? Не. Меҳробии масҷид барин. Ина
ҳам надидаӣ. Не. Тоқро медонӣ- ҳа? Ана, тоқ барин,
фақат тоқу танӯри деворӣ дудбаро надоранд. Пештар зи-
мистонҳо дарозу хунук буданд. Баъзеҳо дар фарши хона
танӯр мекофтанд. Болаяш сандалӣ мемонданд. Баъзеҳо
дар даруни хона танӯри деворӣ доштанд, алов меги-
ронданд, алови паст, хона гарм мекарданд ё баъди нон
пухтан лахчаҳо фурӯзон мемонданд ва гармии хонаро ни-
гоҳ медоштанд.

Вақти шаҳри Прагаро озод карданамон дар хонаи як
чех меҳмон шудем. Ҳамон ҷо ҳам танӯри девориро дида

будам. Аҷоиб буд. Кӯрайи оҳангарӣ барин, ангишт суп-
сурх месӯхт. Хона сап-сафед. Нишонایی дуду бўйи ан-
гишт нест. Аз соҳибхона пурсидам, ки бўю тафаш кучо
меравад? Нафаҳмид. Баъд як ҳамроҳи худам – латиш
гуфт. Фаҳмидам, ки танӯр неву камин аст. Баъд дар ҳар
хонайи калон камин дидам.

Фақат камтар хишт ёфтан даркор, хишти пухта, агар
наёбем, хишти хом мерезем. Ана... Баъд аз дуди манқал
устохона сиёҳ намешавад, чашми меҳмонҳо ҳам намесӯзад,
зимистон дару тирезаро ҳам намекушоем, картошкаву ка-
дуру ҳам дар таги алов пухтан мумкин. Дидӣ, бачам, пада-
рат пир ҳам бошад, чӣ нағмаҳое мекунад?

- Ман хок меканам, лой мешӯрему хишт мерезем, бисту
панҷ дона бас аст?

- Не, бачам, ту ин кора намекунӣ. Ман одами бафур-
сат. Аввал фикр мекунам, оҳиста-оҳиста нақшайи онро
дар майна мепазонам. Ман устодии каминсоз не- ку?
Ҳисобу ҳасад мекунам, ки чанд хишт даркору чӣ хел дуд-
баро сохтан мумкин. Нақша ки тайёр шуд, худам туро ҷеғ
мезанам. Ҳозир, бачам, як гапи дигар. Ҳамроҳи бачаҳои
ҳамсоя ба сахро баро. Наим нагӯяд, ки: «Усмон- ку худаш
чулоқ, писараша чиба ба кори колхоз намефиристонанд?»
Рав, бачам, он ҷо зиқ намешавӣ, ҳавои кушод. Баъд, кори
сахро чандон душвор нест.

Хиёл ҳамон рӯз, баъди дарсҳо, ба сахро рафт. Баъдтар
Сабо низ майли сахро кард. Наим, падари Сабо, аз ин аз-
ми духтараш ҳеҷ хурсанд нашуд. Баръакс, лаҳзае ҳайрон
монд. «Барои ӯ хонаи салқин беҳтар нест? Сахро гулчинӣ
не-ку, он ҷо пахта ҳаст. Пахта хуни одамро хушк мекунад,
ҳаво метасфад, майнаи одам мечӯшад» – мегуфт ӯ ба мо-
дари Сабо. – «Ту аз хонашинӣ ягон зарар дидӣ?» Аз рӯзе,
ки ӯ по ба хонаи Наим гузошт, сахроро фақат дар хоб ме-
дид.

- Ҳеҷ гапе надорад, равад, дугонаҳояш ҳастанд, баҳри
дилаш кушода мешавад... Чӣ бадӣ дорад? Равад!- гуфт
модараш...

Усто Усмон оташдонашро оқибат сохт...

Як бегоҳӣ, баъди ғуруби офтоб, Хиёлу ҳамсинфонаш чанги кӯчаро ба осмон бардошта, аз сахро меомаданд. Рӯ ба рӯи онҳо, дар сари кӯча, падари Хиёл меистод. Чашмонаш механдиданд, ӯ аз ким- чӣ коре басо хурсанд буд

- Хиёл, чӯраҳота ба хона биёр.

Хиёл ҳайрон шуд. Ба ҳамсинфонаш нигоҳ кард. Онҳо ҳам намедонистанд, ки бобойи Усмон чӣ ният дорад. Агар коре бошад вазнин, онҳо хастаанду гушна, то дам нагиранд, даст зада наметавонанд. Наход бобойи Усмон...

- Ҳа, Муҳаммадӣ, Имом, Салом, чӣ фикр кардед, дароед! Саъба, Сабо! Медонед- ку, усто шуморо фақат барои коре шуда ҷеғ намезанад. Дароед!

Усто Усмон бачаҳоро ҷониби устохона бурд.

Хиёл фаҳмид, ки оташдон тайёр шудааст. Ӯ ба тарафи хона рафт. Мӯзаҳои вазнинашро аз пой кашид. Сари ҷоҳ рафт. Ҷоҳи Усмон водопровод барин аст, фақат дастаи калоне дорад, ки онро болою пойин кардан лозим, об ҳудаш давида мебарояд ва қадди як банди даст мерезад. Хиёл дасту рӯяшро шуст, пояшро ҳам ба ҳавзи хуноки зери водопровод тикқонд, хуб сабук шуд. Пас ҷойники нақшینی гардандарозро пур аз об карда, ҷониби устохона бурд.

Хиёл устохонаро нашинохт...

Аз устохонаи пешина нишоне намеёфт, ба ҷуз асбобҳои дуредгарӣ, даббоғӣ, ки ботартиб дар болои камин, дар болои тахтае, ҷида шуда буданд ва сурати кӯхнаи Сталин.

Падар ҷироғро нагиронда буд, хонаро нури оташдон равшан мекард. Оташдони деворӣ басо зебо буд, дарунаш кундаалов месӯхт, забонаҳои зарду қабуд дошт. Бачаҳо рӯ ба рӯи оташдон, дар болои дастгоҳу курсиҳову сандон, менишастанд ва моту мабхут ба ин оташдони аҷиб ва забонаҳои зебои оташи фурузон нигоҳ мекарданд.

Хиёл чашм ба сандон дӯхт. Пеш дар устохона сандон набуд. Падар нияте дорад ё кори навед сар мекунад?

Дар болои пештахтаи тиреза гандум сабз мешуд.

Моҳи март буд ва Усмон барои бачаҳо сумалак овард. Онҳо хушдил буданд ва ба оташу оташдон, ба

сангҳои сурху дурахшони гирдогирди он нигариста завқ мебурданд ва сумалак меҳӯрданд.

Усмон аз завқи бачаҳо худ завқ мебурд. Пас хато накардааст. Бачаҳо аз дидани ҳар чизи нав хурсанд мешаванд. Онҳоро ба коре ҷалб кардан мумкин.

Ё нагӯяд!

Чаро?

Дер ё зуд, саҳт ё нарм Хиёл мешунавад, ки падараш чӣ орзуҳо дорад. мефаҳмад, ки падар аз ӯ чӣ мехоҳад?

Мегӯяд:

- Хайр, ҷӯҷаҳо. Ганда не- ҳа?! Ҳар бегоҳ марҳамат кунед. Биёед. Усто умри арча надорад, ҷонаш ҳам аз санг не. Моҳо ғаниматем.

Боз шикоят. Ба падар чӣ рӯй додааст? Ин қадар ғами он дунёро меҳӯрад. Ё тамоман аз ман ранчидааст? Хиёл ҳазору як гумон мекард.

- Биёед, бинед ҳунари куҳнаи моро. Ёд гиред. Хонда касбатон дигар ҳам шавад, аз ин зарар намебинед. Шояд ягон нафаратон ин дастгоҳу ин хонаро соҳибӣ мекунад.

Мӯсафед бисёр меҳост аз Хиёл ҳамин лаҳзаҳо як-ду сухан шунавад. Ё бигӯяд, ки: «Ман ҳастам- ку, худам соҳибӣ мекунам». Вале Хиёл хомӯш буду сархам менишаст. Ё нияти падарро ҳамон рӯз пай бурда буд, меҳост бо сухане ўро таскин диҳад. Наметавадист. Забонаш ба гуфтани ин гуна гапҳои калонворона намегашт. Ба падараш эҳтироми зиёд дошт. Пеши ӯ ҳеҷ гоҳ «маҳмадоногӣ» намекард.

Усмон хокистари чубуқро такид. Тамоқуи нав андохт. Парахаеро ба оташ дошт, параха оташ гирифт. Чубуқашро гиронд. Аз миёни дуд ба бачаҳо синча кард.

Онҳо розӣ буданд. Устохона, бо оташдони аҷоибашу бо фарши хиштпӯшаш, онҳоро мафтун гардонда буд. Бо ҳавас ба майда- ҷӯйдаҳои девор менигаристанд.

Онҳо мебиёянд.

Фақат Хиёл андешаманд буд. Ё одамонро ҳам медиду ҳам намедид.

- Хиёл, якҷоя ягон чиз месозем- ҳа? Ҷӯрахот катӣ! Вақти ҳолӣ ки ёфтед, дароед. Устохона қулф надорад.

Оташ гиронед, шинед, гап- гап кунед. Асбобҳо дар ихти-
ёратон, сари чӯбе гиред ҳам, зараре надорад.

Бачаҳо рафтанд.

Шаб мефуромад, ки ҳамроҳ торҳои маҳину борики бо-
ронро дошт, сабзайи рӯйи гандум барин маҳину зич ва нӯг-
тез буд. Усмон бӯйи боронро шамид. Ба Хиёл гуфт, ки тире-
заро кушояд. Борон ба рӯйи гандумаки нешкашида об ме-
пошид. Оташи оташдон ба ракс даромад.

Усмон, хомӯшона, дар пеши оташ шуш об мекард. Хи-
ёлро бозии оташ афсун мекард. Ё то хеле чашм аз
оташдон баргирифта наметавонист. Забонаҳои оташ
мафтункунанда буданд. Хиёл дар бистараш дароз кашид-
а, аз падараш чашм намеканд. Андешаҳо домангираш
шуда буданд. Аз дил мегузaronид: “Рӯзҳои охир бештар
аз пирӣ ва ғанимат будани умр ҳарф мезанад. Дина
дӯшташ- раҳмати усто Хурсандро ёд кард. Эҳ, падар, па-
дар! Чи марди неке ҳастию барои ҳама месӯзӣ. Ҳатто ба-
рои усто Хурсанд, ки дар ҳама чиз нишони аҷалро медид
ва аз он як умр гурехтан меҳост.”

Ҳафтае аз ин пеш усто Хурсанд безобита буд. Сабил, ин
дил одате дорад, ки ба ӯ ҳеҷ маъкул нест. Наздик омадани
офату бадбахтиро пешакӣ ҳис мекунад..., вале хушбахтиро
на. Ба хушбахтӣ боварӣ надорад. Хушбахтӣ агар аз тағи
бинияш гузарад ҳам, ба ӯ аз тарс нигоҳ намекунад. Мабодо
зери он бадбахтиро ниҳон бошад. Чунин андеша аз гӯшайи
ториктари дилаш мор барин ҳазида мебарояд. Ё ба изтироб
меафтад. Ба дилаш хунукӣ медавад... Ба гумони ӯ шодии
беҳад бахтро меӯсонад, хушбахтиро мегурезонад... Аз
хушбахтӣ даргурез аст... Вале офату фалокат ва ҳодисаҳои
ногуворро ҳамеша чашмдор мебошад.

- Фалокат аз тағи пой мебарояд, - мегӯянд аксари пирони
Аспирингон,- ва вақте ки ҳодисаи нохуше ба сари касе аз
аҳли деҳа омад ва боз илова мекунад. – Баъди ин, албатта,
хурсандӣ меояд. Агар гоҳ- гоҳе нохушӣ ба сари фарзанди
инсон биёяд, боке не, мардум ба қадри хурсандӣ мерасанд.

Вале фикри Усто Хурсанд дигар аст. Мардум пир ша-
ванд ҳам, ба фаҳми дунё намерасанд. Аз рӯзи бунёд фалокат

бо одам ҳамроҳ аст, гоҳе дар ин сурату гоҳе дар он сурат бар сари ӯ рӯзҳои бад меоранд. Одамро аз фалокату бадбахтӣ роҳи гурез нест. Мардум нахонд набинанд, ки одаме дар ҳамин умри кӯтоҳи худ панҷ- шаш бор ба фалокат гирифтор мешавад? Падарашон мемирад – фалокат аст, модараш мемирад – фалокат аст, ха... охир, ҳудаш мемирад – фалокат аст, фалокати азимест...

Не, дили ӯ тамоман дигар аст, ба дили мардумон ҳеҷ монандӣ надорад, дараки фалокат нест, вале бӯии тунду тези он ба машомаш расида, димоғашро месӯзонад. Ӯ худро нохуш медорад, табъаш мегирад, хеле вақт дар назари мардум рӯтурш, сархам, андешаманду хузнолуд мегардад. Ханда дар лабаш намомонад, ранг аз рӯяш мепарад, манаҳи нӯгтезаш аз гиребони куртаи симобияш поёнтар мефурояд.

Мутеу гарданхам аст ӯ пеши бадбахтӣ, вале ботинан, ӯ барои аз фалокат дур будан мекӯшад. Ҳамаи он рафтореро, ки дар одамон пеш аз фалокат ғайриихтиёр рӯ мезанад, номаълумакак омӯхта, онҳоро аломатҳои марг шумурда, дар рӯзгор аз такрорашон худдорӣ мекунад.

Хол дар роҳи лаби наҳр тракторро чаппа кард ва худ дар таги он монд. Рӯзи мотам занаш навҳа мекашиду мегуфт: «Ту аз маргат бохабар будаиву моро нагуфти. Сахарӣ кӯдаконатро маҳкам оғӯш кардиву бӯсидӣ, мани худозада нафаҳмидам, ки ту бо онҳо видоӣ мекуни. Нафаҳмидам, вагарна мемондам, ки ту аз хона мебаромадӣ?!»

Усто Хурсанд аз ҳамон рӯз дигар кӯдакони намебӯсид, онҳоро пеш аз кор рафтаниаш дӯстдориву меҳрубонӣ намекард. Кӯдакони хурдсол, ки бас содаву софдиланд, аз кучо донанд, ки дами сахар, баъзан аз хоб хеста, ба пушти падари мӯзапӯшашон часпида, аз рӯйи хоболуди ӯ бӯса гирифтани онҳо дили падарро ба изтироб меорад ва ӯ, ҳамон рӯз ба райком ҷеғ зада бошандаш ҳам, аз талвосаи ҷон берун намебарояд. Аз кучо медонанд, ки ин кори онҳо барои падар фолест, ки аз қаробати фалокат огоҳӣ медиҳад...

Боре (ин чанд сол пеш буд) Сафои Рашиди хирмангӣ ба қанорҳои пурпахтаи болои мошин баромад ва хост то ба хонааш, ки дар сари роҳи мошин буд, савора равад. Вақти

суръат гирифтани мошин чӣ шуду аз болои қанорҳо рост ба дами панҷшоха афтид. Бечора ҷо ба ҷо мурд. Мегӯянд, ки ҳамон бегоҳӣ беҳад хандаву шӯҳӣ мекард, ба гапҳои чиддӣ ҳам механдидааст. Механдидасту механдидааст, ба дараҷае, ки аз чашмонаш об баромадааст... Пеш аз он ки ба болои қанорҳо барояд, ҷӯрахояш ўро боздоштани шуданд ва ҳатто «Номаъқули накун, афтида намури! Айни пахтачинӣ, ба ҷойи ту кӣ дар хирман кор мекунад?» - гӯён нимшӯхиву нимчиддӣ ўро аз хавфи мошинсаворӣ бохабар кардаанд. Вале ў онҳоро андаке хандондасту пас ба мошин часпидааст. Дар болои қаноре баҳузур ништаста, пойҳои овеzonашро алвонҷ дода, дар ҷавоби таҳлукаи онҳо мақоле низ гуфтааст: «Дар даҳони гург бошу пойҳоят овеzon »...

Аз ҳамон рӯзи ғавти Сафо дигар касе хандаи бовачху самимии устуро нашонид. Агар сад одам аз ханда рӯдакан шуда афтад ҳам, ў базӯр нимтабассуме мекард. Мақолу зарбулмасалҳоро, ки баъзан якто- дуто ме-партофт, дигар ба забон намегирифт. Ва мабодо ба нӯги забонаш тасодуфӣ мақоле пайдо шуда монад, гӯе ба таги забонаш динамит гузошта бошанд, то бегоҳи ҳамон рӯз дигар онро намечунбонд...

Чашму гӯши ў ба ҳама чизи дунё баста буд. Тамоми ҳастии ў, панҷ узи ҳиссаш интизори нохушиҳо буданд. Ва ў ончуноне шуд, ки, дар ҳақиқат, пешомади нохушро як рӯз ё ним рӯз пеш пай мебурд. Ҳамон рӯзи ғавташ “набераҷа-амро чилаш набаромада ба хона меорам,”- гуфту азми сафари шаҳр кард. Баҳонаи бисёре пеш оварду саъй кард, Наим рухсати рафтаниш надод. «Одамон ҷавоб пурсиданро ёд мегиранд,- гуфт ў ва ҳолати руҳии устуро дида, даст афшонду гуфт.- Майлаш имрӯз то бегоҳ биисту пагоҳ ба кор набаро.» Усто Хурсанд хеле маҳзун гашт. Имрӯз аз сахар нафаси шуми ҳодисаи нохуш ба ў мерасид. Ҳоло, бегоҳонӣ, вақти ғуруби офтоб, шамоллаш дар гӯши ў хуштак мекашид, дилаш қирав мебаст, сард мешуд.

Рӯзи дигар, субҳ нодамида, роҳи шаҳрро пеш гирифту дигар надидандаш. Хонаводааш дар орзуи дидори меҳмон кай усто меҳмони навро меораду хонаашон андаке рух мегирад, ўро интизорӣ кашиданд, вале...

Наим низ чанд рӯз гӯиё аз забон монда буд. Мардум би-сёр мехостанд, ки ӯ забон кушояду табассум кунад, то ки қавоқҳои яхбастаи ҳама кушода шаванд...

... Хиёл лаҳзае истоду андешид: агар фикрашро даст нагирад, то рӯз дар бистар пахлу мегардад.

Пахтаи шабнамзадари, охҳо, Хиёл ончунон мечинад, ки мошин барин. Агар даҳ даст медошт, аз мошин зиёдтар ме-чид. Вале... афсӯс, ки нафақат ӯ мошин нест, балки худро аз як орзуи хурдакае низ маҳрум сохтааст. Медонад, ки намешавад, набуд, нахоҳад шуд. Аробачаи ғилдиракдоре мехост дошта бошад, ки дар болаш бишинаду оҳиста-оҳиста миёни чӯясҳо равон шавад, дар пешаш чойники чойро монад, ҳамин ки ба сари чӯяк расиданд, ҳалта худ аз худ аз пеши аробача кушода шавад – ана ҳамин. Аҳмақона-ха? Чӣ илоҷ, ҳамин қадар сабуки меҳодад, зиёд не... Пахтаи шабнамзадари чидан хеле осон аст. Нӯги ғӯзаҳо нарм, ба нӯги ангуштон намехалад, пахтаҳо нам, агар як пешдоман пахта нисфирӯзи 6 кило барояд, сахарӣ 10 кило омадана-ш аниқ. Субҳидам, пеш аз офтоб, ба саҳро рафт, кори якрӯзагӣ аҷаб бафайз мешавад. Агар нисфи шаб биёй?

Нафаре чанд аз дӯстонад нисфи шаб, қарибии субҳ, ба са-ри замин меомаданд. Чашмони варамкардаи онҳо ба ин гу-воҳанд. Хиёл ҳам пай мебурд. Акнун, пас аз гуфтугӯи нота-моми шабона, ӯ мехост, боре бо онҳо бо саҳро биёяд. Шояд гуфтаҳои Саид Маҳмуд дуруст бошанд: вай шаби пахтазор-ро надидааст. Пахта начинад ҳам, тамошо мекунад.

- Мо шаб намечинем, фақат рӯз, - гуфт Маннон ба ӯ, хангоми рӯ ба рӯшавӣ, вақте ки Хиёл аз ӯ шаб дар кучо чамъ омадани онҳоро пурсид.

- Чӣ пинҳон медорӣ, ба ман бовар намекуни? Хайр, нагӯй. Агар шаб маро дар байнатон дидиву бо ту гап назадам, ҳафа нашав.

Хиёл хуб медонист, ки Маннон ба ӯ чӣ мегӯяд. Фақат эҳтиёткорӣ мекунад. Маълум, ки калонҳо ҳам мерафта-анд. “Агар танҳо бачаҳо мебуданд, кайҳо ҳудаш маро тақлиф мекард,” - аз дил мегузaronд Хиёл.

- Хайр, падарат чанчол намекунад?
- Не!
- Ба ҳар ҳол хабардор кун, ки мо шаб омада, туро ҳамроҳ мегирем, дарвоза ҳам баста набошад. Пушти дар фиғон карда нашинем.
- Дарвозаи мо кушода-ку.
- Тайёрита бин, ягон чомаи пахтагин ҳам гир. Шаб хунук мешавад.
- Хуб.

Шаб бо онҳо рафт. Мерафту бо таачҷуб ба ҳамроҳонаш менигарист. Шаб ширмаҳтоб буд ва ҳама ҷо шир барин сафед менамуд. Як намуди онҳо ўро ба ҳайрат меовард, гӯё шабехун заданӣ бошанд, ҳама чиддӣ буданд, гиребони пичакҳо бардошта, манаҳҳо даруни гиребони курта, кулоҳҳо болои чашм, қадамҳо боэҳтиёт, дузд барин. Пичир-пичир гап мезаданд. Ростӣ, ҳамсолони худро бори аввал ба ин сурат медид. Калонҳо аз онҳо дуртар мерафтанд. Партову Ҳасани Трубаро шинохт. Касе, ки пешопеш мерафт, чомаи дароз пӯшида буд ва дар сараш телпак дошт, ба овози Маннон, ки қуттии «Памир» дар даст ҳамаро ба сигареткашӣ таклиф мекард, аҳамият надод.

- Вай кӣ?
- Моҳлиқоб, - оҳиста пичиррос зад Маннон.
- Моҳлиқоб!?

Хиёл ҷониби Ҳасани Труба нигоҳ кард: хоҳарашро ҳамроҳи худ гирифтааст?!

Онҳо аз деҳа баромаданд. Ба роҳи замини болои боғи Робинзон гаштанд. Имшаб дур мерафтаанд. Маннону Имом дар паҳлуи Хиёл қадам мезаданд. Мавзӯи гапашон ҳам шабона буд. Он чизеро мегуфтанд, ки Хиёл дар рӯз аз онҳо ҳаргиз намешунид. Дар бораи ситораҳо ва ҳодисаҳои осмонӣ гап мезаданд. Ҳафтдодарон, Роҳи Қаҳкашон, ситораҳои касонро тафсир медоданд. «Момаи Ганчура барин муҳокимаашон,» - фикр кард Хиёл.

Роҳ дароз буду шаб диловез. Хиёл пиндошт, ки ҳозир лаҳзаи басо муносиб аст, агар бо ҷӯраҳо баъзе гапҳоро гуфта гирад. Лаҳзае, ки нигоҳи онҳо ба осмон асту дила-

шон миёни ситораҳо мегардад, фикрҳои заминӣ ҳамроҳашон ва бе ягон гарданшаҳӣ ба ӯ изҳораш медоранд. Шаб қудрате дорад ғайриодӣ. Ҳамин ки одамонро ба оғӯши худ гирифт, кулфи дилашон кушода мешавад, росту самимӣ ҳарф мезананд.

- Чиба шаб ба саҳро меравед?

- Ҳамин савола чаро рӯз надодӣ? – ҷавоб дод Маннон ва озурдахотир ҷониби Имом нигарист.- Шояд Имом фаҳмонда тавонад, ман гуфта наметавонам.

- Намедонам, - гуфт Имом. - Барои чӣ меравем? Пахта мечинем- да. Ҳамин ки расидем, мебинӣ.

Хиёл андаке озурда гашт. Онҳо бо вай самимӣ набуданд, ким- чизеро пинҳон медоштанд.

Дигар онҳоро аз ситорашуморӣ боз намонд. Ва ҳудаш хомӯшона тамошоӣ манзараҳои шабонаро афзал медонист. Ҷавоби муғлақи Маннону Имом ӯро шӯронда буд. Ҳарчанд меқӯшид, забон нигоҳ дошта наметавонист. Онҳоро низ ба шӯр овардан хост.

- Хобатон намебарад, шабгардӣ мекунад! – гуфт ӯ масҳаромез.

Вале ин ҳам ба ҳарду таъсир накард. Онҳо ин дафъа ҳатто овозашонро ҳам дарег доштанд.

Акнун лаб- лаби наҳр қадам мезаданд. «Шаҳид» ҳам аз дур намудор шуд. Қамишу килкҳои даруни “Шаҳид” намечунбиданд.

Баъди «Шаҳид» Боғи Робинзон сар мешуд. Бачаҳо бо калонҳо давра гирифтанд. Пичир- пичири онҳо бо садои наҳр омехта мешуд. Хиёл чизеро аз пичир- пичири онҳо намефаҳмид.

Моҳлиқоб бо онҳо нанишаст. Назди Хиёл омад.

- Ҳа, Хиёл, пахтачинӣ омадӣ? – гуфт.

- Ҳа.

- Ба ту чӣ лозим буд? Талаба. Аз ту кӣ мепурсад чанд кило пахта чинданата? Хобата вайрон намекардӣ, хуб буд.

- Чӣ, шуморо ягон кас маҷбур мекунад?

- Маҷбур неву маслиҳат медиханд. Маълум, ки меҳоянд. Вақте одамони бообрӯ чунин гуфтанд, мақсадашон маълум, рӯйи одам ширин, меҳезиву омадан мегири.

- Кӣ гуфт?
- Бригадир гуфт, баъд Бозор гуфт.
- Ҳа- а.
- Айби ман. Гап аввал аз даҳони ман баромад. Гуфтам, ки бригадир, ҳамин заминҳои сафеда ба мо мемондед, дар 10 рӯз планатон буд мешуд.

Гуфт:

- Агар “ҳа” гӯям, шаб омада мечинӣ?

Гуфтам:

- Мечинам. Заминҳои мошинро.

Гуфт:

- Майлаш.

Ана ҳамин хел шаб атака мекунем. Инҳо аз ман пештар, бе ягон иҷозат, ҳудашон мечинданд. Чанд вақт шуд, ман навакак сар кардам.

- Маннону Имом-чӣ?

- Онҳо ҳам. Имсол мактаб рафтани. Пул кор мекунанд.

- Ҳа-а.

- Ту чӣ?

- Ман ҳамту омадам. Шаб аҷоиб. Ман шабҳо кам аз хона баромадаам. Шаби зебо- ҳа? Оба бин, чӣ хел талотум мекунад. Биё, то рӯз ҳамин хел мешинем. Чаро дар он ситораҳо наменамоянд.

- Об лой аст.

- Ҳамин хел нигоҳ кунӣ, гумон мекуни, ки зинда аст.

- Чӣ?

- Об. Наҳр.

- Шаб ҳама чизи бечонро зинда мекунад. Кухҳо ҳам зинда мешаванд. Мешунавӣ. Овозе меояд. Овози кух аст. Осмон зинда мешавад.

- Ё бедор мешавад?

- Мумкин зинда неву бедор шавад.

- Ситораҳо шабпарак барин- ҳа, Моҳлиқоб?

- Не-е. Ситора кучову шабпараки хунук кучо.

- Чашмоша мегӯям. Баъд, ситораҳо рӯзона мехобанд, чашмашонро офтоб хира мекунанд, шабона бедор мешаванд.

- Ту аҷоиб бача будай, Хиёл. Боз туро ҳама ким- чи

хел гарангу хиёли мегӯянд. Рӯзона овозат намебарояд-ку?

- Рӯзона касе аз ман чизе намепурсад. Ту гап задӣ, ман ҳам гап задам.

- Ин қадар назарбаланд.

Хиёро акнун ба хотираш омад, ки бо духтарон дигар хел муомила мекунанд. Ва ӯ бодикқат ба Моҳлиқоб нигоҳ кард. Дар зери чомаи ғафс ҳақиқатан бадани духтаре пинҳон буд. Ва ин духтар рӯ ба рӯи ӯ менишаст, ба ӯ нигоҳ мекард, бо ӯ гап мезад. Як ҳиссиёте ўро фаро гирифт, дилаш гӯё об мешуду ба дарё мерафт, гӯё пеши печкаи тафсон нишаста бошад, рӯю дастонаш алав мегирифтанд.

- Не, ту дар гап усто. Бо як кас гап мезанӣ.

- Бо ту?

- Не, бо Сабо!

- Ҳм... Ҳа-а. Мо ҳамсинфем. Баъд ҳамсојем. Гап задан мумкин нест?

- Об- бо! Ҳамту гуфтам-да.

- Ман ҳам медонам, ки ҳамту мегӯӣ, духтари нағзӣ.

- Наход. Тавба. Акнун шундам.

- Шумо шиштан гиред. Мо рафтем! - гуфт Ҳасани Труба. Ӯ аз гуфтугӯи дарози онҳо норозӣ буд.

Моҳлиқоб аз ҷой бархост, реги чомаашро афшонд. Хиёли низ. Онҳо ба гурӯҳ наздик омаданд.

- Шумо аз роҳ гузашта, лаб- лаби ҷӯй меравед? – гуфт Партов ба Хиёлу Моҳлиқоб.

- Шумо чӣ?

- Чӣ, вақти маслиҳат хушатон дар кучо буд?

- Ҳуши мо лозим мешуд, як даҳон мегуфтед, гӯш мекардем.

- Ҳасан! Чанд бор гуфтам, ки Моҳлиқоба нагир. Ина чиву бачаҳо катӣ гаштан чӣ. Як гапа нафаҳмад.

- Ин шаби охирин, дигар пахтачини ра дар шаб хоб мебинад!- гуфт Ҳасани Труба.

- Ман мегӯям, лаб-лаби ҷӯй биёянд, инаш духтар, ваяш бори якум, - мегуфт. Партов, - «Шумо чӣ», «шумо чӣ?» мегӯяд. Мо як кас – як кас тақсим мешавем. Даруни боғ катӣ меравем. Робинзон аз пешамон барояд, мегурезем. Ту

гурехта наметавонӣ. Ин бошад, роҳи гуреза ҳам намедонаду чойи мерафтаашро ҳам. Акнун фаҳмидӣ?

- Хайр, ана, фаҳмидем.

- «Вот и всё!» - гуфт Партов ва ба канори боғи Робинзон расида, тақсим шуданд.

Моҳлиқоб нигоҳи шухшанге ба Хиёл афканд. Хиёл волаи шаби пурасрори тирамох, мафтунӣ пахноӣ осмон, аз ин нигоҳ бенасиб монд. Бахташ баландӣ кард.

- Рафтем, чӣ даҳон во кардӣ?

- Ҳа? Ҳо-о... рафтем.

Ин танҳой ӯро ҳам хуш медошт ва ҳам меҳаросонд. Дилаш дар интизории ҳодисае гум мезад. Вале Хиёл ба дил ҳам бовар мекард, ҳам не. Ба ӯ душвор буд. Ҳам шаби хилват, сояи ғафси шоҳтутҳо ва Моҳлиқоб – зане, духтаре. Ва, хайрият, ин шамолаки салқине ё аз боғ, ё аз наҳр ба мадади ӯ омад. Тумани мадҳуширо аз чашмону аз сари ӯ меронд. Ва боз насими сабуксайри барги шоҳтутро ба ханда оварда, оҳиста ӯрову танай ғафси шоҳтутро ба оғӯш гирифт. Вай бӯйи себ дошт, бӯйи муаттари себи шоҳсорон не, бӯйи себро аз анбори меваҳо меовард ва басо масту мадҳушкунанда буд. Миёни наҳру боғ, гоҳ- гоҳ аз насими боғ масту гоҳ аз шамолаки наҳр хушёр, ӯ ба танай тут така зада буд. Моҳлиқоб, дуртар аз ӯ, интизор меистод ва, аз чӣ бошад, ки ӯро кӯдаке мепиндошт ва агар ӯро оғӯш бикунӣ ҳам... Моҳлиқоб духтари расида буд.

Лаҳзае ин ҷо сабр кунад, осуда мешавад, албатта, осуда мешавад. Ин як ҳиссиёти лаҳзагист, тамоман ҳиссиёти одамӣ нест. Ӯ худро оҳиста ба даст мегирифт. Ин шабона буд ва ӯ бо духтаре танҳо буд, дигар ҳаргиз ин такрор нахоҳад ёфт... Такрор намеёбад, фақат духтар ин ҳолати ӯро пай набарад, бигзор, ба қафо нанигарад, дуртар, дуртар, ана, ҳамин тавр, Хиёл, заифу сустирода будай.

Моҳлиқоб овози ӯро нашенд; садои пояш ҳам қатъ ёфт. Моҳлиқоб инро пай бурд ва қафо нигоҳ карда:

- Хиёл, ба ту чӣ шуд?- гуфту давида назди Хиёл омад.

«Ҳамин намерасид, ки давида биёй,»- гуфт дар дил Хиёл ва чашмашро пӯшид.

- Тарсидӣ? - даст ба китфи ӯ расонд Моҳлиқоб ва ӯро сабук чунбонд.

- He! - оҳиста пичиррос зад Хиёл.

Пичирроси Хиёл нисфишабӣ барои он духтаре, ки кайҳо интизори тӯйи арӯсӣ аст ва чун ӯ кӯдакero дар ин торикӣ ба танҳой дучор омадааст ва шаб ҳам барои ӯ ачаб шаби ширинест, тоқатфарсо буд. Ӯ дигар худро даст гирифта наметавонист. Ақаллан, ба ӯ чафс шавад, фақат ҳамин; меҳост як боракак бинаду ҳис кунад, чашад, ки оғӯши мард чӣ гуна аст. Майлаш, писарак ҳам бошад, боз беҳтар. Ӯ худро таскин дод, ки ин писарак ҳоло кӯдак барин аст, аз ӯ шармидан нашоёд, ӯро фиребидан мумкин. Ва дасташро ба пешонааш гузошт:

- Тафсидӣ, ё сарат ба дард омад? Оҳ, тасф дорӣ! Канӣ, пешониата бинам, - гуфт ӯ бо овози ниҳоят пасти ба шавшуви шамол монанд ва лабони ларзонашро ба пешонаи ҳақиқатан тафсони Хиёл гузошт. Дастонаш беихтиёр ба сари ӯ часпиданд.- Додаракам, таб дорӣ! Таб дорӣ, додаракам!- пичиррос мезад ӯ ва лабонаш чу наъли тафсоне рӯю гардани Хиёлро месӯзонданд, доғ мекарданд. Бадани ӯ бо эҳтирос ба бадани ӯ чафс шуда месовид ва ҳолати дилхоҳ мечуст.

- Тарсидӣ, аз шаб тарсидӣ? Шаб ачаб шаби ширинест, додаракам...- пичир-пичир меҳонд Моҳлиқоб дар гӯши Хиёл.

Овози Хиёл дар гулӯяш печида буд, чизе гуфта наметавонист, фақат канда- канда ноламонанд садое мебаровард.

Моҳлиқоб бемори барҷомондаи эрка барин вазни танашро ба Хиёл андохта, базӯр- базӯр ва ба ноз нолиш мекард.

- Моҳлиқоб! Кучо гум шудӣ! – фарёди хавотиромези Ҳасани Труба ба гӯши онҳо расид.

Моҳлиқоб ба он тарзе ки хосси духтарони тансиҳати деҳотист, лабонашро аз лаби Хиёл канд, пас хез зада, пайкари чандиашро аз назди Хиёл чанд қадам дур гирифт.

- Чӣ дод мегӯӣ? Намебинӣ, омада истодаем. Оҳо, Хиёл, чӣ ақиб мемонӣ? Тезтар бичунб!

Партов паст- паст ба онҳо дӯғ зад:

- “Бобои Робинзон, мо омадем!”- гӯед, намешавад?!

Онҳо ба лаби роҳ наздик мешуданд ва ҳар кадом аз худ розӣ набуд. Себҳои тирамоҳӣ ҳоло саҳту хушк буданд. Партов ба халтаҳои холии ҳамроҳашон нигариста:

- Вот и всё! – гуфт. - Боғи Робинзона ҳам сайр кардем. Бало нест.

- Пас бӯии себ аз кучост? – гуфт Хиёл ва аз гуфтааш пушаймон шуд. Овозаш меларзид.

«Буз барин чон надорам,» – дар дил худро таъна зад Хиёл.

- Ҳо, бӯии себа мефаҳмад! Чӣ меларзӣ, хунук хӯрдӣ?

Хиёл надонист чӣ гӯяд.

- Гармтар пӯшидан даркор буд. Маҳ, фуфайкаи мара бигир. Вазнинтару лекин гарм.

Хиёл “не” нагуфт, ҳаминаш барои ӯ хуб шуд. Хайр, ягон ним соат пас “Гарм шудам. Раҳмат, тамом вассалом,”- гуфта бармегардонад.

- Ҳа, чӯраҳо, бӯии себа гирифта, дарунтар равем, меғӯед? – гуфт Партов. – Ба гумонам, боғхона медароём. Эҳ, чёрт, Робинзон бедор набошад- да!

Ин қадар азобу изтиробӣ Партовро дида, Хиёл хост андаке холи ӯро сабук намояд. Охир, дар хонаи онҳо себ пӯсида хоб аст. Як сабад ҳам лозим шавад, оварда метавонист.

- Агар мегуфтед, ман ҳамроҳам себ мегирифтам. Халта...

- Фақат падари ту боғ дорад? Мо себа надидем? Риск, додар, риск! Шунида бошӣ, «Вот и всё!».

Онҳо боз ба даруни боғ рафтанд. Имом, Маннон, Партов, Ҳасани Труба, Ҷалили обдахан...

Бигзор раванд! Нағз шуд, ки онҳоро боз танҳо монданд. Ба ҷуз шаби афсунгар, ба ҷуз шамолаки серуни наҳр, ба ҷуз насими себолуди боғ, ба ҷуз шибир-шибири абрешимии баргҳои тар боз духтарест бо ӯ, ки ҳарчанд боре палангро надидааст, ба назари Хиёл ӯ дар ҷомаи беқасаб чун паланги мода менамояд, ки сари ду по истодааст ва бо ин ҳама савлату ҳашаматаш ҳам меҳаросонад, ҳам ба ҷониби худ меҳа-

над. Дар ин синну сол ва дар чунин шабе ихтиёр аз ӯ берун аст ва ҷониби Моҳлиқоб мешитобад.

Овози Робинзон, ки бо исрор мегуфт, онҳоро ба худ овард:

- Бачаҳо, нагурезед! Биёед, чой мемонем. О ман Худо гуфтам, ки касеро назди ман бирасонад. Аз зикӣ кафидам. Кучо меравед? Партов шинохтамат, кучо мегурезед? Ҳасан!

Хиёл хандид. Робинзон одами аҷоиб аст. Аз дуздон ҳам хурсанд мешавад, ки омаданд. Ҳолӣ зиёфат ҳам надихад хуб.

Дере нагузашту овози Ҳасан боз ба гӯши онҳо расид. Ин дафъа ӯ безобита набуд, вале андаке овозаш оҳанги гунаҳгорӣ дошт, овози кӯдаке барин, ки вақти қаймоқи рӯйи ширро ангушт зада лесиданаш ба дасти модар афтода бошад.

- Чӣ мегӯӣ? – гуфт Моҳлиқоб.

- Ин тараф биёед!

- Мо ҳам даркор шудем- а? – ба торҳои асаби ӯ нохун заданӣ шуд Моҳлиқоб.

- Крушкаву стаканҳо дар халтаи ту- ку. Ин ҷо Робинзон ҳамагӣ ду пиёла дорад.

- Эҳ- а, зиёфат меҳӯрем– гӯӣ?

- Дамта бигир, ки шаллоқ меҳӯрӣ. Биёед.

- О, нисфи шаб-ку, - давом меод Моҳлиқоб ва ҷониби Ҳасани Труба мерафт. Дид, ки Хиёл истодааст, ўро ҳам ба зер борони сухан гирифт. – Ҳа, ту чӣ? Ё шарм ме-дорӣ? Ту дуздӣ нарафти-ку. Ман мегӯям, ки мо дар роҳ будем. Лаб- лаби ҷӯй мерафтем...

Хиёл ҳеҷ хоҳони он набуд, ки Робинзон ўро бо инҳо бубинад. Мӯйсафед тамоман хафа мешудагист. Ва боз падарашро дучор ояду бигӯяд. Онҳо ҷӯраҳои наздиканд.

Моҳлиқоб ҳоло ҳам истода гап мезад; Ҳасан бошад, пӯписа дошт, ки тезтар бичунбанд, одамон он ҷо интизоранд.

Хиёл чораи дигаре наёфт, магар ин ки ҳамроҳи онҳо биравад.

Робинзон мӯйсафеди аҷиб аст. Вай беҳабар аз номи наваш ва аз номгузороне, ки ҳозир дар назди ӯ, гирди дастархонаш, менишастанд, ҳар он чи дошт, пеши онҳо гу-

зошт; меҳмонони нохонда, вале азизу қадрдони худро обу иззат мекард.

Ин Насриддин Афандӣ пештар дар деҳа, дар назди магазин, хона дошт, дар бригадаи Наим самоворчӣ буд. Вақте ки дар бригада ҷанҷол бисёр шуду ҳазл мурд, ҳақгӯиҳои ӯ ба Наим маъқул наомаданд. Назди раис рафту иҷозат пурсид ва дар боғ хона карду боғбон шуд. Боғ аз деҳа басо дур аст ва боғбон ягона касест, ки дар ин боғ мегардад, ҳама чизи рӯзгорашро бо дасти худ месозад – косаву табак, ҷумчаву хонаву ҷову дару деворашро, ҳам-чунин, нонро ҳам ҳудаш мепазад, куртаҳои ким- кайҳо харидаашро ба ҳам омехта, дӯхта, поргӣ дӯзонда мепӯшад. Бачаҳо ўро акнун Робинзон мегӯянд. Аҷаб одами хубест, ҳам хӯронду ҳам чанд донегӣ себи хушбӯии калонро ба кисаи пичаки онҳо андохт.

Ҳама сархаму хичил аз боғхона бадар омаданд.

- Нағз нашуд. Дид,– таассуф мехӯрд Партов. – Агар моро пеш мекард, беҳтар буд. Мегурехтем. Шаби дигар боз ҳучум мекардем. Акнун медонем, ки аз омадани мо хурсанд мешаваду хафа не. Чӣ лозим? Неинтересно!

Миёни замин пахта чида, дар масофаи чашмрас аз ҳам дур рафтанд. Хиёл ба сарбанди сарҷӯи замин омад; дасту пояш хунук хӯрда буданд, дигар пахта чида натавонист. Меҳост гулхан гиронад. Ҳасу хошок ғун кард, ҷойи ҳолӣ аз ниҳол ёфт, вале гӯгирд надошт. Акнун худро маломат кард, ки то ҳол папироскаширо ёд нагирифтааст. «Йигите, ки аз даҳонаш дуду оташ набарояд, чӣ гуна йигит аст?» – ба хотираш омад яке аз пандҳои Партов барои мактабхонҳои синфҳои боло. “Сигарет аз нос беҳтар,” – фикр мекард Хиёл. Баданаширо майдаларза фаро гирифта буд ва дандонҳои ба ҳам бармеҳӯрданд. Бо вучуди ин забонаш ба пурсидани гӯгирд нагашт. Фуфайкаро аз тан кашиду болои хастӯда лунда шуда афтид. Худро бо фуфайка пӯшонид. Манаҳашро ба сандуқи синааш часпонда, сарашро ҳам таги фуфайка гирифт. Фуфайка вазнин буду чиркхӯрда, ҳавои хунукро намегузаронд. Нафаси ӯ дар таги фуфайка ҷамъ шуда, оҳиста- оҳиста дасту баданаширо гарм кард, хобаш бурд.

Субхдам, ханӯз торикӣ аз пахтазор нарафта, ӯ бедор шуд: ким- чи шавкуне ўро аз хоб бедор кард; ба шамол монандӣ дошт, вале шамол набуд, ба шаршараи осиеб шабоҳате дошт, вале Хиёл, ки дар ин наздикиҳо осиебро надида буд, дар таачҷуб монд. Хайратзада ва бо тарсу харос сар аз зери фуфайка берун овард. Аввал осмонро дид, шиша барин хунуку ҳамвор, чарс, ангушт расонӣ, чириккос мезанад. Ва ӯ ҳеҷ майли ба осмон даст расондан надошт, ангушт барои он бароварда буд, ки бифаҳмад: мабодо об ба болои сари ӯ намерезад. Акнун ба овози об монанд будани он садои бадхайбат боварӣ дошт; кучоеро оби калони сарҷӯй рахна задааст. Ва ӯ саросема шуд, часта бархест ва панҷ- шаш қадам дуртар аз худ Наимро диду оҳиста дар ҷояш нишаст, зонувонаш меларзиданд.

Наим саросема бел мезад, хоки данибаро дур мепартофт. Рахнаро фарохтар мекард. Як осиебвор об шаррос зада, ба замини пахта медаромад. Маълум буд, ки Наим ин корро пинҳонӣ мекунад ва нияте дорад. Ба ҳар ҳол ӯ кӯшиш мекард, ки рахна васеътар шавад ва тамоми оби сарҷӯй сӯйи замини пахта равад.

Хиёл боре ҳам нашунидааст, ки дар ин ҳин ба пахта об монанд. Чӣ ният доштани ин саркори номиро ӯ пай намебурд, вале дилаш гувоҳӣ медод, ки ҳар гуна нияте ҳам бошад, нопок аст. Ва ӯ ҳеҷ хоҳише надошт, ки бихезаду худро болои Наим партояд, ўро афтонда, белро аз дасташ кашида бигирад. Агар бо ӯ набард кардани бошад, бо бел ба сараш фузорад, ки дигар то рахнаро бастанӣ Хиёл аз ҷой начунбад ва ӯ аз кораш фориг шуда, дасту пойи ўро бибандаду то сахар посбонӣ кунад, баъд ўро ба район ҷеғ зананд... Не, дар дили ӯ ягон майле ба ин корнамоиҳо набуд. Хайр, кино ё чанг гапи дигар, он ҷо бо душмани ашаддӣ мечангӣ, медонӣ ва ба ту сад борҳо гуфтаанд, ки ин душман аст, агар нобудаш накунӣ, нобудат мекунад, ўро нест кун! Он ҷо тамоман осон... Ин ҷо бригадирашон- саркор Наим рӯ ба рӯйи ӯ истодааст. Ҳамон яке, ки ду ҳавлӣ онҳоро ҷудо мекунад, ҳафтае чанд бор ба хонаи онҳо, назди падараш, медарояд, мешинанд, ҷой менӯшанд, нон мешикананд ва боз падари ҳамсинфаш аст. Одами баобру, баъд қариби

панҷоҳ. Акнун хезаду ба ҳамин одам гӯяд, ки: “Ўй нобакор, чӣ кор мекуни, чӣ ният дорӣ?!”

Хиёро қариб ханда ба лаб зада буд, вале худдорӣ кард. Ў нафас ба дарун гирифта интизор истод. Аҷоиб менамуд оқибати ин кор. Наход аз деҳа ин қадар роҳи дарозро нисфишабӣ тай карда, барои ҳамин омада бошад? Ҳозир баргашта боз ба деҳа меравад ё ҳамин ҷо мемонад? Агар ин ҷо намонад-чӣ?

Гӯё Хиёл нияте дошта бошад. Пеши обро гирифтани бошад, нахост? Барои чӣ? Ў ҳайрони худ буд ва ба ҳар ҳол меҳост, ки Наим тезтар аз ин ҷо бишавад ва боз меҳост, ки ҳамроҳонаш ўро бубинанд. Вале ҳамроҳони Хиёл Наимро намедиданд. Онҳо низ дар беҳи ниҳоле баҳузур меҳобиданд ва он гуна хобҳо медиданд, ки андаруни бистари гармашон медиданд.

Наим сарашро баланд накарда бел мезад, гӯё тамоми дамбахоро аз дарёҳо бардоштани буд. Ў одами босуботест, меҳнатдӯст ҳам. Хиёл ҳанӯз ҳам интизор буд; бо ҳамин фикр косаи сабрашро аз лабрезӣ эмин медошт, ки субҳ наздик асту Наим аз равшани мегурезад. Шояд тезтар равад. Ё ўро битарсонад? Не, натарсаду ба замми ин тарафи ў биёяд ва ўро бибинад, кори нохуб мешавад. Беҳтар нест, ки хомӯш бишинаду аз ҳар шармандагӣ ҳам худрову ҳам Наимро эмин бимонад. Вале Хиёл наметавонист, коре накунад. Ў оҳиста кулӯхеро гирифт ба тарафе партофт, хишироси баргҳову пояҳои хушк на он қадаре буд, ки шарроси сарчӯйро пахш кунад. Хиёл бори дигар кулӯхе гирифта, ин дафъа калонтар, шонаи Наимро ба нишон гирифта партофт. Наим «Ваҳ!» гуфта нидо карду дар ҳолате ки буд- дудада белро мебошт ва тарафи замин ҳам мешуду бо пойи чапаш белро пахш мекард – шах шуд. Пас каси аз хоб бо тарс хеста барин як қад париду ҳаросон монд.

Хиёро ҳаросонии Наим маъқул шуд. Ў хушнуд гашт. Далерона, паланг (аз филм дидааст, шундааст) барин не, хез назд, аз фикраш гашт, гуррид.

- Э-э-э-й!- нидои даҳшатноке баровард Наим ва ҷуссаи вазнинашро тоб дода давид. Аввал, оҳиста, сонӣ, тезтар ва

боз тезтару тезтар. Баъде ки ғурриши паланг дувумбора баланд шуд, гумон кард, ки ҳозир дандонҳои сафеди вай ба баданаш меҳаланд ва тир барин парид. Белро, ягона си-лоҳашро партофт, аз корди бари мӯзаашро фаромӯш кард, «ҷони худой» гуфту дар паси тут нопадид шуд. Ҳаёхуйку-нон тарсида, аз хоб бедор шудани ҳамроҳони Ҳиёл ваҳми Наимро дучанд гардонд.

Ҳиёл садои «Урал»- и сечархоро шунида, баъд аз ка-мингоҳаш рост хест. Сечарха ракета барин парида ме-рафт. «Ягон фалокате накунад,»- аз дил гузаронд ӯ ва ба ҷустуҷӯи бел даромад. Белро ёфт.

Партов ва баъд дигарон давида омаданд.

- Чӣ гап? Чӣ шуд? – пурсид Партови ҳанӯз хоболуд.

- Касе дамбаро канд, ҷӯйро ба тарафи замин гардонд.

- Ин кӣ буд? Нашинохтӣ?

- Овози мототсиклаш ҳам паст шуд, ки мукаррар ме-кардем, - гуфт Маннон. Ӯ мурвату гайкаву болт, умуман, ҷизҳои техникиро дӯст медошт.

- Ту чӣ кор мекунӣ? – пурсид аз ӯ Имом.

Ҳиёл ба суолҳои ҳамроҳонаш ҷавоб мегуфту аз замини аҷириқдор чим мебурид.

- Обро мебандем! - гуфт ӯ.

- Э, рафтем, кори мо- чӣ! – бепарвову хоболуд буд Имом ва даҳон во мекарду бо тамоми рағу паяш ҳамёза мекашид.

- Чӣ хел кори мо не? Замини пахтаи худамон- ку, парво накунему равем!? – барошуфт Ҳиёл.

- Замини мо нест! - ҷавоб дод Маннон.

- Шӯхӣ накунед! Мо ин ҷо пахта чиндем- ку?

- Сафед буд, ҳавасамон омад, даромадем, ин заминро ягон бор начидаанд. Барои мошин монондаанд. Замини Раҷаби Каромат.

- Эҳ-ҳа-а!- нидо кард Ҳиёл. – “Қаҳрамонӣ кардем,”- гӯед?

- Хап шин! – гуфт Ҳасани Труба.- Мо омадем, ки пахта чинем, то омадани мардум ягон ду соати дигар асту ха-лос.

- Агар мо имшаб ин ҷо намешудем- чӣ? – гуфт Имом. –

Об рафтан мегирифт. Рост меғӯм, Хиёл. Рафтем, гӯё ки мо надидаем.

Хиёл хомӯшона чим мебурид. Партов дам ба дарун гирифта буд. Моҳлиқоб пахтаи ниҳолҳои наздикро якдаста мечид. Ҳасани Труба норозиёна май мекашиду пой мекуфт: “Одамони лоғар тезу сабук мешаванд, рост аст,”- фикр мекард Хиёл ва аниқ медонист, ки хашми вай аз боиси якравии ӯст.

- Агар ҳозир начинем, тамом. Саҳари барвақт мошин медарояд. Дигар шаб омадан фоида надорад, - гуфт Моҳлиқоб.

Дили Хиёл аз ӯ дур рафт. Гап намезад, бехтар буд.

Пагоҳ мошин даромада наметавонад. Замин лой мешавад. Ё дастӣ мечинанд, ё ду- се рӯз сабр мекунанд, - гуфт Партов. - И всё.

- Ин камсамола бин. Мӯрча барин чон дораду чунбида истодааст. Гӯё боғи падарашро об мезада бошад, - кафид Ҳасани Труба ва ҳамин гапҳо аз дарунаш пош хӯрданд. - Корат чӣ, ту накардӣ-ку!? «Вичдончаат» сӯзад. Мон, рафтан гирад. Чиба ҳамина ҳамроҳ гирифтед? Ин авлод бо зоту зурёташон ҳамин хел. Партов! Ба Худо қасам, ба таги дилаш моро ҳақорат ҳам карда истодааст! Афташа бин!

Хиёл ягон ҳарфе намезад. Лабонашро сахт ба ҳам фишурда, чимҳои вазнинро ба нӯги бел мебардошт.

Маннон дудила буд. Намедонист назди Хиёл раваду ба ӯ мадад наояд ё дар ин ҷо- байни Ҳасани Трубаву Партови Лаб истода тамошо кунад. “Танҳо зӯраш намерасад, албатта, маро ҷеғ мезанад. Он вақт рафтан мумкин. Инҳо сахт малул намешаванд, аз он ки худам ба ёрии ӯ равам,”- фикр мекард ӯ. Вале Хиёл танҳои худро дар ин қор аз аввал ҳис карда буд ва медонист, ки якҷоя бо онҳо ҳам ҳеҷ коре карда наметавонад, то аз баҳри халтаи пахтадораш набарояд, раҳна калону ҷӯйбор басо тезоб буд, чимҳоро тоқии кӯҳна барин мебурд.

Халтаи калонро ба лаби раҳна монд- пахтаи онро ба замин рехта буд, пас чимҳоро як- як даруни халта чид. Халта қанори пурпахта барин рост шуд. Даҳонашро баст. Баъд

пояшро ба чукурчае тиргак кард ва халтаро сахт тела дод. Халта оби хунукро ба сару рӯи тамошогарон пош дода, ба оббурда ғалтид ва Хиёл ҳам ба даруни сарчӯй парид. То миён дар даруни оби сард монд... Ва аз ҳама пеш Партов худро ҷониби Хиёл ҳаво дод ва ўро аз берун кашид.

Оббурда аслан маҳкам шуда буд. Об ҳамагӣ як вачаб болотар аз дамбаи Хиёл андохта мерехт, ки як қатор чим онро маҳкам карда метавонист. Аз хунукӣ сахт меларзид, вале дилаш осуда буд. Партов ба Маннону Имом фармуд, ки хасу чӯб ғундошта, гулхан афрӯзанд.

- Ҳоли шиму мӯзаатро накаш, - гуфт ба Хиёл ва белро аз замин бардошт.

Гулхан чанда барин месӯхт, дуди бисёр дошту гармии кам. Оташ дар намегирифт. Хиёл обро аз мӯзааш рехт, ў мӯзаи тарро дар болои гулхани кундсӯз медошт, дуди гарм даруну беруни онро мепечонд, ба дастонаш ҳам андаке ҳарорат мебахшид. Ў хунук меҳӯрд, меларзид, вале дилашро як ҳарорате батадрич фаро мегирифт, бадани ў ҳам орому осуда мегашт. Партов хомӯшона чим мебурид. Маннону Имом онҳоро дар болои халта чида, даҳони оббурдари маҳкам мекарданд.

Хиёл ба рӯйҳои дар торикии шаб намоёни онҳо нигоҳ кард. Дидан чандон муяссар намешуд, вале ҳис мекард, ки ким- чизе дар чехраҳои ҳамроҳонаш пайдо шудааст. Чизе, ки пештар ў онро дар чехраи онҳо намедид ё аслан набуд.

Гулхан ҳам фурузон гашт, чӯбҳо хушк мешуданд, намошон мепарид. Оташи гулхан аланга зада, рӯи онҳоро равшан мекард. Ҳама як чизро хуб медонистанд. Мошинҳо дирӯз дар заминҳои Наим буданд, ин пагоҳ ба замини Раҷаб бояд медаромаданд. Наим инро намехоҳад. Намехоҳад, ки бо Раҷаб баробар биёяд. Баробарино намехоҳад. Бо ҳар роҳе Наим бояд пеш бошад. Не, намегузарад, ки Раҷаб як вачаб аз ў пеш гузарад. Як вачаб! Як вачаб!

Ҳасани Трубаву Партов инро нағз медонистанд. Охир, онҳо бояд ҳамин кори Наимро мекарданд. Ба сарчӯй раҳна мезаданд. Рад намуданд. Гумон надоштанд, ки худӣ Наим омада, гуфтаашро мекунад...

Аҷаб шабе буд.

Хиёл ошиқ будани худро пай намебарад, вале бори аввал ӯ дунёро бо рангҳои ачибе мебинад, ки пештар онро намедид. Ӯ ҳиссиёти хурӯшони худро идора карда наметавонад.

Аз чӣ бошад, ки ба ёдаш бори нахуст савори асп шу-
данааш меояд ва сархам аст, пахта мечинад, гӯё тамоми
диққаташ ба ин пахтаҳои сафеди сари шоҳаҳост ва дигар
ҳеҷ фикре дар дил надорад, вале ӯ аллакай аз миёни пах-
тазорон дур буд. Хиёлаш дар кӯчаҳои серчанги кӯдакӣ,
миёни хонаҳои пастобаланди деҳа, мегашт.

Боре ба назди падар, сари кораш, мерафт. Танҳо ва
хаёлолуд мерафт. Ҳанӯз кӯдак буд, фақат роҳи саҳро
медонист ва ҳамеша майли саҳро дошт. Гоҳо ана ҳамин
тавр, бе ягон коре, нури офтоб дар рӯй, сояи хиёл дар
чашм, нимхобу нимбедор, роҳи саҳро пеш мегирифт.
Ҳаваси асп дошт ва савории аспро орзу мекард.

Гӯё аз ғайб ё аз афсона, ё аз ин дарвозаи баланди ду-
табақа зани сафедпӯше бо асп сурх баноҳост пайдо
шуд. Ва он зани сафедпӯш ба забон омад. Сафари кучо
доштанаширо пурсид. Чун шунид, ки ба назди колхозчиён
меравад, хоҳиш кард, ки ин асп «сабил»- ро ҳамроҳи
худ бигирад ва зинҳори ба зинҳор майли савории он
накарда, то сари замин бибараду ба дасти ғуломаки сиёҳ
супорад.

Аз ӯ бори аввал чунин хоҳиш мекарданд. Ва боз кӣ?
Зани сафедпӯше! Бори аввал ӯ- кӯдаки моту мабхут ва асп
суп- сурх, танҳо ба танҳо, дар роҳи хурди саҳрои ку-
шод мерафтанд. Ҷонзоде дар замини атроф наменамуд,
дар осмон ҳам. Заҳбури чуқуре пеши роҳашро гирифт.
Оби заҳ дошт. Мегӯянд, ки андаруни ин заҳбур ғул ме-
гардад. Боре паҳлавон Отахон субҳидам, пеш аз офтоб, аз
ин ҷо мегузаштааст. Ғул аз лаҷоми аспаш маҳкам дошта,
ӯро ба ҷанг даъват намудааст; мегӯянд, ки Отахон бар ғул
зафар ёфтааст, вале ӯро ҳам аз ғул зарофате расидааст.
Он вақт мавсими шудгору заминҳамворкунӣ будааст ва
трактораш дар сари замин... Баъд, ӯро дар даруни каби-

на, дар сари рул, беҳуш ёфтаанд. Мегӯянд, ки трактор худ аз худ гирди замин мегаштааст.

Хиёл ҳам аз ин захбур ва ҳам аз ин аспи калон метарсид. Махсусан, аз чашмонаш. Онҳо оташбор буданд ва дар худ қувваи даҳшатангезе доштанд, ки Хиёл ба онҳо нигоҳ карда наметавонист. Дар сари ӯ лаҷом набуд, нӯхтаи пашмин дошт ва банди дарози канабине дар он нӯхта пайваст буд, ки Хиёл онро як тӯб печонда, ба китфаи овехта мерафт. Ваҳм дар дилаш боло мегирифт. Хост қафо баргардад.

Баъд симои зани сафедпӯш пеши назараш омад. «Ба дасти ғуломаки сиёҳ супор!», «Ба дасти ғуломаки сиёҳ супор!» – танин меандоخت овози зани сафедпӯш дар ғӯшаш. Ва ба қафо баргашта наметавонист.

Аргамчини аспро дароз сар дод ва ба нӯги теппаи сари захбур баромад. Мехост гузаргоҳе бубинад. Гузаргоҳе ба чашмаш нанамуд. Вале чизи дигареро дид: аз он тарафи теппача хокашро кандаанд, асп агар ба таги теппача биёяд, болои он баромадан мумкин... Аспро ба таги теппача овард. Аз паҳлу чашмонаш наменамуданд. Хиёл бо навъе худро пушти асп гирифт. Пушти асп луч буд. Ҳам ваҳму ҳам шодие баробар дар дили ӯ валвалаи хурсандӣ андохтанд. Аз теппача ҳам баландтар буд ин асп ва ҳоло ҳайкал барин меистод. Намечунбид. Хиёло эҳсоси баландӣ ба вачд меовард. Ӯ аз ин меболид, бори нахуст майдонҳои дуру беохиру бузургро, пас ду-се тракторро дид, ки печка барин хурдакак буданду дуд мебароварданд. Ғул аз ёдаш рафт. Гузаргоҳро ҳам дид, ки килкашро даравида буданд. Охишта ва боэҳтиёт онро «чу» гуфт. Асп қадам партофт. Хиёл алвонҷ хӯрду тарсид ва аз ёли дурушти асп маҳкам гирифт.

Вақте ки одамча пешопеши вай мерафт, асп аз пайи ӯ, бо қадами ӯ лавандона по мепартофт. Акнун одам дар пушташ нишастааст ва боз ҳис мекард, ки ҳамагӣ вазни зинро дорад, пеши роҳаш ҳолӣ аст. Вай тапаро-тупур қадампартоиашро метезонд. Дашту майдонҳои ҳамвор, теппаҳо ба ҳаракат омаданд. Хиёл нӯхтаро мекашид, вале асп инро ҳис намекард, ҳамоно тез мерафт.

Ҳанӯз ҳам касе наменамуд. Хиёло ваҳм зер кард. Агар

касе аз пешаш мебаромад, албатта, ӯ илтиҷо мекард, ки аспро нигоҳ доранд. Ин аспи сурхи масти белаҷом, акнун дев барин барои ӯ дахшатовар буд. Асп ҳам аз савори хурдакаки худ, ки на қамчин дошту на вазн, намекебид ва тарсе надошт. Аз ҳама хуб, ӯ дарди лаҷомро дар даҳан ҳис намекард. Нӯхтаи пашмин чӯтка барин пушти ӯро меҳорид, ки ин барои ӯ хузури чон буд. Ва ӯ барои ин розӣ буд, ки савори худро ба ҳазорҳо фарсах роҳ гирифта барад ва ба ҳар амру хоҳиши вай гардан фурорад, албатта, агар ба фаҳмашон расад.

Токии косаи аллюминий барин сахту вазнини Хиёл лағжида, ба пушти сараш мерафт. Дастонаш дар ёлу банди асп андармон буданд. Ӯ наметавонист токиро дорад. Тоқӣ ба сағрии асп бархӯрд. Асп онро гӯё амре донист ва якбора чуфтак парид. Хиёл наафтид. Аввал аз тарс чашм аз сари асп набардошт; гӯшҳои сик ба ёлу гарданаш часпида буданд, ёлҳои дарози дурушт дандонаҳои шона барин ростшуда ба даҳону биниву чашми ӯ меҳалиданд. Шамол чу дар зимистон ба гӯшаш хуштак мекашид... Баъд пеш нигоҳ кард; касеро медида бошад?

Ҳамчунон дилаш ваҳм дошт, ки гӯё тамоми умр ӯ дар болои асп мемонаду асп ӯро то абрҳо, то моҳ, то охири дунё гирифта мебарад. Вай ҳис кард, ки асп мепарад ва аз замин ҷӣ қадар болост. Дигар касе онро дошта наметавонад. Баланд мешуду баланд мешуд. Замин поён мемонд. Дасту пояш шах шуд ва беҳуд мешуд, нафасаш мегашт. Ҳис мекард, ки беҳуш мешавад. Ва баноҳост ду занеро дид. Онҳо дар сари китф каланд доштанд. Дар тани Хиёл чон давид. Ҳар ҷӣ метавонист, дод гуфт:

- О-о-о-у-у! Аспа қапед!

- Холаҷон, аспа қапед!

- Холаҷонҳо...

Онҳо ханӯз каландҳоро аз китф нагирифта буданд, ки асп аз наздашон тохта гузашт. Дили Хиёл аз нав ғаш кард. Асп акнун тасф гирифта буд, девона барин метохт. Вай ҷӣ қадар майдони кушодро, давутозро пазмон шуда буд. Соли дароз ӯро аз аспхона набароварда буданд. Ва ӯ тамоман мутеу сархам гашта буд. Ҳар барин. Акнун аз

дилу ҷон метохт. Парвоз мекард. Роҳу бериҳа, пастию баланди дигар вучуд надоштанд. Ў кайҳи парвоз дошт. Беҳабар аз он ки кӯдаке дар пушти ӯ пишакча барин бо дасту почаҳояш часпида гирифтааст ва дилаш ба кафидан наздик аст.

Ман дар табақи калоне афтодам ва ин табак гирд мегардаду гирд мегардад, чарх мезанаду чарх мезанад. Ҳазорон хатҳои сабзу сиёҳ гирди ман мегарданд, сарам табак, санги осиб барин гирд мегардад, вазнин гирд мегардад, сари ман чарх мезанад... Ба ғайр аз сумҳои рахшони асп чизи дигареро намебинам. Магар пойҳои асп аз ман нестанд? Ва ман ҳайрон медам, пойҳоям шабеҳи пойҳои асп, ё ман саропо асп нашудам, ин қадар тунд медам ва сумҳои асп медурахшанд, чу исқанаи дасти исто дар даруни табақи гардон...

Ин замин гоҳ хокистару гоҳ ҷиғарӣ, намедонам, рангҳои зард дар он аз кучо рехтаанд, ё мерезанд?! Ё акнун мерезанд?! Ва ман шогирди табактарошам, табакро мегардонам, чарх мезанонам исқанаи фӯлодиро ба рӯи он медамонам, исқана мебинам табакро намебинам. Ба ҷои табак рахҳои бешумори рангинро мебинам, ки ҳалқа-ҳалқа пеши ҷашми ман боз мешаванд, ба он зудие, ки шабеҳи ҳалқаҳои мавҷ, ки аз санги ба об афтада ҷудо мешаванду мегурезанд, ҳалқаҳо аз қабри табак боз мешаванду ба лаби он медавад, ё исқана медавад! Ман медам. Аспи даруни табак медавад...

Ҷаро Тозагул, ҳа, ба ёдам омад, он зан Тозагул ном дорад, аспро ба ман дод!...

Асп ҳам одамҳоро диду одамҳо ҳам аспро диданд, ки майдон гирифтааст ва тирвор мепарад. Ва кӯдакero ҳам дар пушти ӯ диданд зин барин часпида! Ҷанд кас ҷониби асп давиданд. Асп ҳоло дур буд ва Ҳиёл дод намегуфт. Ҷизеро, касеро намедид.

Ҳама шах шуда, ба аспу кӯдак нигоҳ мекарданд. Аз тарс дам ба дарун гирифтаанд. «Кӯдак маъҷуб нашавад, ҳуб!» – мегуфтанд дар дил. Баъзеҳо даст ба гиребон гирифта буданд ва ҷизе зери лаб пичир- пичир меҳонданд.

Асп ба тарафи онҳо метохт. Ҳиёл суи гаштани дави аспро ҳис кард; ҷашмонашро кушод. Одамонро дид.

- О-о-о-у, - мехост дод гуфта ёрӣ пурсад. Гӯяд, ки аспро нигоҳ доранд, гӯяд, ки асп дев барин асту зӯрам намера-сад. Гӯяд, ки ўро мекушад... Вале бе ин ҳам сустии дави аспро ва ба дуқ- дуқ гузаштани онро ҳис карда, бо ҳамон овоз давом дод. – Ман омада-а-ам!...

Фуломаки сиёҳ ва падари Хиёл сӯйи аспу кӯдак дави-данд...

Он вақт ҳам шод буду ҳам метарсид. Охир асп дар назари ў ваҳшӣ буду боз белаҷом. Пушташ луч буд, на зин дошт, на узангу. Вале ҳисси парвоз, кайфи парвоз то ҳозир дар дилаш мондааст. Ва ҳиссиёте, ки ин лаҳзаҳо сари ўро ба гардиш овардааст, ба он савории асп наздикие дорад; ин ҷо низ тарс ҳаст, вале тарс аз баландӣ ё дави асп не, аз мардум, аз шарми мардум. Охир, онҳо ба ташвишҳои беохирӣ дунё боз ташвиши дигаре зам мекунад. Онҳо меҳоянд, беҳад меҳоянд, ҳар ду танҳо бошанд. Бигзор соате, лаҳзае, ҷӣ қадар меҳоянд, танҳо бошанд онҳо, ҳарчанд ин ҳилофи ойини мардум аст.

Ба Хиёл ҳеҷ лозим набуд, ки тамоми он лаҳзаҳои дар синф ё дар роҳи мактаб, ё дар роҳи саҳро бо ў будан, ё суханхоеро, ки дар миёни пахтазор ба ў гуфтаасту аз ў шунидааст, ё ҳамин тавр, бе ягон сухане. бо ҳам будаанду паҳлуи ҳам истодаанд, ба хотир биёрад. Тамоман лозим набуд. Ҳамин як лаҳза ба ў кифоя буд, ки муносибати Саборо бо худ бифаҳмад. Ҳозир маънии он ҳама қаҳру итоб ва нигоҳҳои тезу нозолудро мефаҳмад. Ҳамин бас буд, ки дар миёни су-ханҳои аз ў шунида он чизро бифаҳмад, ки ў ба забон овар-да наметавонист. Ва ҳуди ў магар метавонад? Ҳаргиз! Медо-над, ки ҳиссиёте тамоми ҳастии ўро ба изтироб овардааст. Ўро ташна гардондааст, ташнаи дидори ў, чашмони ў, хандаи ў, ташнаи овози ў, ташнаи сухани ў. Ва агар бо чаш-мони обдору зулоли ў ташнагии дилро наменикаст, лабо-наш меҳушиканд, хоб аз чашмонаш мепарид, шабҳо му-начҷимон барин ситора мешумурд, мактубҳо менавишт, ме-хонд, медаронд. Магар бо ин дили шефтаи ҷавони шон-здаҳсола осуда мешавад, таскин меёбад. Ҳамаи ин ғалаёни ҳис ногаҳонӣ ба сари ў омаданд, ки қариб аз худ бегона ша-

вад. Банохост, бехотир. Вақте омаданд, ки тамоман интизор набуд. Ва тасаввур ҳам карда наметавонист...

Пахтазор. Чўякҳои беоб, шоҳаҳои камбарг, пағаҳои овезон, мўзаҳои кӯҳна, осмони ғуборолуд, лабони чиркин, бинии маҳкам ва... чашмони дурахшони Сабо. Ў ҳеҷ намедонад, ки аз чӣ онҳо ин қадар рахшонанду гўянд? Ва чиҳо мегўянд? Ва ў бефаҳмтарини одамҳост, ки намедонад ин чашмҳои рахшон чиро ин қадар такрор ба такрор ба ў мегўянд? Аз чӣ онҳо ин қадар пурҳсосанд, аз чӣ онҳо таранд, чӣ нуре дар онҳо медурахшад, чӣ маъние дар онҳо ниҳон аст? Ва аз чӣ ў аз ин нигоҳҳо дар изтироб меафтад, аспӣ хўсида барин худро қафо мекашад, пой мекўбад? Аз чӣ бошад, чӣ сеҳро дороанд онҳо, ки ў дар табу тоб меафтад? Намедонад. Намедонад. Намедонад... Нафаҳмид. Ин дафъа ҳам нафаҳмид... Дохил мешавад...

Шаб, тележкаи пури пахта, ҷанги роҳ, осмони ғуборолуди бемоҳ, заминҳои хиратоби пахта, овози трактор ва ў, ки аз қафои тележка медавад, меҷаҳад, то дасти Сабо ба дасти худ бигираду болои тележка барояд. То деҳа роҳи дароз аст. Сабо намехоҳад пиёда рафтани ўро. Пинҳонӣ аз Садриддин ўро ба болои тележка, ба паҳлуи худ, мекашад, дар паҳлуи худ мешинонад.

- Мумкин нест!- мегўяд ҳар бегоҳӣ Садриддин ба баҷаҳо, вақте ки онҳо майли саворшавӣ ба тележка мекунанд.- Мумкин нест.

Дар ин роҳҳои пурпечутоби борик шабонгоҳ тележкаи вазнини пурпахта калавида-калавида базўр меравад. Гумон мекунӣ, ҳозир ба чап меафтад ё ба рост, вале то ҳозир чаппа нашудааст ва Садриддин ҳар бегоҳӣ ду- се духтарро рўйи хоҳири ким- киҳо ба болои тележка мешинонад. Сабо низ дар қатори хотирдорон аст.

Инак, дасти дарозкардаи ў панҷаи Хиёло дар торикӣ, дар ҷамоҳези тележка, мекобад. Албатта, меёбад. Охир ин дастҳо ба якдигар майл доранд ва беихтиёр ба сўйи ҳамдигар дароз мешаванд, то бипайванданд... Ва ў дар болои тележка худро мебинад. Ва чӣ қадар хомўш пичиррос мезанад Сабо; ва чӣ қадар ў наздик аст, суҳанони одие, ки ҳар

бор бо ҳам бошанд, ӯ шунидааст, боз ба гӯши Хиёл медароянд, вале ин шаб аҷаб пурҳароратанд! Ё лабони Сабо ниҳоят наздиканд! Суханони пурҳарорат, ҳатто тафсони духтар, ба гӯши ӯ медароянд, рост ба дилаш мерезанд, дилашро чу оташе дар тоб мегиранд. Аз чӣ бошад ин? Охир ҳамон суҳанҳоеанд, ки дируз шунида буд. Чаро он вақт бепарво буд, имрӯз бошад, дар изтироб аст?

Танаш ҳам дар ҳолати дируза; дар рӯйи пахтаҳои пурчанг дароз хобидааст; рӯ ба осмон, гоҳ- гоҳе Сабо сарашро ё ба пахта пахш мекунад, ё ба бағал мегирад, то Садриддин ўро дар болои тележка набинад... Мабодо нафарорад.

Магар ин бегоҳ осон аст, ки лаҳзае сар ба зонуи ӯ гузошта қарор бигирад; наметавонад. Ва ҳамон қадаре ба Сабо наздик мешавад, ки ба оташи фурузон наздик шудан мумкин бошад.

Ва олами болои сарро низ дигаргуна медид. Миёни мӯйҳои парешони Сабо ситораҳо, чу чакраҳои об баъди саршӯй, медурахшанду мекафанд, доси маҳ сар- сари шоҳаҳои зарди тут медавад. Шиками сафеди абри раҳгум ба доси маҳ бархӯрда бошад, ки хуншор менамояд. Гоҳе ҳалқа барин дар гӯши абри чингиламӯй овезон мешавад. Ин занҷири заррини тепаҳои уфук, ин яккатути сари замин, ин чӯякҳое, ки гӯё аз беҳи тут сар мешаванд, думи шукуфтаи товус барин зебоянд. Ин замини серпахта, ин шабҳои саҳро чӣ қадар дилгир буданд. Ва ин моҳ, ки сар- сари шоҳаҳои зарди тут медавад, дина шаб чу доси фаромӯшшудаи мӯйсафеди беҳуш сари шоҳе овезон буд, ин занҷираҳои тиллоии уфук, ки кӯҳҳои хурду бузургро чу шуторони корвони шабрав ба ҳам мепайвандад, дина ҳамсони дандонҳои зарди замини пир лаби осмонро газида хуншор мекарданд...

Хиёл ҳанӯз ҳам намедонист, ки ин ҳама аз чист; фақат медонад, ки ин ҳама аз дасти Сабост, аз чашми Сабост, аз бағали Сабост; ӯ даст ба дасташ дод, чашм ба чашмаш андохт, сар ба бағалаш кашид, лаб ба гӯшаш ниҳод ва чанде пичиррос зад, ки дили чун оташдони беоташ сиёҳу сардаш банохост шарар гирифт, афрӯхт, шуъла зад ва дуде баро-

вард, дуде ба сони қилаки занон нафису нозук, ки шаби сахроро пеши чашмаш афсона мегардонд. Ва Хиёл меҳост, фақат дуо намекарду халос, ки тележка хомӯш нашавад, роҳ поён наёбад, сахро паҳнотар шавад, моҳ дар осмон монад, ин шаб ба рӯз нарасад, то дасти Сабо дар дасти ӯ, ана, ҳамин тавр ҳамешагӣ, бимонад. Инро бисёр меҳост, ҳамин гуна орзу дошт, вале намедонист, ки аз чист...

Роҳи сахро то хирман буд, баъд аз пеш хонаҳои мардум мебаромаданду кӯчаи калони миёни деҳа оғоз меёфт. Шояд одамон низ дар сари кӯча истода бошанд ё дар хирман чой менӯшанд. Хиёл ҳамин ҷо фуруяд беҳтар...

- Хиёл, мефурой?

- А?

- Мефурой, расидем.

- Ҳа- а.

- Фуромадан намехоҳӣ?

- Не!

- Ҳозир фуру, баъд...

- Баъд...

- Пагоҳ дар як ҷо пахта мечинем.

- Ҳаррӯза барин?

- Не, ҳарду танҳо мечинем.

Дигар фурсати гуфтугузор намонд. Тележка ба дарвозаи хирман расида буд. Хиёл, нисфи гапҳо дар дил, ҳазида ба лаби телечка омад. Ситораҳо чашмони тари Саборо мемонданд. Осмон ҳамсони пахтазори шабнамзада медурахшид.

* * *

Имрӯз эътиқоди мардум таконе хӯрд. Вале ин як бозии беҳавфи оташи ҳиссиёти наврасе буд. Лаҳзае давом дошт. Баъд хомӯш шуд. Балки дарун зад... Зеро замири ӯ равшану шаффоф мегашт.

Ин ҳамин гуна ҳиссиёте буд, ки умри одамо дошт ва бекарону бузург буд. Кӯдак, ҳарчанд кӯшиш кард, дар дилаш онро гунҷонда натавонист. Дилаш лабрез шуду он ҳиссиёт берун зад. Андаке ўро пеши мардум бозӣ доронд.

... Ҳоло ӯ дар канори сарчӯйи пахтазор, дар миёни

ниҳолони баланд менишаст. Бори нахуст ўро интизорӣ мекашиду бесабрӣ дошт. Аз рӯяш алов мебаромад. Рӯю дастонаш аз ҳарорати дарунӣ метафсиданд. Пӯсти баданаш офтобзадаҳо барин шах шуда буду гармӣ мебаровард. Мепиндошт, ки агар ангушт ба об бихалонад, сарчӯйи пахтазор хушк мешавад.

Гӯё ба чашмонаш айнаки сеҳрнок монда бошанд, манзараҳои ҳаррӯзаи пахтазор дар пеши назараш бо ранги дигаре чилва мекарданд. Ва ӯ фикр мекард, ки ин замин аҷаб зебост. Одамонаш ҳам зебоянд. Аҷаб хушсалиқаанд, ин заминро бад- ин зебӣ шона задаанд, хат кашидаанд, аз баромадҳои офтоб то фурудҳои офтоб. Хатҳои бешумор, ҷӯякҳои бешуморе. Дар ин ҷӯякҳо тобистон об шилдиррос мезанад, тирамоҳ шабнам мерезад. Хатти ҷӯякҳо ҳамаро, ҳамаи онҳоро, ки ба ин замини муқаддасу зебо таъзим мекунанд ва пеши офтоб сачда меоранд, сӯйи офтоб мебарад...

Офтоб шомгоҳон ба сари ҷӯяҳо мефурояд. Ва ҳазорон мижгонҳои худро сӯйи мардум дароз мекунанд. Одамон ҳар кадоме офтобро сари ҷӯйи худ мебинанд.

Хиёл моту мабхут мегид, ки ҷи гуна ҷӯякҳои ба домани офтоб расида ба кокулони майдабофи духтарон монанд мебошанд. Ва офтоб бошад, монанди духтари дӯстрӯест, ки пеш аз ҳама кокулони тиллоранги худро рӯйи бистар дароз партофта, мафтунӣ зебӣ ва гармӣ тамошоӣ он саропо чашм гаштааст. Одамон ба кокулони офтоб часпида боло мебароянд. Ба офтоб наздиктар мешаванд.

Хиёл гӯё дар олами афсона буд, худро дар банди ҷоду меид, ҳарчанд мижгон ба ҳам мезад, сароби пур аз сеҳр аз пеши чашмонаш дур намегашт. Ва ӯ мегид, ки қатраи нуре аз банди кокулони офтоб таровида, ба сарчӯй наздик мешавад.

Сабо бо сад андешаву хиёл ба тарафи ӯ меомад. Аз ҳаяҷон лабони Хиёл хушикданд. Ў безобитаву беқарор буд.

Ҳар ду якдигарро диданд. Ба рӯяшон сурхӣ давид. Чашмонашонро ба зӯре ба ҳам дӯхтанд... Ва шармгинона нигоҳашонро аз ҳам гурезонданд. Дуздида ба ҳам менигаристанд. Танҳо гунаҳои лоларангу мижгонҳои ҳамхӯрдари мегиданд. Ва боз Хиёл пичаҳои сиёҳи буридаву парешони

ӯро медид, ки ба як тарафи пешонааш овезон буданд, ме-ларзиданд ва гумон кард, ки ларзидани баданаш аз ҳамин аст. Ва боз пати нозуки пушти лаби ӯро дид, ки пари шабпарак барин нарму махмалин буд ва ранги шафтолуи обгирифта дошт. Хатти гирди лабонашро дид.

Ним қадаме миёни онҳо монд. Пойҳо дигар ҳаракате надоштанд. Фақат дастҳо, дастҳо бекарор буданд. Ва... ва онҳо, дастҳо, ба ҳам наздик шуданд. Охиста ба ҳам расиданд...

... Кӯдаке савори асп сурх гашт. Аспи девонаи майдонгир аз бинӣ оташ мефишонд. Кӯдак маҳкам ба ёли асп часпида буд. Асп бар ҷигари офтоб мепарид. Вале бе боли парвоз буд. Ҷигари офтоб месӯхт.

Дастҳо ба ҳам расиданд ва аз ҳам гурехтанд. Панҷаҳо шакли сари мор гирифтанд. Зебову фиребанда буданд ва якдигарро мефиребиданд, ҳамдигарро ба сӯи худ мехонданд ва ларзону ҳаросон ба ҳам наздик меомаданд. Бинӣ ба бинӣ мерасонданд, яке дигарро мебӯид...

... Асп белигом буд. Чашмони бечо дошту нигоҳи ваҳшӣ. Кӯдак чашмони ӯро намедид, ачаб андоми покизае дошт ин кӯдак. Ва чашмонаш пӯшида буданд. Саре аз парвози асп дар гардиш дошт, дашту майдон гирди онҳо давр мезаданд. Ғилдираки кӯдакон барин ҳама чиз ба хатҳои зарду сабзу кабуди сиёҳи сарбастаи мутаҳаррик табдил меёфт. Хатҳои суръат! Хатҳои суръат гирди онҳо мепечиданду танг ба ҳам меомаданд. Кӯдак беҳудона сар ба гардани асп фурувард. Асп аз иродаи ӯ берун буд. Асп...

... Дастҳо чу морҳои ошиқ ба ҳам печиданд. Рӯ ба рӯи ҳам ниҳоданд, лаҳзае ором гирифтанд, гӯё гунуданд. Ва боз ларза дар онҳо афтод, чизе ба гӯши ҳам гуфтанд. Шукфтанду боз гунча шуданд, дур шуданду наздик омаданд. Ба ҳам печиданд ин дастҳо. Ва чу морон бозӣ доштанд, чу морони ошиқ ишқварзӣ мекарданд...

... Хатҳои суръат даврадавр зиёд мешуданд, меафзуданд ва торафт фарох мегаштанд. Майдони този асп бекарон мешуд. Замину обу дарё, теппаҳо, ёлаҳо, ҳама гирди онҳо чарх мезаданд. Аспи сурх ҳамсоли одамі буд, обаш аз майи кӯхнатарин буд, ки ангири онро Одаму Ҳаво аз боғи худ

чидаанд. Кӯдак нодон буд ва хунари саворӣ надошт. Ва боз, намедонист, ки чӣ гуна аст асп; медавад ё парвоз дорад; фақат ёлҳои ўро медид, ки чу алангаи оташ пеши чашмонаш забона мезаданду бозӣ мекарданд...

... Дастҳо чу дил метапиданд. Ҳар он ҳиссиёту эҳсосе, ки ин ду танро дар миёни пахтаҳои баланд фаро гирифта буданд, ба дастҳо гузаштанд. Дастҳо сурх мешуданд, дока барин сафед мегаштанд, ранг мебурданд, ранг меоварданд, ноз мекарданд, итоб доштанд, дил низ ба рӯйи дастҳо ғеҷида буд.

О, дар байни мардум, миёни бисёрӣ, чӣ гапҳое мегуфтанд онҳо, агар ҳозир ба забон биёранд, ҳар ду оташ хоҳанд гирифт. Аз якдигар чӣ қадар кӯракҳо хӯрданд; пешдоманҳои вазнини пурпахта низ бегоҳон чандин бор ба фарқи сари онҳо меҳмон мешуд! Чӣ қадар барои ҷои пеш дар тележка афту дарафт мекарданд. Ва ӯ ҳаргиз тасаввур намекард, ки як бегоҳӣ, пеш аз ғуруби офтоб, ӯ рӯ ба рӯйи Сабо ана ҳамин тавр лол мемонад.

Онҳо чашм ба зер афканда буданд, вале ҳамдигарро медиданд. Ҳар боре, ки Хиёл шоҳиди ҷанҷоли калонҳои хона мешуд, дарҳол давида, духтарчаи ҳамсояро меовард. Ҳар ду дар пеши онҳо бозӣ мекарданд.

- Ҳаминака намегирӣ? Чӣ духтараки хӯшрӯй аст! – мегуфтанд онҳо, вақте ки ҷанҷолашон басанда мегашту хурсанд мешуданд.

- Чӣ хел мегирам? – мепурсид Хиёл.

- Зан мекунӣ, арӯс! – мегуфт модараш.

- Не, - мегуфт Хиёл.

Акнун баъзе гапҳоро сарфаҳм мерафт. Мешунид, ки модарашро «Зани Охун» мегуфтанд. “Ҳо, зани акаи Усмон!»- ҷеғ мезаданд ўро ҳамсояхо. Падараш ўро «Очаи Хиёл» мегуфт.

- Ту бачаи маро мегирӣ? – мепурсид очаи Хиёл аз Сабо, агар ӯ вақти хушҳолиашон он ҷо мебуд. – Бин, чашмоша, чашми модараш барин сип-сиёҳ, мӯяша бубин, мушк барин, даҳана бубин – pista, рӯя бубин – кулчаи ширмол. О хурумта, бачаме! – дӯстдорӣ мекард Хиёлро модараш дар пеши Сабо.

- Ҳа, мегирам! - мегуфт Сабоча ва лентачаҳои сафеди кокулаконашро ғичим мекард. – Гирифта хона мебарам!

Очаи Хиёл завқ бурда механдиду мегуфт:

- О чолакоша садқа, духтараки ширин, келинча!...

Ҳар ду табассум мекарданд...

Ҳиндудухтаре сиёҳчарда ҳар шабе дар вақти хоб ба сари болини кӯдак меомад. Дар пероҳани сафеди ҳарир печида буд. Холи рангине миёни абрӯвон ва тоҷи рахшоне ба мӯйи сар хаста дошт. Домани пирӯҳанаш ба бистари кӯдак мерасиду остинаш ба рӯйи ӯ. Даҳонаш нимво буду лабонаш гарм...

... Хиёл ба Сабо менигаристу ҳис мекард, ки аз дарун ӯро ким- чӣ гуна қуввае бовар мекунонад, ки ишқ маҳз ҳаминест, ки ҳоло бо ӯст, на оне, ки ӯ мепиндошт ва гоҳо хоб медид.

Хиёл муносибати муҳаббатомези дигаронро нозукона мефаҳмид. Борҳо гуфтугӯҳои ишқолуди ҷавононро дар саҳро ро шунида буд. Медонист кӣ ба кӣ майл дорад. Кифоя буд, ки шомгоҳон, вақти пахтакашӣ, ӯ дар гӯшае истаду ба одамон назар биандозад; ҳарчанд худро аз якдигар худро дур мегиранд, боре рӯ ба рӯ намеоянд, вале ҳалтаи вазнини додари духтари дилписандашонро бардоштани ҷавононро, ё хари духтардоронро кушода овардани онҳо барои Хиёли тезхуш аз бисёр чизҳо рамуз медоданд. Ва инро натавонанд ӯ, балки ҳама ҳис мекарданд. Вале ӯ барои худ тамоман дигар чиз, дигар кас ва дигар тарзро интизор буд. Ва ҳеҷ гумон надошт, ки муҳаббат барои ӯ дар миёни ҳамин замини серғӯза мерӯяд. Боре, ки паҳлуи ҳам ҷӯяк доштанд, гоҳи дамгирӣ ӯ ба мӯзаҳои серчанги кирз ва дастони ширачаспидаву чиркину кафидаи Сабо нигоҳ мекарду ӯро масҳара медошт, мегирёнд. Ҳамроҳонашонро низ меҳандонд. Хиёле ҳам надошт, ки дар танҳои, дур аз дигарон, ин дастону ин рӯю ин мӯй зеботарин ва муқаддастарин чизҳоеанд, ки ӯ ҷуръати ба онҳо даст расонидан намекунад. ӯ чӣ қадар нозук аст.

Садои пойҳо ҳарду рамонд. Худро миёни пояҳои сербарг гирифтанд, ба замин часпиданд. Сафияву Сунбул

ба лаби сарчӯй дастшӯй меомаданд. Сафия дучон буд. Оне, ки дучон буд, мегуфт:

- Шир надорам, синаҳоям хушк шудаанд.

- Чандмоҳай?

- Ҳафту ним... ё ҳашт.

- Кӯдакат чӣ меҳӯрад?

- Ба ғайри пистон чизи дигаре ба даҳон намегирад. Намедонам, чӣ кор кунам? Мегиряд.

- Хайр, биёр, ман маконам. Духтари ман ин хел не. Чизе, ки хӯрем, ӯ ҳам меҳӯрад. Синаам пури шир, доим мерезад. Ана, бубин...

- Не, дугона. Агар ҳар ду писар мебуданд, гапи дигар. Мемаконӣ, аз ту духтару аз ман писар. Калон шаванд, кӣ медонад, ки чӣ гап мешавад?

- Тавба гӯй, ҳавою ҳаваса бубин! Мон, аввал калон шаванд!

Сафия сари по нишаста буд ва даст ба оби сарчӯй расонда наметавонист. Сунбул бо дастонаш ба кафи ӯ об мерехт. Сафия дастонашро шуст, пас об нӯшид. Бо мадади Сунбул бархост. Онҳо аз сарчӯй дур шуданд.

Хиёлу Саборо ранг канда буд. Сабо шарм медошт. Ва ҳеч намехост, ки дар хузури ӯ Хиёл ин гуна суханони занонаро шунавад. Акнун ӯ аз ҷой бархоста наметавонист. Гуфтугӯи занҳо гӯё куртаҳои ўро пеши Хиёл аз танаши кашида буданд. Бо зонувону оринҷҳояш ӯ шикаму синаҳояшро панаҳ мекард, рӯяшро бо кафи дастонаш пӯшонда буд. Мепиндошт, ки баъди шунидани ин суханҳо Хиёл майли дидани бадани ӯ мекунад. Бори аввал дар танҳои лабонашро кушод.

- Хиёл!

- Сабо!

- Чашмонатро пӯш!

- Хуб.

- Не, бо дастонат маҳкам кун.

- Барои чӣ?

- Хайр, пӯшон! - илтиҷо мекард Сабо.

- Хуб.

Сабо оҳиста, чашмонашро накушода, лабони тафсо-

нашро ба рӯи Хиёл наздик овард. Баъд истод. Худро дур гирифт. Аз ҷояш бархост.

- Чашмонатро накушо!

- Ту чӣ кор мекунӣ, Сабо? – оҳиста пичиррос зад Хиёл.

- Меравам! - пичиррос зад Сабо.

- Андаке ист!

- Наметавонам.

- Хайр, ист!

- Тезтар равем, беҳтар.

- Онҳо моро диданд?

- Ба фикрам, диданд.

- Мегӯянд.

- Сафия намегӯяд.

- Сунбул ҳам намегӯяд.

- ...

- Ба падарат намегуфтагистанд?!

- Не, Сунбул намегуфтагист. Агар Моҳпарча фаҳмад!

Ба ҳудаш танҳо намегӯяд, дар байни мардум мегӯяд.

- Ба падарат хусумат дорад?

- Ҳа.

- Метарсӣ?

- Не, падарам одами бофаҳм, мумкин аст дар хона коҳиш кунад.

- Наекуштаст- ку!

- Не. Мардум фаҳманд, хуб намешавад. Муаллимҳо мефаҳманд, аз дари мактаб чӣ хел медароём?

- Хайр, ман ба мактаб намеравам.

- Ту бояд хонӣ...

- Ба дигар мактаб меравам.

- Мебинем.

- Хайр, чашмонамро кушоям?

- Накушо!

- Дастатро гирам?

- ...

Сабо дастонашро ба Хиёл дароз кард, дастҳои ӯ акнун ором буданд. Онҳо дигар танҳо набуданд. Акнун андешаи пешомади бегоҳӣ бо онҳо буд, нигоҳҳои мардум низ.

Хиёл бо чашмони пӯшида меистод ва табассум дар лаб

дошт. Дастони Сабо ба ҳаракат омаданд. Лахзае ҳамаро фаромӯш бояд кард. Дастҳо лучу беҳаё буданд. Ва чашмони Сабо пӯшида буд...

... Аспи сурх бе зин буд. Ва ҷойи лигом нӯхтаи пашмин дошт. Кӯдак камқувват буд ва банди нӯхтаро бо азобе мекашид. Ва он пушти бинии аспро меҳорид. Асп аз ин хузуре дошт. Намедонист хурсандии худро чӣ тавр фаҳмонад. Ӯ тайёр буд, ки савори пушташро ҳазорон фарсах гирифта барад. Давр занонад. Ба осмонҳо бардорад. Савор хурд буду бевазн ва чун зин ба пушти асп часпида...

... Сабо охиста дасташро гирифт.

- Хайр! - гуфт Сабо.

- Хайр! - гуфт Хиёл.

Сабо рафт. Хиёл чашмашро кушод...

... Ва оламро бад-ин зебӣ диду моту мабхут монд. Дид, ки офтоби Аспирингон ин бегоҳ зеботар аст, нафақат офтоб, ҳама зебоянд. Ӯ бори нахуст эҳсос кард, ки ҳама зеби ҳамин заминӯ ҳамин обу зеби ҳамин дунёянд, ҳама аз барои якдигаранд. Бори нахуст дарк намуд, ки ҳама одамон ба ҳам қаринанд, ба ҳам монанданд, ҳама ба якдигар даркоранд; овози онҳо, рангу рӯи онҳо, дасти онҳо, панҷаи онҳо, суруди онҳо, ғаму дарди онҳо бо ин замини муқаддас ягонаанд, ҳама фарзандони ӯянд.

Рангаш аз бузургии ин ҳақиқат канд, дилаш ба ҷӯш омад. Ва ҳам шуда, аз пешонаи қоқи замин бўсид. Ҳазорон бор миннатдор буд, ки дар ин дунёи равшан ӯ низ вучуд дорад. Диле дорад, ки дар оғӯши замин метапад, дасте дорад, ки як гӯшаи ин заминро обод хоҳад кард; пос дорад, ки бо роҳи офтоб ўро бибарад.

... Ва боз ҳис кард, ки ҳамаро ба оғӯш гирифта, бўсидан меҳояд! Сухани самимие ба ҳама гуфтан меҳояд. Танҳо барои он ки онҳо зиндаанд ва ӯ ҳамроҳашон зиндагӣ дорад. Фақат барои ҳамин.

Дили ӯ аз ҳаяҷон тапид, аз ҳиссиёти баланди осмонӣ тафсиду фароҳу беҳудуд гашт.

Ва боз Хиёл ҳис кард, ки ҳамаро бо оғӯш гирифта бўсидан меҳояд. Сухане самимӣ меҳояд бигӯяд! Ба ҳама, ба ҳама, ба ҳама мардуме, ки мешиносаду медонад ва боре дар

зиндагӣ бо онҳо дучор омадааст. Танҳо барои он ки онҳо зиндаанд ва ӯ ҳамроҳи онҳо зиндагӣ дорад. Фақат барои ҳамин... Ва Хиёл ҳис кард, ки ба ҳаёт муҳаббати бепоене дорад, ба ҳама некӣ меҳодад ва ҳамаро дӯст медорад – ҳам Ғуломи девчашмо, ки аз гум шудани хашақ ғусса хӯрда, аз сахар боз гур- гур дорад, ҳам Сафияи моҳурӯзаш наздикро, ки коғазӣ духтур овардааст аз пагоҳ дигар ба кор намебарояд (Илоҳо, бедарду беаҳм таваллуд кунад!), ҳам Бозори табелчино, ки қалами беҳи ғӯшамо афтондааст ва ду соат боз дар миёни ҷӯяқҳо ҷорӣ мегардад замини пахтаро мепазмонад. Охир, то баркашидани пахтаи мардум ним соат монд, бо ҷӣ менависад? (Илоҳо, дилкаф нашавад), ҳам он чилу нӯҳ нафареро, ки рӯ ба замин оварда, пахта мечинанд, ҳам он абри обишанро, ки тумшуқи тарашро болои теппаи деҳаи Ҷаҳонгул монда, аз тағи обрӯвони овезонаш бадқаҳрона ба заминро ба одамони пуштхонида теғ мекашад, ҳам он ду нафареро, ки дар даруни сағонаи кӯҳани пуштшикаста паҳлуи ҳам хобидаанд. Дили ӯ ончунон ҳоло меҳра дорад, ки ҳатто мурдаҳои ҳазорсоларо низ ӯ ба оғӯш гирифта, бӯсида метавонад.

Хиёл аз талотуми эҳсосот нафастанг шуд. Шарёни хунро дар рағҳояш мешунид... Бори нахуст дар дили ӯ ҳиссиёт талотум мезад, пайкари норасидаи ӯро печонда гирифта буд ва месикқонд. Мавҷҳои паёпай аз сари ӯ мегузаштанд. Чун ғарқшудагон сар аз миёни мавҷҳо берун карда, нафас гирифтани мешуд, ба ӯ ҳаво намерасид. Шарёни хунро мешунид, ки аз дил ба рағҳо медавид...

Охишта аз миёни найзор берун шуд ва аз девори сағона фуруд омад. Саборо дид, ки қад- қадди сарчӯй саросема боло мерафт. Мӯзаи кирзаш ғӯзаҳои хушки канори ҷӯйро мерезонданд. Маҷрои сарчӯй онҳоро поён меовард. Хиёл онҳоро дошта гирифт. Оби сарчӯй хунук буд. Ӯ токии тарашро аз лаби сарчӯй гирифтӣ шуст, пас пури об кард ба сараш реҳт. Об ба қадди мӯяш мешорид; ӯ аз тағи абрӯвонаш ба тораҳои обу тораҳои мӯяш нигоҳ мекард. Аз паси онҳо офтоби сари заминро медид.

Рӯз ба поён мерасид, поёни рӯзи пахтазор. Ин лаҳзаҳост, ки шамолаки нарма аз кучое мезадад ва тасфи рӯз

бӯю тафи пахтаро аз таги бинии онҳо мебарад. Одамон дар ин чанд лаҳзаи ғанимат ҳаристар мегарданд, саросемагӣ мекунад, ду кило зиёдтар чиданӣ мешаванд, яку якбора хомӯшӣ; касе ҳазл намекунад, якдигарро ном намебаранд, вақт нест. Ҳатто Бозор ҳам дар гӯшае хомӯш мешинад. «Дафтар тафтиш мекунад...» Хомӯшиест, ки пеш аз оғози тӯй дар ҳавлиҳо ба миён меояд.

Ҳиёл медонад, ки дере нагузашта мағалу хурӯше, фарёдофарёде дар ин майдон меҳезад беназир. Касе чунин шӯру валваларо дар ҳеҷ кучо, ба ғайри пахтазор, надидааст.

Ҳама ҳоло чунбучул мекунад, ташвише доранд; вақти шӯхӣ нест.

Миёни ин ҳама ташвиши дунё боз ташвиши наве зам шуд. Ду кас ба ҳам ошиқ шуданд...

«Ҳозир фарёди Бозор дашту майдонро мегирад», - аз дил гузаронд Ҳиёл. Тоқиашро шуст, ҷафид, ба сари зонуяшро пӯшонду гирд гардонда ҳамвор кард, баъд ба сари шохи беғӯза овехт. Ва аз чояш барнахест. «То овози мубораки Бозор баланд нашавад, намехезам,» - раъй кард ӯ. Бас аст, имрӯз дигар пахта намечинад. Нигоҳ мекунад, ки чи тавр Бозор ба нӯги тепша мебарояд ва баъди лаҳзае фарёд мекунад: «Мардум, қой тамом!»

Овози ӯ овози Ҳазрати Сулаймон барин аст, ба сангу кулӯхи замин қон мебахшад. Аз миёни пахтазор ҳайкалҳои одамон бо панҷаҳои пурпахта рост мешаванд, ҳамёза мекашанд ва баробар қониби офтоб мегарданд, офтобро дар лаби кӯҳ дида шодӣ мекунад аз он ки офтоб ба сари онҳо фуруд омадааст ё аз он ки рӯз ба поён мерасад ва дар анҷоми рӯз ба офтоб нигоҳ кардан мумкин аст; офтобро дуру дароз тамошо кардан мумкин нест. Бозор аллақай дар сари тарозу истодааст ва онҳоро интизор мебошад. Ҳама ба сӯйи тарозу мешитобанд...

- Саиди Япалоқ!

- Ҳа.

- Ғуломи Девчашма.

- Ҳа.

ӯ ба деҳаи Аспирингон аз Кангурт омадааст, он ҷо

чашмаи ачибе буд поки чаззобу сард, ки Девчашма мегуфтандаш ва обаш аз рӯи санги сабзе борик шорида, ба поён мефуromaд. Чашми Ғулом низ обрав буд ва ҳамеша ашқаш ба рухсорааш медавид; ба даҳони он чашма монандӣ дошт. Аз Кангурт ӯ бо ҳамин ном омада буд.

- Ғуломи Девчашма! – мегӯяд Бозор.

- Ҳо-о! – мегӯяд ӯ.

- Назди тарозу биё!

- Хуб, ака!

ӯ аз Бозор чавон аст.

- Гули Обдахон!

- Не...

- Хайр, Гули Шабнамзада!

Ҳама механданд. Гул, писари Одил, аз лақаби худ норозист. ӯ ба хидмати ҳарбӣ нарафтааст ва ба мактабе берун аз деҳа майли рафтани надорад. ӯ худ ҳаргиз намеҳада, ки оби даҳонаш равад, вале ин ғайриихтиёри вай аст; баноҳост мегӯянд, ки «Гул оби даҳоната пок бикун!». Пеши духтарҳо ҳеҷ намеҳада, ки ӯро ҳамин тавр ном гиранд, вале Наим парво дорад? Мардум ҳам аз ҳада мегузaronанд...

- Кӣ ин қадар баланд меҳандад? – мепурсад Наим.

- Усто Шодмон! - мегӯяд касе.

- Наҳанд, Усто! Боз канда нашавӣ!

Усто Шодмон аслан Зайнулло Мурод ном дорад. Азбас ҷиддӣ асту ҳеҷ намеҳандад ва ба хурсандии ҳамроҳонаш шарик намешавад, ба ӯ ҳамин номро муносиб дидаанд. Ханда кучо? ӯ ҳатто табассум накарда буд. Он ҷӣ, ки ба вай ҳоло гуфтанд, тухмат аст.

- Ҳасани Труба, ба Усто Шодмон тухмат назан!

- Э, ман на ба ту кор дораму на ба Усто Шодмонат. Ин мардум на имон доранду на вичдон! Фаҷгӯӣ мекунанду пӯкӣ. О, рӯз бегоҳ шуд, як рӯзи умрат рафт, гиребоната биғиру тавба биғӯ, ки то пагоҳ бирасӣ. Худои худата гуфта шин...

Агар гапро аз даҳони ӯ нагиранд, ором намегирад. Табӣ ҳамаро хира мекунад. Ягона одамест, ки то ҳол маънии лақаби худро нафаҳмидааст. Гоҳ ба андешаи чуқур меравад, вале ҳеҷ миёни Трубаву номи худ монан-

дие намеёбад. Ҳасан - «Труба», тавба... Пурсидан наме-
хоҳад. Гӯё ба гапи мардум бепарво аст. Чӣ мегӯянд, чӣ
намегӯянд,- ба вай таъсире надорад. Вале мардум беҳуда
суханро ба ҳаво намерепартоянд. Ҳар чизе ки аз даҳони ӯ
мебарояд, вазнину сиёҳ аст, чу дудаи тутай печ димоғро
месӯзад, дилро сиёҳ мекунад, табъро мегиронад... «Тру-
ба». Ҳе-хе.

- Раҳмати Нинӣ.

- ...

- Як одоби Ҳасана додан даркор.

Анҷоми аскияҳо дар Раҳмати Нинӣ аст. Ин мардак
гавдаи базарбае дорад, ба паҳлавон монанд аст, даҳони
басо хурдакае дорад; вақти гап задан лабонашро тифла-
кони навзод барин, ки бо чашми пӯшида пистони модар
мекобанд, гунча мекунад ва бо овози пасти борик гап ме-
занад.

- Раҳмати Нинӣ!

... Аскиягӯиву номгузориҳоро Наим оғоз медиҳад, ӯ басо
хозирчавобу тезабон аст, бе ягон андеша ному лақаби
мувофиқро таракки ба гӯши кас мефурорад, ки то номи на-
ве ёфтан дар гӯши ӯ ҳалқа барин овезон мемонад...

Анҷоми аскияҳо дар Раҳмати Нинӣ аст. Ӯ ҷавоб гар-
донда наметавонад, агар ҷавобе гӯяд ҳам, касе намешуна-
вад. Овозаш беҳад паст. Ҳамин тавр ҳазлу шӯҳӣ қатъ ме-
ёбад. Ҳама ҷиддӣ ба сангҳову рақамҳои тарозу ва дафта-
ри Бозор нигоҳ мекунад. Дар забони ҳама ҳарфу рақам.
Ин ҷо ним соат ба бозори колхозӣ дар рӯзи якшанбе таб-
дил меёбад.

... Хиёро андаке хушвакҷӣ рӯй дод. Симоҳои мардуми
дехаашон, бо ҳама лутфу зарофату нуқсонашон, пеши
назараш омаданд ва ошӯфтагии ӯро андаке барҳам за-
данд. Акнун ӯ бесабрӣ мекард, овози Бозорро интизор
буд.

«Башаҳо, кой тамо!» - баланд шуд овози Бозор. Фа-
рӯди ӯ ба фиғон монанд буд.

- Шӯҳӣ бисёр ки шуд, пахта кам мешавад, - мегуфт На-
им- саркору ба халтаҳои нимҳолии овезони мардум нигоҳ
мекард; пешдомани Хиёро диду якбора зиёнаш гирифт.

- О, мулло Хиёл, барои пахтаи ту санг ёфт мешуда бошад?! Баъд, ин тарозумон дағал, - вай даст дар миён гузошт, беҳад оташин буд. «Ба ин чавонҳо чӣ дард расида бошад? Шикам сер, тан пӯшида, сиҳату саломат, пахта намечинанд, чӣ даркор?»- Росташиро гӯй, агар дар таги халтаат тилло бошад, ман ин ҷо баркашида наметавонам, сангҳои ман барои 50 кило, 100 кило, 200 кило туғрӣ меоянд. Хайр, як рӯз ҷавоб медиҳам. Бирав, дар лабораторияи мактабатон баркашида биё... Ба ҳамаамон як мисқолӣ расад, бас, дигар пахта намечинем. Ба замин пода медарорему худамон бозор ба бозор дандон нишон дода мегардем. Ҳа, Бозор!?

Бозор бо қаҳр халтаро аз тарозу гирифта партофт. Боз як лагади дигар фурувард, ки пахтаи дарунаш дар чор тараф пош хӯрд. Меҳвари тарозу шараққоскунон ба оҳани боло зад.

- Ман чӣ кунам, ака? Рӯзи дароз подабон барин аз думи инҳо мегардам. Ин мардума на ба гапи хуб кор мефармой, на ба гапи бад. Бубинен, о ҳамин қадду баст дар ман ё дар ягон зани кӯдакдор мешуд, сад-саду панҷоҳ килолӣ мечидем. Ҳа...

Моҳпарча хандид. Ҳама ба тарафи ӯ нигоҳ карданд. Таачҷубовар.

- Буза бозӣ, хара ханда, - гуфт Бозор.- “Табелчӣ, як мардаки баобрӯ, соҳиби зану фарзанд, шукри Худо, ба ришу фаш.” Чунин гап занаму як занаки бепадари бинидарози фукқоқи даҳонбефаровез “ваҳа- ҳа- а!” гӯяду бихандад?

- Табелчӣ, кадомамон бузу кадомамон хар? – пурсид Моҳпарча.

Ҳама қаҳ- қаҳ зада ҳадиданд. Баъд авзои бечои Моҳпарчаро диданду хомӯш гаштанд.

Ин бегоҳӣ беҳосият омад. Пешомади шуму ногуворе ҳамаро ба изтироб меовард. Баъзеҳо ба миёна даромаданд. Раҳмати Нинӣ, ки ҳеши наздики Моҳпарча буд, «пеши даҳон»- и ўро гирифта хост:

- Моҳпарча, баддаҳон нашав! Ту...

- Тағо, гапата баъд дар гӯшам гӯй, ки ҳозир ҳеҷ нашунидам, - гуфт Моҳпарча ва асабиёна сӯйи Бозор шитофт.

Бозор ба ҳар эҳтимол худро дар пушти тарозу гирифт.

- Мардуми хондагӣ, пештарҳо занро буз мегуфтанд. Шумо, ки мардак шуда, харро ба гардани мо задед, мо розӣ (ӯ акнун аз номи занҳо гап мезад). Лекин эҳтиёт шавед, ҳар тапиҳои калон дорад, боз таги тапиҳои ҳар намонед. Ба ҳар ҳол буз моли майда-дия, заиф.

Наим бетоқат буд. Худро хеле ба даст гирифт, нашуд. Кафҳои дасташ табарвор саҳт буданд, онҳоро ба ҳам месозида дар гирди тележка ҷарх мезад. Букаи майдонӣ барин ба одамон аз таги абрӯвонаш теғ мекашиду пой мекӯфт. Гарданааш угураки кӯхнаи намаккӯбӣ барин абҷир буд ва рахҳои чуқур дошт, ки аз гиребонаш мебаромаданд ба таги қулоҳи ҳасинаш мебаромаданд. Аз онҳо арақ мешорид. Гапи охириини Моҳпарча ӯро девона кард.

- Моҳпарча, ҳарҳо ду ҷинсанд.

- Ака, биргатӣ. Қатӣ нашав, ки...

- Моҳпарча, даҳоната пӯш!

- Шармандат мекунам, биргат...

Дар ҳамаи ин ҷанҷолу ғалоғулаи мардум изтиробӣ дили Хӣёл меафзуд. Ҳозир Моҳпарча гапе мегӯяду ҷанҷол тамоман гардиши дигар мегирад. Худро аз миён дур бигирад? Боиси ҷанҷол ҳалтаи ӯ буд. Ҳозир ба ӯ мечаспанд... ӯ дар миёни духтарон Саборо дид. Сабо ҳам бепарво набуд. Аз ҷашмони пурҳаросу нигоҳи парешонаш Хӣёл пай бурд, ки ӯ ҳам бо тарс оқибати ҷанҷолро интизор аст. Дилаш ба Сабо сӯхт... Наим Саборо заданӣ шавад, ӯ ҳеҷ коре карда наметавонад. Охир, ӯ падараш аст. ӯ наметавонад ба падари Сабо нигоҳ кунад. Ҳақ надорад. Баъд, ин ба сӯхта намакоб-ку. Шубҳаи Наим барҳам меҳӯрад, ҳақ будани гапи Моҳпарча пеши мардум собит мешавад. Не, бехтар он аст, ки кордор нашавад.

Моҳпарчаро ҳайбати Наим натарсонд. Хомӯшии ӯ аз ҳурмати мардум буд. Мардум ба Наим эҳтиром доранд. Сардор. Чӣ қадар гапҳои нағз дорад. Агар гӯяд, ӯ шармандаву шармсор мешавад. Шарманда мешаваду лек эътиқоди мардум аз Моҳпарча ҳам мегардад. Қурбаш паст мешавад; ҳозир нисбат ба ӯ фикри бад надоранд. Андешаҳои Моҳпарчаро гуфтугӯи мардум, садои тарозу,

хай-хайи занҳо монё набуданд. Ба Наим менигаристу дар дил ўро сахт нафрин мехонд. «Лекин чазаба дорад, - фикр мекард ў. - Қувваташ ҳам барзагов барин, вай гўши буридаашро бубин. Дав-дават пару шавад! Мешавад. Андак ист. Мешавад».

Ў мехост бо забони беустухонаш ин гардани ғафси Наимро ҳам кунад. Мехост... Вале овози Бозор баромаду фикраш гурехт.

- Мардум, кор расво! – фиғон кашид ў.

- Чӣ шуд, Бозор?

- Чӣ гап?

- Воҳима накун!

- Ними дирўза намебарояд пахтаи чидаамон! Кор расво, мардум! – мегуфт ўву вовайло мекард. – Чанд нафар ҳоло пахта накашидааст?

Дарҳол шумурданд.

- Даҳ кас, табелчӣ.

- Вой, вой, вой! Кор ҳамин бошад, мардум, имсол бе «годовой» мемонем. Борон наздик, пилон дур!

Наим- саркор хомўш буд: ба суханони Бозор гўш ме-
дод, ба вачоҳати мардум зеҳн мемонд. Мехост бифаҳмад,
ки сухани Бозор ба мардум чӣ таъсире дорад. Ў бештар
ба одамони дар наздаш истода зеҳн мемонд. Мардум
ором буданд. Имрўз, ғайриодат, баъди супурдани пахта
роҳи хонаро пеш нагирифтанд. Истодаанд, ки натиҷаи
кори имрўзаашонро бифаҳманд. Гапи Бозор онҳоро без-
обита карда буд.

“Қое, ки бригадир ҳаст, ў чӣ ин қадар гапҳои калон
мегӯяд ва аз вазъияти плану даромади солона гап меза-
над? Беақл аст ё дониста мегӯяд? Ин кўр дар дил гапҳои
нагуфтани дорад! «Мардум, мардум...” Пеши мардум су-
хани ў чӣ қурбе дорад?!»- аз худ мепурсид Хиёл. Ў ҳис ме-
кард, ки, албатта, ҳодисае нохуб рӯй медиҳад.

Хиёл нигоҳи сахту номубораки Наимро ба мардум ди-
ду гумон кард, ки он танҳо ба вай нигаронда шудааст.
Фақат ўро дар миёни мардум ба зудӣ намеёбад. Но-
маълум аз сафи пахтачинон худро дур гирифт. Ба пушти
тележка гузашту пахтаро барнакашида ба болои он ҳаво

дод. Ба ҳаминаш ҳам шукр, ки ҷанҷол бе гирифтани номи онҳо басанда шуд. Халтаи холии пурчанг ба сари ӯ афтид. Хиёл пеш аз вақт шодӣ мекард.

Бозор, ба гумони он ки гуфтаҳои ӯ ба Наим писанд меоянд, халтаи охирино баркашиду боз овоз баланд кард. Ё баростӣ мебохад ба обрӯи саркор иснод биёрад? Эҳ, сабил, умуман, ӯ ба ҳеҷ касу ба ҳеҷ чиз коре надошт, надорад ва парвое ҳам намекунад...

- Кор ин хел намешавад, мардум! Аз пагоҳ тартиби корро дигар мекунам.

«Тавба! Ин мардак аз ҳад гузаронд- ку; чӣ меҳоста бошад? Наход мардум ба ин даҳанкалонии ӯ тоқат кунанд. Ўро- ку он қадар эҳтиром намекарданд... Пас чаро хомӯшанд?»- аз дил мегузаронид Наим- саркор.

- Тартиби кори киро? Аз худат ё мардумро? – тоқат накарда, оқибат пурсид Наим.

- Ҳам аз ҳудаму ҳам аз мардумро, Наим- ака! – ҷавоб гуфт Бозор.

«Ин ҷавобро интизор набудам. Маккор аст, ин мардак, маккор... Ҳам аз ту ва ҳам аз мардумро гуфтани буд ӯ; ё ҳақиқатро гуфтани бошад? Дар ҳар сурат ман бояд мулзам намонам,»- аз дил гузаронид саркор ва гуфт:

- Медонам, Бозор! Кори ту андаке ислоҳталаб аст, вале тартиби кори мардум мувофиқи табъ барин. Дар охири кор дили мардумро сиёҳ накун, Бозор. Бо ин мардум ман солҳои дароз кор кардаам ва боз чанд муддати дигар кор карданам.

«Сухани охир беҳуда баромад, сабил. Гӯё ба сардории минбаъдаи худ шубҳа мекарда бошам. Аҳ, ҳеҷ лозим набуд,»- пушаймон шуд саркор аз гуфтааш.

- Кор аз ҳад гузашт- ку. Боз ин гӯшбурида хафа нашавад? Гӯё ба ман ҷойи ӯ даркор бошад. Кор кардан бигир, ман талош надорам. Косаи давра аст ин вазифа. Аз даст ба даст мегузарад. Ҳеҷ кас бенасиб намемонад... Чӣ, ман кор намекунам?! Худат чӣ? «Корат ислоҳ металабад». Адабгуфтор хоҳем буд, - гуфт оҳиста Бозор.

Хиёл ӯро шунида, ҳайрон гардид. Ба хотир овард, ки Бозор ҳеҷ гоҳ ба Душанбе нарафтааст, ба театр ҳам. Пас

сухани Х., аз намоишномаи «Имтиҳон», дар андешаҳои ӯ буда наметавонад.

- Не, биргат, акаи Наим. Ман намегӯям, ки мардум бегартиб кор мекунад. Ман мегӯям, ки бағайраттар шавем, корамон хуб мешавад. «Годовой...», астағфируллоҳ... Ман ғами ҳамин мардума меҳӯрам, ба ғоидаи мардум ғап мезанам. «Боз забон ба ҳамон тараф мекашад. Сабилмонда, ин дафъа аз гиребонам мегираду радди маърака мекунад. Чашмонаш бечо шуданд.» Ман мегӯям, духтардору, духтархотона, писардору, писархотона шаб дар хона насихат кунед, пахта чинанд. Бех- беҳи захбуру зери дарахтҳо нагарданд, миёни буттаҳо нашинанд. Ман дигар думдуми бачаҳои шумо намегардам. Ягон шармандагӣ шавад, мегӯед, ки беҳабар мондем! Аз пагоҳ духтаронро дар пахлуи бачаҳо чӯяк намедихам...

Мардум якбора ба шӯр омаданд. Бозор чӣ ҳовагӯӣ дорад?! Ҳама аз фарзандони худ дилпуранд. Ва баробар тарафи Бозор дод заданд.

- Бозор, духтардориву писардорӣ коре нест, ки ба маҷлис барорӣ. Ҳама ин ҷо духтар доранд! Гапата фикр куну баъд бигӯй!

«Не, Бозор, ту ҷойи маро гирифта наметавонӣ. Бо ин мардум ман ғап зада метавонам. Ман!»

- Мардум! Хафа нашавед! Ман ҳам шумо баринам, соҳиби чор фарзандам. «Тфу, чашм нарасад». Маро ҳам мӯйи баданам меларзад. Лекин имрӯз ба чашми худам дидам.

- Чиро дидӣ? Киро дидӣ?

Хиёл карахт шуд. Пӯсти рӯяш даргирифт, мӯйи баданаш рост хест.

Одамон дар изтироб афтоданд, талотум доштанд. Ва ин лаҳзаҳо ҳеҷ муштоқи шунидани номи фарзандони худ набуданд. Онҳое, ки оташи шубҳа дилашонро месӯзонд, даҳон во намекарданд, то дудаш набарояду диққати мардум ба онҳо ҷалб нашавад. Кӣ меҳаҳад, ки нишони ин нигоҳҳои айбкунанда бошад?!

Хиёл бо чашм ҷойи номаълумтаре меҷӯст.

- Сафари Аюбу Баргигули Зиё!

Баргигул, гӯё мор дида бошад, чиррос заду рӯяшро бо лаби остинаш пӯшонд. Куртаи васеи нозукаш ларзиши тани харобаку борики ўро панаҳ намедошт. Ў давид, то дар пушти тележка аз чашми мардум пинҳон шавад. Бозор ў ва дилдодаашро ном бурда буд, вале Зиё, ки аз ғазаб ришаш ба буруташ мечаспид, ўро дар сари дав дошт. Банди дасташро дар панҷаҳои арғамчини пашмин барин дурушту сермӯяш сикқонда, ба тарафи худ силтав зад.

Аюб аввал бепарво буд. Хайр, номи писарашро гирифтанд. Духтар не-ку вай. Вале ҳоли Зиёву духтари ўро дида, барои хоители ҳамсоиягиву сипоси нону намак ин тарафу он тарафашро саросема нигоҳ кардан гирифт, санг ё чӯбе мекофт, ки ба сари писараш занад. Мард-дия, боз нагӯянд, ки ҳама айб айби бачадорҳо. Гӯё сангу чӯб ёфт нашуд. Даст ба тасмаи миёнаш зад: «Падарлаънат, о гурез, охир! Хода барин рост истодааст- е. Эҳ, бефаҳм! Ҳеҷ рамуз намегирад, ношуд.» Пас тоқиашро гирифт ба тарафи Сафар ҳаво дод. Ў гурехт. Аюб як- ду қадам аз қафои ў давиду бо ҳамин қаноат кард. Ў одами қаноатпеша буд. Пас истоду гӯш дод, ки боз бачаву духтарони киро ном мебаранд.

- Ғуломи Хонбой, Чавҳари Исмон!

«Хай, хай, хай».

- Зайнаби Гадобой, Ҳакими Санг!

«Хай, хай, хай».

- Гулҷехраи Сарахон, Амони Абдул!

«Хай, хай, хай».

Ҳар боре, ки Бозор касеро ном мегирифт, мардум аз таги дил шодӣ мекарданд. Пас касе касеро айб намекунад. Баробарӣ – бародарӣ.

Шодии онҳо кӯтоҳ буд. Моҳпарча боз маҳмадоноғӣ кард:

- Хайр, бас будагист? Рӯз шаб шуд. Мо хонаву дар ҳам дорем...

Наим сухани ўро бурид:

- Мон, мардум шунаванд. Айбу шарм ҳам даркор. Рӯзи дароз...

- Ака, беҳуда гӯш надихед. Бозор номи шуморо, номи саги шуморо башикаст ба забон намегирад.

- Бепарда гап зан, Моҳпарча!

- Аз бачаҳои худатон ҳам бохабар шавед!

- Ман якта дорам, ўро нағз медонам.

- Шумо нағз медонед. Онҳо шуморо нағз намедонанд. Бегоҳӣ Сабо ҳам пахта начид. Як напурсидед, барои чӣ?

- Барои чӣ?

- Бо касе буд.

- Бо кӣ?

- Бо Хиёл.

- Дурӯғ! Кӣ гуфт?

- Ман мегӯям.

- Шоҳид!

- Сафия.

Сафия базӯр меистод. Ба ӯ ин ҳама хархаша таъсири баде доштанд. Сараш сахт дард мекард ва сабук чарх мезад. Чашмонаш туман гирифта буданд. Ин гапи Моҳпарча ӯро бештар шӯронд.

- А духтар, гапи беҳударо чӣ мегӯӣ! Онҳо ҳам ману ту барин об менӯшиданд. Чӣ дар дили мардум алов меандозӣ?

Наим ба Сафия наздик омад. Рост ба чашмонаш нигоҳ карду пурсид:

- Не, ту бигӯ, ҳар ду якчоя буданд?

- Об менӯшиданд.

- Шуд. Об мехӯрданд онҳо, бало мехӯрданд, фарқ надо-рад. Сабо! – фарёд зад Наим.

Дастонаш гиреҳ буданд; суми асп барин калону вазнин буданд; ба рӯяш нигоҳ карда намешуд, хун барин сурх ме-гашт. Ба ғайри мӯйсафедон касе ба чашмони ӯ нигоҳ карда наметавонист.

Сабо бо сари ҳам аз миёни духтарон баромад ва дуртар аз падараш истод. Ҳар балову қазоро интизор буд. Вай падарашро сангдил гуфта наметавонист, зеро то имрӯз аз ӯ дуруштие надида буд, вале модари бечорааш гоҳо зарби ин муштҳоро хӯрдааст. Сабо ба рӯи падараш нигоҳ намекард, чуръат надошт. Вазъияти Хиёло доништанӣ мешуд. ӯ ин лаҳзаҳо чӣ ҳол дошта бошад?

Хиёл охиста ба миёни давра по гузошт. Вай намемонад, ки Сабо, духтараки камкувват, дар пеши чашми мардум аз падар танбеҳ бинад, шаллоқ хӯрад.

Наим ҳам ба ин нигоҳ мекарду ҳам ба он. Дар ин ҷои серодам фақат ҳардуро медид. Онҳо дур аз ҳамдигар истодаанд. Ӯ нигоҳи онҳоро доштан меҳост. Ҳамаи қувваи худро, ҳайбати худро ӯ дар чашмонаш ғун карда буд. Меҳост бо чашмонаш онҳоро хӯрад, сӯзонад, бо нигоҳаш онҳоро ба замин фуру нишонад, яқсони замин гардонад, ки дигар нишонае аз онҳо дар рӯи дунё намонад. Чахлаш саҳт буд...

Садриддин дами трактораширо гирифт: онро хомӯш кард.

Ҳама хомӯш буданд. Сукувати ваҳмоваре ҳамаро санг гардонда буд. Занҳо хомӯш, духтарҳо хомӯш, мӯйсафедон, ҷавонмардон – ҳама хомӯш буданд. Замин, одамон, моҳи осмон, теппахо, яккатуте, ки дар сари сарҷӯй истода буд, пахтаҳо ва оби сарҷӯй – ҳама сукут доштанд.

Домани осмон дар мегирифт, месӯхту одамонро ошуфта мегардонд... Усто Шодмон ба ҳар эҳтимол чанд ҷавонмарди бокитфу бозуро тайёр кардани буд. Вале онҳо ба имову ишораи усто китф мечунбонданду ўро гӯё нафаҳмида бошанд, рӯй метофтанд. «Мон, занад. Духтари худаш. Вай бача ҳам якта-дута хӯрад, ҳеҷ гап не. Панди падар шунидагӣ барин мешавад. Ҳеҷ гап не. Мо ҳам дар вақташ кам шатта нахӯрдаем,» – меҳонд усто аз вачоҳаташон.

Наврасон қадаме пеш гузошта буданд. Онҳо барои химояи Хиёл аз занозанӣ ҳам рӯй намегардонданд. Муштҳояшон фишурда буданд...

... Ногоҳ хари сафед пайдо шуд. Бебарво ва беҳарос, гӯё сайр мекарда бошад, ба даруни пахтазор даромад ва ба одамон нигоҳе накарда, кӯракҳои хому шукуфтаи сафедро канда, қирс-қирс меҳонд ва аз таъми хуши онҳо бо ҳаловат сар мечунбонд. Нописандии ин хар Наимро ба кафидан овард.

- Хари кист? – пурсид ӯ.

Ҳеҷ кас ҷавоб надод.

- Хари кӣ? Соҳиби хар кӣ аст?
- Аз одамҳои мо нест, - ҷавоб дод Ғуломи Девчашма.
- Ҳе, онаи хардора... – гӯён ҳақорат дод Наим ба сӯйи хар давида.

Расидан ҳамоно харро лагадкӯб кард. Ӯ девонавор ба шикам, ба пешу паҳлуи хар мезаду «а- ах», «у- ух» – гӯён аз зарбаҳои худ кайф мебурд. Пошнаи мӯзаҳои вазнинаш наъл доштанд. Ӯ харро задаву кӯфта аз пахта баровард ва давида аз гарданаш дошту ба қарибии мардум, ба пеши чаши Сабову Хиёл, овард. Баъд аз банди миёнаш корди дудамасро кушода гирифт. Вале бо ким- чи фикре онро ба соки мӯзааш халонд. Касе дар миёни мардум охи сабук кашид.

Вале Наим оташ гирифта буд. Намехост кайфияти зӯрии худро дарҳол шиканад; дар дили мардум тарс шинонданӣ буд. Ӯ гардани хари сафедро тоб дод. Хари сафед гурсас зада, ба рӯи замин афтод. Аввал ба шикамаш, ба қарибии пистонаш (хар пистонҳои сафед дошт), чанд лагад фурувард, баъд ба болои сараш баромада, бо пошнаи наълдори мӯза ба беҳи гӯши хар задан гирифт. Лагад мезаду хар бор ба Сабо нигоҳ мекард. Нигоҳаш таҳдиду ситеза дошт. Аз сару рӯяш арақ мешорид.

Наъли пошнаи мӯзаҳои Наим аз ҷӯян буд. Вазнину сергурм, ки бо хоҳиши ӯ Усмонбангӣ тафта, ба қолиб гирифта буд. Наим бо ин мӯзаҳои худ заминро харошида, роҳ мерафт...

Ачаб хомӯш аст ин ҳайвон. Дами пирӣ, вақте ки корношоям мегардад, аз дар меронандаш, аз деҳа бурунаш мекунад. То хеле сабр мекунад, ба соҳиби торафт дуршудааш маломатомез дида медузад, пас ба тақдир тан дода, роҳи дашт пеш мегирад, ба харгала ҳамроҳ мешавад. Гоҳ ӯди хона, ӯди соҳибу ӯди фарзандони ӯ мекунад, дилаш об мешавад, аз чашмонаш об мерезад, вале овозе намебарорад. Ачаб хомӯш аст ин ҳайвон, фақат андаке шодӣ бинад, ҳанг мезанад. Дигар хомӯш аст, вақте ки ӯро мекубанд, хомӯш аст, ҳатто лаҳзаи марг ҳам овоз намебарорад, танҳо чашмонаш имдод металабанд. Саг вингос мезанад, асп шиҳа мекашад, мурғ қиғғос мекашад – ҳама ҳайвонҳо ба тарзе дарди худро ошкор мекунад, танҳо

хар, ҳамчуноне ки бори вазнин ба пушт мекашаду хомӯш аст, дардҳои тоқатфарсоро, зарбаҳои ваҳшиёнаву девонавори пойи одамиро ба сар меҳӯрад ва овозе намебарорад. Гӯё меҳаҳад бо ин хомӯши Наимро ба тавфиқ оварад. Нишон диҳад, ки ҳар гуноҳи азими кардаашро ба гардан мегирад. Ана, ҳозир ҳам ӯ гунаҳкор аст.

... Махлуқи безабон худро маҳкуми марг дид. Охири бор даҳон кушод ва забонашро ба алафи зарди пеши фукаш расонд, як пора алафро бо кулӯхе ба даҳон гирифт... Баъд чашмонаш аз дарди ҷонгудози даруни майна пӯшида шуданд, дигар наҷунбид.

Наим ҳанӯз ҳам сари хари сафедро лагадгӯб мекард. Духтарон Саборо дошта буданд, писарон Хиёро. Ҳар замоне, ки Наим бо адоват ба ӯ менигарист, Хиёл ӯро ба ифоқа оварданӣ мешуд.

- Ака, харро накушед! Назанед, ҳайвонро!

Чашмонаш пуроб мешуданд. Гумон мекард, ки майнаш ҳалтачаи кислород барин фишурдаву кушода мешавад:

- Харро мекушад! - мегуфт ӯ гириямез ба онҳое, ки ӯро маҳкам дошта буданд. – Маро чӣ қапидаед? Харро халос кунед!

- Дамата бигир, бача! – гуфт касе.

Падари Баргигул буд ӯ.

Вале Наим мезаду мезад. Ӯ акнун хари сафеди мурдари мезад...

Баъде, ки лакот гашту аз болои сари хар фуномада, ба дастшӯй рафт, ҳамаи он касоне, ки Бозор номи духтарашонро гирифта буд, ба назди часади хари сафед рафтанд ва пой ба тани бечони ӯ заданд. Пеш аз он ки лагади ба задан тайёрашонро ба пешонаи хари сафед фуворанд, ба духтарони худ як нигоҳи саҳту бераҳмона афканданд... Пас бо як хидматгузории хушомадомезе ба назди Наим омаданд.

- Ака, зарби мушту лагадатон куҳа талқон мекардааст! – гуфт ба ӯ падари Баргигул. - То мо расидем, ки ҷонаш кайҳо баромадааст.

Наим касеро намедид, гӯшаш чизеро намешунид.

Рӯяшро бо оби хуноки сарҷӯй мешусту мешуст. Гуё ин обаки сард хуни дасту рӯяшро шуста метавониста бошад. Обаки сард чирки дилашро шуста набурд, вале тумани ғафси ғурури беасосро аз пеши чашмаш пароканд, пардаи тираи бераҳмиро аз майнаи карахту бадандеши ӯ бардошт. Акнун ӯ кори кардаашро бо чашмонаш медид, акнун ҳис мекард, ки ӯ қотил аст... Ба чуз хари сафед ин лаҳзаҳо боз чизҳои дигар низ мурда буданд... Пай мебурд, ки ин кор ҳеҷ қурбониеро наметалабид ва кирои хунрезӣ ҳам надошт... Вале обаки сардро қувваташ ҳамин чанд лаҳза буд, аз ин беш ба чунин азамати ҷангу ҷаҳолат, ба ин кухи санг андешаи инсонӣ илқо карда наметавонист.

Наим ба таскини худ гузашт: “Кори шудагӣ шуд, дигар об қафо барнамегардад. Ў чудо ҳам кори нағз кард; одамро чашмашон аз вай метарсад – як; берӯгиву бехунии ўро ки мардум дид, дигар номи духтари ўро ба забон намегиранд – ду; масъала, аз ҳамин ҷо дуртар намеравад; Сабо то ба шавҳар баромадан ба рӯи марде наменигарад – се; ин сағираи қоқпоча дигар орзуи нохуни Сабо намекунад – чор; аз ҳама муҳиммаш – номус! Номусу нанги мардигарӣ пеши мардум ҳимоя шуд, устувор монд – панҷ. Дигар ҳеҷ гоҳ мардум ба мардӣ ва беномусии ӯ шубҳа намекунанд.

Мардум даводаву ғалоғула доштанд. Ў ба ин безоби-тагӣ диққат намедод.

- Хайр, ака, аз ҷаҳл фуросед, ҳамаамон фарзанд дорем, гуноҳ мекунанд, ҷазо медиҳем, мебахшем, - мегуфт Зиё, номаълум дар назди Наим нишаста. Ба рӯяш об пошида, суҳанашро давом дод: - Моҳ ҳам беайб намешавад, ака! Худро ба даст гиреду кӯдакҳоя ҷавоб бидиҳед, хона раванд. Пагоҳ ҳам кор ҳаст.

- Ҳа, Зиё, насиҳат мекуни? Хурсандӣ – ҳа!? «Бригадирро ҳам акнун айб кардан мумкин.» Механдӣ-ҳа? Аз доғдор шудани номи ман шодӣ мекуни- ҳа!? Пеш аз тӯй доира назан, ки...

- Ё тавба, о ман чӣ гуфтам? Э-э, ин акама бинен... Э...

Наим ғазаболуд нигоҳе ба чашми ӯ афканда буд, ки забонаш гирифт. Сархам чанде дар рӯи сабза нишасту аса-

биомез аз ҷой бархоста, бо қароҳат ҷониби Сабо нигоҳ кард. Пас бо овози баланд гуфт:

- Офтоб ҳам доғ дорад! – ва ба тарафи шарқ ишора кард.

Ҳама ҷониби офтоб нигоҳ карданд. Офтоби сари куҳ месӯхт. Абрҳои болояш пахтаи оташирифтаре мемонданд. Гӯё бори аввал медида бошанд, ҳама ҷашм ба офтоб дӯхтанд; доғҳои офтобро акнун медиданд. Баъд суҳанони Наимро бо ишораи сар тасдиқ намуданд. Кашфиёти Наим дар ин бегоҳӣ аксарияти мардумро шод гардонд. Духтардорҳо худро баробари офтоб دیدанд. Як суҳани Наим офтобро ба замин, ба миёни онҳо, фурувард.

Моҳ ҳам не, Офтоб!

Ва боз на каси дигар, на Раҳмати Нинӣ, на Ҳасани Труба, на Ҳасани Дил, на усто Шодмон, балки бонуфузтарин одами даврашон, садрнишини маҷлисиҳои солона, сардори тӯю маъракаиҳои деҳа, бригадириномдорашон Наим мегӯяд. Чанд содадиле ҳеҷ намеҳостанд хурсандиашон пинҳон монад. Оре, бо як суҳанаш Наим офтобро ба замин, ба миёни онҳо, фурувард.

Гӯё ҳеҷ ҳодисае нагузашта бошад, Наим даст ба миён гузошта, бо савлат ба одамон, баъд ба гунаҳкорон нигарист. Хиёл бо чанд ҷӯраи худ меистод; онҳо малул буданд. Саборо дар ҷойи пештарааш надид; ягон зане наменамуд. Тааҷҷуб кард. Тааҷҷуби ӯ ба одамони атрофаш гузашт. Онҳо ҳам аз ногаҳонӣ ғайб задани «авратҳо» ба хайрат афтоданд.

Наим Бозорро имо кард. Бозор, ки тираш имрӯз ба нишон расида, даҳчанд натиҷа оварда буд, ҳамчунин, вазифаи ёрдамчиин бригадирро хуб мефаҳмид, бе ҳеҷ суҳан ё ишораи ҷавобӣ хидматгузорона аз пайи занҳо рафт...

Бачаҳо ба назди хари сафед омаданд. Дар тани ӯ ягон осоре аз хун надиданд. Пӯсти хар пахта барин сафед буд ва изи пошнаҳои мӯза нақши рӯйи коғаз барин метобид... Онҳо бори нахуст ҳалокати ҳайвонро бо зарби лағад دیدанд: даҳшатнок буд ин манзара. Марги хомӯшонаи модахари сафед дили онҳоро саҳт озурда буд... Чашмашро кушода دیدанд: дурахши чашмонаш шишаи гардолуд ба-

рин хира буд ва торафт кам мешуд... Об дар даҳонашон хушид.

Хиёл сар ба зер андохта, дар болои кулӯхи сари чӯя менишаст ва аз барги хушку ларзони пахта чашм намеканд. Медонист, ки Наим бо чӣ ният хари сафедро кушт. Дигар дар бораи он андешидан намехост, хушаш ба офтоб, ба гапи Наим банд буд. Суханони Капичаро, аз намоишномаи телевизионии «Саҳли мумтанеъ», роҷеъ ба доғҳои офтоб ба хотир меовард... Доғҳо дар чабини офтобанд. Аз аввал бо офтоб буданд ва бо офтоб мемонанд. Онҳо ҳамсоли офтобанд ва то абад аз пешонаи офтоб сутурда намешаванд... Ин фикрҳо дили Хиёло гармӣ бахшиданд. Ба гумони ӯ офтоб бо ин ҳама доғояш ба сурати чанини модар (дар китоби анатомия ва физиологияи одам) монанд буд.

Хари сафед дам оварда буд, медамиду варам мекард.

Мардҳо то ҳанӯз сарҳам менишастанд ва бодикқат ангиштони худро қату рост мекарданд. Акнун вақти муроқибии воқеаи нохуши имрӯза расида буд. Харчанд зӯр мезаданд, худро аз қатори шарикони воқеа дур гирифта наметавонистанд, тағи дилашон сиёҳ буд. Ба Наим нигоҳ намекарданд.

Ў Бозорро нафрин мекард: “Ландахур, кучоҳо гум мешавад ин мардак?” – мепурсид аз худ.

Бозор ҳам дар болои сарчӯй намоён шуд. Ў чути дасташро болову пойин карда медавиду ҳарсос мезад. Чанд духтари бешӯй ҳам аз пушти ӯ медавиданд. Мардум безобита шуда, аз ҷой бархостанд. Касе овоз намебаровард. Дар сари ҳар кас ҳар хел гумон буд.

«Аз ҳамон ҷо гӯю мон. Ба тағи бинии ман омада гуфтан шарт набудагист!»- мегуфт дар дил Наим.

- Сафияро дард гирифтааст, - гуфт Бозор охира ба гӯши Наим ва пас нафас рост кард.

Духтарҳо саҳт ба ҳаяҷон омада буданд. Чашмонашон бозӣ мекард.

- Наход?! – тааҷҷуб намуд Наим. - Ҳоло барвакт- ку!? О, дина коғазӣ духтур овард!

Бозор китф дарҳам кашид: «Ман аз кучо медонам».

Мардум аз Бозор ранчиданд...

- Бозор!..

- Ин гапи мегуфтагӣ не, бачаҳо. Барои мардҳо намешудагӣ гап, - гуфт Бозор ба мардҳо ва гӯш ба даҳони Наим истод. Маслиҳати Наимро мунтазир буд.

- Пас шумо кистед?

- Ман Наиму ин Бозор! – гуфт Наим бо ситеза ва пас аз андаке таваккуф оҳанги гуфтораширо мулоим кард. - Сафия касал, дарди кӯдак дорад...

Духтарҳо шармида, рӯяшонро бо лаби остин пӯшиданд. Мардҳое, ки дар мӯяшон сафедӣ дамида буд, даст ба гиребон бурданд. Ҷавонмардҳо ба ҳамдигар нигариста, тааҷҷуб карданд.

Сафарбойи аз гапи дунё беҳабар сари худро миёни дастҳо гирифта мечунбонд: гӯё онро вазн мекарду фаҳмидан мехост, ки чӣ арзише дорад он, то ба савдо бимонадаш. Каллаи гови парвой барин буд сари ӯ.

* * *

Набӣ Абдуллоро дар Аспирингон ҳама дӯст медоштанд, зеро ҳазлкаш буд. Гоҳо худро ба содагӣ меандоخت. Мардумро хушҳол мегардонд ва худ низ шодӣ мекард. Аҷоиб одаме! Фақат дар назди Усто Усмон худро ба даст мегирифт: ҳазл намекард. Онҳо ҳамсояҳои дарбадевор набошанд ҳам, бо якдигар басо наздик буданд ва ҳамеша равуо доштанд.

- Усто!- баланд мешуд бегоҳиҳо овози Набӣ Абдулло. – Меҳмон дорам, биё!

Ба ҳама хонаҳо духтаронашро мефиристод барои хабар кардан. Касе агар ба меҳмониаш меомад, нисфи деҳаро ба хонаи худ таклиф мекард Набӣ Абдулло. Ин бегоҳ касеро ба ҷуз ӯ- Усто Усмон ба хонааш нахонд. Домодаш, домоди «дӯстдораш» аз роҳи дур омада буд, вале ӯ нияти хабар кардани касеро надошт. Усто Усмон ӯро ба хонаи ӯ рафтанд. Дар рӯи кат домодаш нишаста буд. Духтараш-Хиробон дуртар аз шавҳараш, дар лаби курпача, амонат менишаст. Набӣ Абдулло солҳои пеш муаллим буд: номи худу номи падарашро аз ҳама вақт якҷоя ба забон мегирифтанд. ӯ дар андеша буд:

- Ин падаркусурҳо бо майли худ, дӯст дошта, ба якдигар хонадор шуданд, – ӯ ба духтару домодаш ишора мекард.- Акнун бо ҳам носозанд...

- Хайр чӣ? Ҳар бегоҳ хона пур аз мардум. На рӯз, на шаб осудагиро намебинам. Ёру чӯраҳои ӯ аз як армия кам нестанд.

- Хой, агар ман медонистам, ки ту ҳамин гуна одам мешавӣ, ҳини дар синфи дувум хондан шушат варам карда буд, табобатат намекардам, ки мемурадӣ!

Духтарак бештар ошуфта шуд. Ошуфтаҳолии ӯ зоҳирӣ буд. Ӯ дар дил меҳандид.

- Аз дасти туву домодат худро дар кӯл ғарқ мекунам! – гуфт ӯ.

- Валлоҳ, ки кӯл меҳушкаду пахтаи мардум беоб мекӯнад.

- Ҳеҷ гап не, дукаса бо оби дидаатон кӯлро лабрез мекунад.

- Падарлаънат ҳамон касе, ки дар мурдаи ту як қатра оби дида мерезад...

- Ба Саллоҳ пул медиҳам, ки бигиряд!

- Дуо мекунам, ки пеш аз ту Худо чони ӯро бигирад.

- Аз худатон бохабар шавед. Эрач дар умраш болои сари Шумо овоз намебарорад. Бехтараш, ба чони Саллоҳ кордор нашавед.

Саллоҳ як марди ҳузарби девкорест, ки дуртар аз магазин, дар назди фермаи мурғ, хона дорад ва соҳиби хулқи нек аст; дар ҷанозаи нафаре, ки писар надорад ё писараш овоз андохта наметавонад, ӯро илтимос мекунанд, ки овоз андозаду бигиряд. Ӯ аз тахти дил хоҳиши онҳоро ба ҷо меорад. Хулқу атвори неке дорад. Нисфи мардumi Аспирингон ба хидмати ӯ эҳтиёҷ доранд. Ниёзмандон ӯро басо эҳтиром мекунанд. Аҷаб одами хубест, Саллоҳ!

- Хеста равам?

- Чӣ кори хубе мекунӣ. Домод, ту бишин!

- Домодат ба худат насиб кунад!

- Ба домодам худам арӯси дигаре меёбам...

Ин ҳама суҳанҳо ҷиддӣ гуфта мешуданд, касе намеҳандид. Набӣ Абдулло ҳамин тариқа ба духтараш ме-

фаҳмонд, ки ба ҳимояи ӯ ҳеч умеде набандад. Ҳар чизе дар оилаи ҷавон сар занад, бе даҳолати ӯ бояд ҳал шавад. Ӯ ҳеҷ наметавонад, ки тарафи якеро бигираду тарафи дигариро не. Ҳарду низ барои ӯ фарзанд ҳастанд. Ва боз онҳо якдигарро дӯст дошта гирифтаанд. Аз ҳама қозии зӯр барояшон бояд дили худашон бошад. «Дил ки гарм бошад, ин гуна хунукиҳои яклаҳзагӣ ба он таъсире намекунанд,»- меандешид ӯ ва ҳама ин носозиву ихтилофҳои ногузири оилаи ҷавонро бо ҳазлҳои худ барҳам мезад. Ин дафъа, чун дид, ки шӯҳӣ аз ҳад мегузарад, мавзӯи гапро дигар карданишуд, вале ноҳост бузе ба ҳавлӣ даромад. Бузи сиёҳ риши дарозе дошту фукаш сафед буд.

- Ин бузи кист?- пурсид Набӣ Абдулло аз ҳамсараш.

- Намедонам,- гуфт кампир.

- Эраҷ, зада барор! Аз хонаи Хиёлино дуртар бар, ки дигар барнагардад,- нидо кард Набӣ Абдулло ва ба тарафи Усто Усмон гашту идома дод.- Се бор шуд, ки ин бузи падарлаънат ба ҳавлии мо медарояд. Аз бузи ҳудамон то ҳол дараке нест. Онеш, буз канӣ?! Аз ин духтару домодат ҳамин қадар нафъ мебинем. Ҳушамон ба инҳо на буз ба хотирамон мерасаду на хар!..

- Бурдам, ба кӯчаи калон баровардам,- гуфт Эраҷ аз дари ҳавлӣ даромада. Ӯ ба кат наздик мешуд, ки сари буз аз дарвоза намоён гашт.

- Боз омад- ку?- пурсид Анварбӣ.

- Бузи кист, кампир?!- боз пурсид Набӣ Абдулло.

- Намедонам,- ҷавоб дод кампири ошуфта.

Буз ба сӯи кат меомад. Чашмашро аз пучоки тарбуз намеканд.

- Мон, Эраҷ, начунб. Бинем- ку, бузи кӣ бошад?- Анварбӣ хандид.

- Чӣ меҳандӣ, чундук!

- Ота, ин бузи ҳудамон аст.

- Не-е-е! Фукаш сафед набуд- ку?

Хандаи кӯдакон дар пушти дарвоза баланд шуд. Баъд кулоҳи қоғазини ранголуде ба даруни ҳавлӣ- назди кат афтиду овози Анвар баромад, ки касеро барои кулоҳ хоҳиш мекард; ранги кулоҳи қоғазин ба ранги фуки буз

монанд буд. Акнун Набӣ Абдулло чӣ будани гапро пай бурд.

- Ҳо, Анвари чувонахуке! Илоҳим, ба як мактабе дарой, ки чашмат аз китобу дастат аз дафтар дур нашавад! Илоҳӣ, мисли ҳамин буз риш барорӣ, ту беимон! Илоҳӣ...

- Амаки Набӣ, дуои бад накунед, ман ҳеҷ гуноҳе надорам. Бузатон бетаълим аст, ўро тарбия кунед; фаҳмонед, ки дар охири рӯзи кор ман асабӣ мешавам. Бегоҳӣ ба ман наздик нашавад. Охир, худатон ҳам наздам меомадед, ришатонро ранг мекардам...

- Ҳе, Илоҳӣ, духтардор шавию духтару домодат ҳар рӯз чанҷоли хонаро бардошта, ба сарат биёранд, худатро набинӣ!

Ў дигар дуою дабара накард. Аз дунболи буз давид. Аз шикамаш маҳкам дошт. Фукашро таги каш гирифт. Фармуд, ки обу собун биёранд. Бо оби хунук риши бузро мешуст, собун мезад. Тар менамуду собун мезад, мешуст! Мешусту гоҳ- гоҳе силӣ мезад ва мегуфт:

- Духтарат, ки бо домод носоз омад, риши бузат сафед мешудааст!

Кампир намедонист, ки ин гапро шавҳараш барои кӣ меғӯяд; чун ҳарвақта, баҳри хона барои ханда ё барои ў меғӯяд. Ба ҳар эҳтимол ў суханони Набӣ Абдуллоро ба худ қабул кард.

Шаб кӯдакон дар хонаҳои худ пеши калонҳо як ба як ҳама «испектакл»- и нави Набӣ Абдуллоро нақл карданд ва суханони ўро нуқта ба нуқта тақрор намуданд.

Аз ин рӯз ба баъд ҳар касеро, ки миёни духтару домодаш мӯйе мегузашт, «риши бузаш сафед шудааст» мегуфтанд. Мардуми Аспирингон аҷаб одатҳо доранд!..

АНҶОМ

Хиёл чӯраҳои хуб дорад. Бо онҳо вақташ хуш мегузарад. Пахтачинӣ ҳам сабук мешавад, дар хандаву шӯҳиҳои чӯраҳо дарди миён ҳам фаромӯш мегардад, вале Хиёл... Бештар Хиёл ба Сиолковский майл дорад: вай ба дигарон ҳеҷ монанд нест. Шӯҳӣ намекунад, кам механдад, аз ҳама чӯраҳо

сустҳаракат аст, ҳарчанд дар вақти паҳлуи ҳам чӯяк доштаншон аз Бозор танбех мешунаванд. Онҳо нафақат дарди миён, гоҳо пахтачини ро низ фаромӯш мекунанд. Аз суҳбати ҳамдигар то ҳол нагурехтаанд.

Сиолковский аҷоиб одам аст: аслан номи ӯ Сиолковский нест, ӯ ҳамон Аҳмад – писари Аҳтам аст, ки бо муаллими адабиёт мунозира карду пас ин номро аз ӯ гирифт.

Самовари Сафаралӣ мечӯшид, дудаш борик буд ва дуру дароз боло мебаромаду бо ранги кабудӣ осмон дармеомехт. Нисфирӯзӣ буд. Халтаҳои нимҳолии пахта дар таги сару паҳлуи мӯйсафедону ҷавонон мачақ шуда меҳобиданд, фарши ҷӯбини шипанг салқин буд. Мардум фароғат доштанд. Бедҳои азим шипанги хурдакии ҷӯбинро дар ҷигари худ аз офтоб панаҳ мекарданд.

- Мардум, ман дигар ба замин намебароям! – эълон кард муаллими адабиёт.

- Ба кадом замин намебароед? – пурсид Бозор.

- Ба ҳеҷ кадом, имрӯз кифоя, дигар намечинам.

- Муаллим, ин ҷо то бегоҳ аз замин намебароянд. Пахтачинӣ тамом ки шуд, дар осмон гардед ҳам, замин хафа намешавад.

Муаллим ошуфта шуд. Ҳарчанд ҷиддӣ сухан гуфта буд, ҳеҷ наметавард, ки мардум онро ҷиддӣ қабул кунанд.

- Андаке сабр кунем, тасфи ҳаво шиканад,- гуфт Аъзам- физик.- Ҳозир бароем, ба Худо, нотоб мешавем.

- Мана, гӯшти табақ нарасад, баҳузур аз сони Аъзам бурида хӯрдан мумкин, намаку уксус ҳам лозим намешавад. Худ дар арақ тар аст.

- Ба гигиена риоя кунед!- хитоб намуд Ардашер ва тарафи Самад айёрони чашмак зад.

Баноҳост касе бинӣ афшонад ё сулфад, рӯяш турш ва дилаш бечӯ мешуду вақти нисфирӯзӣ аз он бадбахт дуртар менишаст.

Ғуломи Девчашма тарафи муаллимон саҳт нигоҳ карду гуфт:

- Муаллимони муҳтарам! Бо нӯги қалам нон хӯрда, би-сёр нозук шудаед. Як- ду рӯз ҷабинатон ба кулӯхи тафсон расад, боке не. Мо як умр дар зери ҳамин офтоб будем.

- Моро- ку муфтхӯр гуфтани нестед, Гулом!?!- ба шӯр омад муаллим Саиди Рустам.

- Кори шумо маълум. То ҳол аз деҳаи мо як одами дуруст набаромадааст...- гуфт Гуломи девчашма.

- Ана ҳамин хел кор мекунем. Бачаҳоро аз дарс мононда, аз саҳар то бегоҳ дар таги офтоб нигоҳ медорем, равғани сарашон дар офтоб ки хушкид, баъд мегӯем, ки аз деҳаи мо одами дурусте набаромадааст. Ҳаргиз намебарояд!

- Програма мемунад, вақт камӣ мекунад, бачаҳо таълими дуруст намегиранд.

Шайхи ғунуда бедор буд. Ӯ қариб ҳазорсола бошад ҳам, баробари бори нахуст диданаш мегӯӣ, ки акнун ба 63 даромадааст; бо мардуми Аспирингон 964 сол аст, зиндагӣ дорад. Дар Боло буданд, бо онҳо буд. Поён омаданд, ҳамроҳашон Поён фурумад. Ба саҳро бароянд, ба саҳро мебарояд. Дар тӯю азо бо онҳост. Ҳарчанд ки ғартуту нимчон аст, ҳоло ҳам чашми бино ва забони гӯё дорад, овозаш хеле гирифтааст, қариб ношунаво, вале ўро, паст ҳам бошад, мешунаванд. Аз ў ҳеч чиз намекурсанд; ҳудаи меояд. Шарик мешавад. Мардум иштироки ўро, будани ўро ин лаҳзаҳо табиӣ медонанд. Аз ў маслиҳат намекурсанд, ҳудаи вақтҳои ночориву ноилоҷии одамон– марғу беморие, ки дар табобатхонаҳо ба ў даво намеёбанд, шаби арӯсӣ, вақти маросими никоҳ, номаълум ҳозир мешавад; одамон беихтиёр ба иродаи ў гирифта мешаванд. Албатта, муваққатӣ, пас аз гузаштани ин лаҳзаҳо боз ўро фаромӯш мекунанд. Бо ў дар тӯли ин ҳазор сол унс гирифта наметавонистанд. Мегӯяд, ки ин ҳама аз бегонагист. Ин сарзамин ватани келинаш мебошад. Зодгоҳи ў дар сарзаминест миёни нимҷазираи Арабистон. Ӯ чанд китоби кӯҳнае дораду онҳоро доим бо худ мегардонад ва, ба қавли мардум, агар содаеро ёбад, барои ў чанд сатреро аз он китоб мекунад.

Солҳои бистум ўро ғурунда буданд. Дами беҳушии ўро марғ-ҳалокати ў донистанду нимзиндаву ниммурда ба ҳокаш супурданд. Баъд гӯё фаромӯшаш карда бошанд, номашро намегирифтанд. Ин ҳамагӣ чанд рӯз давом кард. Ӯ аз поя чон гирифт. Нисфишабӣ аз ғӯр баромад. Ним-

мурдаву нимзинда дар миёни мардум пайдо шуд. Ақли ҳеҷ кас намегирифт, ки чаро ин тавр шуд? Фаромӯш карда буданд, ки ҷони банда дар эътиқод ба Холиқ аст ва дар садқат ба номи Ё.

Одами мешудагӣ– мешавад. Гапҳои беҳуда. Пештар ҳам кор мекарданд. Мехонданд. Ҳафтяк мефуруварданд, ҳофизхон мешуданд, ба фаҳми Бедил мерасиданд. Ку, ҳозир бифаҳманд!? «Дилам аз ғусса танг омад, ки чашми мӯр пеши ӯ, Бувад баҳре, ки дар чайби ҳубобаш осмон гунҷад», ё «Ин ҷӣ шӯрест, ки дар даври қамар мебинам, Ҳама офоқ пур аз фитнаву шар мебинам»- ро худатон намефаҳмед, аз шогирдонатон ҷӣ гила?

- Мефаҳмем, амак,- гуфт Валӣ. – Ин ҷо домолло Бедил санъати игроку ғулувро истифода бурдааст.

- Ҳазрати Бедил!- хитоб намуд молло Наҳуд

- Хуб, Ҳазрати Бедил!- розӣ шуд Валӣ ва ҳеҷ гапи ба нӯги забон расидаашро шунавонда натавонист.- Он кас ҳазрат ҳам бошанд, игроку ғулувро беҳуда истифода кардаанд.

- Ба Ҳазрати Бедил шак набиёӣ, ки забонат месӯзад, маҳмадоно! Ана, шогирдонатонро бину ҳулоса кун. «Игроку ғулув, игроку ғулув!»

- Он ҷи ки аз ақл берун аст...

- Фармудаи Ҳазрати Бедил аз ақл берун нест, фақат ақли мо ба идроки сухани ӯ намерасад. Гузаштаҳо мефаҳмиданд!

- Мо ҳам мефаҳмем, ҳатто тасаввур карда метавонем. Пешиниён ҳарчанд меғуфтанд, ки тасаввурнопазир аст, – гуфт Аҳмад, вақте ки дид одамон ҷиддан ба баҳс даромаданд.

- Мардуми имрӯз ба фаҳми Ҳазрати Бедил намерасанд!- аз нав ба шӯр омад молло Наҳуд.

- Баръакс, имрӯз Бедил бештар мафҳум аст.

Нимаи рӯзи Аспирангон. Офтоб, офтоб, офтоб... Замину осмон хонаи офтоб буд. Замин мисли тоба тафсон буд, ҳама маҳлуқи рӯи замин сар ба тағи бутта мекашиданд. Худро ба даруни об мепартофтанд ё ба сояи дарахтони тунукбарг мегирифтанд. Аз назди шипанг оби лойолуде мегузашт, ки ҳам духтарон по ба вай андохта

менишастанд ва ҳам шамолаки камқуввате низ аз он бармехост.

- Барои фаҳмидани, ақаллан, ҳамин байти Бедил аз кайҳон ба замин нигоҳ кардан даркор.

- Дуруст!- гуфт Мулло Нахуд.- Ин байт, хоҳед- нахоҳед, шуморо мебардорад. Ҳавоӣ мекунад, савдой...

- Ҳеҷ гап не, ман вақти хондани ин байти Бедил бутта-еро саҳт медорам, – гуфт Гули обдаҳан.

- Ман исбот мекунам,– гуфт Аҳмад.– Вақте ки ин байтҳоро меҳонед, мебинед, ки чашмандозу назаргоҳи муқаррарии инсонӣ қудрати тасаввури онро надорад. Дарҳол мешиканад.

- Танҳо назари Илоҳӣ метавонад онро бубинад,- тоқат накарда гуфт мулло Нахуд.- Аз худ, аз замин баланд шудан даркор.

- Чӣ қадар? – пурсид тамасхуромез Бозор.

- Агар маҳз ҳамин лозим бошад, ҳисоб мекунем, вале донаҳои чути шумо барои ҳалли он беҳад кам аст.

- Роҳашро гӯй, худамон ҳал мекунем.

- Хуб. «Дилам аз ғусса танг омад: чашми мӯр пеши ӯ монанди баҳрест, ки дар чайби ҳубобаш осмон меғунҷад. Чашми мӯрча, чайби ҳубоб, баҳр, осмон- инҳо барои ақли одӣ тасаввурпазиранд. Барои осонии кор мо инҳоро шар-тан бузургиҳо меҳонем, бузургиҳои математикӣ: чашми мӯрча, бузургии дараҷаи як, чайби ҳубоб, бузургии дараҷаи ду, баҳр, бузургии дараҷаи се, осмон, бузургии дараҷаи чор. Чашми мӯрча пеши дил чу баҳрест, чунин баҳрест... чунин баҳрест, ки дар чайби ҳубобаш осмон меғунҷад. Дил ин ҷо бузургии асосиву мустақили қиёсшаванда, чашм бузургии дувуми қиёскунанда, ҳар ду мутаносиби чапанд, вале пеш аз қиёси ҳар ду бузургии дувуми қиёскунанда худ низ қиёс металабад. Ин бузургиҳо нисбат ба ҳам мутаносиби ростанд ва дар якҷоягӣ бо бузургии асосӣ- дил мутаносиби чапанд.

Роҳи аз ҳама осони ҳисоби ин бузургиҳо ҷен кардани яке аз дараҷаҳои бузургии дувум аст. Масалан, осмон. Аз уфуқ то уфуқ муқаррар кардем; акнун ҳубоберо, ки чайбаш баробари осмон аст, ёфтем, пас баҳре (укёнус)- еро, ки чунин ҳубобҳо дорад. Дар он баҳр чӣ қадар ҳубоб аст: сад ҳазор,

миллион? Ҳамаи инро ёфтед. Ҳисоб мекунад: чанд триллион километр баланд баромадан лозим, ки барои ба чашми одӣ дидани ин масоҳати дар роҳи ифодаёфта имконият диҳад. Бовар кунондем, ки ин масоҳат аз масоҳати замин чандин ҳазор баробар зиёд аст. Пешакӣ гуфта метавонам: баробари офтоб баромадан даркор, аз назди офтоб ин масоҳатро бо нигоҳатон фаро гирифта метавонеду халос.

- Пас Бедил месӯзонад? – пурсид касе.

- Ҳоло имконияти ба офтоб баромадан надорем. Ҳарорати он беҳад баланд аст. Оҳану одамро месӯзонад.

- Ба мисли Аспирингони мо будааст.

- Ба офтоб фақат аспирингониён мерафтаанд- да,- гуфт Валӣ.

- Кӣ бекор аст, ки ба он чо меравад?

- Гули шабнамзада, – гуфт Ҳабиби Ҳангӣ.

- Канӣ вақт? – гуфт Гули шабнамзада.

- Вақт бисёр, ҳавсала кам, – гуфт Ҳабиби Ҳангӣ.- Мерафтӣ, нағз буд. Шояд оби даҳонат ҳамон чо хушк мешуд.

- Ҳайр, муноқиша накунад. Аз Бозор- ака илтимос мекунем,- гуфт Ҳабиби Ҳангӣ.- Як- ду рӯз ҷавоб медиҳанд.

- Ман намедонам. Ин корхоро худи бригадир ҳал мекунад,- гуфт асабиёна Бозор.

Бригадир дар ин наздикиҳо набуд.

- Худат намеравӣ?- пурсид Валӣ аз Ҳабиби Ҳангӣ.

- Ба рафтани ку, меравам, пахтаро кӣ мечинад?

- Гули шабнамзада. Ё пахтачин аст- ку?

- Агар каси дигар мебуд, ҳам ба чои худам, ҳам ба чои вай пахта мечидам, ки то ба офтоб равад. Ҳабиби Ҳангиро замин базӯр мебардораду боз шон бо ҳамин чирки бадану дили сиёҳаш ба офтоб мерафтааст. Ҳамин офтоб бе касофати ӯ монда буд,- гуфт Гули шабнамзада.- Одамеро фиристед, ки дар офтоб доғ намонад.

- Бовар кун, Ҳабиби Ҳангӣ аз он чо тифл барин мефурияд. Сафеду пок. Охир дег сиёҳу чиркин шавад, равған мерезанду миёни кураи оташ меандозанд.

- Не, одами доғдору сиёҳдил аз сари худ баланд баромада наметавонад.

- Бозор чӣ хел?
- Чашмаш доғ дорад, чӣ гуна пойинро муоина мекунад?
- Як пурсед- чи?
- Акаи Бозор!
- Ааа...
- Камакак боло баромадан даркор.
- Не, маро чоям соз аст. Аз ин баландтар баромада наметавонам. Он чо бригадир аст, метарсам.
- Хуб
- Бригадир намерафта бошад? Камкор аст.
- Меравад, вай баландиро дӯст медорад, вале ба офтоб рафтани ӯ беҳуда аст: ба замин нигоҳ намекунад.
- Ана худашон омаданд!

Наим аспӣ пойғаҳ барин ҳарсос зада меомад. Таги кашу куртааш шӯра баста буд. Арақ аз сару рӯяш мешорид.

- Наим- ака, ба офтоб рафтан даркор. Ягон каса ҷавоб диҳед,- муроҷиат кард Валӣ ба бригадир.

- Не, ҷавоб нест. Ҳозир кӯдакхоро аз гахвора гирифта, ба пахта сар медиҳаму... Не, ҷавоб нест!- ниҳеб кард Наим ва аз онҳо гузашта рафт, то бори дигар онҳо аз ӯ ҷавоб напурсанд. «Ана, пахтачинӣ ки тамом шуд, ду моҳи тамом бекор мемонанд; дар ин ду моҳ ба кучое ки раванд, рафтан гиранд: ба осмон мераванд, ба оф-то-б.» - Чӣ, чӣ? Ой, говсавор, чӣ гуфти!? Ба кучо рафтани!?

- Ба офтоб. Аҳмад гуфт, ки аз ҳамон чо ба замин нигоҳ кунем, то аз баҳри бекарони ҳаёлотӣ Бедил оғаҳ бигардем...

Аҳмад- писари Аҳтам пеши даҳани ӯро гирифт:

- Ҳеҷ ба офтоб рафтан лозим не, мардум агар нуқта ба нуқта ҳисоб карда бароянд, масофае ҳосил мешавад, ки аз офтоб болотар меравад.

- Бидъат! Аз офтоб болотар маъвои Илоҳӣ аст. Не, намомонам! Ба он чо расидани пойи бандагон манъу номумкин аст!- фарёд кашид Мулло Нахуд.

- Мамнӯёгоҳ Бешаи палангон барин- ку!- гуфт Валӣ.

Вале Мулло Нахуд аллакай дар рӯи хок мегелиду поча мезад; салла ба гардан печида, кафк аз даҳон сар медод. Ким- киҳо ӯро ба замин бардошта шинонданд. Кафки гирди даҳонашро пок намуданд. Ӯ базӯр нафас мегирифт.

Мулло Нахуд ба илми имрӯза, ба ҷавонони саҳро ҳазору як нафрин меҳонд ва боз дар айни ҳол аз нафрати худ метарсид. Мабодо дуои бади ӯ ба ҳудаш баргардад. «Онҳо одамони одӣ не, меандешид ӯ. Модоме ки фикри онҳо аз назаргоҳи Илоҳӣ мегузарад, масофаи заминро офтобро сантиметр ба сантиметр аниқ карданианд ва боз даъвои ислоҳи онро мекунанд, дар қатори бузургон мебошанд.» Вай бо онҳо мунозира карда наметавонад, пир асту камқувват. Шояд аз бузургии ҳаёлотӣ кайҳонии Бедил беҳуд гашт? Ё аз тарси он ки бо ҳисоб ин кӯдакон макони Илоҳиро меёбанд?

- Ба офтоб ё аз он баландтар баромадани мо, ба хоҳири идроки як байти Бедил, нолозим аст. Агар фақат барои ҳамин бошад, аз тарафи мо дар ҳаққи Бедил номардии калонест; мо бояд аз замин истода, ҳаёлотӣ кайҳонии Бедилро бифаҳмем. Вақте ки мо байтро меҳонем, он ҳастии моро барои парвози эҳсоси баланду бузурге омода мекунад. Муҳиммаш ҳамин аст.

Наим саркор, ки ба назди онҳо омада буд ва ба суҳбатонии ваҷҳмонанди Аҳмад гӯш меод, аз Аҳмад пурсид:

- Эй, Аҳмад, бачаи кӣ мешавӣ?

- Бачаи Аҳтам.

- Аҳа- а, Аҳтама писараш? Ҳамоне, ки таъриф карда мегастанша- а? Аҷаб хубе, аҷаб хубе! «Ба офтоб баромадан лозим нест,»- гуфтӣ? Барои чӣ? Лозим аст. Ман меҳонам ба офтоб бароям. Агар доно бошӣ, ҳисоб кун, барор, ман мебароям. Ҳозир ту аз пахтачинӣ озод. Ҳисоб кун, ҳисоб кун!

- Коғазу қалам намерасад, – гуфт Аҳмад.

- Дар замин навис, замин калон аст. Ҳамаи навиштаҳои ҷаҳон мебарад.

- Хуб шудааст.

- Дигарон ҳезед! Бозор, мардума ҳезон, пахта месӯзад.

Аҳмад аввал пиндошт, ки Наим мисли пешина худро содаву уволаро ангошта, жожхой мекунад, то дар қорре ғайри одати мардум ӯро ба даст афсонаду дар пешии одамоне масҳараш намояд. Ният дошт, ки агар бори дувум аз ӯ чунин муомиларо бубинад, бо суҳбатии дуруште посухаш бигӯяд. Ӯ акнун кӯдак нест- ку!?

- Аҳмад, чӣ истодаӣ? Сар кун!

- Одамҳо аз шипанг бароянд, баъд ҳисоб мекунем, – ӯ сухани дуруште нагуфт. Натавонист.

- Бозор, хезон мардум! – амр дод Наим

Калонҳо аз чояшон бархестанд. Дасту пояшон тахта барин буд, қату рост намешуд. Онҳо ба мисли робот рӯ-рӯи фарш по монда, аз шипанг дур шуданд. Муаллимон андаке ҳаял намуданд. Ҷавонону наврасон пеш гузаштанд: ачаб шӯху бебок буданд онҳо: бо либос худро даруни оби лойолуд афканданд. Куртаҳо дар бадани онҳо меҳушканд, шах мешаванду метафсанд.

Аҳмад худро ба об назад Кулӯхеро гирифтӣ рӯи фарш рақамҳоро сабт кардан хост. Нашуд. Фаршро ранг намолида буданд. Тахтаҳо ҳамранги кулӯх буданд: хокосову гардолуд.

Ӯ чӯбакеро гирифтӣ ба навиштан сар кард.

Баъде, ки мардум дар миёни замин пароканда шуданд ва касеро бо касе кор намонд, мулло Нахуд ба назди Аҳмад омада, насиҳаташ кард:

- Аз офтоб он тараф нагузар, писар! Дуои неки мани пирро бигир.

Аҳмад мӯйсафедро наранҷонд. Ваъда дод, ки ҷойи аниқи назаргоҳи Илоҳиро касе аз ӯ нахоҳад шунид.

Вакте ки офтоб сарнишеб шуд, Аҳмад дар сари замини пахта буд: овози бачаҳо ҳам ба гӯши ӯ намерасид. Сари ӯ дар банди рақамҳо буду дунёро фаромӯш карда.

Қасос! Барои кӣ?

Барои оромиву осоиши нафс ду каси дар гардишҳои рӯзгор рӯ ба ҳам омада талош мекунанд. Инро барои чашми мардум анҷом медиҳанд. Барои он мекунанд, ки ба маломати ботинии мардум гирифтӣ наштаванд. Оё мардум ҳамчунинанд, ки ӯ мепиндорад? Сухане барои таскини нафси таҳқирдидаи онҳо мегӯянд дар дил бечораву ҳақирашон мепиндоранд. Магар барои мардум бечораву ҳақиранд?

* * *

- Чанд сӯм гирифтӣ?

- Чордах сӯм.

- Мана, боз панҷоҳ сӯми дигар, бигиру баромада бирав.
- Кучо равам?
- Кучое хоҳӣ.
- Барои чӣ?
- Гӯё намедонӣ?
- Хайр, чӣ гуноҳ кардам?
- Обрӯ гирифтем, писарам.

Модар хомӯш буд; на чониби писар менигарист, на чониби ҳамсараш. Хиёл ашк ба ҳам намерехт. Хомӯшии модар фоли нек буд. «Онҳо ягон маслиҳате кардаанд, ин қадар дилпур аст,»- аз фикр гузаронид Хиёл ва ба хонаи хоб гузашт.

Дер гоҳ хоб карда натавонист. Чашмонаш боз буданд. Баъд, субҳидам, хобаш омад. Хоби гароне буд:

Торикии сип- сиёҳ нури моҳи пурраро макида гирифта- аст. Онҳо, ду нафар, дар либоси сафед ба истиқболи ҳам- дигар мебароянд. Остинҳо ба сурати боли кабӯтаранд. До- мани пирохани сафеди зебо дароз асту дар рӯи замин ҳари- ри тунуки сафед тарки бадани сафедаш менамояд. Онҳо ба ҳам наздик мешаванд. Дасти ҳамдигар мегиранд.

- О, кабӯтари сафед, – мегӯяд Хиёл.
- О, кабӯтари сафед,- мегӯяд Сабо.
- Майли кучо дорӣ?- мепурсад Хиёл.
- Майли осмон,- мегӯяд Сабо.
- Дасти маро бигир,- мегӯяд Хиёл.
- Паридем!- мегӯяд Сабо.

Даст ба даст мешаванд ва сӯи осмон парвоз мекунанд.

Аз осмон ба замин назар меафкананд: аспи сурхи бу- зург плуги сафедеро дар замини сиёҳ мекашад; ёлу думаш овезон, аз бадани сафедаш кафки сафед мерезад, аз пара- ки бинияш дуд мебарояд, чашмонаш пеши пояшро рав- шан мекунанд Позаҳои плуг тафсида сурх шудаанд. Аз думи плуг хатти сафеде менамояд, ки охир надорад. Онҳо паст мефуроянд ва ба нӯги плуг менишинанд. Позаҳо аз ҳад чуқур ба замин мехаланд; он сафедиҳо устухони за- минанд. Позаҳо чанд қабати заминро чаппа мегардонанд. Онҳо дар қабати замин ҷуфти кабӯтаронро мебинанд, ки даст ба даст хобидаанд, ҷуфтеро ҳалқа ба гардан аст,

чуфтеро пой дар занчир аст, чуфтеро тири пайкон аз дилашон гузашта, чуфтеро бо санг зада куштаанду чуфтеро пой дар гил мондааст. Хиёл аз лигоми асп кашид. Асп истод. О, падарқусуре, меистодааст! Пас позаҳои плугро бо азобе тоб дод. Аз ҳама қабатҳои замин берун кашид. Ва дар қабати охири замин монд. Поза як ваҷаб дар замин буд. Асп аз нав қадам зад. Хиёл дар сари плуг менишаст. Сабо кадом як тухмиро мекошт. Тухмиҳо дарҳол неш мезаданд, муғча мебароварданд. Муғчаҳо ғунча мешуданд. Ғунчаҳо мешукуфтанд. Акнун гулҳои суп-сурх, қатори офтобпарастҳо барин, аз думи плуг кашол меёфтанд. Писарону духтарони ҷомасафед сӯи гулҳо медавиданд.

Аслан кабӯтарон ба дили гулҳо нӯл мезаданд. Хандаи гулҳо ва кум-куми кабӯтарон аспи сурхро меронанд. Ў ба сӯи осмон бол мезанад.

Хиёлу Сабо ба замин, ба гулҳои сафед болафшон видӯ меғӯянд.

АЗ САРГУЗАШТҲОИ ҲИДОЯТ

Қиссаи нотамо

Таҳоратхонаи эшон дар болои ҷӯйбор ҷойгир буд. Ў панҷ вақт ба он ҷо мебаромад.

Ҳидоят ва Ҷамшед дар поён, дар ҳамин зери тут, нишаста буданд. Аз бекорӣ гаранг, хаста; чи қадаре ба ҳам нигоҳ кунанд, чи қадар гапхое бизананд, ҳамаро гуфтаанд, дигар гапи нав намондааст. Коре барои худ бояд пайдо кунанд. Камонгулак дар пеши пояшон, сангҳо дар халтаи бари камарашон. Ҷамшед ду-се қурут дар кеса дорад. Ҳидоят чизеро аз хона гирифта натавонист, андаке аз хоб дер бедор шуд. Модараш аллақай говдӯширо тамои карда буд. Даст аз синаи гов қанда буд ва аз молхонаи пахлуи дарвоза мебаромад. Ҳидоят ба сараш кӯрпа кашид. Либосашро зери кӯрпа мепӯшид. Ба ҳазор эҳтиёт, вале аз ҷашми модараш ҷунбучули ӯ дар зери кӯрпа пинҳон намонда буд.

- Ҷӣ дард дорӣ, мембурӣ!- пурсид аз ӯ модараш.

Барои кори динарӯзааш ҳоло ҷазо нагирифта буд. Шаб торик шудан баъд ба хона даромад. Дар шаб, дар торикӣ намезаданд. «Шаб задан сиёҳӣ дорад,»- гӯён ӯро намезаданд. Акнун вақти ҷазо расида буд. Ў лаҳзае беҳаракат монд. «Мегада бошад ё не? Меғурезам. Ё дер шуда бошад?» Ў дар тағи кӯрпа метапид.

Оҳиста аз тағи кӯрпа нигоҳ кард. Модараш лаҳзае хомӯш шуда буд. «Ҳа, ширро ба ҷаҳт меовезад. Дар тағи равзана, дар поёни сутун, химча дорад.» Ҳидоят хесту гурехт. Куртаашро аз болои сараш гирифта тавонисту халос. Ғулак дар шохи зардолу буд, зардолу дар пеши дарвоза. Ў ғулакро гирифт ва башаст, мисли оҳӯ, аз дарвозаи боз парид. Ҳо, акнун гушнагӣ ҳам оҳиста- оҳиста аз шикамаш ба пойҳо мефуромад. Ҳолӣ, як дам пас, ба шикари парандаҳо мебароянд, ки дами дигар қасосашонро аз эшон бигиранд. Баъди ҷанд лаҳза эшон ба таҳоратхона мебарояд. Аз обмӯрии беҳи девор нигоҳ мекарданд. Эшон сулфақунон аз хона баромад. Футааш дар сари шонааш, бе салла, бе ҷома буд, кур-

таи дарози сони сафед то ба болои зонувонаш мефаромад. Рафту банди эзорашро кушод. Ва ҳам шуду сари по дар лаби чӯйбор нишаст. Дасташро, дасти чапашро, ба об бурд, як каф об гирифт ба байни пойҳояш зад. Хидоят кулӯлаи чормағзро дар чиллаи камонғулак чой кард. Мӯрӣ ба қадре кушода буд, ки ҳама амали эшонро баҳузур ба мушоҳида гирифтани мумкин буд. Хидоят х.. и эшонро ба нишон гирифт ва зеҳи камонғулакро кашид. Тир рост дар адли х.. и эшон зад ва эшон «воҳ!» гуфту саракӣ дар даруни чӯйбор афтод. Хидоят Чамшед гурехтанд.

Зани эшон гарду рӯи суфаро меруфт. Ногаҳон дид, ки об аз таҳоратхона сӯйи хона медавад. «Қадам чувонимарг обро ламба андохтааст!»- гӯён ба тарафи таҳоратхона рафт.

Рафту шах шуд. Дигар аз дари таҳоратхона на пас меафтад на пеш. Эшон дар таҳоратхона ба шикам дар чӯйбор хобида буд.

Об ламба хӯрда, аз лаби чӯйбор медавид ба тарафи хавлӣ. Эшон паст- паст нолиш мекард.

Зани эшон мардакашро базӯр аз чӯйбор баровард.

- Дар таги шонаи писарам як хоккуши хушк бикашед, нам нагирад, – мегуфт модари Халқуллоҳ, вақте ки ўро аз дарвоза мебароварданд.

Ў аз дилсӯзии одамон метарсид. Аз ин рӯ, пеши одаме аз як лаҳзаи кӯтоҳ ё бештар намеистод, саломуалайк мекарду мегузашт. Бештари одамон вақти таъзия хомӯшанд; хомӯшӣ дар вақти ҳодисаи нохӯш хубтарин дилтиҳӣ аст. Ҳама гуна сухан дар ин лаҳзаҳо дурушту ночаспон ва саҳту ғашовар менамоянд. Ё даст ба дасти азодор медиҳанд, агар шахси хеле наздик бошаду аз роҳи дур омада, ўро ба оғӯш мегирад ва ба оҳистагии даст ба шонаҳояш менамояд; бештари бештар даст ба сари шонаи одами азодор мениҳанд.

«Дилатон танг нашавад» ё «Дилатон ганда нашавад» мегӯянд мардуми шимол. Ин ҳам бад нест, вале барои сокинони қисми ҷанубии Тоҷикистон ин гуна гуфтани таъзия ва изҳори эҳсоси худ аз ҷиҳати ин воқеа ҷандон қабул нашудааст. Хомӯшӣ афзалтар аз ҳама гапҳои қолабӣ аст.

Занҳо гапи дигаранд. Онҳо рӯйи мурда овоз меандозанд.

Ва маҳзи ин ки аз дар медароянд ва чашмашон ба соҳиби мурда бармеҳӯрад, овоз меандозанд ва навҳа мекунад. Хеле аҷиб аст, ки ҳар кадоме дардҳои худро, мурдаҳои худро, агар хоҳараш буд ё бародараш, ё модараш, ё барои кадом каси дигаре аз наздиконаш, ёд мекунад, сифатҳои ӯро як-як тавсиф месозанд ва ин бо навбат мешавад. Касе дар миёни навҳаи дигаре марсияи хешовандони худро шурӯъ намекунад. Сари овози ҳамдигарро мегиранд ва гиря идома меёбад. Шахси дигаре ба маҳзи ин ки навҳаи ҳамроҳаш ба поён расид, аз ғаму дарди худ навҳа оғоз мекунад. Дар як мурдахона аз аксари шахсоне, ки аз ин дунё рафтаанд, аз дарду алами наздикони ӯ, аз мушкилоте, ки баъди гузаштани ӯ дар он авлод ё оила ба вучуд омадааст, хабардор мешавӣ.

«Ту рафтиву надидӣ, ки фарзандонат чи одамони хубу бадавлат шуданд, ғамашонро меҳӯрдӣ, зиқ мешудиву фикр мекардӣ, ки чӣ одамоне мешуда бошанд!» Ё ки меғӯянд: «Ту будӣ, ки мо дар ин хона обрӯ доштем, ту рафтиву мо хор шудем! На духтар пешам меояд, на писар парвои ма дорад, на касе ба дарамон меояд, на касе аз ҳоламон мепурсад! Ту будӣ, хона пуродам буд, пойи одамӣ аз хоку дарамон канда набуд! Меғуфтам, ки мардаки чӯрабоз дорам, на шаб ором дорам, на рӯз, на дар хоб осудаам, на дар бедорӣ! Ку дигар ӯ хандаҳот, ку дигар ӯ шӯҳиҳот, ку дигар ӯ чӯраҳот, ку дигар ӯ хонаи серодами пурмеҳмони як мудом чароғи гирён доштаамон! Хонаме, хонаме, хонаме, хонам!»

Ин овози кампири Сайлӣ буд; овози ӯ нарм буд. Гови пир овози ӯро мешинохт; овози ӯ ба гови пир шинос буд. Шомгоҳон ба хонаи онҳо медаромад. Эҳ, имрӯз ӯро ба пода сар надоданд. Фаромӯш карда бошандаш, ғами калон. Не! Не! Фаромӯши кучо? Ин ҷо агар соҳиби хона фаромӯшат кунад ҳам, ҳамсоя ба ёдаш мерасонад. Ҳа, ҳамсоя фаромӯш намекунад. Пас тақдири ӯ ҳал шудагӣ. ӯро сартахтагӣ мекунад. Гови пир хеле аз дари бози оғил ба саҳни ҳавлӣ нигоҳ кард: саҳни ҳавлӣ хеле баланд буд; ҳавлии пеши хона дар рӯ ба рӯи айвон чанд зинаи бетонӣ дошт, ҳафт зина, гоҳ- гоҳе гови пир майли ҳавлии баланд мекунад ва меравад аз ин зинаҳо ба боло. Пас имрӯз умри ӯ ба охир мерасад. Гови пир бо сойқаи ҳайво-

ниаш ин ҳақиқатро ошкор кард. Рамуз гирифт аз ин воқеахову аз ин овозандозиҳо.

Санг дуд мекард. Не, санг дуд дошт; баъди борону намигарихои беохир ногаҳон абрҳо аз сари теппаҳо канда мешуданд, офтоб мебаромад ва сангҳо тасф мегирифтанду ҳавл сар медоданд. Ҳо, акнун чунин буд дудкунии сангҳои дар ҳошияи дарё тунукоб.

Дар пеши дари оғил, паҳлуяки охур, санги намак меҳобид. Ҳидоят онро аз кухи Даҳани намак оварда буд. Гови пир гоҳ- гоҳе онро мелесид. Рӯи намаксанг пур аз чуқуракчаҳо шуда буд. Ҳар кадоми онҳо мисли даҳани тоқӣ калон буданд. Коса- коса чуқуракҳо рӯи санги намакро фаро гирифта буданд. Гов сарашро ҳам кард ва аз рӯи санги намак як лес гирифт; не, гӯё бўса гирифт. Ҳо, рафт. Аз оғил баромад. Ў Даҳани намакро надида буд. «Чойи дурест!- меғӯянд мардум. Дар он дараи танге, ки Кангурт ба интиҳо мерасад, истодааст.» Мардуми таҳҷой аз намаки мағоза кам истифода мебаранд. Аввалҳо ҳаракӣ, ҳозирҳо бо машину дучарха ҳар сари чанд вақт аз он ҷо намак мекашанд. Намаки ширин, намаки бомазза хӯрокро хуштамъ мекунад.

«Ман дирӯз хеле хаста будам, натавонистам аз ҳоли дӯстам, ки чанд рӯзе шуд беморие дорад, хабар бигирам. Худро мазаммат мекунам: чаро имрӯз нарафтам? Пагоҳ чаро намеравам? Ба ҳаққи Худо, аз онҳо дил кандаам!»

Ў дасташро ба фарқи сари бемӯяш монд; хелеҳо шуд, чунин саҳт аз ҳоли дӯстонаш ба андеша нарафта буд. Ҳо, худро хеле саҳт ва дуру дароз мазаммат кард. Чойи дар рӯйи миз ниҳода ҳам сард шуд. Стакан дигар дасташро намесӯзонид.

«Хулқи худро ислоҳ мекунам.»

Оҳиста бархосту пардаро аз шонаи тиреза раҳо намуд; шасти шамол ғашт, дигар то сари ӯ намерасид боди сард.

ДАВЛАТШОҲИЁН

Роҳи Дангара. Идомаи нақли Убайдулло

- Ин акаи мо милиса гузаштагӣ, – гуфт Фаттоҳ ва ўро оҳиста дар рӯи чогаҳаш хобонд.- Бисёр одамҳои хуби Кангурт аз дасти ҳамин мурдагӣ! Бисёр чаллод буд ин...

Мардак, ки дар назми ҷон буд, ҳеҷ ҳаракате намекард.

Гӯё намешунид, ё намешунид.

Ў аз роғи чашмонаш ба сақфи дудхӯрдаи хонаи пастак нигоҳ мекард. Нигоҳ намекард, дидагонаш ба сақф беҳадаф духта шуда буданд. Риши сафедаш, ки дар чеҳраи бараҳнаи хушкидаи ӯ парешон хобида буд, гоҳ- гоҳе як меларзид.

Ногаҳон гулӯаш хир- хир кард, мисле ки дар он чизе дармонда бошад. Ҳамроҳони Фаттоҳ ҳам аз суханони берӯёнаи ӯ ва ҳам аз вазми мӯйсафед ҷониби ҳамдигар бо чашмони пурсуол ва пур аз шак нигоҳ карданд.

Ва баъд гуфтанд:

- Биё, мон, Фаттоҳ, бас кун! Мӯйсафеда ғам надех.

Фаттоҳ сар мечунбонид ба оҳанге ва мегуфт:

- Ма рост мегум. Як халта ордену медал дорад.

- Мон, аката дар дами ҷонбуройиш ғам нате! – гуфт ян-гааш ва дастархони рӯи дасташро дар пеши меҳмонҳо ниҳод.

Кӣ дар ин вазият чой меҳӯрад?

- Росташро мегум! Ина ҳудуш буга! Ака, гап зан! Ака! Янга, таксарӣ биёр! Таксарии бисёр- бисёр!

- Э моне, чоруш мекунӣ?!

- Не, ака! Мегӯӣ?- гуфт Фаттоҳ ва болиштҳоро дар зери сари ӯ чид. Синаи мӯйсафед хеле баланд шуд. Фаттоҳ ба даҳани ӯ чанд катраи чой рехт, об аз кунчи лабонаш ба ришаш рехт. Фаттоҳ одами ба гап қариб набуд. Як илоче буд: ўро ба зӯрӣ аз сари болини мӯйсафед дур кардан, вале ҳамроҳон худдорӣ менамуданд. Ҷанҷолу хархашаи Фаттоҳу ҳамроҳонаш ҳоли мӯйсафедро дар дами маргаш табох хоҳад кард. Онҳо худдорӣ намуданд.

- Бигӯ, ака! Ҳо, мардака чӣ хел парондӣ, вақте меҳост

бигурезад? Аҳмади Миращӯрира ёд дорӣ? Бигӯ, охир, бигӯ, ака!

Лабони мӯйсафед чунбиданд. Фаттоҳ шодӣ кард. Ба ишораи сар ҳамроҳонашро ба шунидани суханонони мӯйсафед ҷалб мекард, вале овози мӯйсафед намебаромад.

Ў воқеаҳоро медид, ба забон меовардашон.

- Гуфтестай, ба Худо, гуфтан дорад!

Аз ҳозирон касе овози ўро намешунавид, вале хушашон ба лабони мӯйсафед буд.

- Мара гуфтан, ўра биёр,- шуниданд овози ўро. Овози хеле паст, аз ин пасттар овозеро нашунида буданд. Гӯё аз даруни гӯр мебаромад.- Гурехт. «Бест!»- гуфтам, наистод. Камонро гирифтаму парондам. Қалпоки сараш парид.

- Шуниден, шуниден! Қалпоки сараш парид, мегае! – Фаттоҳ шунидаҳояшро шарҳ медод; ҷанголашро болоӣи сараш бардошта, косахонаи сарашро маҳам дошт.- Ина ҳамӣ ҷорра мега!

- Мағзи сараш тит шуд...

- Диден! «Мағзи сараш тит шуд,»- мега! Ба Худо, и ҷаллод буд!

Мӯйи сари Фаттоҳ парешон шуда буд. Вақте ҳам мешуд, рӯйи ўро аз назари ҳамроҳонаш панаҳ мекард.

- Гуфтанд: «Фалониро биёр!» Хонааш рафтам, камон сари китфам. Медонистам, ки дар хонааш ҳаст. Рост ба даҳани дарааш меравам, занчири дари дутабақаашро ба болодарӣ мезанам. Занаш мебарояд, мепурсам, ки дар кучост? Мегӯяд, ки дар хона нест, кучое рафтааст. Бовар намекунам. Занак зораву тавалло мекунад, ки надароям. Медароям. «Надаро!»- мегӯяду ба зону мезанад. Медароям, аз болои зонувони занак мегузарам. Мебинам, ки дар хона нест, парешон намешавам. Дар ҳамин наздикиҳост! Дуртар меравам ва рост ба болохона нигоҳ карда тир мезанам. Ў аз дари болохона худро ба замин ҳаво медиҳад. Он тарафи хонаӣи ў дараҳои бисёре дорад. Як хушкрӯде низ аз пушти тирезааш мегузарад. Медавам ба ҳамон тараф. Камонам думила аст. Як тири дигар дорам. Мезанам дар сараш. Аввал чен кардам, албатта, сарашро. Ў гурехт, нагуфт, акаи фалонӣ, ба ёд наовард, ки ман аз ў калонам. Нагуфт, садқат,

акаи фалонӣ, напарон! Мепаронам. Рост дар сараш мезанам, калпоқи сараш мепарад...

- Диден, ин мардак одамони хуби кангуртира куштааст! Ку, ҳамуне, ки кӯдакораву ку, чӣ хел ҳаму мардака паронданта накл кун?

Мӯйсафед чон гирифта буд. Акнун дастонашро чунбонида, албатта, на он қадар ки аз сараш болотар равад, накл мекард, чи гуна чен гирифтанашро нишон меод, кӯшиш дошт, ки афтидани кушташударо низ нишон бидиҳад.

- Рафтам ба дари хонаш: занаш баромад. Гуфтам: - Фалонӣ дар кучост? Занақ гуфт, ки нест. Қасам хӯрд, ки ба роҳе рафтааст, коре доштааст. Хандидам. Гӯгирдоро аз киса баровардам. Камонам дар сари китф, тир андохта шуда буд. Парво надоштам, наметарсидам, аз бало наме-тарсидам. Дар номи Худо чонам, рафтаму ба хафи каҳдарза гӯгирд халидам, хаф дар гирифт. Аввал кӯдакон баромаданду гурехтанд, баъд ҳуди мардак баромад: пешодунбол давиданд. Ба фурсате камонро аз китфам гирифта, онҳоро чен кардам: аввал кӯдакро задам. Кӯдаки калониро тир дар пояш расид. Як тоб хӯрду дар сари дав чор бор муаллақ рафт. Як овоз бароварду хомӯш шуд. Баъд кӯдаки дувумро нишон гирифтам: ба ӯ ҳам расондам, ӯро ба як тир куштам. Кӯдаки дувум намечунбид, вале медонистам, ки ҳоло намурдааст. Мардакро аввал дар пояш задам, лангон гурехт. Бори дувум дар дасташ задам, дасташ ба қадаш рост шуд, шалҳа шуд. Танҳо бо дасти чапу пойи росташ ҳаракат мекард. Ба Худо, медавид. Бовар намекардам, ки тирам ба ӯ расида бошад. Не, бовар мекардам, ки расидааст, вале бовар намекардам, ки корагар бошад: тир корагар нарасида буд. Ин дафъа дар паси каллаш тир ҷой кардам: афтид, мурд. Гаштаму рафтам, ҳамин дам...

Акнун чашмони мӯйсафед кушода шуда буданд: сурх буданд, хун доштанд онҳо, оташ гирифта буданд. Фаттоҳ тантана дошт, ӯ ғолибона ба мардуми хона нигоҳ мекард. Гӯё кашфиёти азиме карда бошад! Ҳамроҳонаш хеле дилгиру хафа шуда буданд.

Мардак акнун наmemурд, зинда мешуд. Хеле зинда шуда буд. Об пурсид. Кампирак гиребонашро кашида

тавба кард ва об ба даҳанаш рехт. Ин дафъа об ба ришаш нарехт. Ў гулӯ зада, обро култ мекард. Кампирак бо андӯх Фаттоҳро аз сари болин дур кард.

Овозе аз беруни дар баромад. Кампир дарро кушод: мулло омада буд. Ў сарашро ҳам карда, аз дари пастак ба хона даромад ва мирандаро дар болои чогаҳ нишаста диду гиребонашро гирифта пурсид:

- Аз сафар баргардонидедаш? Қудрати Худоро бубина!

Миранда Фаттоҳро ба оғӯш кашида буд ва мегирист. «Додарам» мегуфт, «Омадӣ» мегуфт. «Гуфтам дигар туро дар қиёмат мебинам, насиби дидор будааст, мебинамат.» Чашмонаш нур мегирифтанд. Ў ба ҳаёт баргашта буд ва ниҳонӣ шодӣ мекард. «Ўро чӣ ба ин дунё бозгардонд? Кадом қувва?»- ҳамроҳони Фаттоҳ фикр мекарданд, вале ҷавобе ёфта наметавонистанд.

Як рӯз Убайдулло ба Аҳмадхон гуфт:

- Мана, худамон, ба ёд меорем рӯзҳои пешина. Вақте ки қувват дошт, давраҳои хунрезӣ, ки хунаш дар ҷӯш буду меҷӯшид, ба хотираш омаданду хуни сардгашташро аз нав гарм карданд. Эҳтимол ҳамин бошад, сабаби аз нав зинда шуданаш.

Аҳмадхон «не» гуфт. Ў бовар накард.

Он шаб мардаки миранда онҳоро даъват карда гуфт, ки шаб бимонанд, рӯз ки шуд, онҳоро ҷавоб медиҳад. Вале рафтан даркор буд.

- Фаттоҳ, ҳамроҳонат гуфта буданд, ки шаб меистем, Онҳо дар шаҳр кор доштанд?

- Не гуфтанд, ман ҳам меравам,- гуфт Фаттоҳ.

- Ту як шаб бимон, бо акаат гап- гап мекунӣ,- гуфт ян-гааш.

Бародараш низ аз ӯ хоҳиш намуд, ки шаб бимонад. Не гуфт. Онҳо аз ҷой бархестанд. Миранда низ барои гуселашон аз ҷой бархост. Занаш ўро коҳиш намуда гуфт:

- Нав- ку мемурдӣ, акнун як каме ҷонат монда будааст, эҳтиётгаҳ кун. Мон, ман инҳоро то дами дарвоза мебарам.

- Мон, ман худам мебарам,- гуфт ӯ занашро нигоҳ дошта.- Инҳо, ки омаданд, ман рӯи чогаҳ хестам. Пайи қадамашон муборак будааст.

Осмон ситора надошт. Дар раҳ барф намонда буд. Ҳаво гарм мешуд, онҳо палтоҳояшонро напӯшида, дар пушти нишастгоҳ чиданд. Хумори арақ намонда буд; ҳама хушёр буданд. Худро нафрин мекарданд, ба сустии худ лаънат меҳонданд, ба иродаи Фаттоҳ низ. Бо мӯйсафед сардакак хайрухуш кардан меҳостанд, вале ӯ онҳоро як- як ба оғӯш гирифта, хайр мегуфт. Фаттоҳ хомӯш буд, ба гумонам андак- андак таъсири арақ аз сари ӯ мерафт.

- Онҳоро ба ин ҷо, ба хонаи бародарам, оварда, кори хубе накардам. Оре, кори хуб нашуд,- худро коҳиш мекард Фаттоҳ, ки ҳама гуфтугӯи миёни ӯву бародараш гузаштaro дар ёд дошт...

Ғахвораву кӯдак. Пистони модару даҳони кӯдак. Шир аз даҳони кӯдак мерезад. Ӯ сер шудааст.

Кӯдаки хоб. Аллаи модар. Роҳравии кӯдак, хандаи ӯ дар хоб. Дасти модар. Ӯ бо лаби остинаш худро бод медиҳад. Рӯи кӯдак, докаи болои рӯяш мелапад. Кӯдак хоб аст. Модараш ӯро бод медиҳад, пашшаҳои сияҳ аз рӯи дока мегурезанд. Дасти модар, дастай ғахвора. Ғахвора ҳамвор- ҳамвор мечунбад. Суруди алла.

Суруди алла.

Дасти кӯдак, дасти модар. Кӯдак раҳ меравад, нахустин қадами кӯдак.

Кӯдак қадам мемонад. Роҳи пуршок аз поён ба боло. Сумка дар дасти кӯдак. Ӯ ба мактаб меравад. Роҳи мактаб. Одамон. Нигоҳи одамон. Ӯро ба мактаб мегуселонанд. Мактаб. Ӯ дар синф аст.

Занги мактаб...

Диплом...

Мошин...

Сари кӯ, кӯча, кӯчаҳо. Кампирон, занон, духтарон, дар назди ҳамаи онҳо сатилу хурмаи шир истодааст. Мошин наздик мешавад. Аз кабина ҷавонаке мебарояд. Ҳамон кӯдак акнун ҷавон шудааст. Қадбаланд, хушабрӯву хушсимо. Шӯху хушгап. Ширро андоза мекунаду дар дафтар номи соҳиби ширро менависад. Кампири сафедкурта ва сафедрӯймол, дока аст дар сари ӯ. Кампир бо муҳаббат аз дунболи писарак менигарад.

Сари роҳ, назди чинор, таги чинор, магазин, дар беҳи чинор хараке рост кардаанд. Ду мӯйсафед ва кӯдаке дар пахлуи онҳо, дар дасти кӯдак анор аст. Мӯйсафедон ором ништааанд, ба омадани мошин коре надоранд. Ду духтарак аз таги тути он тарафи роҳу рӯ ба рӯи магазин, бидонҳои шир дар даст, пеши мошин меоянд, хандонанд.

- Бимурем дар қадди хушрӯи ширгир! Дер омадӣ имруз?

Чавон меҳандад.

Ширро чен мекунад, дар пеши пойи мӯйсафедон саги думбуридае хобидааст. Ӯ меҳезаду дар гирди мошин чарх мезанад, беҳ- беҳи мошинро бӯ мекашад.

Чавон кадом як чизеро ба пеши пойи ӯ мекартояд. Саг онро мегираду гӯшадро афшонда, аз пеши мошин дур меравад. Дар беҳи беҳи лаби хушкрӯдаки борику сафедлаб- оби ин ҷо шӯр аст, гӯсфанде баста шудааст. Саг ба пеши вай меравад. Гӯсфанд парвоя надорад, сабзаҳои беҳи беҳро меҳояд.

Овози дарравгарон садои трактори он тарафи пуштари паҳш мекунад. Дар он ҷойҳое, ки трактор наметавонист алафашонро бидаравад, даравгарон- он қасоне, ки хумори дастдарав вучудашонро фаро гирифтааст, сурудхонон алаф медараванд:

Чиконам чике, гул чиконам чике,

Чиконам чике, гул чиконам чике.

Резу ров ун дараке, хӯроки Маҷнун вораке.

Чиконам чике, гул чиконам чик...

Суруд идома меёбад, дар фони суруд овози мошин. Чангу хоку гард аз дунболи мошин. Мошин дар кӯчаҳо медавад, дар кабин ҳамон чавон.

Деҳае, ки ба қисматҳо ҷудо шудааст: Давлатшоҳиён, Миращӯрӣ, Сафарбоён, Чинисозон, Гузари тор, Оби ширин. Мошин дар кӯчаву тангкӯчаҳои ин деҳа гоҳ пайдо мешаваду гоҳ ниҳон. Осиёби қрак. Кӯдаке чархи аробаро боло мебарад бо азобе, арақ овардааст, сару рӯяш гардолуд, нигоҳи ҷашмонаш қатъӣ, як ҳадафе, як нияте дар онҳо ниҳон аст. Лахзае офтоб дар чархи ароба дармемонад ва чарх мезанад. Ҷашмро хира мекунад.

Мошин давидан дорад. Ронанда ва чавон дукаса суруде меҳонанд. Мӯйсафед, шохи говаш андармони банде, банд дар кафи даст, ба кучое мебарояд. Мошин меистад, мӯйсафед говро кашола карда, аз роҳ мегузарад, гов норизо аст. Ӯ бадқахру хашмолуд ба мошин нигоҳ мекунад, ҳатто андаке меистад. Мӯйсафед ӯро саҳт мекашад. Гов ниҳоят аз роҳ мегузарад. Мошин боз ҳаракат мекунад. Вақти аз паҳлуи гов мегузарад, сигнал медиҳад. Гов ҳайроннамо ба тарафи дигар менигарад. Мӯйсафед дар фикре ғӯта задааст. Ӯ дар гарди мошин панаҳ мешавад. Чанг фуру мешинад. Мӯйсафед, ҳамон тавре ки ӯро чанг ба оғӯш гирифта буд, аз миёни чанг мебарояд: на хашме дур аз ӯст, на шодие, ҳеҷ чиз нест. Зоғча аз шохи тут парида, ба шонаи гов мешинад. Гов думи дарозашро мисли фалаҳмон тоб дода, ба сари шонааш мефарорад. Намерасад, вале садояш зоғчаро меҳӯсонад. Зоғча ба ҳаво меҳезад. Бол зада, аз сари тут мегузарад.

Зоғча дар болои мошин пар мезанад.

Кӯдак чархи аробаро ба сари тега расондааст. Ӯ ба поёни теппа, ҳатто куҳ аст, нигоҳ дорад. Меҳоҳад онро ба поён чар кунад, қафову пеш ҳаракаташ медиҳад, то шаст биғирад.

Мошин медавад, назди гурӯҳи занон қарор мегирад. Ширро ба флаг мерезанд: болои мошин пур аз флагҳост.

Назди идораи ҷамоат. Девона нишастааст, қутии папиросро меҳонад, одамон ӯро ғӯш мекунанд. Хурсандона ва бо вачд меҳонад. Қадоме як газетаи кӯҳнаро пеши ӯ мегузорад. Газетаро мебардорад. Хондан дорад. Газетаро чаппа доштааст; хандаи одамон. Ваҷоҳати девона. Касе ба ӯ қуттии гӯгирдро дароз мекунад, девона қуттии гӯгирдро низ меҳонад.

Писараке, ки чархи аробаро ба болои тегаи кӯҳи болои осиеби қрак баровардааст, ба поён- ба деҳаву ба мардумони дар ҳар ҷо машғули гуфтугӯву ҳаракат нигоҳ мекунад. Ӯ чархи аробаро ба тарафи осиеби қрак сар медиҳад. Чархи ароба бо шаст чархида поён медавад.

Одамон ваҳшатзадаву гурезон.

Онҳо ба боло, ба шастакӣ фуромадани ин чархи ароба менигаристанд.

Чарх бошаст ба боми осиеби крак мезанад. Боми тахтагини он мешиканад, чарх ба ҳамон шаст аз бом тела хӯрда ба замин мезанад. Шасташ зиёд мешавад. Дар поёни осиеби крак хонаи Муҳибуллои ланг воқеъ аст. Чарх ба боми хонаи ӯ мезанад. Боми хаспӯши хонаи ӯ мешиканад. Хасу каҳдарза ва ҳезуми болохона ба ҳавлӣ пош меҳӯранд. Чархи ароба, ки андаке шасташ сушт гаштааст, ба болои мошини ҷавон меафтад. Флагҳои шир аз борти шикастаи мошин ба замин меафтанд ва ғел хӯрда, аз роҳ мебароянду дар саҳраҳои соҳили дарёи тунукоб қарор мегиранд.

Флагҳои даҳанкушода. Аз даҳони бози онҳо шир ба оби дарё мерезад.

Мошин истодааст. Ронанда ва ҷавон бо ҳайрат ба флагҳои ба замин афтода ва борти шикаставу чархи аз лаби борт овезон менигаранд. Одамон ҷамъ мешаванд.

Кӯдак ҳанӯз ҳам аз тегаи кӯхи осиеби крак ба поён ниғаҳ дорад. Чун дигар чизи аҷоиб ба вукӯъ намеомад, ӯ аз қуллаи кӯҳ нишеб шуд. Сар- сари тега ба поён мефуромад.

Қимат дар беҳи дарахте бо гурбачаҳо бозӣ дорад. Гурбачаҳо ҳама якхелаанд. Сиёҳ, чарсу сабук ва беқарор. Онҳо ба парандаи дар сими барқ ва шоҳи дарахт овезон менигаранд.

Қимат ба онҳо амалеро меомӯзад: пишаки аз ҳама ҷасур ба сим часпид. Бо пою дасташ онро дошта, ба боло мебарояд минволи одам, оқибат ба паранда мерасад. Қимат хушнуд мешавад. Гурба ба парандаи мурда даҳан мезанад, дасту пояш раҳо мешаванд. Даҳонаш дар гӯшти паранда андармон мешавад. Ӯ алвонҷ меҳӯрад. Баъд бо поре аз гӯшти паранда ба замин меафтад. Дар нӯги сим пойи паранда боқӣ мондааст. Овезон аст ва алвонҷ меҳӯрад. Боз навбат ба пишаки дигар мерасад.

Мошин дар кӯчаҳо бо борти шикаста мегардад. Деҳаҳои Давлатшоҳиён, Мирашӯрӣ, Гузари Поён, Обдузд, Оби Ширин. Кангурт, деҳа. Он тарафи дарё. Гузари Тор, Қарақамиш, Фаҳлобод, Даҳани Намак...

Чинори пеши магазин. Хараки беҳи чинор. Он ҳолӣ аст.

Пиразанон бо бухчахову латтаҳои дарози сафед дар канори роҳ ништаанд. Мошин наздик мешавад. Кампиракҳо остинҳои дарозашонро мебардоранд. Мошин меистад. Ҷавон аз мошин мебарояд ва ба лаби борт мечаспад. Кампираке дар кабин мешинад, чанде аз кампиракҳо зӯр зада, ба болои мошин мебароянд. Мошин дар ҳаракат аст. Кампиракҳо ва ҷавон дар болои мошин. Онҳо дар болои флагҳо ништаанду дастонашон дар лаби борт ва дар тахтаи пеши мошин. Мошин дар деҳаи Оби Ширин рӯ ба боло ҳаракат дорад. Дар миёни тепаҳо печутоб хӯрда, ба боло мебарояд. Нопадид мешавад. Чанг.

Кӯдакону кампирон, мӯйсафедон, ҷавонон, ҳама дар таги чинори пеши магазин ҷамъ шудаанд. Ҷавонро падару модараш ба оғӯш мегиранд. Хоҳаронаш ва бародараш: ду бародар дорад ӯ ва се хоҳар. Бо ӯ хайрбод мегӯянд. Ҷавон ба мошин савор мешавад.

Мошин дар пеши идораи ҷамоат. Дар он ҷо чанд мошини дигар низ истодааст. Дар назди мошинҳо ҷавонони сартарошида гуфтугӯ доранд. Овозҳо, гиря, суруд, ханда. Садои рубобу дутор алоҳида- алоҳида.

Комиссари ҳарбӣ намоён мешавад. Мошинҳо ба ҳаракат медароянд, чанг меҳезад. Мошинҳо аз назар ғойб мегарданд.

Падар дар ҳота каланд мезанад, сараш латтабанд. Модар ҳамир дорад, дастонаш дар табақи ҳамир.

Кӯдаке давида медарояд. Ба онҳо бо шодӣ чизе мегӯяд.

Модар бо дастони ҳамиролуд ҷониби дарвоза медавад: занона, остин зада, дастонашро дар бараш шапида- шапида. Дар таги дарвоза ҷавон, дар либоси сарбозӣ, пайдо мешавад. Модар ўро ба оғӯш мегирад.

Падар ботамкин аз ҳота мебарояд. Белро дар беҳи тути назди нонхона мениҳад, латтаро аз сараш мекушояд, тоқиашро аз шоҳаи тут мегираду ба сараш мемонад. То ба назди

нонхона расидан ӯ аз кӯтали поёни ҳота бояд боло мешуд. Ҳавливу хона болотар аз нонхона ҷойгиранд, дар поёни тут, дар сояи дарахтони ақоқиё ва бед, дар пеши хезумхона, ки хокаи ангишт ва саргини говро шӯрида тапақ кардаанд, хар баста шудааст. Хар хоб асту таги сумҳояш менамояд. Хар наъл зада шудааст. Ӯ ба пеши хар як банд алафи хушк мепартояд ва баъд даст ба танаи дарахти бед ниҳода, кӯтали пеши ҳавлиро зону шикаста боло мебарояд. Дар рӯи ҳавлӣ истода, ба писараш менигарад. Падар дастонашро чун боли уқобон паҳн мекунад ва интизор мешавад.

- Ку, биё! Биё, аскар! О дина нарафта будӣ? Ду сол ду рӯз воре гузашт!

Писар худро ба оғӯши падар мепартояд, падар ӯро ба оғӯш мегирад.

- Э дар нумуш садқа, бачара! Лекин дер омадӣ!?

Писар чизе намегӯяд, фақат хандидан дорад. Модар дар гирдаш парпанак меравад. Дастанахамиролуд, ла-тааш гечида, ба гарданах фуномадааст. Бо оринчаш до-каашро ба сараш мекашад. Падараш қаноатманд ба ода-моне, ки аз дарвоза бо шодӣ ба сӯи писар нигоҳ карда мешитобанд, менигарад.

- Ку, биё, аскар, биё, аскар! Э дар нумаш садқа, бачара! Омада будай- да!

Баъд падару модарро муборакбодӣ мекунанд.

Гове, ки поёнтар аз хар дар дарахти зардолуи хушкида баста шуда буд, бепарво ба ҷониби одамон нигоҳ меку-над. Ӯ нухшор дорад. Хар аз ҷой меҳезад, сағ дар гирди одамон това мезанад.

Даруни ҳота. Дар поёнтари он, дар қарибии девор, ми-ёни анорҳо, говеро мекушанд. Дасту пойи гов баста аст. Чашмонаш сафед. Усто корди калонро ба маки гов меба-рад. Як кас дар болои пойҳои гов нишастааст, дигаре да-стони говро медорад. Дар дами маки гов чуқуриёи қанда шудааст. Чуқурии тоза, хокаш чигарӣ, хоки замин сафед-ранг аст. Ин хок тира. Чанд кӯдаке дар дуру наздики гов истодаанд ва говкуширо тамошо мекунанд. Вақташ биё-яд, онҳо низ гов мекушанд.

Нонхона, занон гирди суфра нишастаанд. Заволахоро рӯи нонтунукунак лабкаш мекунанд. Ду кас дар танури калони девории пурнакшу нигор нон мебанданд. Дар пушти нонхона тапаки гов чида шудааст. Назди дарвоза чанори бузургест. Дар таги он мардumi бисёре чамъ шудаанд: онҳо ба поён, ба деҳа, менигаранд. Мӯйсафед- тағои Махсум, каллакалон, ришсафед, нотавон, лоғар асокашон ба назди онҳо меояд. Дандон надорад. Ба душворӣ ҳарф мезанад. Бо забонаш лабони хушкaшро тар мекунад.

Онҳо бо тавозӯ чониби пирамард мегарданд, тоб меҳӯранд. Чавон бо ҳазор эҳтиром ба назди пирамард меояд ва бо тавозӯ рӯ ба рӯи ӯ меистад. Мӯйсафед даст ба шонаи ӯ мезанад, бо ӯ вохӯрӣ мекунаду пас аз лаби бораи зери чанор ба теппаи он тарафи деҳа, ки дар соҳили рӯ ба рӯи дарё воқеъ аст, тоб меҳӯрад. Дар болои он теппа се дарахте менамояд. Ҳама чониби он дарахтон менигаранд.

- Бобот хурсанд шуд, ки омадӣ, бобокалонат хурсанд шуд, ки омадӣ. Бахайр омадӣ, ҳар воқеае, ки дар ин хонадон рӯй бидиҳад, онҳо аз ҳамон баландӣ мебинанд!

Чониби қабристон, гӯри авлодони худ нигоҳ карда, даст пеши рӯ гирифта дуо мекунад.

Ҳама дастҳо пеши рӯ. Як кафи дуо дар ҳаққи гузаштагон, ки сиҳату саломат писаракро ба хонадонашон баргاردониданд.

Бо табакҳои пури гӯшт мардон аз ҳота ба сахни ҳавлӣ мебароянд. Касе онҳоро ба поёни нонхона, ба сояи тут, бармегардонад.

Дар сахни таги тут таҳдегӣ ва ҳезум истодааст. Чор чавон деги чилгӯшаро бардоштаанд ва боэҳтиёт аз дарвоза медароранд. Чавонмарде пешопеши онҳо аз издиҳоми одамон роҳро ҳолӣ мекунад, барои онҳо роҳ мекушояд.

Деги чилгӯшаро ба сахни ҳавлии пеши тут медароранд. Табакҳои гӯшт дар сахни таги тут. Мардаке занбӯрҳо ва пашаҳоро аз болои гӯшти табакҳо мегурезонад.

Ду кас флаги калони равғаниро мефароранд. Се каси дигар пиёзу сабзиро.

Таббоҳ ба кор шурӯъ мекунад.

Саг дар поёни ҳота рӯдаву рочуки говро мехояд. Чанд саги дигар аз баландии бораҳо ба ӯ нигоҳ мекунад. Хурӯс ва чанд мурғи дигар, ки аз сари сатил парида мефаромаданд, хӯру донаи аз шикамбаи гов баромадаро тити пареш мекарданд.

Нонҳои чапотӣ дар рӯи дастархони сахни нонхона. Занҳо бо хандаву шӯхӣ нон мебанданд. Касе аз онҳо дар як табақи калони мисин хамир мешӯрад, пиразани бадасту панҷае ба нонҳои даруни чакдони девор намакоб мезанад. Бӯғи гарм аз чакдон берун мешавад, алови чакдонро такурӯ мекунад.

Духтарчае хурдсол пойлучу гиребонкушода ду кокулаки бориқашро ба як даст гирифта, кори занонро бодикқат мушохида мекунад. Чашмонаш дар чакдони деворӣ қарор мегиранд. Чакдон калон аст, меҳроби масҷид барин калон аст, вале чуқуру токсурат лабони чакдонро бо гили сурх гул мондаанд. Гулҳои содаи пурпечутоб дар болои танур сураи шохи қучкорро гирифтаанд. Болои чакдон рафи зебои сафолину чӯбқоришудае дорад, тоқчаҳои хурду калоне бару дари чакдонро зеб медиҳанд. Дар онҳо ҳама асбоберо, ки дар хамиркуниву нонпазӣ истифода мешаванд, ниҳодаанд. Намакоб дар як тоқча, рафида дар як тоқча, тахтаҳои нугулчуки дар як тоқча, нонросткуни дар як тоқча, остинча дар як тоқча, мухпар дар як тоқча, кунчит дар як тоқча, сангаки рағдӣ дар як тоқча, чӯби оташтунуккуни дар як тоқчаи дароз, дастрахони пашмин дар як тоқча...

Манзари зебое: оташдон сурх аст, оташ сурх аст, рӯи пиразанон ва чавонзанон дар оташ сурханд.

Девона дар сахни ҳавлӣ газета меҳонад.

Сарбоз дар назди ӯ истодааст: ўро пазмон шудааст. Ҳо, ёдаш кардааст.

Хеле хушнуд аст. Сарбоз даст ба шонаи ӯ мегузорад.

Кӯдакон қаторак шуда аз ҳавлӣ мебароянд. Аз ҳама калонашон рули велосипедро ба даст гирифтааст. Дуи дигар, ки аз ҳама хурдтаранд, дар ду паҳлуи велосипед роҳ мераванд, дигар ҳама кӯдакон, пешодунбол, аз қафои онҳо дар ҳаракатанд. Дар боғочмони велосипед, рӯи чар-

хи ақиб, каллаи говро бастаанд. Шохҳояш дар ду тарафи чархи велосипед, гӯшҳояш дар ду бари зин овезон. Каллаи гов хеле калон аст. Кӯдакон боэҳтиёт каллаи говро ба хонаи говкуш мебаранд. Ҳамчунин як расмест дар куҳистон. Чун говро куштанд, каллаи говро ба хонаи устои говкуш мебаранд. Пochaҳояшро низ.

Пӯсти говро дар канори бетони бора, дар он ҷое, ки ҳавлӣ ногаҳонӣ бурида мешавад, намак зада паҳн густурдаанд. Думи гов дар лаби бораи бетони ҳавлӣ овезон аст. Гурбачаҳо бо думи гов бозӣ доранд дар поёни бораи бетонӣ.

Аз кӯча тележкаи пурбор мегузарад. Коҳ дорад. Коҳи зард аз борти баланди симтур тоқа- тоқа мерезад. Бо чехраи пур аз коҳи зард, дар болои ғарами коҳ, мардаки мошбуруте нишаста, ба олами атроф аз баландии тележка нигоҳ дорад: худбинона, баландназар, тоқии куҳнааш ба болои абру ҳамидааст. Пушти сарашро хорон- хорон панҷшохи ҳамухез мекардaro медорад. Ҳар ду ором мегиранд, тележка мегузарад.

Одамон дар назди магазин, дар сояи чинор чизеро муҳокима мекунанд. Хеле андармони гуфтугӯянд. Касе онҳоро овоз медиҳад, аз кӯчае, ки ба хонаи Ҳидоят мебарад. Ҷавонмарде онҳоро садо мекунад:

- Ба хонаи Ҳидоят дароед!
- Чӣ гап?
- Писараш аз аскарӣ омадааст.
- Э наҳод!..

Одамон аз назди масҷиди партовӣ мегузаранд. Девори боронхӯрдаи масҷид фатарот аст. Болои боми масҷидро шифер гирифтаанд: саросема, беҳавсала ва бо безътиной. Саҳни ҳавлии масҷидро шӯра задаст. Панҷараи ҷӯбини ҳавлиро алаф зер кардааст. Чапараки борики он симпеч аст. Як кулфе дар занҷири дарозе овезон.

Одамон аз назди чапараки масҷид мегузаранд. Ҳатто нигоҳе ҳам ҷониби деворҳои фатароти масҷид намеандозанд, чунки аз ин роҳ бисёрҳо гузаштаанд ва ба манзараи хузнангези масҷид одат кардаанд.

Равзанаи панҷарадори масҷид, дарҳои кандакории он аз сари гузар менамояд. Сутунҳои баландаш, ки нисфе аз бори боми баланди дароз бар сари онҳост, галереяе ташкил намудаанд, айвони дарози масҷид. Тарафи офтобнишини масҷидро сояи сафедорони баланд пӯшидаанд. Масҷид соли 1874- ум бино ёфтааст.

Мӯйсафедон ботамкин по мемонанд.

Дар интиҳои роҳ, дар баландӣ, дар сари баландӣ, дар пошнаи кӯхи сабз чиноре қад афрохтааст. Аз беҳи он, аз решаи он, чашмае, не, ҷӯйчае башааст ба поён мешитобад ва тангкӯчаи пурхокро дунима намуда, ба поён ҷорӣ мешавад. Ин ҷо роҳи борик мисли рӯдхона аст. Об аз миёнаи он дар ҷараён аст. Дар тағи ҷинор, дар сари ин сарҷӯй Ҳидоятullo ва он ҷавон дар ихотаи хешу ақрабо ва ҳамсоғон истодаанд. Даст дар пеши бар.

Мӯйсафедон ба ҷониби онҳо меоянд. Пирона қадам мезананд, ўш саллаи хурд дорад, ўш ришашро паст қайҷӣ задааст, ўш кители обшуста дорад. Сари роҳ ба хонаи нав, ки ҳоло ба интиҳо нарасидааст ва девори гилинаш нахушида, менигаранд.

Мегузаранд.

Хонаи духтури асал, духтури занбур- Кенча.

Девораш рост. Деворгари хуб аст!

Боми оғили Ҳидоят сахни ҳавлии ўст. Хонаи ў дар камари кӯх, болотар аз ҳама хонаҳои деҳ, воқеъ гаштааст. Оғилу хонаи баланди ў зина- зина боло мерафтанд.

Бому оғил гилему намад ва қолинпӯш буданд. Дастархон, меваву чева, қанду қандалот, табакҳои пургӯшт, тарбузу харбуза. Аз миёни тоқҳо, ки аз поён то ба боми оғил қашида шуда буданд ва аз он ҷо то ба ҳавоzaи пасттар аз боми хона бо сим оварда шуда буд, ягон- ягон шуоъҳои офтоб ба рӯи харбузаи зард ва тарбузи сурх мерехт. Ангӯрҳои сиёҳ ва сафед дар шафати шафтолуҳои пашмаку лучак сияҳиву сафедӣ доштанд. Нури зарҳалини офтоб дар зардии харбуза ва сурхии тарбуз меомехт. Кӯрпачаҳои махмалӣ, шоҳиву ҷиту сатинӣ дар атрофи дастархони пур густурда шуда буданд. Мардону ҷавонон, пиракиҳо сари дастархон менишастанд. Дуртар кӯдакону наврасони деҳа

давраи алоҳида доштанд. Дуртар аз ҷавонон, дар миёнаи давра, наврасону мардони калон, ду тифлаки урён таги трусӣ дар сари табақи пургӯште нишаста буданд, гӯшт меҳӯрданд: Эраҷу Фаррух. Занбуре дар болои сари онҳо парвоз мекард. Ногаҳон дар миёни хандаи мардон овози гирияи Эраҷ баланд шуд. Ё чаҳорсола аст, аз гиристан ҳоло шарм намедорад. Ёро занбӯр газида буд.

- Чӣ кор кардӣ?- пурсид ёро касе аз ҷавонон.

- Занбӯр газидаш,- гуфт Фаррух, ки аз ӯ хурд буд.

Эраҷ ангушташро медошту мегирист. Фаррух ме- хандид.

- Кучота газид?! –пурсид падараш- Шамс, ки аз хонаи поён меомад.

Эраҷ лелаки хурдашро нишон дод.

- Не, ота, дурӯғ мега, чукашро газид.

Ҳама хандиданд.

Кӯдакон дар рӯи замин нишаста буданд. Трусихояшон чити пешонакушода. Трусии Эраҷ кафида буд. Чукаш аз он баромада.

Мошини шир дар кӯчаҳои Давлатшоҳиён медавад. Дар кабин ҷавон нишастааст. Либоси сарбозиро кашида. Куртаи остинкӯтоҳ дорад. Сари луч.

Кампирон дар сари роҳ, духтарон ба маҳзи пайдо шудани мошин мешукуфанд, пештар аз дугонаҳояшон мегузаранду сатилҳои шири навдӯшидаро пеш мениҳанд, то чашми ҷавон аввал ба онҳо биафтад.

Кампирон доқаҳои сарашонро гирди даҳанашон печонида, ба омадани мошин интизор мешаванд. Ҷанги роҳ боло мешавад. Мошин аз гардиши роҳ, аз беҳи чинори калони дигаре, ки дар сари гардиши деҳаи Чинсион қад кашидааст, намудор мешавад.

Гаражи совхоз. Ҳидоят посбони гараж аст. Ё ҳоло алафи хушкидаи гаражро медаравад. Гаражро мошинсари гуфтан ҷоиз аст. Он ҷо мошину трактор ва бисёре аз техникаи зироату кишт ва ҳоказо нигоҳ дошта мешаванд. Ҳидоят дар сар ҳамон латтаи сафедчаро бастааст. Ба тану

туш аст ӯ. Каллаи калоне дорад. Буруташ гард гирифта-аст. Куртааш дар миёни ду шонааш арақ карда, шӯра ба-стааст. Досаш гоҳо дар санг мезанад ва садое чарангосӣ мебарорад. Гоҳе дар нури офтоб медурахшад. Одамон рафтуо доранд. Аз назди гараж мегузаранд, ба дари га-раж наздик мешаванд. Ӯро садо мекунад. Таъмиргару челонгарон машғули кор.

Ҳидоят дар қаровулхона. Одамон назди ӯ ништаанд: чой менӯшанд ва нақли ӯро мешунаванд. Ӯ аҷиб нақл ме-кунад. Худ намехандад, дигарон механданд.

- Чакмани танам бофтаи қаротегинӣ буд. Чакмани қаро-тегинӣ буд. Лаби доманашро ки меқапидӣ, оби борон чамъ мешуду чамъ мешуд. Худат ҳам меҳӯрдӣ, сер мешудӣ, ас-патро ҳам об медодӣ, сероб мешуд. Ҳо, чакмани хуб буд, як чакра обро намегузаронд. Ана, дар ҳамин ҷо чакманро ба онҳо додам. Бурданд, ба сахна бароманданд, ҷои якумро ги-рифтанд. Як мӯкии панҷоҳу ҳашткӯка доштам. Мӯкиҳо чилуҳашткӯка мешаванд. Ин мӯкии ман панҷоҳу ду кӯк дошт, паси по баҳаҳои чармӣ дошт. Мӯкиро ҳам додам, дар музейи мактаб. Як ҷомаи хуби беқасаб доштам. Дар танайи шаҳҳои деҳа тика шуд. Ҷомаи домодии худам буд, онро наёфтам, ки ба ҳаваскорон бидихам. Ҳа!

Як дасташ дар футаи миёнаш буд, дасти дигараш дар пеши рӯ. Онро ба футаи миёнаш андармон кард. Бе ишораи даст ҳикоят мекард. Танҳо сараш андаке ҳам меҳӯрд. Ҳама нозукии нақли ӯ дар оҳанги гуфтораш, дар нигоҳаш, дар ҳолати ӯ ва дар вачоҳаташ буд. Хеле ором ҳикоят мекард.

Мошин метозад. Дар кабин писари Ҳидоят. Ҳамон ҷа-вон.

Духтараке борику баланд дар сари роҳи мошин исто-дааст, дар дасташ сатили шир.

Вақти саҳар аст. Сафеддорон сояи худро дар қадди раҳ дароз андохтаанд. Мошин сояи сафеддоронро бурида-бурида мегузарад. Мошин ба назди духтарак меояд. Дух-тарак сатили ширро ба даст мегирад. Мошин меистад. Аз кабини мошин ҷавон мефурояд, рухсораҳои духтарак ло-

лагун аст. Ба гӯшаи чашм ба писарак нигоҳ мекунад. Нигоҳаш маъние дорад. Андаке шармгин аст. Шармида лаби докаашро мемолад.

Модари ҷавон ба занакӣ ҳамсоя дар кадом борае гуфтугӯ дорад. Хеле бодикқат ба суҳанони ҳамсоя гӯш медихад.

Саг ба ҷониби касе нигариста меҷакад. Саг хашмгин аст. Марди бегонае аз ҳамин роҳ мегузарад.

Модари писарак сагро бо ниҳеб наздики худ меҳонад:

- А- саг! Бра хона! Хона бра, мегум!

Саг дум ликонда ба хона медарояд. Оҳиста, то ба таги дарвоза мераваду дастонашро зери фукаш ниҳода, ба тарафи роҳ чашм медӯзад. Чашмонаш нимвоянд.

Хурӯс дар атрофи ӯ, дар сояи дарвоза ва дар зери чиндон мечӯяд.

Гурба аз боми нонхона ба дарахт мебарояд, парандагон аз шохи дарахт мепаранд ва ба тори сим менишинанд. Гурба аз миёни ду шоҳаи дарахт ба онҳо нигоҳ мекунад ва забон бароварда, лабонашро мелесад.

Кӯдакон- Эрачу Фаррух аз поён ба гурба ишора намуфта фарёд мекунанд:

- Пиш- пиш! Пиш- пиш!

Эраҷ сангеро гирифта, ба ҷониби гурба ҳаво медихад.

Санг ба боми нонхона меафтад.

Кӯдакон ба якдигар дармеафтанд, гӯштин мегиранд. Гӯштингирии онҳо ба афту дарафт мепечад.

Модари ҷавон аз назди занакӣ ҳамсоя ба тарафи онҳо медавад ва онҳоро ба ситеза аз ҳамдигар ҷудо менамояд.

Занакӣ ҳамсоя меҳандад. Як дандонаш- дандони пешаш ғалтидааст. Вақте модари ҷавон ба тарафи вай мегардад, ӯ даҳонашро бо латтаи сараш панаҳ мекунад.

Тӯйи арӯсӣ. Модари ҷавон рақс дорад. Ӯ остин афшонда, дастак зада мерақсад. Ҷавонмардон падари ҷавонро ба рақс мекашанд. Ӯ ба миёни давра медарояд. Дастонашро паҳн мекунад. Ангуштони дасти чапаш буридаанд. Андеша ва шодӣ бо ҳам омехта. Як ҳолати ачибе, гӯё аз тӯй хурсанд

нест, вале рақс мекунад: ракси мардона, тоҷикона. Телпакашро ба рӯи чашмонаш мефарорад, гирди занакаш парпанак меравад, қанот мекашад. Занак остин меафшонад, дастак мезанад, китфак мезанад. Чавонон бо шодӣ ба онҳо менигаранд. Ҳама хурсандӣ доранд.

Мӯйсафеде дар давра пайдо мешавад. Ё дастонашро баланд мебардорад ва рақс мекунад. Ракси зебӣ. Ҳама мафтун ба рақсаш менигаранд. Давра торафт васеъ мешавад.

Чавонон мераксанд. Рақсҳои ҳозиразамон.

Чавон дар паҳлуи арӯсаш. Ҳамон духтараке, ки ҳамеша дар сари роҳ танҳо меистоду ёро интизор мешуд, дар либоси арӯсӣ дар паҳлуи ӯ истодааст. Чавон шод аст.

Гаражи колхоз. Ҳидоятулло. Рӯи нимкати қачпаҳлу задаст. Чанд одаме, ки наздаш омадаанд, ёро мешунаванд. Ё аз қиссаҳои ҷангии худ ҳикоят мекунад. Хеле орому батамкин аст. Ниҳоят барои қиссаҳои дарози худ шунавандаҳои муфт пайдо кардааст. То омадани механик онҳо дар назди ӯ хоҳанд буд, онҳо бодикқат ёро мешунаванд...

Чиконам чике, гул чиконам чик,

Резу ров ун дараке,

Хӯроки Мачнун ворак.

Чиконам чике, гул чиконам чик.

Даравгарон мандоғ меҳонанд. Айни дарави гандум ва захираи коҳу алаф. Аз он баландие, ки мардум дарав доранд, ҳамин Гузари Тор, гаражи совхоз менамояд. Гараж қариб ҳолӣ аст. Касе наменамояд. Дар ҳавлии гараж хари сиёҳи Ҳидоятулло мечарад.

Болотар аз даравгарон, дар ҳамворӣ, комбайнҳо гандум мебараванд. Мошинҳо бо бортҳои баланд дум- думи комбайн мегарданд.

Тележкаҳои бисёре дар дашт, дар назди шолаи қаҳ, истодаанд. Одамон дар тележкаҳо қаҳ бор мекунанд.

Чавон дар назди талейжа бо чанд ҳамсоли худ ва як мардаки ришдор бо панҷшоҳа қаҳ туп мекунанд. Қаҳро ба тележка бор мекунанд.

Чошт. Ҳама машғули кор.

Аз ҳамин Гузари тор овози мандоғхонҳо меояд.

Чавон ба тарафи онҳо менигарад. Онҳое, ки дар Гузари тор, дар ҳамин ҷо, дарав мекунад, наменаоянд. Вале онони дигаре, ки дар пушти Оби Ширин, дар болои ин деҳаи ҳамсояи онҳо медараванд ва сари овози мандоғхонҳои деҳаи Гузари торро мегиранд, намоёнаанд. Аз болои Обдузд як гурӯҳи дигар низ мандоғро такрор мекунад. Онҳо низ базӯр ба чашм мерасанд. Дар миёнаи ҳамие, ки онҳо гандум медараванд, дарахти дулона қад кашидааст. Дар шоҳаи ин дарахти пастак кадуҳои бисёр ва се салла овехта шудаанд.

Гарди тунуке аз даравҷо меҳезад.

Осмон абре надорад, ҳаво соф аст. Офтоб тафсон. Одамон арақ кардаанд. Пешонашон медурахшад, хеле арақ кардаанд. Куртаҳояшон дар арақ тар.

Шом. Мошин дар кӯчаҳо медавад. Дар кабин ҳамон чавон. Шир ҷамъ мекунад. Кампирон дар сари роҳ. Мӯйсафедон говҳои худро аз ялангиҳо кӯтал карда, ба поён мефароранд.

Кӯдакону занон ва мардон ба сари пода баромадаанд. Бузу ғусфандони худро аз пода чудо карда, ба хонаҳои худ раҳнамоӣ мекунад. Чанги пода роҳро мегирад. Масҷид дар чанг гум мешавад. Аз ин тангкӯчаи пиёдраҳаи пеши масҷид мошин мегузарад.

Хонаи Ҳидоятулло дар интиҳои ҳамин роҳ аст. Чанг хонаи ӯро меپӯшонад. Чинори пеши дарвозаи ӯ болотар аз ҳамаи ин чангхост. Дар ин шоми нимторики пурчанг ҳама деҳахоро чанг пӯшонидааст ва нонхонаи Ҳидоятулло берун аз ин чангу гард, баландтар аз он истодааст.

Чавон аз мошин мефурояд. Бо ронанда хайрухуш мекунад ва ҷониби ҳамин хона меравад. Дар кӯтали хонаи онҳо мошин намебарояд. Наметаवонад.

Чанги пода оҳиста- оҳиста паст мешавад.

Деҳаи Давлатшоҳиён дар шом. Масҷиди партовӣ. Болорҳои кандакоришудаи он. Сафедорон. Зардии офтоб, ки баъди ғуруб дар уфуқ боқӣ мондааст, аз миёни сафедорон бо зебӣ чилва мекунад.

Чавон ба ҳавлӣ медарояд, ўро дар кати ҳавлиии рӯи боми
огил интизоранд. Ў ба сари дастархон мешинад. Хандаи ў.
Хандаи падару модар. Кӯдакон. Хоҳару бародарони кало-
наш, ки аз хонаҳои худ ба дидани падарашон омадаанд.

Арӯси чавон чой меорад. Ў оҳиста роҳ мееравд. Ҳоми-
ла аст. Хеле арӯси зебо мебошад.

Кӯтали поёни чинор.

Ҳидоятулло гаҳвора бардошта меорад ва хар аз дунбо-
лаш ҳаракат дорад. Зӯри хар ба кӯталбарой намерасад.
Ҳидоятулло одами вазнин аст. Бузургҷусса, паҳлавон.
Хар дар пеши ў ниҳоят хутик воре менамояд. Гаҳвораи
зеборо сари даст бардоштааст.

Кӯдаке балони мошинро ба тегаи кӯталкуҳ мебарорад.

Аз баландии куҳ, аз нуқтаи баландтарини он, ба поён
менигарад. Осиёби крак. Хонаи Муҳибулло. Хонаи
тағои Махсум. Хонаи Ҳидоятулло. Танҳо бомаш ва ҳаё-
тааш менамоянд, ҳавлиаш аз назар пинҳон аст. Дигар чи-
нори пеши магазин менамояд. Боми масҷид менамояд.
Рӯи дигар ҳавлиҳоро, боми дигар хонаҳоро дарахтони
баланд пӯшониданд. Кӯдак ҳеҷ кадоми ин ҳавлиҳоро
намедид. Дуртар дарё чорӣ буд. Дарё тунукоб, борик,
пурпечутоб. Дар он тарафи дунё куҳи пасте. Дар болои он
куҳи паст ҳамвориҳои бепоён буд. Қабристонии деҳаи
Давлатшоҳиён дар фарози он куҳ воқеъ аст. Мазори Ҳочӣ
Ҳусайн низ дар он ҷоест, ки аз ин ҷо наменамад. Чизе,
ки ба ҳубӣ менамояд, мазору макбараи Мавлавӣ аст.

Кӯдак чархи мошинро маҳкам доштааст. Чашмонаш
дар поён...

Хонаи Ҳидоятулло. Гаҳворабандон. Модари чавон дар
иҳотаи занон кӯдакро ба гаҳвора мебандад. Арӯс бо
чашмони хандон кӯдакашро ба ихтиёри хушдоманаш во-
гузоштааст ва худ дар қатори занон расми гаҳворабандо-
нро тамошо мекунад.

Як занак дойра мезанад. Касе аз духтарон- арӯсон рақс
мекунад.

Мошини шир дар назди дарвозае, ки сурати кабкро баробари модагов калон кашидаанд, қарор мегирад ва сигнал мезанад. Дар болои мошин як дарза чоруб баста шудааст. Мӯйсафед мебарояд аз дарвоза, пир, фартут, яктаҳу тоқӣ дорад, бесаллаву бефутаву беасо. Ҷавон- писари Ҳидоятулло дарзаи чорубро ба ӯ медиҳад. Мӯйсафед хурсанд аст, ӯро таҳсин мекунад. Дарзаро ба қадди дарвоза рост ниҳода, дастонашро барои дуо мебардорад:

- Илоҳим хор нашавӣ!

Мошин бо суръати баланд аз назди идораи совхоз мегузарад.

Баҳор.

Ҳамаи Ғулом ва ҳамаи болои хонаи Ҳидоятулло каб- кабӯд аст. Лолаҳо шукуфта. Бузу бузғолаҳо даводав доранд. Бар- рачаҳои ширмаст аз тегаи кӯҳи болои хонаи Ҳидоятулло медаванд. Аспи сиёҳе дар беди назди оғили пеши дарвозаи Ҳидоятулло баста шудааст: қантар аст. Дум мезанад, ёл ме- афшонад. Зини зебӯе дар пушташ, лаҷомаш дар қоши зин. Хурчин надорад. Қамчин нест. Девори похсағӣ кафида аст, тарқишҳои дарозу борики дорад. Занбӯрҳо дар ковокии бо- лои сари асп хона доранд. Қад- қадди бед, ки асп дар шоҳаи поёни он қантар аст, мурчагон медаванд. Хеле бисёранд: мисли риштаи сиёҳ қорвони мурчагон қад- қадди танай да- рахт тӯл кашидаанд.

Кӯдакон, ҳодаи борику дарозе дар даст, назди девор пай- до мешаванд. Бо ҳода ҳелчаи занбӯрро мекобанд. Занбӯрҳо меҳезанд. Гизала мешаванд. Кӯдакон меғурезанд. Занбӯрҳо ба асп дармеафтанд. Асп бепарво истодааст, танҳо гоҳ- гоҳе ёл меафшонад, то аз гизасти занбӯрон ҳалос шавад, онҳоро аз сару гардани худ бигурезонад.

Як села занбӯр ба тағи шиками ӯ мефароянд. Ногаҳон асп ҳалосак мезанаду ҷуфтак мепарад. Девонавор худро ба ҳар тараф мезанад. Банд мекунад ё шоҳи бед мешиканад. Асп дар ҳамаи пеши хона рӯпоён мешавад. Меғурезад. Но- гаҳон Ҳидоятулло ва меҳмон давида аз дарвоза мебароянд. Онҳо садои суми аспӣ дарғурезро шунида, аз хона барома-

данд. Ёро дунболагирӣ мекунад, аз сари сафили пастак, ки дар гирди чанд беҳи ниҳоли лаби ҷӯйбори поёнӣ бораи рост гирифтаанд, мепаранд. Вале асп дар гардиши хонаи нави Кенҷа панаҳ мешавад.

- Аспа бигирен, пеши роҳи аспа бигирен!– нидо мекунад Ҳидоятулло.

Кӯдак чархи мошинро сар- сари теға боло мебарад, ғелонида- ғелонида боло мебарорад. То сари теғаи қуллаи куҳ андаке роҳи дигар мондааст. Ё саросема нест, чархи худро ё ҳам бо тамкину бо бурдборӣ мебарад. Ба ягон сӯе нигоҳ намекунад. Хеле бодикқат пеши пояшро ва балони мошинро нигоҳ мекунад. То сари қулла як қадами дигар мондааст. Ё ба поён менигарад. Аспе дартоз аз миёни тангкӯчаҳои деҳа медавад. Замин нам аст, чанг аз зери суми асп намехезад.

Кӯдак ба нӯги қулла мерасад.

Асп дар майдони поёни осӣби крак медавад, чарх мезанад, рикобҳо ба паҳлуи ё бармехӯранд. Садои суми асп то ба ғӯши писарак мерасад. Ба гумони кӯдак дар саросари деҳа садои пой аспу шихаи ё шунида мешавад.

Кӯдак балонро пасу пеш тела медиҳад ва башафт онро ба поён ҷар мекунад.

Балон бо шаст ба поён меравад, садои пурвахшате дорад чаршавии чархи мошин. Ҷаҳида- ҷаҳида ба осӣби крак наздик мешавад.

Кӯдак бе ҳеҷ рағбат ба чархи давону равон менигарад.

Балон дар сахраи азими болои осӣб ба шаст мезанад ба маҳзе, ки аз болои осӣб мепараду ба замин мезанад. Асп, ки дар қарибии осӣб медавид, чароғак мешавад, сари ду по рост мешавад, тур гирифта, тарс хӯрда, дар лаҳзае девонавор худро ба тангкӯчаи поёни осӣб мезанаду мегурезад. Балон ба дунболи ё медавад. Ҷар мешавад, қариб ки ба асп мерасад. Асп ва балон аз қафои асп дар тангкӯча медаванд.

Одамони парешон, кӯдакони тарсхӯрда, сағони вахшатзада ва аз сари тарс меҷакида кӯчаҳои деҳаро пур мекунанд. Аз ҳар кучое садои даводави одамон, ниҳеби мардон, ҳаёҳуи кӯдакон, доду войи пиразанон бо садои

суми асп ва чархзании девонавори чархи мошин баланд шуда, ба ҳам меомезанд.

Дарёи тундоби камумк. Сохили чапи дарёи пӯё тунук ва намаколуди сафед аст. Ҳошияи сабзе, ки аз чомаҳои гул дорад, дар саҳраҳои бешумори сохил часпидааст. Қадмаке даҳ дуртар дар сояи сияҳбедҳо мурдоб аст; як ҳавз оби тираи сокити бадбӯи гарм. Кафлесакҳои бисёре дорад он. Он сӯи наҳр, самти чапи рӯдхонаи пур аз санг. Ин қисмати рӯдхона танҳо баҳорон пуруб мешавад. Аз ин самт то ба самти рӯдхона, ки пояи куҳ аст, сангҳои саҳраҳо зерӣ об мешаванд, наҳри пурғиреви пӯё онҳоро ғелонида поён мебарад, ё агар об сел бошад, сангҳои дигарро ба тозагӣ бар сари ин сангҳо мезанад.

Пирамарде дар дарё хараширо об медиҳад.

Ў аз канори дарё, аз роҳи канори дарё даргузар аст. Дар кадом як фикре ғӯтавар аст. Чашмаш дар ёли хар, хушаш дар ҷои дигар. Қоматаш хамида, асояш зерӣ ро-наш. Хар хаста ва монда аст.

Ногаҳ чархи мошин башафт аз тағи фуки хар мепарад ва ба дарё меравад. Пирамард парешон мешавад ва саросема ба ҷор тараф чашм медавонад. Садои суми асп аз пушти ӯ баланд мешавад.

Асп. Аспи сиёҳ, ҳамоне ки аз пеши хонаи Ҳидоятullo гу-рехта буд ва аз чархи мошин, ки писарак аз нӯги куҳи болои хонаи Ҳидоят дар самти осӣби крак ҷар намуда буд, тур гирифта, то ҳол медавид. Касе аз дунболи аспи сиёҳ асп ме-монд. Асп ба ӯ расидагирӣ намекард. Гирудор дар майдони назди дарё. Гирудор дар рӯдхонаи камоб.

Ҳамон ҷавон пайдо мешавад. Ў аз мошин фуромадааст ва пиёда ба тарафи наҳр меравад, наҳр камоб аст. Не, камоб нест; баҳор бояд бошад, дар баҳор ин рӯдхона пур аз об аст, то ҳадде, ки сангҳои ғӯта хӯрда, ба пойин меғеланд.

Ҷавон ба дарахт мебарояд.

Одамоне аспро пешодунбол ба тарафи он тангие, ки аз тағи дарахт мегузарад, меронанд. Ва маҳзи ин ки асп ба зерӣ дарахт мерасад, ҷавон худро ба болои зин мепартояд

ва сахт гардани аспро оғӯш мекунаду аз ёли асп мегазад,
бо пояш синаи аспро оғӯш мекунад, то фуру нағалтад.

Асп ва ҷавон дар тори асп аз тангкӯчаи пеши огил ва
сипас аз тангкӯчаи пушти масҷиди партовӣ мегузаранд.

Одамон бо ҳавас ба ҷавон менигаранд.

Ӯ дар болои асп шоҳона нишастааст.

Ҳаво абр, борон мерезад. Ҳавои Далатшоҳиён абр асту
борон меборад. Мошин дар роҳҳои пурпечуби болои
Оби Ширин боло мебарояд. Гоҳ пайдо мешаваду гоҳ аз
назар ниҳон мегардад.

Ҷавон ба маркази район шир мебарад. Ӯ дар паҳлуи
ронанда нишастааст.

Район, маркази район. Хонаи пастак дар оғози шаҳрак
ва сипас ду бинои дуошёна аз пеш намудор мегардад.
Мошин дар кӯчаҳои шаҳрак, дар миёни хонаҳои баланду
паст дар ҳаракат аст.

Пункти ширгирӣ. Онҳо ширро месупоранд.

Ду мошин. Яке зарду дигаре хокистарӣ ва дар паҳлуи
дамидаи мошини хокистарӣ «Шир» навишта шудааст.

Мошини нав аст он.

- Дар ҳамон мошине мешинам, ки нав ҳаст,- мегӯяд ҷа-
вон ва дар паҳлуи ронандаи мошини хокистарӣ мешинад.

Мошинҳо аз нав дартоз мешаванд. Мошини нав пешо-
пеш ва мошини кӯҳна аз қафо ҳаракат доранд. Оромӣ.
Ронандаи мошини кӯҳна суруд мекунад. Аз назди садае
мегузаранд. Мошини кӯҳна майли гузаштан дорад.
Суръаташ батадриҷ меафзояд.

Баъдтар аз мошини нав мегузарад. Дар ҳамаи деҳаи Де-
вона нопадид мешавад.

Ҳамгашти танге.

Мошини нав суръати баланд дорад.

- Худта парто, ки мошин рафт!- хитоб мекунад ронанда.

Ҷавон бо ҷашми пурҳайрат ба ронанда менигарад, ва-
ле худро аз мошин намерепартояд.

Мошин бо қафо, ба дара, меравад. Фукаш дар осмон

лахзае меистад. Ронанда ва ҷавон бо ваҳшат ба ҳамдигар менигаранд.

Мошин боз ба сар меравад ва се даъфа чаппагардон мешавад.

Поёни дара.

Мошин чаппа шудааст.

Ҷавон рӯ ба боло хобидааст. Аз даҳони вои ширдони мошин катраҳои шир ба рӯи ӯ мечаканд. Аз бинӣ ва ҳам аз даҳони ҷавон хун метаровад. Хуну шир бо ҳам меомезанд.

Ҳидоятулло дар гараж. Ҳари сиёҳи ӯ дар таги нигаси гараж, дар пеши трактори баланде сархам истодааст.

Ҳидоятулло низ дар таги нигаси қаровулхона гап медиҳад. Харидороне, ки аз магазин баромадаанд, дар пеши ӯ ништааанд, дастонаш дар коғазпечҳои калон:

- Ғўлака гирифтуму бо кулӯлаи чормағз задум дар пешонии занак. Занак набуд, кампир буд. Сахт азобмон дода буд. Сарашро қафонокӣ дар девор пайи ҳам чанд бор чикиду баракӣ рафт, зад дар замин ва тунук шуд. Гурехтем...

Одамон механдиданд.

Чанд одаме дар лойи ҳамгашти дара лағжида-лағжида поён мефуроянд.

Онҳо ба сари ҷавон меоянд. Сарашро боэҳтиёт мебардоранд. Ӯ чашмонашро мекушояд. Чизе гуфтан мехоҳад. Ё ин дар назари одамон метобад, вале дар гулӯяш чизе хир-хир мекунаду халос. Дигар садое намебарорад. Аз гӯшаш хун метаровад. Биниашро маҳкам карданд, аз даҳонаш хун сар кард, биниашро кушоданд.

Ҷавон охиста ҷон дод.

Рафтанд пеши дари шофир. Ӯро бардошта фуруварданӣ шуданд, худаш фуруд омад, бо кӯмаки одамон. Аз мошин фуромаду гуфт:

- Ҳамроҳам чӣ хел аст?!

- Ҳамроҳат хуб аст, каме лат хӯрдааст,- гуфтанд ба мулоиматӣ.

Шофир оҳиста ба мошин нишасту тунук шуд: беҳуш гашта буд.

Мошинҳо дар баландӣ, дар канори роҳ, қарор мегирифтанд. Одамон ба поён мефуромаданд: лағжида, ғелида, шиму мӯзаҳояшон гилолуд буд. Як пирамард челакашро кашиду рӯи чавонро пӯшонд ва ба замин нишасту дар болои сараш даст ба дуо бардошт, одамони дигар низ пешу қафо нишастанд.

Шамс, бародари чавон, дар матбаа кор мекунад, ӯ машғули кор аст. Саҳифа мебандад, устои смена аст. Ҳам хуруф мечинад, ҳам саҳифабандӣ мекунад ва ҳоказо. Ӯ ҳоло сари верстка кор мекунад.

Пирамард дастонашро ба рӯй кашид. Мардуми дигар низ даст ба рӯй кашиданд, дар пайрави пирамард. Дуо ба поён расид. Шофири беёдро бардоштанду чоркаса, лағжидаву афтида, ба боло бароварданд. Борон қатъ ёфта буд, абрҳо пароканда мешуданд, болои деҳаи Девона, ки одамон аз ҳавлиҳо баромада медавиданд, равшан мешуд.

Чанд чавонмарду чанд пирамард гирди ҳасади чавон нишаста буданд

Мошине дар назди гараж, не, не, каме дуртар аз дарвозаи гараж, дар пешорӯи магазин истод ва аз он марде ғуруд омад, шитоб мекард, вале ба маҳзи ин ки пояш ба замин расид, ногаҳон истоду андаке фикр кард сари кадом масъалае, ки ӯро дудила медошт. Дудилагиш барҳам хӯрд, ба ҷониби дарвозаи гараж қадам зад: бешитоб, бепарешонӣ. Парешонии пешинаро аз рӯяш, аз рафтораш барандохта буд, хеле ором роҳ мерафт

Ҳидоятулло гарм чизеро нақл мекард, самовари хурдакае, ки дар рӯйи мизи қаровулхона ҳамеша дар ҷӯш буд, ҳавл мебаровард, аз пиёлаи дасти пирамарди пеши Ҳидоятулло низ ҳавли гарме мебаромад кабуд. Мардак ба назди Ҳидоятулло омад. Ҳидоятулло ӯро пеши худ хонд ва аз ҷояш нимхез шуд ё нашуд, ки мардак дар пешаш нишаст ва аз дасти баҳри салом ба ӯ дарозкардааш гирифт ва ҳолпурси-

аш кард. Чойи пеши худ гузоштаи соҳиби қаровулхонаро низ гирифта, як култ нӯшиду пиёларо ба чояш ниҳода, бо тамкину осудагӣ гуфт:

- Як мошин дар ҳамин наздикӣ чаппа шудааст. Одамони дарунаш дар касалхона.

- Тинҷӣ будааст охир,- пурсид Ҳидоятулло.

- Ҳо, тинҷӣ!- ҷавоб дод мардак.- Ҳоло акнун дар касалхонаанд.

- Чӣ хел мошин будааст?- пурсид Ҳидоятулло.

- Мошини ҳамин район,- ҷавоб дод мардак

- Не, наҳод? Аз кадом совхоз?– пурсид пирамарде, ки дар паҳлуи Ҳидоятулло, рӯи кат, нишаста буд.

- Ба гумонам, аз ҳамин совхоз буд!- гуфт мардак.

Ӯ бисёр мекушид, ки ором ҳарф бизанад ва муваффақ ҳам мешуд.

Ҳидоятулло як такон хурду нимхез шуд дар рӯи нимкат.

- Чӣ хел мошин!?- пурсид ӯ.

- Мошини хокистарии нав, – гуфт мардак.

- Не, писари ман дар мошини кӯҳна рафта буд,- гуфт ӯ ва боз қачпаҳлу зад. Вале оромаш рафта буд. Изтироб дошт, пиёлаи дасташ меларзид, ки чанд қатраи чой ба рӯи гилем чакид. Ӯ пиёларо ба рӯи гилем ниҳод.

Мошини зард дар паҳлуи магазин истода буд

Ҳидоятулло бархосту тарафи магазин нигоҳ кард. Шофири мошини зард дар он ҷо буд, вале писарашро намедид.

Ба тарафи магазин рафт.

Мардак аз пиёлаи чой чашм намеканд.

- Тинҷӣ аст, охир, э, мардак!- пурсиданд аз ӯ.

- Не, тинҷӣ нест, мардак танҳо намонед. Ман ўро ба марказ мебарам, ягон нафаратон ҳамроҳаш биёед.

Одамон хомӯш ба ин мардак нигоҳ мекарданд.

Ҳидоятулло дар пеши мошини зард истода буд.

Ҳалил ку!? – пурсид ӯ аз шофири мошини зард.

- Ҳозир миёян, ӯ дар мошини нав нишаст. Ман дар гардиши Чилча аз онҳо гузаштам.

Ҳидоят панҷаи беангушташро ба футааш ниҳоду ба

одамон нигоҳ кард. Онҳо ҳоло аз воқеа беҳабар буданд. Ё ба қаровулхона баргашт.

- Ҳой, чӯра, мошини дигар бигирам ё худат мебарӣ?

- Мебарам, ака!

Мошин ба ҳаракат даромад. Чанд каси дигар, ки дар болои мошин нишаста буданд, пушт ба шамол гардонда, гиребонашонро медоштанд.

Дар ҳавлии Ҳидоят мардуми деҳа чамъ омаданд, мисле ки дар тӯйи писараш чамъ омада буданд.

Ҳидоятullo ҳамон вазъеро дорад, ки дар рӯзи тӯйи писараш дошт.

Модари ҷавон, мисле ки дар рӯзи тӯй, ҳангоми рақсаш, дастак мезаду остин меафшонд, дастак мезанаду остин меафшонад. Ин ҷо фақат як фарқе ҳаст: ҳама воқеаҳо беовоз ва ниҳоят пасту сусти мегузаранд.

Чанд кампиру ҷавонзан ва ду- се духтар, ҳамчунин, хоҳарони ҷавон назди ҷасади ӯ нишастаанд. Кампирону ҷавонзанҳо мисли модари марҳум дастак мезананду остин меафшонанд.

Ҷавон, ки Ҳалил ном дошт, дар рӯи тахт хоб аст. Чашмонаш пӯшида, дар сараш тоқӣ, манаҳаш баста. Ҳолати хеле ҳузноваре.

Ҳидоят дар миёни ҳавлӣ, дар ихотаи мардуми деҳа, ҳаракат дорад ва ҳарфҳои парешон мезанад:

- Ман ҳеҷ камбуд надорам! Ягон камбуд надоштам.

- Ба ман дигар на пул даркор асту на... Пул даркор? Марҳамат, ман медиҳам! Занак, калиди сандуқ дар кадом кисаам буд?

Ё ба кофтукоби кисаҳояш мепардозад.

Касе аз мардони ҳамсоли ӯ ба наздаш омада, даст ба китфи ӯ ниҳоду гуфт:

- Худатро ба даст бигир, Ҳидоятullo!

- Ман дигар чӣ кор кунам? Хайр, бигӯед, ёру дусто! Ман чӣ кор кунам!?- нидо кард Ҳидоятullo ва якбора хомӯш шуду пеши чинор рафт ва пушт ба чинор доду нишаст. Ба чанор тақия зад. Телпакашро, ки ба болои абрувонаш фурумада буд, пас заду пешонаашро урён

кард ва дастонашро ба пешонааш заду сарашро дар болои зонуҳояш гузошт.

Кулчаи зонуяшро сахт газид.

Тағои Махсум пешаш омада, бо ниҳеб гуфт:

- Э мардак, дар авлоди мо ин хел марди суст набуд. Шармандаамон накун! Мард шав!- ва ба маҳзи ин ки Ҳидоят аз ҷояш бархост, то пеши тағояш сустии худро нишон надихад, тағои Махсум аз хастагии зиёд ва вомондагӣ ба чинор така кард.

Чинор хеле бузург буд, пирамарди лоғари ғамзада шоҳаи як замон хушкидаи ӯ барин менамуд, ки ногаҳон дар асари шамоли тунде бар беҳи он афтодааст

Чинор хеле бузург буд. Ва сиёҳу тира менамуд, ҳарчанд сабз буд, сабзи тирафом.

Ҳидоят аз оғил говеро баровард. Модагов буд он.

Модагов бо сари ҳам аз дунболи Ҳидоят мерафт. Саркашӣ надошт. Танҳо аз зери чашм ба одамоне нигоҳ мекард. Не, наметарсид, намехӯсид аз ин одамоне бисёр. Онҳоро дар рӯи ҳавлӣ чандин бор дидаасту мешиносадашон. Говҳояшонро мешиносад, ҳар рӯз ба сари пода мебароянд. Подабонӣ кардаанд. Охир, дар ин деҳа подаро навбатакӣ мепоянд. Як рӯз ин, як рӯз он. Ҳамаи онҳо говдоранд. Ягон рӯз гови онҳоро низ ҳамин тавр аз оғил мебароранд, аз миёни одамоне мегузаронанд ва ба поёни ҳаёта, ба он ҷое мебаранд, ки дар тӯли ин солҳо чанд говро бурданду баъд гӯшташонро дар табакҳо гузошта, ба ошхона дароварданд. Ӯ аз дари кушодаи оғил медид, ки чи гуна дасту пойи говро мебаранд ва баъд меафтонандашу қассоб, хо, он мардаке, ки дар пеши сияҳбед истодааст, ду ангушти ғафсашро ба бинии гов меандозад, сарашро боло мекунад ва теги калони дурахшонро ба маки гов мебарад. Ҳамеша дар ин мавридҳо хурсандӣ мекарданду имрӯз ҳафаву андӯҳгинанд. Халил мурдааст. Ӯ Халилро дӯст медошт. Аҷаб ҷавоне буд: субҳако ба пода ӯ мебардаш, шомгоҳон дар сари роҳи пода ӯ мепоидаш, ба хона меовардаш, ба оғил мебардаш, зимистонҳо ӯ обу алафаш медод. Дар ин хона ӯ аз ҳама хандонрӯ буд. Ҳо, ин хона то имрӯз ғами

бузургро надида буд. Ва ӯ ҳам- ин гови пир ин қадар дил- сард нагашта буд. Мурдани бобои Халил- падари Ҳидо- ятро ёд дорад: пирамард наваду ду сол дошт. Ҳо, аз ҳамон дари фарсудаи дутабақа медаромад ба ин ҳаёта. Он вақт ин хонаҳо набуданд. Ҳидоятullo низ дар хонаи ӯ, дар хо- наи мӯйсафед, зиндагӣ мекард. Он вақт ин гов гӯсолачае буду Халил тифлаки ҳафтсолае. Пирамард дар ин ҳаёта аз субҳ то шом кор мекард. Ҳо ҳамин дарахтро ва ҳо ҳамон анорхоро ӯ шинондааст, себи бихӣ низ дастниҳоли ӯст.

Ҳидоятullo говро аз пеши нонхона гузаронд ва аз бо- раи лағжонак фуруварда, дар назди сияҳбед ба дасти Шарифи қассоб супурдаш.

Гови пир оҳиста- оҳиста аз дунболи Шарифи қассоб ба поён меҳамбид.

Рӯзе, ки мӯйсафед вафот кард, зимистон буду барфбод. Сиву якуми декабри соли ҳазору нухсаду шастунухум аз дунё гузашт. Якуми январӣ соли ҳазору нухсаду ҳафтод ба он дунё бурдандаш, он дунё ҳеч дур набуд. Вақти аз бораи пеши нонхона мефуромад, чашмаш ба он дунё бархӯрд: қабристонӣ сари пушта аз рӯи ҳавлӣ ва аз сари бора низ намён буд, вале пирамард дигар аз он ҷо барнагашт. Ҷано- заи пирамард тӯй барин гузашт, одамон баланд ҳарф меза- данд. Гирумонашон озоду бо сарбаландӣ сурат мегирифт, занон овоз меандохтанд: чун қарз, чун гирия арӯс садо ме- дод гирияшон, бе алам, маҳин, ба сони гирия модари арӯс ё ҳар модаре садо медиҳад, ки касеро аз наздиконаш ё фар- зандонаш ба ҷои бегона, ё ба ҷои дигаре, ки дур асту но- умедӣ ва андӯҳи гарон надорад, гусел мекунад.

Вале имрӯз рӯзест тамоман дигар. Пиргов ба маҳзе, ки аз тағи сияҳбед мегузашт, дар санги пошӯӣ (ин ҷо пирамард таҳорат мекарду ҳоло санги пошӯи Ҳидоятullo аст, гоҳ- гоҳе духтарони Ҳидоят кафи пояшонро дар ин санг меша- канду покиза мекунанд) пешпо хӯрда, ба сар рафт. Хайрият, наафтид. «Ҳа, ҷонвар, метарсӣ, пойҳоят суст шудаанд?»- гуфт қассоб. Дар байни футааш яккакорд дар ғилоф буду мечунбид дар бари ронаш. Ана, дар ҳамин вақт чашми гови пир ба арӯс афтод. Ҳанӯз номашро намегирифтанд, арӯси

якунимсола буду нав як фарзанд дошт. «Арӯс»-аш мегуфтанду бас. Ҳоло ӯ гирияро ёд нагирифта буд. Наметавонист «хонамоӣ» бигӯяд, ҳо, ёд нагирифта буд. Ин занакҳо солҳои дароз хонадор буданд, фарзанд калон кардаанд, фарзанд гӯронидаанд. Овозашон пухтааст, маҳину равон мегирианд, ба оҳанге навҳа мекунаанд, ки ба чигарҳо мешинад, чигарро, дилро мешикофад. Суханонашон низ ба равиши гириашон, гӯё суруди мотамӣ меҳонанд. Арӯс нӯздаҳунимсола аст. Ӯ дастонашро ба торбанди симини болои сараш ниҳода, бо як ҳолати тараҳҳумоваре худро овезон кардаасту пешу қафо меравад, гӯё дастонаш дар торбанд бафта шуда буданд. Ҳомила аст. Фарзанди дувум дар қаддаш. Ҳайрон аст. Бо шигифтӣ чашм ба чашмони модагов мениҳад ва ногаҳонӣ, ғайриихтиёр, нобаҳангом, фиғоне аз дилаш мебарояд. Мардҳо якбора ба тарафи ӯ нигоҳ кардаанд. Хеле вақте нагузашта буд, ки онҳо мегуфтанд: бечора азоб мекашад, дарун мебарояд, то ки бигирияду андаке сабук шавад. Ва, инак, арӯс ногаҳонӣ, беҳабар аз худ, фиғон баровард. Фиғони ӯ ҷонхарош буд, овози гирияи занони даруни хонаро пахш кард. Хеле дурушт менамуд дар назари ӯ гириаш. Не, хеле қабех менамуд. Ӯ аз ҳавлӣ ба ҷониби хона давид. На ба он хонае, ки занон мурдари даврано карда буданд. Ба анҷомхона, ба он ҷое, ки гандум ва либосҳои кухнаву наву берун аз истифодаро анҷом мекарданд, даромад ва худро ба ғарами кӯрпаҳо, ки кадоме аз саросемагӣ ва шитобзадагӣ аз рӯи сандуқ чаппа карда будандшон, партофт. Дастонашро мегазид.

Арӯс ин говро баъди як ҳафтаи ба ин хона по ниҳоданаш дӯшида буд. Баъд, дигар ҳар рӯзу ҳар шом дасти ӯ дар чочи ин гов буд. Халил бо ҳар баҳона дар гирду пеши ҷои говдӯшӣ мегашт. Навхона буданд. Шӯҳии домоду арӯсиашон то имрӯз давом мекард. Халил бели ҷӯбин-курчакро мегирифтӣ пеши оғил меомад. Ҳар вақте ки арӯс азми говдӯшӣ менамуд, Халил ҳам оғилрӯб мегашт. Ба ёди модагови пир расид, ки аксари вақт, шомгоҳон, арӯс аз як паҳлуяш хору мол мекарду Халил аз паҳлуи дигараш. Гоҳе дастонашон ба ҳам мепечиданд. Ва зуд аз ҳам ҷудо мешуданд. Ҳо, онҳо ҳамдигарро дӯст медоштанд, дӯстдориашон беохир буд.

Модагов тӯйи онҳоро дар ёд дошт. Аз дари кушодаи оғил ва баъдтар аз поёни оғил ракси модари ўро дида буд. Ракси модараш ҳамчунон буд, ки ҳоло дар болои часади писараш мекард. Ҳаракатҳояш якхелаву якранг буданд. Ў остинҳои дарозашро меафшонд, бо нӯги ангуштҳои пояш ҳаракатҳои маҳине мекард, дастонашро занона, нозук-нозук, ба оҳанге худро тоб меод, чарх мезаду чарх мезад. Ҳозир ҳам дар болои сари писараш дастак мезанад, остинҳои дарозашро меафшонад. Мӯйи Халил аз насими остини модараш андак- андак мечунбад, дигар ҳеҷ. Ҳидоятullo низ ҳамон рӯз, мисли имрӯз, ҳаракатҳои парешон мекарду онҳоро рок меномид: гуё рақс мекард он рӯз. Имрӯз низ ҳамон ҳаракатҳояшро такрор дорад. Мерақсад, беҳунарона мерақсаду гӯиё мегӯяд: «Бубинед, ман рақс карда наметавонам, вале ба хотири писарам, ба хотири тӯйи арӯсии писарам мерақсам.»

Ҳоло низ чарх мезанад, ҳамон тавр ҷуссаи бузурги паҳлавониашро пеши мардум ба ҳар тараф мечунбонд. Дастонашро меафшонад. Дар нӯги дастонаш рӯймолаке дорад, ки духтари хурдияш, ба шодиёнаи рақсаш, дода буд. Ҳоло ҳам дар даст рӯймолаке дорад, рӯймолак не, халтаи чой барин аст, ҳо, чойхалта барин аст.

- Мардум, нагӯед, ки ман пул надорам! Ман одами хеле бой ҳастаму ба ҳама кор қодирам, лекин чӣ кор кунам? Дар пеши марг очизам!

Ў дар пеши мардум чарх мезад. Лабонаш беҳун буданд. Вале чашмонаш наме надоштанд. Ҳо, чашмонаш хушк буданд. Ў низ гирифта наметавонист, дар умраш нагирифта буд, дар мурдаи падараш низ нагирист, Дар ҷанг мурдахоро бисёр дидааст, намегирияд. Вале ин қадар парешон шудааст, ҳарфҳои парешон мезанад. Касе Чуръат надорад ўро ором бикунад ё ба ягон гӯшае бубарад, як коса обаш диҳад, ки тафси дилаш кам шавад, не, касе чунбида наметавонист. Боз ҳамон тағояш- пирамарди нимҷони бедандон, ки ҳатто ҳарфаашро базӯр аз даҳонаш мебаровард, пеши ӯ меомад.

- Ҳар касе, ки ин ҷавонмарг, ин тармарг, ки номард ҳам будааст, маро партофту рафт, аз ӯ қарздор бошад, ба ман бигӯяд. Як бар даҳ қарзаашро мегардонам,- мегуфт ӯ.

- Аҳмақи гов!- пӯписа кард ўро тағои Махсум. Овозашро танҳо худи Ҳидоятullo мешунид. – Ин гапро пеш аз тобутро аз ҳавлӣ баровардан мегӯянд. Мурдaro нашуста, чӣ дағдаға мекунӣ, пул ба мардум нишон медиҳӣ?!

- Ҳа, тағой, гапи нодуруст гуфтам? Худам ҳам намедонам, ки чи аз даҳонам мебарояд. Хайр, як шӯхӣ барин гап ин ҳам.

- Бас кун! Худатро ба даст бигир. Охир, ту мардакӣ! Шукр кун, инаш рафт, чанд бачаву духтари дигарат мондааст, ба чони онҳо шукр кун!

Пирамард ба пеши чанор, ки дар поёнтари он гилему кӯрпача густурда буданд, баргашт. Одамони камкуввату нотавноро, ҳамин ки аз дар медаромаданд, ба болои ҳамон кӯрпачаҳо мегузорониданд. «Зеби мурдан ман доштам, лекин маро намегирад ин Худои бераҳм!»- мегуфт ў зери лаб. Ба ҳеҷ кас намегуфт, худ ба худ харф мезад Гапашро касе намефаҳмид. Танҳо Ҳидоятullo ўро мефаҳмид. Ва хомӯш гашт.

Гов аз таги дарахти шукуфони шафтолу мегузашт. Шоҳаҳои пастаки шафтолу сесола ба шоҳи гов бархӯрданд ва гулҳояш рехт ба сару гардани гов. Шонаҳояш сафеду гулобӣ ба самти поёни ҳота мерафт. Қассоб ўро намекашид. Он чанд чавонмарди дигар, ки аз дунболаш меомаданд ва он чанди дигар, ки сари чуқурчаи беҳи зардолу истода буданд ва расидани қассобу говро мунтазир буданд, тамкину сабри ачиб ва гарданҳамии говро бо хайрат мушоҳида ва муоина мекарданд.

Гов ба сари чуқурча расид. Ҷои ҳамешагии говкушии ин хонадон. Сад сол шуд ё зиёдтар, моли калону хурдро дар ҳамин ҷо сар мезананд, чуқурича ҳамон чуқуричае буд, ки то ин вақт низ даҳҳо бор канда шудаву инак, бори, намудонам, чандумин бошад, аз нав боз карда будандаш. Аз ин ҷо бӯи хун меомад. Дили гов рамид. Як сустии мағшуше дар пояш давид, вале зуд ба худ омад. Хоки ин ҷо аз дигар ҷойҳо фрек мекард: чигарии тира ва ҳатто баъзе пораҳои он нами сиёҳ низ дошт.

Гов сарашро тоб дод. Ба дарахтҳо ва шукуфаҳои гулобии болои сараш нигоҳе кӯтаҳ андохт ва бе он ки гов-

кушҳо ҳаракате карда бошанд, ба зону зад. Пойҳои ақибашро ба тағаш гирифт ва ба шикам зад. Пас пову дасташро аз тағаш раҳонида, дарозашон намуд. Қассоб ва он чанд чавонмард гулӯгирак шуданд. Онеш, ки риш дошт ва яқтаки дошт, гиребонашро гирифт.

- Сиву панҷ сол шуд, ки қассобӣ мекунам, вале бори аввал мебинам ин ходисаро. Э, қандта бизан, ҷонваре! Набандедаш! Ў ризо аст, ба ризояти ҳудаш сартахтагӣ мешавад. Халила дӯст медоштааст,- гуфт ва сари як зону нишасту гардани гов ва шонаи болои вайро молида гирён шуд.

Ду кас пеши пойҳои гов ва ду каси дигар пеши дастҳояш истоданд. Ҳам шуданду болои дасту пояш нишастанд. Гов сабзаи наврӯстай пеши фукашро забон дароз карду гирифт. Даҳон ва чашмонашро маҳкам кард

Қассоб кордро ба даст гирифта, дасташро ба бинии гов бурд. Пеши чашмони гов равшан шуд. Шир барин. Шир пеши чашмонаш омада буд. Шири сафед дар сатил не, дар лаби кӯдаке. Кӯдаке шир мемакид, пистони модар дар даҳонаш. Аз қошуқи лабони кӯдак шир ҷӯш зада баромад ва ба рӯи синааш рехт, манаҳаш дар шир тар шуд. Як гӯсолае пеши чашмони модагови пир дамид, давиду гузашт. Модагов гӯё хоб медид. Дар хобаш Ҳидоятулло бо қомати пахлавононааш коҳилона мерақсид. Чашмонаш пӯшидаву абрӯвони сафеду сиёҳи ҳалқааш, ҳо, онҳо ҳалқа-ҳалқа буданд, боло рафта. Ў ба касе нигоҳ накарда мерақсид, дастонаш- дастони бузургаш хеле калон буданд, онҳо парешон қаноти кадом симурғи афсонавӣ барин. Ҳо, Ҳидоятуллои хӯчаинаш гӯё дар афсона мерақсид. Шохсорон, шоҳаҳои чинор, шоҳаҳои тути навбарг, шоҳаҳои пургули зардолу ногаҳон пур аз мурғакон шуданд, гӯши гов ғуввас мекард. Хун ба сараш мезад. Халил аз миёни шоҳаҳо ва анбӯҳи шоҳаҳои сафеди абрмонанд бо чашмони хандон ба ӯ нигоҳ мекард.

Корд ба маки пиргов расид. Дар як лаҳза макро зад. Гов ҳаракате накард. Танҳо ҳангоми ба ҷои мегузаштагии торҳои асаб- решаи устухони гардан расидани корд як по кашиду ларзид.

Ва дигар сокит шуд.

Имрӯз дар хонаи Ҳидоятullo нон намепазанд.

Ҳамсояҳо танурҳои худро тасфондаанд. Онҳо нон мепазанд. Говро сартахтагӣ мекунанд. Одамон оши сартахтагии чавонро, чавони тармаргро, намехӯранд. Ҳидоятullo дар рӯи хавлӣ. Ў ба ангури навбарг, тоқҳои навбар нигариста гуфт:

- Ин ангур аз сад сол зиёд умр дорад. Инро бобои бобои ман шинондааст. Аввал дар он хонаи таг буд. Қаламча гирифтему овардемаш ба ин ҷо. Нагирифт. Баъд тоқро сарсари девор овардем ва дар беҳи деворҳо, ҳо, дар поёни он дариҷаи дутабақа шинондем. Кучо шинондем? Гӯр кардем! Як сол баъд реша гирифт. Ҳо, аввал набуридемаш, мондемаш, ки як- ду сол ҳосил бидиҳад. Баъд реша гирифт. Ҳамон ҷои тоқ, ки ба замин гӯронида будемаш, реша гирифт. Баъд тоқро аз ҷои реша гирифтааш буридем, Он тарафашро баргардонидем. Бурдем ба хонаи пешина, ки ҳоло хонаи Шамс аст. Ва ба рӯи хавоzaи пешина хобондемаш. Ин сол ҳам ҳосил мегирад, ҳосили хуб. Бубинед, хеле хуб гирифтааст. Гулашро бубинед, агар ягон офат нарасадаш, имсол ҳай ангурхӯрӣ мекунанд ҳамсояҳо! Ангуре, ки дар поёни чанор аст, аз ҳамин тоқ. Бурдем. Гуфтам мардум аз дарвоза надаромада, ангур бичашанд, бихӯранд. Ҳам мардуму ҳам мурғу чурғ, майнаву зоғу зогча аз ин ангур сер мешаванд. Ин тарафи қор аз он Ҳалил буд. Бачаи қоргар буд! Усто буд-е! Мардум, ман акнун ҷӣ қор қунам!? Гуфтам будам, акнун ангур меҳӯрем, имсол ангур меҳӯрем. Бисёр ангурҳои хубанд- да!

Шамс ба назди падараш омад. Ёро бо баҳонае ба хона даровард. Он ҷо чи маслиҳате қарданд.

- Гӯрашро дар паҳлуи бобояш қандед? – пурсид аз пайқор. Пайқор як чавонмарди миёнсоли газгӯште буд, ки ба гапаш одамон чандон эътибор намедоданд. Ҳоло қорро ёд нагирифта буд, хуб ёд нагирифта буд. Ягона зиёии ин деҳаи беҳи қух. Ў агрономи юнучқа аст, чилу панҷ сол дорад. Набераи сӯфӣ Ҳолмурод, дар хонаи поён ҳамсояи дарбадевор буданд. Мӯйсафед дар осӣбеи қрак осӣбон

буд ва ҳам галларо посбонӣ мекард. Нисфирӯзиҳо, вақте ки мардуми хаста ва вомондаи деҳаро хоб лагад мекард, ӯ як мушт гандум аз сари ҳар халтае гирифта, ба як халтаи талқони куҳан меандоخت ва сари гардан мекард. Ӯ ҳамеша аз ҳавлии Ҳидоят мегузашт. Дар миёнаи девори онҳо як дариҷае буд, дариҷа аз чапак буд, аз бофтаи химҷаҳои шулаш, ки дар бари хонаи кухнаи пирамард мерӯид, дариҷаи чапар ҳамеша аз дарун тамба дошт. Аз ин тараф кушода намешуд, мӯйсафед бо сад эҳтиёт ба назди чапак меомад, ки касе аз ҳамсоғгон бедор нашаванд. Масалан, писари хурдии усто Рачабалӣ- Убайд. Убайд, додари хурдии Ҳидоятullo, ки кӯдаки шӯху мазоқие буд. Агар Худо накарда гап ба даҳони ӯ расад, дигар аз шармандагӣ ҷои гурез нест. Вақте ӯ ба дариҷаи чапар наздик шуд, дар маҳкам буд. Фарёд мекард, фарёд мекард: «Во Раҳмат! Во Раҳмат!» Мӯйсафед бедандон буду он вақт Убайд бедор. Дар зери ангур нишаста, сурат мекашид ва ҳама фарёдҳои пасту баланди сӯфӣ Холмуродро мешунид, вале сир бой намедод. Баъдтар, вақте ки ӯ як хунарманди номӣ шуд, аз ин воқеаҳои овони тифлӣ як нумери ачибе омода намуда, назди нависандагон намоиш дода буд, ки то ҳол аз ёди онҳо нарафтааст. Тамоми манзараи як нисфирӯзии деҳаи Давлатшоҳиён дар пеши назари мардуми дар толор нишаста чилва намуд бо ҳама зебоиҳояш, бо ҳама нотақрориҳояш. Раҳмат набераи ҳамин сӯфӣ Холмурод аст.

Тағои Махсум омад ва ўро ниҳеб кард:

- Садқаи очаат шавӣ ту! Модари Раҳмат пахлавон буд,
- Ту як кори майдара бе ман буд намекунӣ. Ба Душанбе тилфон кардӣ?!

- Ҳо, бобо!

- Гуфтишон?

- Ҳо, бобо!

- Кӣ гирифт тилфона?

- Худи Убайд.

- Ку, нестанд онҳо, наёмаданд! Рӯз нимрӯз шуд.

- Ҳоло барвақт аст. Соат нав ёздаҳ.

- Ҳе, садқаи очат шавӣ ту! Бирав, аз пайи корат шав!
Мардум бе обу нон намемонанд. Воҳима накунед. Гӯй ба

мардум, мурдан амри Ҳақ аст. Ачал пириву чувонӣ надорад, пиру ҷавон намеғӯяд. Омад, ҳар чиз дар сари роҳаш бошад, мебардорад. Худо ғӯед, шукр бигӯед. Ба мурдани як кас, хоҳ пир аст, хоҳ ҷавон, дунё аз зикр наместонад. Тавба ғӯед, надомат кунед. Аз ин бадтар накунад, Худо!

Тағоии Махсум пештар касеро гап задан наместонд, пеши ҳар кас намерафт, бо ҳар кас наменишаст. Хеле гурур дошт. Овози баланди ӯро аз ҳар ғӯшаю канори ин деҳаи хурдакак, вақти ҷӯйбортозақунӣ, вақти оббандӣ мешуниданд. Акнун чандин сол аст, ки аз хонаи пастаки бобой, ки дар даруни хонаи баланди имрӯза сохтаашон ҷойгир аст, намебарояд.

- Марг фаромӯшам кардааст,- гуфт боре ба Ҳидоятулло.

- Дар он хонаи дарун бачо нашав, ки пайдоят мекунад, - гуфта буд Ҳидоятулло.

- Гов!- гуфта буд ҳамон вақт тағой ба ӯ.

Ҳидоятулло духтаронашро пайи ҳам ба шавҳар баровард. Ду писари калонашро тӯй кард, соҳиби хона намуд ва ҷудояшон кард. Хонаи падариашро ба писари калонаш дод. Писари миёнаашро дар Данғара ҷой дод. Ҳамин хурдиашро бо худ гирифт. Гуфт:

- Ҳаминаш соҳиби ин хонаву дар бошад. Ҳо, ба ин хонаву дар соҳибӣ бояд кард. Ин ҷо қадамгоҳи бобокалонҳояшон буд.

Ҳай дарег!

Духтари якунимсолаи Халил пеши бобояш омада пурсид:

- Бобо, отам ку? Бобочон, отам кай меояд?

Вақти омадани падараш шуда буд. Ҳар рӯз ҳамин лаҳзаҳо ӯ аз дарвоза медаромад.

Дили бобояш дуд гирифт, сиёҳӣ зад, димоғаш дуд баровард.

- Э, биёен, ин кӯдака аз пешам бубарен!

Духтараке омаду тифлакро бардошт ва аз назди Ҳидоятулло бурд.

- Не, марг тасодуфӣ намешавад,- мегуфт Раҳмат.- Мардаки шофир гуфт, ки чархҳои мошинам хӯрда шудаанд. Тамоман лағжонаканд. Не,- гуфтанд.- Мошинат соз аст, баҳона мекуни. Инженери калон коғаз нависонд. Балонҳои мошинаш дуруст асту кор карда метавонад. Директор, раиси калон одам фиристод, ки аз хонааш гирифта барандаш. Агар балонҳояш коромад мебуданд, дар сари гардиш ба чар намерафт. Башаст наомада будааст-ку?! Дар раҳи лағжонаки силиқ ҳавои боронӣ мошина партофтааст. Ҳо, мошин аз бекории балонҳо ба чар рафт. Худи мардак дар гаражи мо кор мекунад. Дида буд, ки балонҳо чи қадар хӯрда шудаанд. Аз кор баромаданд. Ҳа, чӯраҳо! Тағои Махсум одами қадим аст. Мегӯяд, ба як гап часпид, мегӯяду мегӯяд. Аҷалро аз қадом як ҷои баланде нафиристодаанд, аҷал аз тағи чархи бекораи мошин баромад. Инженери калону раиси калон ҳар ду гунаҳкоранд!

- Э мардак! Мемонӣ тинҷ бигардем? Ҳар гапе, ки аз даҳанат баромад, гуфтан нагир! Вақти расидаро ҳазор баҳона аст. Вақтат ки пур шуд, як кор сабаб мешавад.

Дар табақҳо хӯрок кашиданд.

Касе ба хӯрок даст намезад. Ҷавонмарг шуд ин писарак. Аз гулӯи кӣ нон мегузарад?

Беҳуда гов куштанд. Дар ин рӯз кӣ нон меҳӯрад?

Сари гов дар пушти зини велосипеди писари қассоб бор шуда буд. Ё дар ихотаи кӯдакони дигар каллаи пирговро ба хона мебурд. Ҳеҷ дилаш намеҳост, вале расм ҷунин тақозо мекунад: чун падараш говкуш аст, наметавонад оини қадимро фарз нашуморад. Риояи оин андаке писаракро ҳиҷолатманд гардонда буд. Вале гапи падар, ҳукми падар зӯр. Сарпечӣ карда намешавад.

Ҳаво гоҳ абр мекарду гоҳ соф мешуд.

Анбӯҳи одамон зиёд шуда буданд. Касе аз ҷояш намеҷунбид, касе овозашро баланд намекард; танҳо паст-паст ҳарф мезаданд, ки нагуфтаниаш зомин буд. Ҳо, мар-

дум хомӯшона интиҳои маросими чанозаро интизорӣ мекашиданд.

Банди говро аз шохи гов кушода буданд: вай акнун дар шохи зардолу овезон буд, дар миёни шохаҳои шукуфон. Дар миёни шукуфаҳо ва баргҳо ресмони пашмини ало оҳиста- оҳиста мечунбид; ресмони танҳои бегона мечунбиду як ҳолати хузнавареро дар дил ба вучуд меовард.

Садои гумбур- гумбури пойи одамони бешумор. Онҳо ду- ду, се- се саф кашида, аз тангкӯчаҳои пеши хонаи Кенчаву аз тангкӯчаи пеши масҷиди хароб мегузаранд. Тобутро даст ба даст мебаранд.

Замин лой асту лағжонак. боэҳтиёт мебаранд тобутро. Аз сари деворҳои паст шохаҳои пургули зардолуву шафтолу бар сари одамон ва ба рӯи тобути бахмалпӯш гулафшонӣ мекунанд. Рӯи раҳи сафари вопасини Халилро гулпошӣ мекунанд.

Барги гулҳо дар зери пой мардуми чанозаҳақӣ монда, бо ҳоки роҳ омехтааст. Саги думбуридаи Ҳидоят аз пушти мардум медавид, лукка мезад.

Чавонмарде баргашту сагро бо дӯғу пӯписа ақиб гардонд. Аз паси мурда ба қабристон рафтани саг убол аст!

Саг баргашту роҳи дигареро пеш гирифт. Аз назди осӣби крак роҳи дигаре ҷониби қабристон мерафт.

Саг дар он роҳ медавид. Сағони дигар ногаҳон ба вай дарафтоданд. Вай майли ҷанг кардан надошт. Вале бо зӯрӣ вайро сағони ин гузар ба ҷанг мекашиданд. Бо онҳо дар афту дарафт шуд. Овози ҷанги сагон. Овози сагҷанг то ба тангкӯчае, ки чаноза мекарданд, мерасид. То хеле онҳоро дунболагирӣ кард.

Саг бо гӯшҳои дарида ва гардани хунолуд дар гардиши роҳи магазин пайдо шуд.

Саг дуртар аз одамон, дуртар аз анбӯҳи одамон, дар болои сангҳои ғелони селоварда, хаставу нолида ҳаракат мекард ва реб- реб ҷониби одамон нигоҳ мекард, то бубинад, ки касе майли суронидани вайро дорад ё не.

Касе парвои вай надошт. Ҳама ба фикри худ банд буданд. Роҳ лой буду борашон вазнин.

Ҳама сархам, малул роҳ мерафтанд.

Овози гирумон, бардору ҷой бидеҳ шунида намешуд, чуноне ки дар ҷанозаҳои дигар ҳар дафъа баланд мегашт.

Фавҷи одамон борику дароз буд. Аз таги чинори пеши магазин то ба пошнаи теппаи он тарафи дарё идома дошт. Сари фавҷ борикраҳаи қабристонро рӯболو мешуд.

Сағ баракӣ дар камари теппа боло мерафт.

Занон дар таги чинори пеши дарвоза истода буданд. Дарунакӣ навҳа доштанд.

Арӯс дар як гӯшае истода буд: танҳо, бегона, ҳайрон, беҳона. Намедонист чи кор кунад: танҳо, бешавҳар, беҳона, бегона...

Ӯ ба ҷӯби пеши дарвоза така карда буд. Кӯдакаш аз домани бибиаш дошта мепурсид:

- Бибӣ, биби! А бибӣ, ҷой мегум, асал мегум!

Сари роҳ. Ҳама он кампираконе, ки дирӯз ва ҳама рӯзҳои пешин ба сари кӯча шир мебароварданд, аз таги дарвозаи хонаҳои худ ба дарёи пӯёи одамӣ, ки то нисфи роҳаки борики камари куҳ расида буданд, бо андӯх менигаришанд.

Ва охи сард мекашиданд.

Кори Ҳидоятullo аз гиря гузашта буд: гоҳе меҳандид, гоҳе ҳатто шӯхӣ мекард. Гоҳе чун қаҳрамон ҳудро медошт: «Бубинед, чунин шикасти саҳти саҳте маро ҳам намекунад! Бубинед, ман аз ғам намемирам! Маро кам мағиред!»- ва ҳудро барои ин фикрҳои кӯдакона сарзаниш менамуд дар дилаш ва оҳиста гиребонашро меғирифт. Он қадаре ки ҳуд меду ба с, зуд дасташро аз гиребон ғирифт.

«Акнун ҷӣ кор мекунам? Келинам ҷӣ кор мекунад? Хонаи падараш меравад, тамои вассалом! Ҷӣ кор мекунад!? Не, то як сол дар хонаи ҳудам манъаш мекунам. Кӯдакаш, ки дар қад дорад, ба дунё меояд, номашро ҳудам мемонам. Ҳа, Халқуллош ном мемонам,»- меандешид ӯ дар сари роҳи дарози қабристон.

- Аҷаб роҳи вазнин аст,- ниҳоят гуфт ӯ бо овози нимшунаво.- Кӯтал... Шутура гуфтаанд, ки кӯтал хуб аст ё нишеб? Гуфт: - Лаънат ба ҳар ду.

Ва Ҳидоятулло хандид. Нимовоз хандид.

Чамшед, чӯраи деринааш, ки пирамарди лоғари дарозест, охиста ба камари ӯ даст зада гуфт:

- Чӣ кор мекуни? Худата ба даст гир!

Чабинаш арақшор шуда буд.

Футаашро аз миёнаш кушоду пешониашро пок кард. Кӯтал дароз буд; акнун то нисфи ӯ расида буданд. Хайрият, бачаи газгӯшт буд, набошад ин одамон хуб азоб мекашиданд.

- Маро чӣ хел мебурда бошанд? Ин ишкама бубину ин калларо. Вазнам аз саду чил кам нест. Ҳа, маро чӣ хел мебурда бошанд? Дашном меодагистанд...

Номашро, номи кӯдакро, ки баъди ду моҳи марги Халил ба дунё омад, Халил ниҳоданд. Дар идораи ҷамоат шаҳодномаашро гирифтанд.

- Арӯс то ҳоло шаҳодатномаро мекобад. Агар ёбад, ҳатмӣ медаронад.

- Чаро!?

- Аз дӯстдориаш. Шавҳари ҷавонмаргашро хеле дӯст медошт. Кӯдак, ки калон шуд, ҳар гуна нағмаҳо мебарорад. Шӯҳӣ дорад, гапгардонӣ дорад, бозӣ дорад, ногай дорад, беадабӣ дорад кӯдак, ғофил номашро гирифта коҳиш мекунандаш ё ягон гапи дурушт, ё дуои бад мекунандаш, руҳи ӯро ношод мекунанд. Не, хубӣ надорад номи падарро ба писар ниҳодан. Ӯ шаҳодатномаро ки ёфт, ҳатмӣ медаронад. Шаҳодатномаро пинҳон карданд. Дар хона номи кӯдакро намегиранд. Ӯ ҳоло ҳам гӯё беном аст.

Вақте дар оши сари соли Халил будем, шабу рӯз мешуморанд, шаш мохро сол мегӯянду сол мегиранд. Ҳоло ҳам кӯдак беном буд. Не, дар шаҳодатнома номашро навиштаанд, вале дар хона касе чуръати гирифтани номи ӯро надорад: на модараш, на падараш, на арӯсаш. Бобо ҳам номи ӯро гирифта наметавонист: забонаш намегашт.

Кӯдак меҳандид. Майли бағали бобояш мекард. Хандонрӯй буду сияхчашм.

Духтарак, лухтаке дар даст, дар беҳи чанор бозӣ мекард. Калон шуда буд, мӯйҳояш дубоф, либосакош тоза, чашмонаш шахло: тифлаки дӯстрӯе буд. Ҳоло чӣ будани маргро намедонад ва ба бебозгашт рафтани падараш бовар карда-

аст. Ўро дигар интизор нест; се моҳи аввал хуб пурсучӯ кард ва пасон ором шуд. Оромии гарон...

МАРГИ ХАРИ САФЕД

Ҳикоя

Диламро ҳиссиёти баланд фаро мегирифт, тафсида ва фароҳу беҳудуд мегашт. Меҳоҳам ҳамаро ба оғӯш бигираму бибӯсам! Сухане самимӣ бигӯямшон! Ҳама, ҳама, ҳама, ҳамаро! Ононеро, ки мешиносам, ононеро, ки ошношон нестам. Мебинам, ки ба ҳаёт саҳт муҳаббат дорам!

Муҳаббатам беҳудуд аст; ба ҳама некӣ меҳоҳам ва ҳамаро дӯст медорам: ҳам Адҳами девчашмро, ки аз гум шудани хараши ҳай ғӯсса меҳӯрад ва аз сахар ғур- ғур дорад, ҳам Сафияи махурӯзро, ки коғази духтур овардаасту аз фардо дигар ба кор намеояд (Илоҳо, бедарду безаҳм таваллуд кунад!), ҳам Бозори табелчиро, ки қалами ҳамеша дар беҳи гӯшаширо имрӯз уфтондаасту ду соат шуд, дар миёни буттаҳо ва чӯякҳо чорпо мегардаду беҳи пахтаҳоро мепазмо-сад. Охир, то баркашидани пахтаи мардум ним соат монда-аст! Бо чӣ бинависад?! (Илоҳӣ, дилкаф нашавад!) Ҳам он ҳама чихилу нух нафаре, ки рӯ ба замин оварда, пахта ме-чинанд, ҳам он абри хокистариро, ки шиками сардаш болои теппа омада, ҳам он ду нафареро, ки дар даруни сағонаи кӯҳани қадимии пуштшикаста канори ҳам хобидаанд. Бале, дилам ончунон меҳре дорад, ки мурдаҳои хазорсоларо низ метавонам оғӯш кунам ва бибӯсам!

Аз талотуми эҳсосот нафастанг мешавам. Шарёни хунро дар рағҳоям мешунавам. Чи мавҷҳоеву чи маҷроҳое аз сари ман мегузаштанд. Чун гармшудагон сар аз миёни мавҷҳои базеб берун меорам ва башиддат, ҳарисона ҳаво мегирам.

Орому камсадо аз миёни ғарамҳо бурун меоям ва аз девори сағона мегузарам. Садафро мебинам, ки дар қадди сарчӯй башитоб боло мерафт. Мӯзаҳои кирзаш ғӯзаҳои хушкро мерезониданд ба оби чӯй. Ва об ғӯзаҳоро поён меовард. Ман онҳоро аз об мегирифтам. Оби чӯй хунук буд. Токиамро аз пудиназор гирифтам ва дар об шустам, пас дар он об гирифтам ва бар сарам рехтам ва аз пардаи

резони об офтоби сари заминро дидам, ки дар ғурубгоҳи азалияш нишаста буд.

Рӯз ба поён мерасид. Як рӯзе дар пахтазор... Ин ҳамон лаҳзаҳост, ки шамолаки нарм аз кучоҳое меояду тафси рӯзро бо бӯю тафи пахтаҳои доруvara аз биниҳомон мебарад.

Мардум дар ин чанд лаҳзаҳои охири рӯз ба пахта ҳарис мешаванд, бо шитобу шавқ ба буттаҳои харобу нотавон дармеуфтанд, ҳуҷум меоваранд, мошин мешаванд, то ду кило зиёдтар аз имконоти худ пахта бичинанд. Ва ин ҳамон як дамест, ки овозҳо хомӯш мегарданд, номе садо намедиҳад, овози одамӣ ба гӯш намерасад, шӯхӣ намеку-нанд, намеханданд, вақт нест! Ҳатто Бозор ҳам ин лаҳзаҳо дар гӯшае хомӯш менишинад: «дафтар тафтиш мекунад!»

Хамӯшиву сукунате, ки ҳатмӣ бо шӯру ҳамҳама интиҳо меёбад! Андаке баъд, ҳатмӣ фарёдофарёд ва хурӯше аз ин майдон меҳезад, ки касе назири онро дар ҷои дигар наёфтааст, магар дар пахтазор.

Вале ҳоло ташвишу изтироб ва ҳаяҷон ҳангоми ғуруби офтоб мардумро фаро гирифтааст. Вақт кам аст, вақт нест, кам чидаем, сад кило начидаем! Ақаллан, чанд қабзаи дигари пахтаро дар фартукомон биандозем! Боз як қабзаи дигар, боз, боз ва боз! Ҳо, ана, ӯ ниҳолро бубин, ки чӣ қадар шукуфо аст, саропо сафед, дока воре. Ҳамонро бичинам, ба ҳамон бирасам, бас... Вале аз ниҳол ҳам мегузарад, боз ҳам кам аст. Мумсик шудаем: як панҷаи дигар бичинам, як ғӯзаи дигар... Ҳалтаро бо ду даст вазн мекунем. На, вазни матлубро пайдо накарда! Кам аст, кам аст! Боз бичинем, боз камтар бичинем, бисёртар чадал кунем! Дастҳо, дастҳо, кусикҳо, пағаҳо ... Акнун ҳама мошин шудаем, дастҳомон ҳаракатҳои ҷунуномези парешон доранд, гоҳ ба зеру гоҳ ба тори пахта қап мезанем...

Ин ҳама ташвиш, ин ҳама изтироб ба хотири чор танга! Як дунё ташвиш, як дунё изтироб, ҷунбучӯш, ҷӯлидан, лӯҷидан!..

Миёни ин ҳама ташвиш боз изтиробе нав, тоза ва ширину лаззатбахш зам шуд. Мо ду кас ба ҳам ошиқ шудем!

«Ҳозир, ҳамин ҳоло фарёди Сайкор(Бозори табелчиро,

ки пайваста нос дар даҳон дорад ва дар талаффузи ҳарфи «р» душворӣ мекашад, мардум «Сайкор» меномиданд) даштро фаро мегирад!»

Токиамро меҷафам, ба зонуям мепӯшонам ва гирд ме-гардонам, ки дурусту бечин бишавад. Баъд дар сари шохай беғӯза меовезамаш. Барнамехезам. «То овози мубораки Сайкор баланд нашавад, намехезам! Бас аст, дигар пахта намечинам!»

Нигоҳ мекунам: Сайкор нӯки теппа мебарояд. Баъди лаҳзае ҳатмӣ фарёди ўро хоҳем шунед:

- Майдум, қой тамом!

Овозаш садои Ҳазрати Сулаймон ворест: ба сангу қу-луhi замин қон мебахшад!

- Майдум! Халқо-о-о-он! Қой тамом!

Аз мағзи пахтазор ҳайкалҳои одамӣ бо панҷаҳои пури пахта рост мешаванд, ҳамёна мекашанд ва қониби ғурубгоҳи офтоб рӯ мегардонанд: офтоб рафтааст. Офто-бро, ки дар ғурубгоҳи худ надиданд, шод мешаванд! Аз он ки ў бар сари онҳо фуруд омаду рафт! Ё аз ин ки рӯз ба пойин расид ва шом аст, он шомӣ матлуб, ки рӯзи дароз аз он меандешанд.

Ҳама ба сӯйи тарозу мешитобанд...

Навбат мегиранд.

Сайкор нидо мекунад:

- Қўдақдоё бенавбат!

Заноне, ки қўдакони ширмак доранд, пеши тарозу чамъ мешаванд.

Сайкор нидо мекунад:

- Субаё (заноне, ки қўдаки ширмак надоранд, духта-рон) бенавбат!

Ҳама чиддан ба сангҳову рақамҳои тарозу ва дафтари Сайкор нигоҳ мекунанд; дар забону гӯшу чаҳми ҳама ҳарфу рақам. Ин ҷо як ним соат бозор мешавад.

- Адҳами девҷашм! Сиву нуҳ кило!

- Бой Салим! Чилу ... чилу... ним... Хай ... Чил кило!

- Ҷалили овдаҳан! Нуздаҳ кило! Бимир, аз ин ҳол!

- Ҳатфӣ! Чилу як кило...

- Ҳасан – труба! Сиву чор кило!

- Баҷаи Ҳурмат! Бисту панҷ кило. Ҳе, марг ба андомат!

- Раҷабгули Барно! Шасту як кило! Раҳмат бар падарат!
- Бобои Начво! Ҳашт кило! Аз ҷавонмардҳо беҳтар!
- Маълими Сайид! Сиву шаш кило.
- Усто Хурсанди фалокат! Бисту нуҳ!...

Мо, писарҳо, дуртар аз мардум, дар рӯи халтаҳои ними худ нишаста будем ва нигаронӣ доштем, ки чи ҷанҷолу бигӯ- мағӯе бо мо хоҳад шуд. Пахтаамон хеле камтар аз халтаи дигарон буд!

Беқарориву изтироб ва ташвиш фаро гирифта будмон. Ба ёрони худ, ки навбатшон наздик расида буд, ба нигаронӣ нигоҳ мекардем.

- Шӯҳӣ бисёр шуд, пахта кам мешавад! – гуфт Сайкор.

Ӯ ба дигаре гуфт:

- Ҳа, мулло Ҳиёл, мо барои пахтаи ту санг надорем, шаҳр бибар, дар тарозуи «Афтика» бикашаш!

Яки дигарро ҳамчунин сарзаниш мекард:

- Ҳо, ту дар кунҷи халтаат тилло дорӣ! Ҳатмӣ тилло чидайӣ! Лабораторияи мактабтон бибар! Тиллои холис бошад, зард ё сурх, як мисқолӣ ба мо ҳам биёр, миннатдор мешавем! Нишон бидеҳмон-ку, зард аст ё сурх?!

- Сафед аст, Сайкор! – ҷавоб дод бачаи Ҳурмат.- Тиллои сафед аст!

Сайкор асабӣ шуд:

- Ҳе, марг ба андомат!

Сайкор бо қаҳр халтаро гирифта, ба замин партофт ва боз як лагади дигар фуруварда будаш, ки пахтааш аз даруни халта пош хӯрда, ба замин рехт. Меҳвари тарозу шаққӣ ба оҳани боло зад.

- Агар ҳамин қадду басту зӯру бозу дар ман ё дар зани акаи Девлох мешуд, сад – саду панҷоҳ килоӣ мечидем!

Моҳпарча хандид. Хостанд тарафи ӯ бишаванд, овози хастаи зани Девлох бадар омад:

- Номи зани Девлоха ба даҳан нагир! Чӣ мегириӣ?!

Моҳпарча боз хандид. Ин бор баландтар аз пешина. Сайкор тааҷҷубзада шуд. Гуфт:

- Буза бозӣ, хара ханда!

Моҳпарча аз ханда бозмонд. Бо кинаву хушунат ба Сайкор нигоҳ кард. Пас хашмогину пурқаҳр гуфт:

- Кадомамон бузу кадомамон харем, Сайкор?!

Хама каҳқаҳа заданд, вале авзои бечойи Сайкорро ки диданд, хамӯш шуданд. Дадаш дар тири тарозу часпида буд. Чашмонаш танг ва нигоҳаш ба рӯи Моҳпарча хира шуд. Ин талотуми ду нигоҳ эҳтимоли шуму ноговоре дошт. Ташвишу изтироб дили мардумро гирифт. Баъзе мардон ба миён мебаромаданд. Ин шом беҳосият омад!

Нинӣ, хеши Моҳпарча, майли гап кард. Лабонаш мисли лабони тифлакони навзод, ки бо чаши баста пистони модар меҷӯянд, ғунча шуд. Овози пасте аз ӯ баромад:

- Моҳпарча!...

Моҳпарча даҳони ӯро баст:

- Тағойӣ! Гапат ба ғӯшам нарасид, нашунидам!- ва асабиёна сӯйи Сайкор гашт. - Мардуми хондағӣ пештарҳо моро буз меғуфтанд, ту хариро ба гардани мо задӣ! Мо розӣ!...

ӯ акнун аз номи занҳо гап мезад:

- Вале ҳатиёт кун, бузиро ба худ нагир! Буз моли майда аст! Боз дар таҳи саргини хар гум нашавад!!!

Сайкор аз пушти тарозу гузашт пеши мардум.

Ман пушти гарданаширо медидам. Намакзадаву шӯр метобид, мисли уғураки намак бичиру рахдору сахт шуда буд. Раҳҳои чуқур аз гиребонаш мебаромаданд ва то таҳи қулоҳи ҳасинаш мебаромаданд. Арақ аз онҳо метаровид:

- Шармандат мекунам, занак, эй занак!

- Хунма дар рӯт рӯшан накунам, одам набошам! – гуфт Моҳпарча.

- Моҳпарча, харҳо ду чинсанд!

- Хар ду чинсаш ба ту насиб кунад!

- Моҳпарча, даҳанта надаррон, ки...

- Як вачаби дига пеш биёӣ, ришу бурутута алов мезанам!!!

Ман аз ин чанҷол ҳарос мекардам. Ҳолӣ, Моҳпарча гофил аз мо ном мебарад ва ин чанҷол ба сари мо самт мегирад! Аслан, ин чанҷол аз халтаи ҳолӣ сар зад! Чашмонам ба чашмони ҳаросноки Садаф бархӯрданд. ӯ низ аз оқибати ин чанҷол тарс дорад!

Не, Сайкор ним вачаб ҳам ба сӯйи Моҳпарча нарафта буд, ки садойи «лихкавой»- и раис омад. Раис сигнал заду фурумад ва бо ҳайбат пурсид:

- Ҳа, чӣ гап?!

Моҳпарчаро хайбати раис натарсонд. Хомӯшии ӯ аз ҳурмати мардум буд. Мардум ба раиси Зувайр эҳтиром доранд. Ӯ ҳамин ҳурмати мардумро ба Зувайр эҳтиром мениҳад, на шахси ӯро.

«Ҷазаба дорад! – фикр кард Моҳпарча.- Зӯри барзаговро дорад, ӯро, гӯши буридари, гӯшхора бубин! Дағдағат парӯ шавад- е!»

- Ҳа, Сайкор! Чӣ шуд?!

- Ҳичи чӣ не, акаи раис, кор-да!

- Динагаро дайров кардед?!

- Ҳолӣ не, раис?!

- Бахчӣ?!

- Пахтаи талабаҳора накашидаем.

- Зудаи кунед!!!

Ба изтироб афтодам, аз ин гуфтугӯи онҳо тарс бардоштам. Ба гумонам, на, гумон чӣ мекунам, ба яқин ҳеҷ кас камтар аз ман пахта наҷида буд. Оҳиста худро ақиб мегирам. Ба пушти тележка гузаштам ва халтаро бо тундӣ ба болояш ҳаво додам. Ва мунтазир мондам. Лаҳзае баъд халтаи холии пурчанг ба сарам омад. Гирифтаиаш ва аз тележка дур шудам.

Писаракон ёроӣ пеш омадан надоштанд. Сайкор онҳоро ном ба ном меҳонд.

- Хумбет!

Хумбет пеши тарозу истод. Халтаи нимхолияш ба рӯйи тарозу ниҳода шуд. Ин корҳо беихтиёр карда мешуданду мошинӣ.

- Бисту як кило! Калат дар гӯр, хар!

- Манбет!

Манбет, ки додари Хумбет буд, пеш омад.

- Бисту се кило! Дастот шал бишаванд!

- Сафари Раҳмат! Чилу ҳафт кило! Раҳмат бар падарат!

- Аюб! Сиву шаш! Кам!

- Баргигул! Сиву ду! Чени динагина не! Ҳоли отата би-гум!

- Гунги Бобо!

Гунги Бобо хандон пеш омад. «Хумбас» мезад ва ба тири тарозуи сангҳо менигарист.

- Панҷоҳу нуху ним... Панҷоҳ кило! Бигардам, ту барин ҷавонмарда!

- Садаф! Бисту ҳафт кило!...

Сайкор ҳеч чиз нагуфт ва боқимондаҳоро даъват кард.

Гуфтугӯи паст- пасти мардум, садои тарозу, ҳай- ҳайи занҳо, пичир-пичири духтарҳо...

Ва Сайкор нишаст пеши фокус, ки акнун кӯрпашаҳо гавраш карда буданд, ба ҳисобу китоб нишаст. Ҷутаи ба шарақ- шарақ омад.

Аз ҷо бархост, рангаш канда буд, навмед ба Раис нигоҳ кард.

- Ҷӣ, ҷӣ кадар?! – пурсид Зувайр.

- Кам аст.

- Воҳима наку!

- Ина!

Раис ба рӯи дафтари Сайкор ҳам хӯрд.

Дукаси дарҳол шумурданд. Боз ҳам кам буд.

- Кор расвост! - нидо кард Сайкор.

Рӯ ба одамон карду гуфт:

- Ягон нафар нокашида мондааст?!

- Не, ҳама кашиданд!

Зувайри народ хомӯш ба нӯги мӯзаҳояш менигарист ва аз чизе фикр мекард. Ногоҳ сар бардошт ва саҳт Сайкорро песонид.

- Намешавад, Сайкор!

- Ҷӣ кунам, акайи раис! Рӯзи дароз мисли подабон дардумшон ҳастам. Шиштаншон намемонам, вале ҷӣ фоида?! Боз ҳам гаптон рост аст: ин мардума на ба гапи хуб кор мефармой, на ба гапи бад!

Ҷашмони Зувайр бечора мешуданд.

- Не, Сайкор, корат маза надорад!!!

- Акайи раис!...

- Мемириву панҷсад кило меёбӣ! Хона ба хона мегадӣ, кӯрпаву болиши мардумро медаронӣ, ҷомаи кӯдаконро пахтакаш мекуниву планро имшаб меканӣ!!!

Сайкор музтару дармонда ва ночор рӯ ба ҷониби мардум гардонид. Як- як ҳамаро нигоҳ карду гуфт:

- Диден, мардум! Ман мегум, фарзандотонро дар хо-

наҳотон насихат кунен, ки беҳуда нагарданд, пахта бичинанд! Ба нияти пахта, ки дар бомдод аз хонахотон мебароянд, пахта бичинанд! Беҳ- беҳи туту қад- қадди захбурхову миёни бияҳо нагарданд, миёни буттаҳо нашинанд! Ман дигар дум- думи бачаҳои шумо намегардам! Ман дигар намехоҳам аз калонҳо гап бишнавам!!! Ман ҳам ба худ обрӯ дорам, ришу бурутам сафедӣ пайдо кардаанд! Мардум! Бомдоди дигар, аз фардо, дигар бачаҳора ма дар бари духтарҳо чӯяк намедихам! Мардум!..

Мардум якбора ба шӯр омаданд. Сайкор чӣ ҳовагӯӣ дорад?! Ҳама аз фарзандони худ дилпуранд. Ва баробар ба тарафи Сайкор нидо дардоданд:

- Сайкор, фикр куну баъд гап зан!

- Фикр кардаму баъд гап задам!

- Сайкор, духтардориву писардорӣ коре нест, ки ба маҷлис барориш!

- Эй, мардум!..

Мардум асабӣ шуда буданд. Ба ӯ маҷол надоданд, ки гап бизанад.

- Худат ҳам чаҳор фарзанд дорӣ! Ҳар чаҳорашон духтар ҳастанд!

- Ҳо, дорам. Барои ҳамин ҳам чонам дар сари мӯшон меларзад. Барои ҳамин ҳам мегум! Ҷони ман дар сари мӯи фарзандонам меларзад! Мегум!..

- Сайкор, мон, гапа дароз накун!

Мардум изтироб доштанд. Ҳаяҷон бардошта буданд. Ботинашон талотум мекард. Ҳеҷ кас мушток набуд номи фарзандашро аз даҳани айбнеҳи Сайкор бишнавад.

Дидам, ки Сайкор хеле озурда шуда буд ва ҳеҷ намерост дигарон озурда набошанд.

Ман ҷойи панахтаре аз ҷаҳми ӯ мечустам ва ақибнишинӣ мекардам.

- Сафари Аюб! Баргигули Зиё!

Онҳо ҷавоб нагуфтанд.

Сайкор идома дод:

- Чаро дар миёни чӯяк нишастед? Ҳине, ки дигарон пахта мечиданд...

- Акайи Сайкор! Чӣ, дигар миёнмон бишканад ҳам, нашинем?!- ситезаҷӯёна нидо кард Баргигул.

- Чаро ҳардун шиштен?!

- Хайр, худтон ҳам миёмаден, мешиштем, се кас!

Падараш хашмгин ба сӯяш тоб хӯрд. Баргигул ости-нашро ба рӯяш кашид. Ва аз пушти остинаш ханӯз ҳам овозаш шунида мешуд:

- Пахта набошад, хока бичинем!

Аввал Аюб бепарво буд, вале холи Зиёву духтари ўро ки дид, баройи хотири ҳамсоягӣ ин сӯву он сӯяшро дид зад, то ки писарашро ёбаду танбеҳ кунад. Сангу чӯбе ҳам мекофт. Ҳеч ки пайдош нашуд, тоқияшро аз сар гирифта, бар сари Сафар бо қаҳр ҳаво дода гуфт:

- Ҳе, бар падарат лаънат, мемири ки пахта бичинӣ!

Ва бо ҳамин қаноат кард. Бигардемаш, одами қаноатманде буд. Падар бошад, ҳамин бошад!

Пас истоду гӯш ба овози Сайкор дод.

- Ғулом! Чавҳарбӣ!

- «Ҳай-ҳай-ҳай!»

- Зайнаб, Гадо!

- «Ҳай-ҳай-ҳай!»

- Гулчира, Бучул!

- «Ҳай-ҳай-ҳай!»

Ҳар боре Сайкор касеро ном мегирифт, мардум аз тахти дил айбаш намекарданд. Ку моҳи беайб?! Баробарӣ- бародарӣ!

Моҳпарча дигар ин ҳамаро бардошт накарду нидо дардод:

- Бас аст! Шаб шуд. Мо хонаву дар ҳам дорем!

Зувайр сӯяш нигоҳе андохт, бе ҳеч гуна маънӣ, безътино, носанчида.

Моҳпарча зӯрии чашми ўро бардошт, тавонист бибардорад ва гуфт:

- Акаи Раис! Корамон доред, бигӯед коратонро, корамон надошта бошед, чавобмон бидихед, биравем хонаҳомон!

- Айбу шарм гуфтани гапҳо аст!

Моҳпарча ҳамоно хомӯш набуд, мегуфт:

- Гӯш додантон беҳуда аст, акаи раис! Сайкор номи саги шуморо башикаст намегирад, хайфини...

- Бепарда гап зан, Моҳпарча!
- Яъне ки номи духтари шуморо ин чо намегиранд.
- Зувайри народ таккон хӯрд.
- Ман як духтар дорам, ўро нағз медонам.
- Хайр, як пурсед, бегаҳ пахта чинд ё не!
- Сайкор медонад...
- Хайр, як намепурсед, барои чӣ?
- Барои чӣ?!
- Ў ҳам аз даруни пахта баромада буд!
- Дурӯғ! Кӣ гуфт?!
- Ман мегӯям!
- Шохид!
- Гунги Бобо! Сафия!

Гунги Бобо бо хумбаст пеш баромад. Сафия, баръакс, ақиб нишаст. Ман девона мешудам.

- А духтар, гапи беҳударо чӣ мегӯӣ?! – нидо кард Сафия. – Ману ту воре об меҳӯрданд – е!

- Мову ту об хӯрдем, омадем. Он тараф, баъд Гунги Бобо «хум-хумм!» мекард, дид.

Гунги Бобо хум- хумм мекард.

Раис ба Сафия наздик шуду рост ба чашмонаш нигоҳ карда, бо зарда пурсид:

- Бигӯ, бо кӣ буд духтари ман?!

- Об меҳӯрданд!

Назди Гунги Бобо рафт:

- Бигӯ, ту чӣ диди?!

Гунги Бобо «хумм!» гуфту табассум кард.

- Бар падарат...- раис тоб хӯрд ва ақиб омад. Номи духтарашро гирифтӯ садо кард:- Садаф!

Ба рӯяш нигоҳ кардан душвор буд. Ҳеҷ кас ба чашмонаш нигоҳ намекард. Ёрояшро надоштанд.

Садаф сарашро ба зер афканд. Чашмашро наметавонист боло кунад. Ба чашмони падараш нигоҳ намекард.

Ман сангу саҳт мешудам.

Меҳостам миёни давра по бигзорам, вале ибo сари чо ниғаҳам медошт. Раиси Зувайр ҳама неру ва ҳайбату азамати худро дар чашмонаш чамъ карда буд. Бо нигоҳаш Садафро месӯзонд, хокистар мегардонд, ки ни-

шонааш дар рӯи замин намонад ва хокистарашро ба бод бидиҳад. Ҷаҳлаш ҳамин гуна сахт буд.

Садри тележкарро кушт.

Занҳо ҳамӯш, духтарҳо ҳамӯш, чувонмардон хомӯш буданд; замин, буттаҳои сиёҳу тираи пахта, одамон, моҳи осмон, теппаҳои дур, яккатут, ки сари вот буд, ҳатто оби сарҷӯй сокит шуданд.

Адҳаму Бой, Салиму Девлох ва Ҳасану Мирзоараб низ чашм ба раис дӯхта, ҳар ҷунбиши ӯро мепоиданд.

Ҳозир не, ҳоли дигар Садафро лат мекунад!

Ногаҳ садое сукунатро шикаст: хари сафед падида омад!

Ва бепарво, беъэтино, ба иборае- харона, ба даруни пахта даромад. Ҳеҷ нигоҳе ба мардум накард ва гӯзаҳои хому шукуфтаро бо лабонаш чидан гирифт! Меканду меҳӯрд. Гурусна буд.

Бобонаҷво «товба» зад.

Ҳама донистем, ки ӯ аз он хари сафед ёд кард.

Раис нахуст хеле оҳиста сӯйи хари сафед тоб гирифт. Ва напурсид ҳам, ки хари кист? Гапи зиёда лозим набуд. Ин ҳамон хари сафеде буд, ки дар ин ҷо соҳиб надошт.

Не, надавид раис, балки орому батамкин ба сӯяш роҳ пеш гирифт. Гӯё аслан қасдаш ин хар набуд, роҳи дурро ихтиёр карда буд ва ин рафтани ӯ ба хар ҳеҷ рабте надошт. Ё харро мефиребид?!

Бо хари сафед ки баробар шуд, тунд баргашту ба шикамаш лагаде маҳкам зад.

Садохое баромад:

- Ҳамон аст!

- Наход!

- Ба Худо, ҳамон хари сафед аст!

- Не- йее?!..

- Харе ба ин гуна сафедӣ дар кучо дидаӣ?! Ҳатман ҳамон даҳшат аст!

- Ҳеҷ мумкин нест, ки ҳамон бошад. Ягон хари бесоҳиби дигарест! Рост намегум?!

- Кӣ як чунин хареро сарҳӯй мекунад?! Ҳамон аст!

- Ҳамон аст!

- Ҳамон аст!

Раис хари сафедро аз пахтазор берун баровард. Мардум аз пичир- пичир бозмонданд. Ў ба миёни мардум омад, хари сафедро қарор кард, даст ба корди миёнаш бурд. Садое дар миёни мардум хест

- Тамом, аз думу гӯш халос шуд!

Вале ким- кадом фикре ба сараш омаду кордро дарнаёвард. Мардум охи сабук кашиданд ва хотирчамъ шуданд.

Зувайр ором нагирифта буд; дудада аз сару гардани хари сафед гирифт ва саҳт тоб дод ва хари сафед гурсас ба замин уфтод! Аввал ба шикамаш, пеши пистонаш – ҳар пистонҳои сафед дошт!- як- ду лағад фурувард, ки садояш дар фазои хомӯш танин андохт! Гунги Бобо «хуммм» гуфту афсурда шуд. Модинаи сафед сар бардошт ва майли хестан кард, дасту почаке ҳам зад, вале баъди лағади дигар, ки бар синааш хӯрд, аз талош бозмонд. Ва сарашро ба ҳок ниҳод. Баъд, Зувайр ба сараш омад, як барафрошта шуд ва устувор истод, пас пойи росташро баланд кард, мисле ки дар ҷой қадам задан меҳост, бале, ғом бардошта буд. Ончунон ки наъли мӯзааш дар маҳтоб дурахшид ва пас, чунонки бар сари меҳи фӯлодин мекӯбанд, - ҳине, ки асперо дар ҷаман тавила мекунад, бо пошнаи наълдори мӯзааш бар сари модинаи сафед зарби маҳкамӯ ҷонкоҳе зад! Дигар гӯё дево-на шуд: бар сари ҳар баромад ва дигар беист бо пошнаи наълдори мӯзааш бар беҳи гӯши хари ҳобида мекӯбид. Он қадар лағад мезад, ки ниҳоят арақ овард. Ба ҳеҷ кас нигоҳ намекард. Гӯё ҳеҷ кас ин ҷо ҳузур надошт. Танҳо ҳине, ки арақ аз рӯйи ҷашмаш пок мекард, бо пушти дасташ як нигоҳе ба Садаф андохт, пурситеза, бешафқат ва ҳавлангез буд нигоҳаш. Пошнааш аз ҷӯян буд ва вазнину гурмдор; бо хоҳиши ӯ Усмонбангӣ тафта ва ба қолиб гирифта буд; ҳине роҳ мерафт, замин ҳарош меёфт...

Аҷаб хомӯш аст ин ҳайвон! Вақте ӯро мекӯбанд, хомӯш аст; ҳатто дар лаҳзаи марғ низ овоз намебарорад, танҳо ҷашмонаш имдод металабанд. Сағ вингос мезанад, асп шиҳа мекашад, мурғ қиғас мекашад – ҳама ҳайвонҳо ба навъе дарди худро ошкор мекунад, танҳо ҳар, ҳамчуноне ки бори вазнин ба пушт мекашаду хомӯш аст, дардҳои тоқатфарсову кушанда, зарбаҳои ваҳшиёнаву девонавори пойи одамиро ба сар меҳӯрад ва овозе намебарорад. Гӯё

бо чунин хамӯшиву итоат Зувайрро ба тавфиқ меоварда бошад!

Махлуқи бебабон худро маҳкуми марг дид. Охирин бор дахон кушод ва забонашро ба алафи зарди пеши фукаш расонид. Баъд чашмонаш аз дарди ҷонгудоzi даруни мағзи сараш пӯшида шуданд; дигар пилконаш начунбиданд. Зувайр акнун хари сафеди мурдаро мезад.

Дигар духтаракон даст аз Садаф баргирифта буданд.

Баъде эҳсос кард, ки модинаи сафед мурдааст, Зувайр хаставу лакот аз сари хар по ба замин гузошт ва рафт дастшӯйӣ, ҳамаи он касоне, ки Сайкор номи духтаронашонро гирифта буд, ба назди хари сафед омаданд ва пой ба тани бечони ӯ заданд; пеш аз он ки лагаде ба хари сафед бизананд, ба духтарони худ як нигоҳи саҳту бераҳм афканданд.

Ҳеҷ кадомашон аз як лагад беш назаданд. Пасон ба вазъи хушомад дар назди Зувайр ништастанд. Якеш гуфт:

- То навбати мо расид, ки ҷонаш намонд!

Зувайр касешонро намедид, эътиношон намекард, гӯё гӯшаш чизе намешунид; рӯяшро бо оби хунук мешусту мешуст. Гӯё ин обаки нимҷон хуни дасту рӯяшро мешуста бошад.

Обаки бориқ чирки дилашро набурд, вале ғубори ғафси заҳимро аз рӯйи чашмонаш пароканд ва он пардаи тираро аз мағзи карахту бадандешаш бардошт. Акнун, ки ӯ кори кардаашро ба рӯшанӣ медид, ҳис намуд, ки қотили кардааст!

Ва ғайри хари сафед дар ин лаҳзаҳои фочиабор чизҳои дигаре низ мурда буданд...

Зувайр акнун изтироб дошт, вале мекӯшид танҳо бар он дар надихад. Дигар ба дили худ пардохт: кори нохуб кард, вале ба ақиб барнамегардад! Хуб, кори баде ҳам накард: берӯйихотирӣ, берӯйиву беҳунии ӯро мардум бори дигар диданд. Акнун аз наздикони ӯ касеро ном нахоҳанд бурд. Гапу гуфтаҳои имрӯз аз ин майдон дуртар намераванд- як; ва духтар ҳам ақл сари ҷош мегузорад – ду; муҳим аз ин ҳама номус! - номусу нанги мардигариш пеши мардум ҳимоя шуд, ҳифзу устувор монд – се!..

- Моҳ ҳам беайб нест, ака!- ин овози Зиёбул аст, ки ӯро аз андешидан бозмедорад?!

Зувайр баргашту гуфт:

- Зиёвул! Насихатмон мекуни – ҳа! Моҳи маро доғдор мебинӣ– ҳу?! Механдим- аку?! Ҳу?!

Зиёвул дасту поча шуд:

- Э. Э, э, э! О ман чӣ гуфтам?! Мақсад, ки кӯдакора ҷавоб бидихем, бираван хонахошон, ки дер ҳам шуд! Халос!...

Зувайр бар ҳама ғазаб мекард. Равони Зиёбул банд шуд, дамаш банд шуд, забонаш гирифт. Зувайр бархост ва ба атроф нигоҳ кард. Шои амиқ фаро расида буд.

ӯ бошитоб болои тали халтаҳо баромад, дар миёна истод, даст ба камараш зад, пойи росташ пеш уфтод, дасти чапаш дар тасмаи миёнаш андар рафт, фукаш сӯи моҳи хира, фарёд кард:

- Нарооооод!

Дунё аз ҳаракат монд, ҳама сокит шуданд ва гӯш ба фарёди ӯ доданд:

Ғурур чашмонашро барафрӯхта буд, рӯяш тира, мӯяш хокистарӣ. Чашмонаш барқ заданд ба дурахши чашмони пишаки нар дар шабитор, фукашро боло гирифт ва дигарбора фарёд кард:

- Офтоб ҳам доғ дораад!!!

Ҳама ба ҷонибе, ки офтоб ғуруб карда буд, нигоҳ карданд. Офтоб ки набуд! Рафта буд. Абрҳои сӯхтаву хастаи дудолуд дар уфуқ пароканда мешуданд. Ба ҳар рӯ мардум шиори Зувайри «народ»-ро пазируфтанд. Баргаштанд сӯи ӯ ва мунтазири фармони дигараш истоданд.

ӯ нафаси амиқ кашид, зери нофаш қабзаш кард, пас, бо фарёди дигаре раҳ аз гулӯ кушоду раҳояш дод:

- Нарооооод! Лооош!

Яке мардумро «лош» дод, ҷавобшон дод, амре мисли «Волно!»- и аскарӣ додшон, ки бичунбанд, ялла шаванд, пароканда шаванд...

Бачаҳо ба назди хари сафед омаданд: дар тани ӯ ҳеҷ осоре аз хун набуд, надиданд. Пӯсти модинаи сафед мисли пахта сап- сафед буд ва изи пошнаи мӯза нақши рӯи коғаз воре метобид. Онҳо бори нахуст ҳалокати ҳайвонро бо зарби лағад диданд: даҳшат дошт ин манзара; хари хомӯши модинаи сафед дили онҳоро саҳт озурда ва ба изтироб оварда буд.

Ман дигар сарам зер уфтода буд, аз барги хушки пахта сар барнамегирифтам. Фикр мекардам, ки Зувайр бо чӣ ният модинаи сафедро кушт. Ва чаро гуфт, ки «офтоб ҳам доғ дорад!» Дар диди ман доғҳои офтоб мисли чанини одам дар батни модар метобиданд.

Сайкор ҳам дар канори ҷӯй падидор шуд. Чути дасташ поёну боло мерафт, мечаст; ӯ ба шитоб меомад ва нафасак мезад. Чанд духтари болиғ низ синахошонро ба банди даст мадуро карда, аз пушти ӯ медавиданд! Мардум безобита шуда, аз сари ҷӯй ба поён хамбиданд.

- Сафяро дард гирифтааст! – гуфт Сайкор.

Духтарон шармида, рӯяшонро, даҳонашонро бо лаби остин пӯшиданд ва нигоҳашонро ба зер андохтанд. Бобоначво «товба» гуфт. Ҷувонмардҳо якдигарро нигоҳ карданд.

Ҷасади хари сафед дам меовард. Шикамаш медамиду варам мекард.

Аҷаб тақдире дорад ин ҳайвон! Ин махлуқи беҳукуқи берӯзӣ дар дами пирӣ, вақте ки корношоям аст. Аз дар меронандаш, гоҳе ки аз деҳа берунаш мекунад, то хеле сабр мекунад, ба соҳиби дуршудааш маломатомез назар меафканад, пас, гӯё ба тақдир тан медиҳад, меравад, ба харгала ҳамроҳ мешавад. Гаҳе ки ёди оғилу хона, соҳиби бешафқаташ ва ёди фарзандони ӯ мекунад, аз чашмонаш об мерезад, вале овозе намебарорад! Аҷаб хомӯш аст ин ҳайвон, ҳанг намезанад, магарам модина набошад, танҳо аз чашмонаш об меояд, дигар хомӯш аст ин ҳайвони махлуқи Худо...

Ман дуртар аз ҷасади ин хари модаи сафед рафтам ва ба андеша нишастам, ки чӣ кораш кунам? Шаб бо белу каланд биёсем...

МУНДАРИҶА

Пешгуфтор	3
Абармарди шарқӣ.....	6
Ҳиёл	45
Аз саргузаштҳои Ҳидоят	132
Марги хари сафед	177

САЙФ РАҲИМЗОДИ АФАРДӢ

ЧАШМИ САҲАР

Ороиши *Орзу Раҳмонӣ*

Муҳаррири ороиш *Роҳии Шералӣ*

Муҳаррири саҳифабандӣ *Меҳрӣ Саидова*

Ба матбаа 27.12.2013 супурда шуд.

Чопаш 06.01.2014 ба имзо расид.

Ҷузъи чопӣ 12,0. Андозаи 60x84 ¹/₁₆.

Адади нашр 1000 нусха.

Муассисаи нашриявии «Адиб»-и

Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон,

734018. Душанбе, кӯчаи Н. Қаробоев 17а.

Дар чопхонаи «Офсет империя» чоп шудааст.